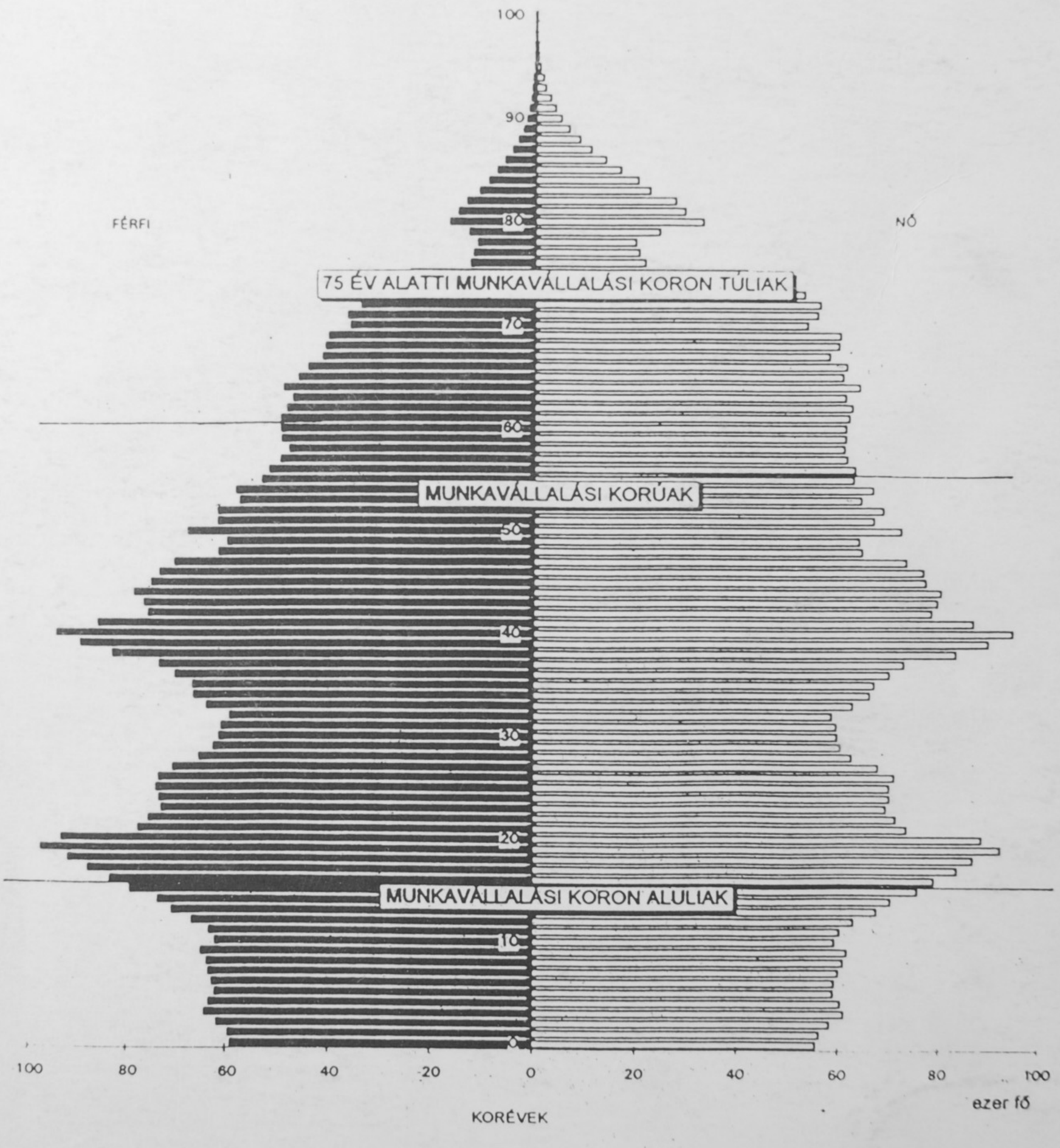
MUNKAÜGYI KUTATÓINTÉZET
LABOUR RESEARCH INSTITUTE

MUNKAERŐPIACI HELYZETJELENTÉS
YEARLY REPORT OF LABOUR MARKET

A MUNKAERŐPIAC KERESLETÉT- ÉS KÍNÁLATÁT ALAKÍTÓ FOLYAMATOK
MAIN TRENDS IN LABOUR DEMAND AND SUPPLY

A „Közösen a Jövő Munkahelyeiért" Alapítvány kiadványa

B u d a p e s t

1996. április

Az elemzést készítette:

The analysis is compiled by:

LAKY TERÉZ

A 8. fejezet szerzője: **LAKATOS JUDIT (KSH)**

Statisztikus - Statistician: **KOZMÁNÉ TAKÁTS EDIT**

Lektorálta - Read by:

LAKATOS JUDIT

és

TÍMÁR JÁNOS

Kiadja a Közösen a Jövő Munkahelyeiért Alapítvány

Felelős kiadó: Struktúra - Munkaügyi Kiadó KFT

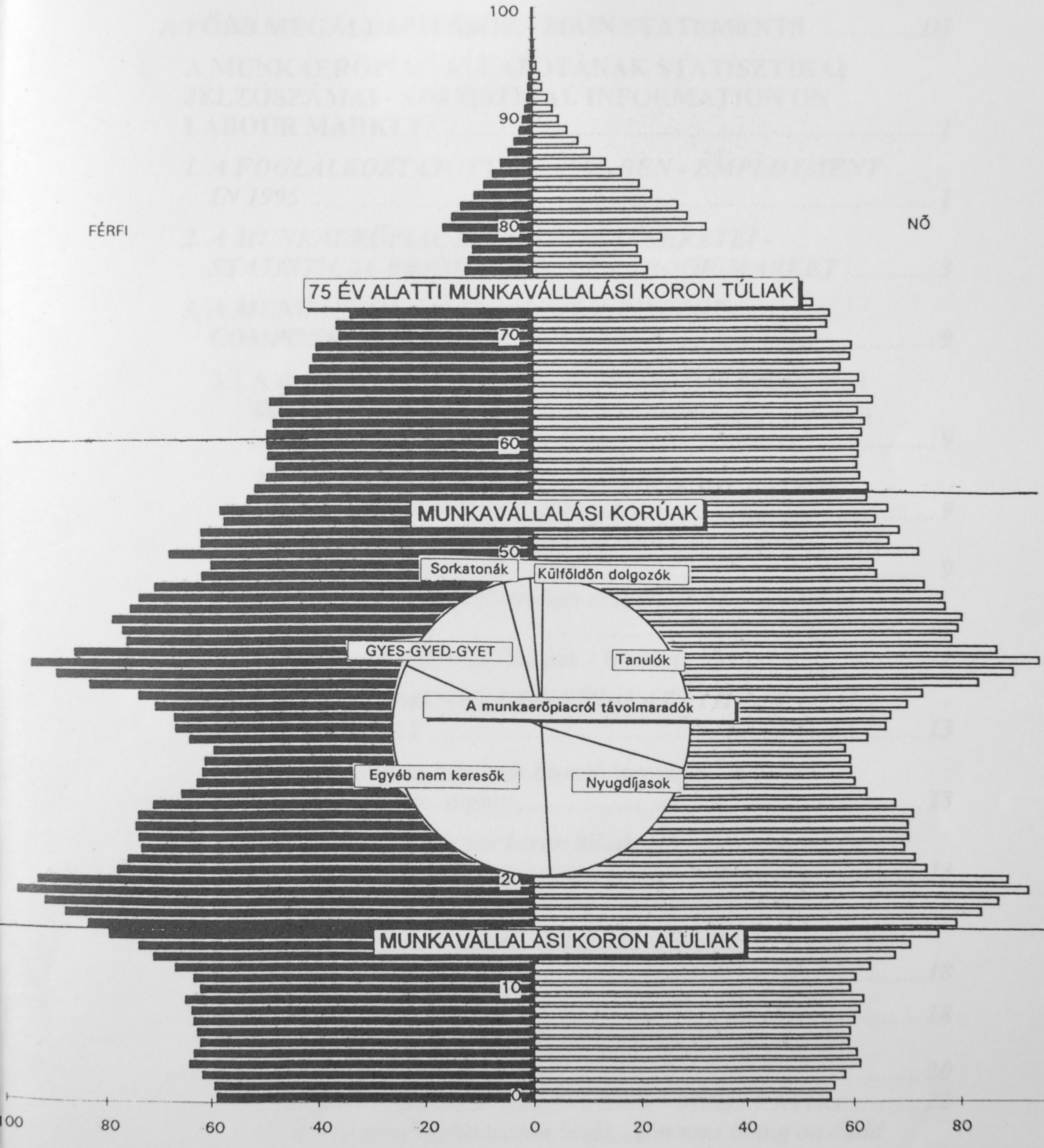
Dr. Pongrácz László

A NÉPESSÉG SZÁMA NEM ÉS ÉLETKOR SZERINT

1995. január 1.

DISTRIBUTION OF POPULATION BY GENDER AND AGE

1 January 1995

TARTALOMJEGYZÉK - CONTENTS

BEVEZETŐ-INTRODUCTION ..... *I*

A FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSOK - MAIN STATEMENTS ..... *III*

I. A MUNKAERŐPIAC ÁLLAPOTÁNAK STATISZTIKAI JELZŐSZÁMAI - STATISTICAL INFORMATION ON LABOUR MARKET *1*

1. A FOGLALKOZTATOTTSÁG 1995-BEN - EMPLOYMENT IN 1995 ..... *1*

2. A MUNKAERŐPIAC STATISZTIKAI KERETEI - STATISTICAL FRAMEWORK OF LABOUR-MARKET *3*

3. A MUNKAERŐPIAC KÍNÁLATI TÉNYEZŐI - COMPONENTS OF LABOUR SUPPLY *9*

3.1 A munkavállalási korú népesség alakulása: a demográfiai okból be- és kilépők - Changes in working age population inflows and outflows due to demographic reasons *9*

3.1.1 A belépők: az ifjúsági munkaerőforrás - Entrants: youth as source of labour force *9*

3.1.2 A kilépők: nyugdíjkorhatárt elérők - People reaching retaired age *9*

3.1.3 A munkavállalási korban elhalálozottak - Death at working age *11*

3.1.4 A munkavállalási korúak - Working age population *11*

4. A TÉNYLEGES MUNKAERŐ-KÍNÁLAT - THE ACTUAL LABOUR SUPPLY *13*

4.1 A munkaerőpiac kínálatát növelő tényezők - Factors increasing labour supply *13*

4.1.1 A munkavállalási koron túliak - Persons beyond the working age *13*

4.1.2 A külföldi munkavállalók - Foreign labour supply *15*

4.2 A munkaerőpiac kínálatát csökkentő tényezők - Factors decreasing labour supply *18*

4.2.1 A tanulók - Students over 15 ..... *18*

4.2.2 A munkavállalási korú nyugdíjazottak - Retired at working age *20*

4.2.3 A sorkatonai szolgálatban lévők - Military service *22*

4.2.4 A gyermekgondozáson lévők - Persons being on child care leave *23*

4.2.5 A háztartásban maradók - People staying in the household *24*

4.2.6 A külföldön dolgozók - People working abroad 25
4.2.7 A munkaerő-kínálatot növelő és csökkentő tényezők egyenlege - Balance of factors increasing and decreasing labour-supply 27

5. A MUNKAERŐPIAC KERESLETE - THE ACTUAL LABOUR DEMAND 28

5.1 A ténylegesen munkát végzők - Number of people de facto working *28*

5.2 Az aktív keresők - Active earners *32*

5.2.1 A munkavállalási korúak - Active earners at working age 32
5.2.2 A foglalkoztatott munkavállalási koron kívüliek - Employed beyond working age 34

5.3 A részleges foglalkoztatás - Shortened work hours *36*

5.4 A támogatott foglalkoztatások - Subsidised employment *38*

5.5 A regisztrált munkaerő-kereslet - Job offers registered by local employment offices *41*

5.5.1 A keresettebb szakmák - Most wanted skills 43
5.5.2 A betöltetlen álláshelyek - Job vacancies 44
5.5.3 A kereslet várható alakulása - Prospects of demand 45

6. A MUNKANÉLKÜLIEK - UNEMPLOYED PERSONS 46

6.1 A munkanélküliség mértéke - Rate of unemployment *46*

6.2 A munkanélküliség időtartama - Duration of unemployment *52*

6.3 A munkanélküliek néhány jellemzője - Some characteristics of unemployed *53*

6.3.1 A nők aránya a munkanélküliek között - Female unemployment 53
6.3.2 Az ifjúsági munkanélküliség - Youth unemployment 55
6.3.3 Regisztráltak és munkanélküli ellátásban részesülők - Registered unemployed and benefit recipients 57
6.3.4 A munkanélküliek ellátási rendszeréből kikerülők - Outflow from the unemployment benefit system 60
6.3.5 A területi különbségek - Regional differences 63

7. A NEMZETGAZDASÁG FOGLALKOZTATÁSI SZERKEZETÉNEK VÁLTOZÁSAI - CHANGES IN EMPLOYMENT STRUCTURE OF THE NATIONAL ECONOMY 67

7.1 A foglalkoztatási szektorok változása - Changes by broad sectors *67*

7.2 Változások a nemzetgazdasági ágak foglalkoztatási szerkezetében - Changes by sectors of the economy *69*

7.3 A foglalkoztatási struktúra állomány-csoportonkénti változásai - Employment stucture by skill levels *73*

8. A KERESETEK ALAKULÁSA 1995 - EARNINGS IN 1995 ..... *77*

8.1 A reálkeresetek - The real earnings *77*

8.2 Az ágazati kereseti arányok - Rate of earnings by sectors *79*

8.3 A szellemi és fizikai munkakörök keresetei - Wages and salaries in manual and non-manual jobs *82*

8.4 Az állomány csoportok szerinti arányok - Rates of staff groups *83*

II. A MUNKAERŐ KERESLETRE ÉS -KÍNÁLATRA HATÓ ÁTALAKULÁSI FOLYAMATOK - TRANSITION PROCESSES AS FACTORS OF DEVELOPMENTS IN LABOUR DEMAND AND SUPPLY *86*

9. A MAGÁNGAZDASÁG KIALAKULÁSÁNAK HATÁSAI A FOGLALKOZTATOTTSÁGRA - IMPACTS OF EMERGING PRIVAT ECONOMY ON THE EMPLOYMENT *88*

9.1 Az egyéni és a jogi személyiség nélküli társas vállalkozások - Self-employed and unincomportated small business *88*

9.2 A jogi személyiségű vállalkozások - Incorporated business *101*

9.3 Az állami tulajdon privatizálása - Privatisation *106*

9.4 A magángazdaság keresői - Employment in the private economy *112*

10. A KIEGÉSZÍTŐ FOGLALKOZÁSOK - SECOND JOBS *116*

11. A CSŐD- ÉS FELSZÁMOLÁSI ELJÁRÁSOK - BANKRUPTCY AND LIQUIDATION PROCEDURES *121*

11.1 A csőd- és felszámolási eljárások számának alakulása - The number of bankruptcies and liquidation *121*

11.1.1 A csődeljárások - Bankruptcy procedures *123*

11.1.2 A felszámolási eljárások - Liquidation procedures ... *124*

12. A MEZŐGAZDASÁGI ÁTALAKULÁS FOGLALKOZTATÁSI HATÁSAI - EMPLOYMENT CHANGES RESULTED FROM THE TRANSITION IN THE AGRICULTURE *128*

12.1 A foglalkoztatatásra ható főbb változások - Major developments affecting employment *128*

12.2 A mezőgazdaság foglalkoztatási viszonyai - Different forms of employment in agriculture *131*

12.3 A mezőgazdasági munkanélküliség - The unemployed coming from agriculture *135*

M Ó D S Z E R T A N - EXPLANATIONS OF TERMS *138*

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE - LIST OF TABLES *142*

FÜGGELÉK - A foglalkoztatást érintő 1995-ben megjelent jogszabályok .....

BEVEZETŐ

1993-ban adtuk közre először a hazai munkaerőpiac keresletét és kínálatát meghatározóan alakító demográfiai és gazdasági változásokat áttekintő, széles adatbázison alapuló elemzésünket. Azóta évről-évre követjük a változások hatására kialakuló trendeket.

Ma már nyilvánvaló, hogy a magyar munkaerőpiac nem jellemezhető a foglalkoztatottság-munkanélküliség arányával, mértékeivel. Harmadik tényezőként megjelent a gazdaságilag inaktívak, a munkavállalási korban lévő, nem foglalkoztatottak, de munkanélküliként sem regisztráltak évről-évre növekvő tábora. A foglalkoztatottak - munkanélküliek - gazdaságilag inaktívak együtt alkotják a foglalkoztatáspolitika látószögébe tartozó sokaságot.

A munkaerőpiacon jelenlévő, és onnan átmenetileg vagy tartósan kiszorult csoportok méretének alakulását egyaránt igyekeztünk követni.

A tanulmány szerkezete lényegében azonos a korábbiakkal. Az I. rész 1. fejezetében a foglalkoztatottság 1995. évi jellemzőit mutatjuk be, majd a 2. fejezettől - elsősorban a KSH munkaerőmérlegéhez igazodva - hosszabb idősorok segítségével ismertetjük a demográfiai, gazdasági aktivitási, foglalkoztatási trendek alakulását.

A II. rész elemzi a jelentős változásokat hordozó folyamatok - mint a magángazdaság kialakulása, a csőd- és felszámolási eljárások, s a mezőgazdasági átalakulás - foglalkoztatási hatásait.

Célunk nem változott: számos nyugat-európai elemzéshez hasonlóan egységes rendszerben, jól áttekinthető módon igyekszünk bemutatni a változásokat tükröző adatokat, s a belőlük adódó következtetéseket. Bízunk abban, hogy a felhasznált, különböző adatforrások egymást kiegészítő - vagy alkalmanként egymásnak ellentmondó - együttes használatával sikerül a változásokat bemutatnunk, elősegítve a munkaerőpiac új jelenségeinek pontosabb megértését.

X X X

A tanulmány megjelenését ezúttal két alapítvány szíves támogatása tette lehetővé. A Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány fedezte az adatgyűjtés-feldolgozás költségeit, különös tekintettel a magángazdaság kialakulását nyomonkövető elemzésekre.

A „Közösen a Jövő Munkahelyeiért" Alapítvány pedig - mint korábban is - a nyomdai és terjesztési költségeket vállalta. A kiadással kapcsolatos munkákat a Munkaügyi Szemle Szerkesztősége végezte, szíves és önzetlen segítőként.

A kapott, nélkülözhetetlen anyagi segítségért ezúton mondunk köszönetet.

Munkánkat ezúttal is igen sokan segítették, adatok, elemzések rendelkezésünkre bocsátásával. Az alapvető adatokat a KSH, az OMK, az OEP (Országos Egészségbiztosítási Pénztár) nyújtotta, sokféle kollégális segítség, kiegészítés, értelmezés kíséretében. Valamennyi tárcától, főhatóságtól megkaptuk a munkákat érintő, náluk gyűjtött adatokat: az APEH, az ÁPV Rt, a BM, a HM, az IM, a NM, a PM, a Menekültügyi és Migrációs Hivatal, az ONYP egyaránt szívesen segített. Valamennyiüknek ezúton mondunk köszönetet; együttműködésük tette lehetővé, hogy a szükséges elemzéseket elvégezhessük.

Ezúttal is felhasználtuk több kutató - esetenként csak szűk körben publikált - munkáját is, amelyekre a megfelelő helyen hivatkozunk.

Ezúton és ismételten köszönetet mondok két türelmes és figyelmes lektoromnak, Lakatos Juditnak (KSH) és Tímár Jánosnak (BKE) akik immár évek óta segítenek szakmai tanácsaikkal a kézirat sokféle gyengéjének rendbetételében. Ha mégis maradt volna a tanulmányban javítani való, az csak a szerző mulasztása.

A munkában két fáradhatatlan segítőtársamat illeti köszönet. Kozmáné Takáts Edit statisztikust, aki az adatok gyűjtésével, a számítások aprólékos gondosságú egyeztetésével és ellenőrzésével, valamint Sinka Jánosnét, aki a többszöri korrekciót, adat-kiegészítést igénylő kézirat gépelésével biztosította a munka folyamatosságát.

Végül ezúton köszönjük meg mindazoknak az elismerést és biztatást, akik eddigi kiadványaink után a folytatást kérték. Bízunk benne, hogy a folyamatok módosulásainak ismerete ezúttal is hasznos segítséget nyújt azoknak, akik foglalkozásuknál vagy érdeklődésüknél fogva ismerni kívánják a munkaerőpiac újabb jelenségeit.

Budapest, 1996. április

dr. Laky Teréz

A FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSOK

Ha más adatforrásra nem hivatkozunk, akkor az 1994-es (1995. január 1-i) adatok a KSH munkaerőmérlegéből, az 1995-re vonatkozóak pedig a KSH lakossági felméréséből származnak.

A munkaerőpiac helyzete 1995-ben

Az 1995. évi munkaerőpiaci folyamatok fő jellemzője a csökkenő foglalkoztatás - stagnáló munkanélküliség - növekvő inaktivitás.

Bár az előző évekénél jóval szerényebben, de még 1995-ben is csökkent a munkahelyek száma. Az 1990 óta tartó folyamat tehát 1995-ben még nem ért véget. A foglalkoztatottak létszámának folyamatos csökkenése következtében 1995-ben az ország mintegy 10 milliós lakosságából mintegy 36 %-ra csökkent a keresők, s 64 %-ra nőtt a nem-keresők aránya.

Egyidejűleg valamelyest csökkent a munkanélküliség is. Ennek fő oka, hogy a munkaerő kereslet szűkülése miatt sokan eleve nem regisztráltatták magukat munkanélküliként, továbbá, hogy az ellátásra jogosultság lejárta miatt folyamatosan valamivel többen kerültek ki a regisztráltak közül, mint amennyien új (vagy visszalépő) munkanélküliként jelentkeztek.

Tovább nőtt viszont - a statisztika kifejezését használva - a gazdaságilag inaktívak, azaz a munkavállalási korban lévő nem-foglalkoztatottak, de munka nélküliként sem regisztráltak tábora. Ezen belül a munkaerőpiacról önként távolmaradók vagy kényszerűen kiszorultak, a családban eltartottak, vagy legfeljebb szociális ellátásban részesülők - saját kifejezésünkkel: a háztartásban maradók - már 1995-re mintegy százezerrel nagyobb létszámot képviseltek, mint a regisztrált munkanélküliek.

A munkaerő-kínálat

1990. és 1995. között - demográfiai okokból - jelentősen nőtt a munkavállalási korú népesség, azaz a potenciális munkaerő-kínálat. 1994-ben valamelyest csökkent ugyan a munkavállalási korba lépő korosztály létszáma, de csökkent a kilépőké, a nyugdíjkorhatárt elérteké is. Így 1995. január 1-én az előző évinél mintegy 10 ezerrel többen, összesen 6.082 ezren tartoztak a munkavállalási korúak közé. E demográfiai eredetű tény növelte a munkaerőpiac feszültségeit.

A kínálatot tovább bővítette a munkavállalási koron túliak - a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) kritériuma szerint 74 éves korig figyelembe veendő - kínálata. Közülük 169 ezer volt foglalkoztatott, további 13 ezren kerestek aktívan munkát és 8 ezer minősült dolgozni

kívánó, de munkát nem kereső ún. passzív munkanélkülinek 1994. IV. negyedévében. Együttes létszámuk 190 ezer fő.

1995-ben - a KSH IV. negyedévi felmérése szerint - már csak mintegy 105 ezer volt közülük foglalkoztatott; csaknem 7 ezren kerestek munkát és több mint 9 ezren tartoztak a passzív munkanéküliek közé. Együttes kínálatuk mintegy 121 ezer fő volt.

A fentiekhez csatlakozott a hazatelepültek, bevándoroltak, menekültek, és a munkavállalási engedéllyel rendelkezők együttesen 1994-ben mintegy 72 ezer, 1995-ben 100 ezer fős kínálata.

Összességében 1994-ben mintegy 262 ezer, 1995-ben pedig mintegy 221 ezer fő volt a számítható többlet-kínálat.

A potenciális kínálatból azonban már 1994-ben mintegy 2 millió munkavállalási korú nem jelent meg a munkaerőpiacon. Örvendetesen növekvő számban maradtak távol a tanulók; s a korábbinál valamivel többen a gyermekgondozáson lévők. Az előző évinél valamivel kevesebben a sorkatonai szolgálatot teljesítők, s a külföldön dolgozók. Nőtt viszont a munkavállalási korban nyugdíjazottak száma, és a legnagyobb mértékben, több mint 150 ezer fővel a háztartásban maradóké. A számítható, tényleges kínálat folyamatos csökkenése jelentős részben a szűkülő kereslet következménye.

A munkaerőpiac kereslete

A gazdaság egyre inkább csak a munkavállalási korúakra tartott igényt; 1994-ben ők adták a foglalkoztatottak mintegy 96 %-át, 1995-ben több mint 97 %-át.

A munkavállalási korúak közül azonban egyre kevesebb a foglalkoztatott. A nyolcvanas években csaknem 79 %-uk volt kereső, 1994-ben nem egészen 60 %-uk.

Korábban az aktív keresők között nagyjából a munkavállalási korúak szerinti létszámukkal arányosan szerepeltek a férfiak és a nők; 1990 óta a kereső nők aránya folyamatosan csökkent. (1989-ben a munkavállalási korú nők 84 %-a, 1994-ben 63,8 %-a volt foglalkoztatott.) A KSH 1995. negyedik negyedévi felmérése szerint az arány 63 % volt.

Bár 1995. végére az előző évhez képest mintegy 33 ezerrel csökkent a munkahelyek száma (tehát az egyenleg negatív), az év során teremtődtek új munkahelyek is.

Számíthatóan a legtöbb munkahelyet az egyéni kezdeményezésű, kis magánszektor hozta létre (egyéni vállalkozók és a nem jogi személyiségű társas vállalkozások). Az OEP 1995. évi adatai szerint több mint százezerrel nőtt a főfoglalkozású önállóak és családtagjaik létszáma. (Az itt foglalkoztatott alkalmazottak számát az OEP nem mutatja ki külön, hanem az összes alkalmazásban álló között veszi számításba.)

Az önmaguknak munkahelyet, egzisztenciát teremtők nagy mértékben csökkentik a munkaerőpiac feszültségeit, bár csaknem 775 ezres létszámuk részben az alkalmazotti munkahelyek hiányának következménye.

Ugyancsak több ezer munkahelyet teremtettek a külföldi és a vegyes tulajdonú vállalatok. Bár ilyen cégeknél szűntek is meg munkahelyek, az új munkahelyek száma - becsülhetően - többszörösen meghaladta a megszűnőkét.

A foglalkoztatás csökkenésének fő okai elsősorban továbbra is a kereslet beszűkülése miatti elbocsátásokban, a csőd- és felszámolási eljárások következtében, valamint az állami tulajdonú szervezetekben és a költségvetési területeken erőteljesebbé vált leépítésekben kereshetők.

A foglalkoztatásban fontos szerepet játszott a piac hatóköréből részben vagy teljesen kikerülő támogatott foglalkoztatás. 1995-ben a statisztikailag foglalkoztatottnak tekintett, kevesebb, mint 4 millió fő közül már mintegy 160 ezer sorolható a támogatott munkahelyen dolgozók körébe.

A munkanélküliség

Az OMK adatai szerint 1995 decemberében 495,9 ezer volt a regisztrált munkanélküliek száma, mintegy 24 ezer fővel kevesebb, mint az előző év decemberében.

A KSH munkaerőfelmérése - más kritériumok szerint történő számbavétellel - 1995. negyedik negyedévében 408,1 ezer állást kereső, és 107,3 ezer passzív munkanélkülit vett számba; ugyancsak valamivel kevesebbet, mint egy évvel korábban.

Azaz, a munkanélküliek száma továbbra is csökkent, anélkül, hogy a foglalkoztatás növekedett volna. (Viszont a munkaerő-felmérés már 1994-ben 3,34 millió, 1995-ben 3,39 millió gazdaságilag nem aktív, 15-74 éves népességet regisztrált.)

Az OMK által regisztrált létszám folyamatos csökkenése továbbra is alapvetően két körülménnyel függ össze:

- az újonnan regisztrált munkanélküliek havi létszáma kisebb, mint a főként a segélyezés lejárta miatt a rendszerből kilépőké;
- a támogatott foglalkoztatási programokban, valamint a munkaerőpiaci képzésben az év folyamán mintegy 227 ezer fő vett hosszabb-rövidebb ideig részt, akik a programban részvételük időtartama alatt nem minősülnek munkanélkülinek.

A munkanélküli ellátásban részesülők köréből változatlanul mindössze 3-5 % kerül ki havonta azért, mert elhelyezkedett.

A munkanélküliség fő jellemzői nem változtak.

Tartósultak a munkanélküliség meglévő területi különbségei. A regisztrált munkanélküliségi ráta tized százaléknyi eltérésekkel szinte évről-évre változatlan. 1995. decemberében 5,7 % volt Budapesten, 6,5 % Győr-Moson-Sopron megyében és 7 % Vas megyében; de

tartósan 18 % feletti Szabolcs-Szatmárban, 16 % Borsod-Abaúj-Zemplén, és 15,4 % Nógrád megyében.

Minthogy a regisztráltak több mint 40 %-át a legfeljebb 8 általánost végzettek tették ki, és további 33,5 %-ukat a nem értékesíthető szakmával rendelkezők (illetve a szakképzésből kikerült, gyakorlatlan fiatalok), évről-évre növekszik az elhelyezkedni képtelen, tartósan munka nélkül lévők száma, s a munkanélküliség időtartama. Az OMK adatai szerint 1995. decemberében a regisztrált munkanélküliek kétharmada volt tartósan munkanélküli. A MHP adatai szerint a munkanélküliség átlagos időtartama az előző évi 71 hétről 1995-ben már 85 hétre növekedett.

- 1995 decemberében a regisztrált munkanélküliek 44 %-a részesült munkanélküli ellátásban. (Egy évvel korábban 37 %-uk.) Az átlagos havi bruttó segély, illetve járadék összege 1995. decemberében 11.730.- Ft volt, (egy évvel korábban 11.237.- Ft). A munkanélküli ellátás változatlanul mintegy harmada volt a keresők 1995 decemberi átlagkeresetének.
- Az ellátásra való jogosultság megszűnése után 1995 decemberében 193 ezer fő részesült szociális jellegű jövedelem-pótló támogatásban, csaknem annyian, mint munkanélküli segélyben.

Néhány fontosabb rétegre vonatkozó megállapítások

Tartósult az ifjúsági munkanélküliség relatíve magas aránya. A KSH munkaerő-felmérésének 1995. IV. negyedévi adata szerint a 15-24 éves fiatalok csaknem 16 %-a volt munkanélküli. Az OMK adata szerint 1995 decemberében a regisztrált munkanélküliek több mint negyede volt 25 évesnél fiatalabb.

A nők munkanélkülisége továbbra is alacsonyabb a férfiakénál (1994-ben 9,9 % volt, szemben a férfiak 12,7 %-ával). Ugyanebben az időszakban azonban a munkavállalási korú, munkanélküli nők 217 ezres számának csaknem kétszeresét tette ki a munkaerőpiacról kikerülteké (tanulók nélkül 542 ezer fő). Közülük 1990-ben 116,8 ezer volt „háztartásbeli", 1994-ben csaknem 355 ezer.

1995. IV. negyedévében a 15-74 éves népességben a foglalkoztatottak 47,8 %-a volt nő, a munkanélküliek csaknem 40, a passzív munkanélkülieknek pedig több mint 45 %-a.

A nemzetgazdaság foglalkoztatási szerkezetének változása

1995-re jelentősen lelassult a három nagy foglalkoztatási szektor arányainak átrendeződése.

Kissé tovább csökkent a mezőgazdaság foglalkoztatási szerepe (1993: 9 %, 1994: 8,6 %) de megállt az elmúlt évek zuhanásszerű létszámvesztése.

Folytatódott az ipari-építőipari létszámcsökkenés; egyúttal csökkent a szektor súlya is a foglalkoztatásban. (1993: 32,4; 1994: 30,2 %)

Tovább nőtt viszont a szolgáltatásokban foglalkoztatottak aránya (bár létszámuk ugyancsak csökkent). 1995-re a keresők több mint 60 %-a már a szolgáltatásokban dolgozott.

A három nagy foglalkoztatási szektor arányainak változása a gazdasági struktúra átalakulásának kétségtelen jele.

1995-ben további, mintegy 46 ezerrel nőtt a gazdasági szervezetek száma, amely már 1994-ben meghaladta az egy milliót. Az 1995 végén nyilvántartott szervezetek több mint 85 %-a azonban egyéni vagy jogi személyiség nélküli társas vállalkozás, amelyet mintegy harmadában kiegészítő foglalkozásúak vagy nyugdíjasok működtetnek. E kisvállalkozások több mint 80 %-ában a tulajdonos egyedül dolgozik, további mintegy 10 %-ában is legfeljebb 1 főt alkalmaznak.

A statisztika által nyilvántartott, legkisebb létszám-kategória a 11 fősnél kisebb; ez az összes gazdálkodó szervezet 97 %-át adta 1995 végén. A mikroszervezetek magas aránya a tőkehiányos gazdálkodás jellemzője.

A keresetek alakulása

A KSH a 10 fősnél nagyobb gazdálkodóknál, valamint a költségvetési intézményeknél foglalkoztatottak keresetéről rendelkezik adatokkal.

Ebben a körben 1995-ben 12 %-ot meghaladóan csökkent a reálkereset, nagyobb mértékben, mint az utóbbi 6 év bármelyikében.

1995-ben tovább tágult a rés a verseny-szféra és a költségvetési szféra keresetei között.

A nemzetgazdasági ágak kereseti sorrendje kevéssé változott: megtartotta első helyét a pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatásai; a feldolgozóiparban pedig a vegyipar. A kereseti rangsor végén maradt a feldolgozóipar néhány hagyományosan rosszul fizető területe, pl. a textília, ruházati, bőrtermék gyártása ágazat.

Folytatódott a fizikai és szellemi munkakörben dolgozók kereseti arányának változása: 1995-ben a szellemi munkakörben dolgozók bruttó keresete már csaknem 80 %-kal haladta meg a fizikai munkakörökben dolgozók átlagos keresetét.

Az állománycsoportok szerinti arányokat az OMK vizsgálja rendszeresen. A versenyszférában a két szélső kategória - a magasabb vezető állásúak, illetve segédmunkások - kereseti aránya 4,4:1 volt; az ügyviteli alkalmazottak keresete viszont nagyjából megegyezett a szakmunkásokéval.

A versenyszférában a bérmegállapodásoknak 1995-ben sem volt érdemleges hatása a keresetek alakulására.

A magángazdaság kialakulásának hatásai

Tovább nőtt az egyéni és a nem jogi személyiségű társaságokban foglalkoztatottak száma, s becsülhetően a legkisebb magánszektorban mintegy 900 ezren dolgoztak 1995-ben (a segítő családtagokkal, alkalmazottakkal és a mezőgazdaság nem regisztrált önálló gazdálkodóival és családtagjaikkal együtt).

A kis magánszektor foglalkoztatási viszonyaiban - részben az adószabályok változása miatt - belső átrendeződés zajlik, a (főfoglalkozású) alkalmazottból (főfoglalkozású) vállalkozóvá válás azonban nem érinti a foglalkoztatás nagyságrendjét.

A magángazdaság kialakulásában fontos szerepet játszanak az önállóan (hazai és/vagy külföldi tőkével) létrehozott jogi személyiségű társaságok. Foglalkoztatási hatásaikról nincs adat. A tapasztalatok szerint az 1995-ben a korábbinál gyakoribb „zöldmezős" beruházások mellett az ilyen társaságok alapításának meghatározó módja a csőd- és felszámolási eljárások során felkínált egységek megvétele volt. Ebben az esetben elsődleges foglalkoztatási hatásuk a munkahelyek egy részének megmentése, továbbműködtetése.

A magángazdaság kialakulásában a privatizáció (az állami tulajdon eladása) játsza a meghatározó szerepet. A vagyon eladása azonban 1995-ig csak mérsékelten hatott a foglalkoztatásra. (Legfőbb hatása a munkahelyek többségének megőrzése volt.) Az 1995-ben felgyorsult privatizáció foglalkoztatási hatásai még nem értékelhetőek. Becslésünk szerint azonban a 10 fősnél nagyobb szervezetekben foglalkoztatottak (beleértve a költségvetési szférát is) többsége (52-53 %-a) még 1995-ben is az állami szféra alkalmazottja volt.

A 10 fősnél kisebb cégek (egyéni és nem jogi személyiségű társas vállalkozások, mezőgazdasági önállók stb.) figyelembevételével azonban úgy becsülhetjük, hogy 1995-ben a foglalkoztatottak már mintegy 52-53 %-a tartozott a nem állami, hanem a magán- és a vegyes tulajdonú szférához, valamint a szövetkezetekhez.

A csőd- és felszámolási eljárások

A gazdaság strukturális átrendeződése - és a privatizálás meghatározó része - a csőd- és felszámolási eljárások következménye. 1995-ben csökkent a csődeljárások száma, de tovább nőtt a felszámolás alatt álló cégeké. (Az 1994. évi 6.671-ről 8.940-re.)

Az érintett cégek létszámát mintegy 350-400 ezer főre becsülhetjük. (A becslés elsősorban azért bizonytalan, mert vannak teljesen kiürült cégek, de olyanok is, amelyekben még teljes értékű termelés folyik.)

Az elbocsátottak jelentős hányada 1995-ben is a csőd- és felszámolási eljárások során vesztette el állását, s a többezer tönkrement cég még évekig a munkanélküliség jelentős növelője lehet. A munkahelyek egy részét azonban a sikeres eladás megmentheti.

A mezőgazdaság átalakulása

Számos tény utal arra, hogy lezajlott a mezőgazdaság 1989-90 óta tartó nagy átalakulása, s 1994-95-ben már megkezdődött a stabilizálódás időszaka.

1995-re - a még lezáratlan ügyek ellenére - lényegében kialakult a mezőgazdaság új földtulajoni szerkezete. Tartósan állami tulajdonban a számításba vehető földterületek 19 %-a marad; a többi alapvetően magántulajdonba került. E földterületek 62 %-át a gazdálkodó szervezetek (vállalatok, társaságok, szövetkezetek), mintegy 26 %-át egyéni gazdálkodók használták. A földtulajdon hasznosításának módja kihat a mezőgazdaság foglalkoztatási képességére és a foglalkozási viszonyok alakulására.

Lényegében kialakult a mezőgazdaság szervezeti struktúrája is. A szervezeti formák szerinti változások (megszűnések, alakulások, méretek) nem különböznek a nemzetgazdaság más ágaiban zajló változásoktól.

1994-ben a mezőgazdaság számszerűen is, az ágazat saját létszámához viszonyított arányt tekintve is a kisebb veszteséget elszenvedők közé tartozott.

A foglalkoztatottak zöme aktív korú volt (de ebben sem különbözik a gazdaság más területeitől). A foglalkoztatottak zöme alkalmazotti viszonyban állt (a statisztikában megszűnt a tsz-tag megjelölés, minthogy az tulajdonosi kategóriává vált). A KSH 1994 évi mezőgazdasági felmérése 51 ezer egyéni gazdálkodót regisztrált. (Közülük 1994-ben mintegy 22,5 ezer, 1995-ben 23,7 ezer szerepelt az egyéni vállalkozók között, mert 2 millió Ft-nál több bruttó árbevétellel, s így adószámmal rendelkeztek.) A főfoglalkozású gazdálkodók mintegy 8,6 ezer állandó és időszaki alkalmazottat foglalkoztattak, a rendszeresen közreműködő családtagokon (93 ezer fő) kívül.

A mezőgazdaságban változatlanul magas a rendszeresen segítő, a gazdálkodásban részt vevő családtagok aránya. (Az összeírt több mint 1,6 millió háztartáshoz csaknem 4,8 millió fő tartozott; közülük több mint 3 millióan rendszeresen részt vettek a háztartás mezőgazdasági munkáiban.)

Az adatok is arra utalnak, hogy a mezőgazdaságban egyre általánosabbá válik a nem-teljes munkaidős tevékenység.

A mezőgazdaságból 1994-ben és 1995-ben is mintegy 74 ezer fő munkanélkülit regisztráltak. Jelentős hányaduk azonban csak átmenetileg volt munkanélküli; legalábbis az idénymunkák idejére foglalkoztatott lett. A szezonális hatások változatlanul erősek: a téli hónapokban vált munkanélkülivé az év során elbocsátottak csaknem fele. (És: meghatározó hányaduk visszatérő munkanélküli.)

A mezőgazdaság foglalkoztatási viszonyait ugyanakkor jelentősen befolyásolják a regionális különbségek: a legrosszabb helyzetű régiókban a (regisztrált) munkanélküliség nagy arányú gazdasági inaktivitással párosul.

MAIN STATEMENTS

If no reference is made to other sources, 1994 (1 January 1995) data originate from the Labour Account and 1995 data from the Labour Force Survey of the Hungarian Central Statistical Office (CSO).

Employment in 1995

1995 labour market processes were essentially characterised by declining employment, stagnating unemployment and growing inactivity.

The number of jobs has kept decreasing in 1995, too, albeit at a much more moderate pace than in the previous years: this process, dating from 1990, has not come to an end yet in 1995. As a result of the steady decline of the number of employees, by 1995, the proportion of earners fell back to 36 per cent, while that of the non-earners grew to 64 per cent within a population of 10 million.

Unemployment also decreased somewhat over the same period, the main reason for that being that many did not register as unemployed at all owing to the contraction of the demand for labour and, moreover, that the proportion of those who left the register after the expiry of their entitlement to benefits continuously exceeded that of the newly registered unemployed (and those reverting to this status).

The group of what statistics calls the "economically inactive", on the other hand, comprising active-age unemployed not registered as such, has increased further. By 1995, within the group, the number of the voluntary and involuntary absentees from the labour market, dependent relatives and those receiving social allocations only - "household residents" in our terminology - has exceeded that of the registered unemployed by a hundred thousand approximately.

Labour supply

For demographic reasons, the active-age population* - the potential labour supply - increased significantly in the period between 1990 and 1995. The generation entering active age in 1994 was somewhat less numerous than the previous one, but so was the group of those turning inactive after having reached pension age. As a result, on 1 January 1995, there were 6,082 thousand actives, 10 thousand more than the year before - a demographically motivated fact adding to the tensions of the labour market.

This supply was further increased by those above active age - to be taken into consideration up to the age of 74 according to the criterion of ILO -, including 169 thousand employees, 13 thousand active job-seekers and 8 thousand "discouraged" persons wishing to work but not seeking a job actively - a total of 190 thousand people in the fourth quarter of 1994.

According to the 4th quarter survey of CSO, in 1995, the corresponding number of employees, job seekers and discouraged persons

---

* Ages 15 to 60 for men and 15 to 55 for women.

declined to around 105, 7 and 9 thousand, respectively, representing a total supply of 121 thousand approximately.

To the above is added the supply ever of repatriating citizens, immigrants, refugees and others with labour permit - a total of 72 thousand in 1994 and 100 thousand in 1995.

All in all, the computable aggregate surplus amounted to 262 thousand in 1994 and 221 thousand in 1995.

However, already in 1994, as much as 2 million active-age members of the potential labour supply did not show up on the labour market. It is a welcome fact that the number of student-absentees is on the rise, and somewhat more are on child-care leave than before. The number of regular soldiers and those working abroad declined relative to the previous year, but more people were benefiting from the early retirement schemes, and more remained in the household - the last group beating the record at more than 150 thousand. The steady lowering of the computable real supply is due, to a great extent, to the contraction of demand.

Labour demand

Economy has tended to lay a claim exclusively on members of the active age-group, representing 96 and 97 per cent of all the employees in 1994 and 1995, respectively.

At the same time, employees constitute a shrinking segment of the active age-group: in 1994, less than 60 per cent of them were earners, as opposed to nearly 79 per cent in the eighties.

Whereas formerly men and women used to be represented among the active earners largely proportionately with their distribution within the active age-group, from 1990 on, the proportion of women earners has been declining persistently. (In 1989, 84 per cent of the active-age women were employees; in 1994, the corresponding figure was 63.8 per cent.) A survey carried out by CSO in the fourth quarter of 1995 put their share then at 63 per cent.

True, the number of jobs decreased by 33 thousand by the end of 1995 over the previous year (signifying a negative balance), but some new ones were also created during the year.

Calculations suggest that most jobs were created by the small private sector operating on individual initiative (private entrepreneurs and unincorporated business companies). According to the 1995 data of OEP (the National Health Insurance Fund), the number of full-time independents and their family members grew by more than a hundred thousand. (OEP does not specify the number of employees in this sector; they are included in the aggregate for all employees.)

The self-employed, creating an existence for themselves - whose strength of 775 thousand is obviously partly a consequence of the general shortage of employee jobs - ease the tensions of the labour market to a considerable extent.

Foreign-owned and joint companies also created several thousands of jobs. Although the companies in question liquidated jobs as well, the number of new jobs is estimated to have surpassed the losses several times.

The decline of employment is still mainly due to reductions provoked by the contraction of demand, to bankruptcy and liquidation procedures, and the ever more marked streamlining of state-owned and budgetary organisations.

Supported employment, fully or partly outside the scope of the market, played an important role in employment overall. Of a (statistical) employee population of less than 4 million in 1995, 160 thousand have already been working at what can be classed as subsidised jobs.

Unemployment

According to the data of OMK, the National Labour Centre, in December 1995, the number of the registered unemployed was 495.9 thousand, that is, 24 thousand less than a year earlier.

The Labour Force Survey of CSO, based on different accounting criteria, registered 408.0 thousand job seekers and 107.3 thousand discouraged persons in the fourth quarter of 1995; this is also somewhat less than a year earlier.

That is, the number of the unemployed has kept decreasing, without being accompanied by a parallel increase of employment. (On the other hand, labour surveys registered a total of 3.34 and 3.39 million economically inactive people in the 15 to 74 year age group already in 1994 and 1995, respectively.)

The steady decline of the number registered by OMK essentially relates to the same two circumstances as before:

- the monthly number of the newly registered unemployed is lagging behind that of those who leave the register - mainly owing to the expiry of the benefits allocation period;
- employment support programmes and labour market training absorbed, for a shorter or longer period of time, some 227 thousand people during the year who did not qualify as unemployed for the time of participation.

The proportion of those whose unemployment allocation is stopped because he or she has found a job is still very small at 3 to 5 per cent.

The main characteristics of unemployment have not changed in the least.

Territorial differences in unemployment prevailed. Year-on-year unemployment rates were practically unchanged, with a fluctuation of a few tenth of percentage points only. In December 1995, the rate of unemployment was 5.7 per cent in Budapest, 6.5 per cent in County Győr-Moson-Sopron and 7 per cent in County Vas, whereas in counties Szabolcs-Szatmár, Borsod-Abaúj-Zemplén and Nógrád, it remained as high as 18, 16 and 15.4 per cent, respectively.

Given the fact that more than 40 per cent of the registered unemployed had eight-year elementary-school qualification at most, with another 33.5 per cent possessing a non-marketable vocational degree of some sort (or being school-leavers with no experience whatsoever, freshly out of vocational training), the number of those who are incapable of finding a job, in the long run, and also the duration of unemployment is increasing every year. OMK data suggest that, in December 1995, two-third of the registered unemployed were long-term unemployed. According to the data of Hungarian Household Panel (MHP), the average duration of unemployment increased from 71 weeks in 1994 to 85 weeks in 1995.

- In December 1995, 44 per cent of the registered unemployed were receiving unemployment benefits (as compared to 37 per cent a year earlier).The average monthly gross benefit or allocation calculated in December 1995 was HUF11,730 (as opposed to HUF11,237 a year earlier). Unemployment benefits stagnated at approximately one third of the December 1995 average earnings of the active population.
- In December 1995, 193 thousand people were granted income-supplementing allocations on a social basis after the expiry of benefits, that is, nearly as many as those receiving unemployment benefits.

Some stratum-specific findings

The relatively high rate of youth unemployment has become permanent. According to the data of the 4th quarter 1995 CSO Labour Force Survey, nearly 16 per cent of the 15-24 year-old were unemployed. OMK data suggest that, in December 1995, more than a quarter of the registered unemployed were below the age of 25.

The unemployment rate of women is still less than the rate for men (being 9.9 and 12.7 per cent, respectively, in 1994). However, over the same period, nearly twice as many women left the labour market (542 thousand, students excluded) as the number of active-age unemployed women (217 thousand). In 1990 and 1994, 116.8 and 335 thousand members of this group, respectively, chose to work in the household.

In the fourth quarter of 1995, women made up 47.8 per cent of the total employee population, 40 per cent of the unemployed and more than 45 per cent of the discouraged persons within the 15-74 age-group.

Developments in the employment structure of the economy

The re-proportioning of the three major employment sectors had slowed down significantly by 1995.

The role of agricultural employment underwent a slight further decrease (1993: 9 %; 1994: 8.6 %), but the crash-like reductions of the previous years have stopped.

Reductions continued in the industrial/construction branches and the sector's relative weight in employment also decreased (1993: 32.4%; 1994: 30.2 %).

The proportion of those employed in the services sector, on the other hand, has kept rising (despite a decrease in absolute numbers). In 1995, more than 60 per cent of all the earners have already been working in the services sector.

The re-proportioning of the three major employment sectors is a clear sign of economic restructuring.

The number of business organisations, exceeding one million already in 1994, grew by a further 46 thousand in 1995. However, more than 85 per cent of the organisations registered at end-1995 were private enterprises (sole proprietorships) or unincorporated business companies, and approximately one third were operated on a part-time basis or by pensioners. The proprietors of more than 80 per cent of these small enterprises are working alone, and a further 10 per cent have a single employee.

At end-1995, the smallest category covered by statistics - enterprises with a staff below 11 - made up 97 per cent of all the business organisations. The high proportion of micro-organisations is a typical feature of capital shortage in business.

Trends in earnings

CSO data cover the earnings of business entities with a staff of more than 10 and of the budgetary institutions.

Within this group, real earnings fell by more than 12 per cent in 1995, at a faster pace than in any of the previous six years.

The gap between earnings in the competitive and the budgetary spheres, respectively, has widened further in 1995.

The earnings ranking of economic branches has changed little: financial activities and related services kept their first place, and so did the chemical industry within manufacturing. Some traditionally badly paid areas of manufacturing such as the branches of textile, clothing and leather production have maintained their position at the bottom of the hierarchy.

The re-proportioning of the earnings ratio of manual and non-manual workers has continued in 1995, so much so that the gross earnings of the latter surpassed the average of the former by nearly 80 per cent.

OMK carries out a regular study of earnings by staff groups. In the competitive sector, the earnings ratio of the two extreme categories, top managers and unskilled workers was 4.4:1, whereas the earnings of administrative and skilled workers were nearly identical.

Wage agreements exerted no worthwhile influence on the development of earnings in the competitive sphere in 1995 either.

Facts of the emerging private economy

Employment by private enterprises and non-legal business companies has kept rising; estimates suggest that some 900 thousand were working in the smallest private sector in 1995 (assisting family members, employees and independent, non-registered farmers and their family members included).

The internal employment relations of the small private sector are restructuring, partly owing to the alteration of the taxation legislation, but the transition from (full-time) employee to (full-time) entrepreneur does not affect the order of magnitude of employment.

Legal-entity companies created on individual initiative (with domestic and/or foreign capital) played an important part in the evolution of the private economy. No data are available as to their impacts on employment. Experience suggests that, apart from the greater frequency of "greenfields" investments in 1995 than before, such entities were mostly based on the purchase of units offered for sale in the context of bankruptcy and liquidation procedures, in which case their primary employment-related effect was the preservation and operation of part of the jobs involved.

As far as the emergence of private economy is concerned, privatisation (the sales of state property) plays the decisive role. However, up to 1995, property sales exerted but moderate influence on employment. (Their major impact being the preservation of the majority of the jobs involved.) The employment implications of privatisation gaining momentum in 1995 cannot be assessed as yet but, according to our estimates, the majority (52-53 per cent) of the employees of 10+ organisations (budgetary ones included) were still employees of the state sector in 1995 as well.

However, taking into account organisations with a staff below 10 as well, (private and non-legal companies, independent agricultural entities etc.) warrants the assumption that in 1995 already 52-53 per cent of all employees belonged to the private and joint-ownership sphere and the co-operatives and not the state sector.

Bankruptcy and liquidation procedures

Economic restructuring - and a decisive part of privatisation as well - is a consequence of the bankruptcy and liquidation procedures. In 1995, the number of bankruptcy procedures dropped, but that of the companies under liquidation increased further (from 6,671 in 1994 to 8,940).

The strength of the companies concerned is estimated at approximately 350-400 thousand. (The uncertainty of the estimate is due to the co-existence of "empty" companies and others that are still producing at full speed.)

A significant proportion of the reduced workforce lost their jobs in the course of bankruptcy and liquidation procedures in 1995, too, and unemployment overall may well be expected to be boosted by the thousands of bankrupt firms for several years to come. Part of the jobs, however, may be rescued by successful sales.

Agricultural transition

Several circumstances suggest that the radical transformation of agriculture dating from 1989-90 has come to an end, and that 1994-95 actually marked the beginnings of a stabilisation period.

Despite some unsettled issues, the new land-ownership structure of agriculture has essentially consolidated by 1995. 19 per cent of the relevant land area remained in state ownership, and the rest was transferred to private hands. 62 per cent of the land in question is being used by business organisations (companies, societies, co-operatives) and some 26 per cent by private farmers. Land cultivation patterns affect both the employment capacity of agriculture and the development of employment relations.

The basic organisational structure of agriculture has also emerged. Its changes (wind-ups, transformations, size) do not differ from those taking place in other branches of the national economy.

In 1994, agriculture was among the minor losers both in absolute terms and relative to the strength of the branch itself.

The same as in the other branches, active-age people made up the majority of employees in agriculture, too. Most of them were working within the framework of an employee-type relation (statistics no longer use the term "co-operative member" because that category has come to imply proprietary status). The 1994 agricultural survey of CSO registered 51 thousand private farmers. (In 1994 and 1995, around 22.5 and 23.7 thousand figured among the private entrepreneurs, because they had a gross revenue exceeding HUF2 million and hence a tax number as well.) Full-time agricultural entrepreneurs employed some 8.6 thousand permanent and seasonal employees, in addition to assisting family members (93 thousand) co-operating on a regular basis.

The proportion of family members providing regular assistance and contribution is still rather high. (The 1.6 million households figuring in the survey gathered some 4.8 million people, and more than 3 million of them contributed to the agricultural activities of the household regularly.)

Data also suggest that part-time work is becoming ever more widespread in agriculture.

Some 74 thousand unemployed were registered in agriculture both in 1994 and in 1955. However, a significant proportion was transitorily unemployed, and found employment at least for the time of seasonal works. Seasonal fluctuation is as marked as ever: nearly half of those discharged from employment in the course of the year lost their jobs in the winter months (and a decisive part had already been unemployed).

Regional differences also exert a significant influence on agricultural employment relations: in the most backward regions, (registered) unemployment is combined with economic inactivity on a large scale.

I. A MUNKAERŐPIAC ÁLLAPOTÁNAK STATISZTIKAI JELZŐSZÁMAI - STATISTICAL INFORMATION ON LABOUR MARKET

1. A FOGLALKOZTATOTTSÁG 1995-BEN - EMPLOYMENT IN 1995

A KSH 1995 negyedik negyedévi munkaerő-felmérése szerint 1995 folyamán összességében további mintegy 26 ezer fővel csökkent a foglalkoztatottak létszáma, az 1994. IV. negyedévi 4.002,3 ezerről 3.976,1 ezerre.[1]

A mintegy 10 milliós népességből 1994 végén 7 millió 878,7 ezer, 1995 végén 7 millió 880,2 ezer fő tartozott a gazdaságilag számításba veendő, 15-74 éves korosztályokba. Közülük 1993-ban 58,6, 1994-ben 57, 1995-ben 55,6 %-uk volt jelen a munkaerőpiacon, mint foglalkoztatott, vagy mint aktívan munkát kereső munkanélküli (függetlenül attól, hogy munkanélküliként regisztrálták-e).

1995 végén a munkaerőpiacon megjelenő 4.384,2 ezer fő 90 %-a, 3.976,1 ezer fő volt foglalkoztatott és 9,3 %, 408,1 ezer fő munkanélküli.[2]

A munkanélküliek száma - az adott jellemzők szerint - az egy évvel korábbihoz képest csökkent (akkor a munkanélküliségi ráta 9,7 % volt). A felmérés szerint az ország 3,7 millió háztartása közül 1994 utolsó negyedében 315 ezerben volt egy, további 42 ezerben kettő vagy több munkanélküli; 1995 végén 317 ezerben egy, 43 ezerben kettő vagy több.

Azaz, folytatódott a már korábban is megfigyelt tendencia, hogy miközben csökkent a foglalkoztatottak száma, a munkanélkülieké nem nőtt, hanem ugyancsak csökkent; jelezve a munka-keresés feladását. A gazdaságilag nem aktív népesség száma egy év alatt mintegy 50 ezer fővel (3.345,2 ezerről 3.495,9 ezer főre) nőtt. Közülük mintegy 107 ezer fő minősült ún. "passzív munkanélkülinek", aki szeretett volna dolgozni, de aktívan nem keresett munkát.

A munkakeresés tapasztalatai nem bátoríthatták az érintetteket, hiszen 1995. IV. negyedévében a munkanélküliek csaknem fele (49,6 %-a) már legalább egy éve keresett állást. Egy évvel korábban 44 %-uk minősült tartósan munkanélkülinek.

A munkalehetőségek hiányában a munkaerőpiacról kiszorulók vagy kisodródók eltartása mind a társadalomra, mind az érintett háztartásokra súlyos terheket hárít, és növeli az alkalmi, fekete munkavállalás kényszerét.

---

[1] A felmérés a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) ajánlásainak megfelelően a 15-74 éves népességből foglalkoztatottnak tekinti mindazokat, akik a felmérést megelőző héten legalább egy órányi kereső foglalkozást végeztek: továbbá foglalkoztatottnak minősülnek a sorkatonák, valamint a gyermekgondozáson lévők.

[2] Az ILO ajánlása szerint azok tekinthetők munkanélkülinek, akik a vizsgált héten nem végeztek egy óra, jövedelmet biztosító tevékenységet sem, illetve nem volt olyan munkájuk, amelytől átmenetileg távol voltak, aktívan kerestek munkát és azt meg is tudták volna kezdeni.

A munkaerőpiac változatlanul rossz helyzetére utal, hogy 1995. utolsó negyedévében a több mint 408 ezer aktivan munkát kereső közül mindössze 23 ezer főnek (5 %) volt konkrét ígérete arra, hogy egy hónapon belül el tud helyezkedni, ugyanakkor 27 % már másfél évnél régebben keresett állást. A fiatalok sokasága számára pedig némileg tovább romlottak az elhelyezkedés esélyei: a gazdaságilag aktívakhoz viszonyítva a 15-19 évesek 1994. végén 27 %-a, 1995. végén 29,4 %-a, a 20-24 évesek 12, (1994-ben 13 %-a) keresett aktívan munkát.

2. *A MUNKAERŐPIAC STATISZTIKAI KERETEI - STATISTICAL FRAMEWORK OF LABOUR-MARKET*

A KSH 1995. január 1-i állapotot tükröző munkaerőmérlegének adatai szerint 1994-ben sem módosultak a munkaerőpiac kereteit adó demográfiai folyamatok, sem a munkaerő-kínálat és -kereslet jellemzői. Azaz, a korábbi évek trendvonalai lényegében változatlanok.

A fontosabb demográfiai változások:

- Tovább csökkent az ország népessége: az 1994. január 1-i 10.277 ezer főről 1995. január 1-re 10.245,6 ezerre; ezen belül a férfiak száma 19,4, a nőké 12 ezer fővel lett kevesebb. A népességszám csökkenése másfél évtizede tartó folyamat. Az ország lélekszáma 1949 után 1980-ban volt a legmagasabb: 10.709,5 ezer fő. Egy évtized múlva, 1990. január 1-én már 334,7 ezer fővel kevesebb: 10.374,8 ezer. 1990. január 1. óta a csökkenés további 129,2 ezer fő. Az évenkénti csökkenés tényszámai 1990 óta rendre: -20, -17,6, -27, -33,2 és -31,4 ezer.

- Bár a népességben tartósan 52 % a nők és 48 % a férfiak aránya, 1992-től a férfiak aránya csekély mértékben, de a 48 % alatt marad (1994-ben 47,9 %).

- A csökkenő létszámon belül évről-évre enyhén, de folyamatosan nőtt a munkavállalási korú népesség - azaz a 15-59 éves férfiak és a 15-54 éves korú nők - aránya. (1989: 58,3 %, 1993: 58,7 %, 1994: 59,1 %, 1995: 59,4 %.)

- Az életkoruknál fogva a magyar gazdaságban munkavállalási korúnak tekintett népesség száma tehát éppen a recesszió éveiben növekedett, 1990 óta együttesen több mint 125 ezer fővel. (A munkavállalási korúak száma 1990. január 1-én az előző évhez képest még csaknem 12 ezer fővel csökkent, azóta azonban az évi növekedés rendre: 40,6; 34; 25,1; 15,1; és 10,4, összesen 125,2 ezer.)

- A munkavállalási korúak 1995. január 1-i 6.082 ezer fős létszámából a férfiak száma 3.163,5 ezer fő (52 %) a nőké pedig 2.918,5 ezer (48 %). A munkavállalási korúak között tehát az eltérő nyugdíjkorhatár következtében a férfi-nő arány a fordítottja a népesség egészén belüli aránynak. A férfiak 1989. január 1-én még magasabb arányban (52,4 %) szerepeltek a munkavállalási korúak között.

- A munkavállalási kornál fiatalabbak, a 0-14 évesek létszáma további 40,9 ezer fővel csökkent 1994 és 1995. január 1. között. E korosztályok aránya a népességen belül az 1989. január 1-i adatok szerint 20,8 % volt, azóta folyamatosan csökken, 1995. január 1-ig 18,2 %-ra.

- A munkavállalási koron túli népesség (60 éves és idősebb férfi, 55 éves és idősebb nő) száma ugyancsak kissé tovább csökkent 1994 és 1995. január 1. között. Az 1992-ig enyhén emelkedő létszám azóta lényegében stagnál, s a 2.293,7 ezer fő évek óta nagyjából azonos arányt (22,2-22,4 %) képvisel a csökkenő számú népességen belül. A munkavállalási koron túliak között meghatározó a nők aránya: e korcsoporthoz tartozók kétharmadát a nők adják.

Változások a gazdasági aktivitásban.

- Az elmúlt évek trendvonalát követve 1994 és 1995. január 1. között is tovább csökkent a foglalkoztatottak száma,[3] mégpedig egy év alatt további 91,2 ezer fővel; 4.136,4 ezerről 4.045,2 ezerre.

- A csökkenés még 1995-ben is folytatódott. A KSH munkaerő-felmérésének adatai szerint az 1994-ben foglalkoztatottak 3.992 ezres létszáma 1995-ben 33,5 ezer fővel volt kevesebb (3.958,5 ezer).

- A csökkenés ugyan évek óta lassuló ütemű (1990: az előző évhez -168, 1991: -507,7, 1992: -444,2, 1993: -215,6, 1994: -91,2) 1990 óta 1995. január 1-ig együttesen 1.426,7 ezer fővel lett kevesebb a foglalkoztatott.

- Az 1994. évi csökkenés mindenekelőtt a munkavállalási korúakat érintette: ők nem jutottak be, vagy szorultak ki a munkaerőpiacról. Közülük (a megfelelő korú tanulók nélkül) 70,6 % volt foglalkoztatott. (1989-ben a hasonlóan számított arány 90,6 % volt.)

- A csökkenés az előző évben foglalkoztatott nyugdíjas korúak közül is további 30,7 ezer főt érintett. Az évek óta szűkülő foglalkoztatási lehetőségek miatt a munkavállalási koron túliak egyre inkább kiszorulnak a munkaerőpiacról. Az 1989. január 1-én foglalkoztatott 504,7 ezer nyugdíjas korú létszáma 1995-re 169,4 ezer főre csökkent. A foglalkoztatott nyugdíjasok az aktív keresőknek mintegy 4,3 %-át teszik ki. (Az arány 1990-ben több mint a kétszerese volt az 1994. évinek.)

- A foglalkoztatottak szélesebb kategóriáján belül az aktív keresők létszáma az egy évvel korábbi 3.700,7 ezerhez képest 1995. január 1-re további 64,3 ezer fővel, 3.636,4 főre csökkent. A csökkenés tulajdonképpen a 80-as évek elejétől lassú, de folyamatos, bár az ütem mérséklődik.

- 1993-ban az egyetlen, az előző évek trendjétől eltérő változás az volt, hogy megkezdődött a regisztrált munkanélküliek számának csökkenése. A csökkenés 1994-ben és 1995-ben is folytatódott. Az 1995. január 1-i munkaerőmérlegben megjelenő, mintegy 112 ezer fős csökkenés azonban továbbra sem a munkaerőpiac élénkülésének, hanem jórészt a segélyezési időszak rövidülésének következménye.

- A korábbi folyamatok tartósságát mutatja viszont, hogy tovább nőtt a gazdaságilag nem aktív, a munkaerőpiactól távol maradó, vagy onnan kikerülő munkavállalási korúak száma és aránya.

A munkavállalási korú tanulók száma 1994-ben is csaknem 12 ezer fővel nőtt, s együttesen 589,6 ezer fiatal tanult tovább a különböző iskola-típusokban. Közülük közel 30 ezer fő (4,9 %) még általános iskolába jár. A továbbtanulók száma 1989 óta 139 ezer fővel nőtt; s a munkavállalási korúak megnövekedett létszámán belül is nőtt arányuk, az 1989 évi 7,5 %-ról 9,7 %-ra.

---

3 Foglalkoztatott - életkortól függetlenül - minden kereső foglalkoztatást folytató. A statisztika a foglalkoztatottak között veszi számításba a sorkatonákat és a GYES-en, GYED-en lévőket is, ha addig munkaviszonyban álltak.

A munkavállalási korban nyugdíjazottak állománya 1994-ben 14,5 ezer fővel nőtt, és a foglalkoztatott nyugdíjasokkal együtt 410,7 ezres létszámuk már a munkavállalási korúak csaknem 7 %-át tette ki. (A létszám 1989. január 1-én 297,9 ezer fő volt, a munkavállalási korúak közötti arányuk pedig 5 %.)

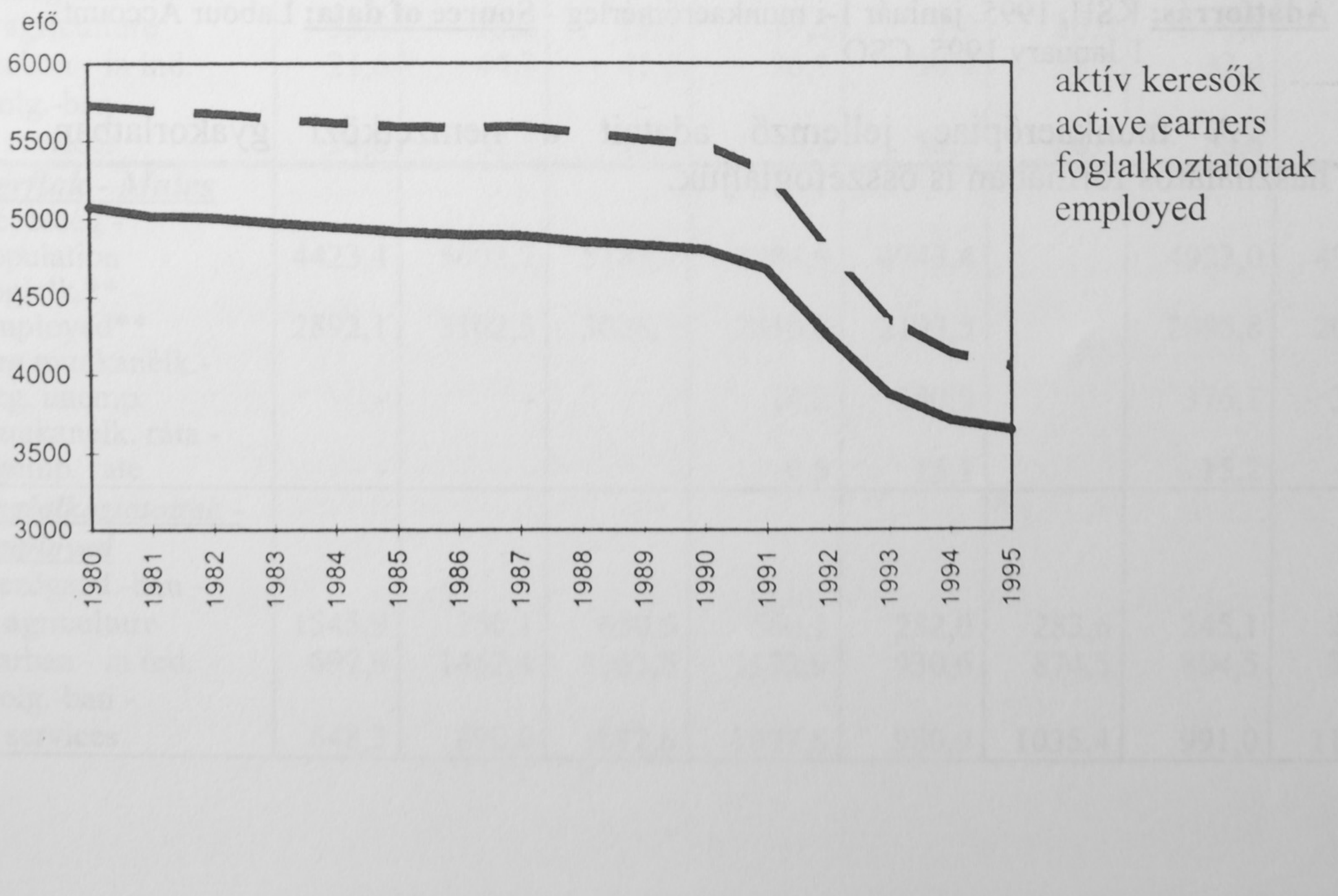
Az egyéb okból nem kereső munkavállalási korúak (a háztartásban maradók) száma (a GyET-et igénybevevő 24,1 ezer fő nélkül) egy év alatt - ugyancsak a GyET-et igénybevevő 33 ezer fő nélkül - újabb 150 ezer fővel nőtt, és az aktív korúak közel 11 %-át adja. A munkaerőpiactól kényszerűen vagy önként távol maradók száma 1989 óta (257,6 ezer, 4,3 %) 1995-ig csaknem megháromszorozódott.

Összességében az aktív korosztályok 6 milliós táborából több mint 1,6 millió (1.661,6 ezer) maradt távol a munkaerőpiactól, a megfelelő korosztályok több mint negyede (27,3 %-a). A távolmaradás fő oka a kereslet szűkülése.

- E folyamatok együttes hatásának következménye, hogy 1994 folyamán tovább csökkent a gazdasági aktivitás mutatószáma, az ún. aktivitási ráta a gazdaságilag aktív népesség aránya. (A viszonyítási alap a munkaerőforrásként számításba vehető munkavállalási korúak és a munkavállalási koron túliak közül foglalkoztatottak együttes száma.) A 80-as években 85 % feletti ráta, 1995. január 1-re 73 %-ra süllyedt. Figyelemreméltó, hogy a nők aktivitási rátája már 1993-ban kissé alacsonyabb volt (75,8 %) mint a férfiaké (76,3 %) és ez az aránykülönbség 1994-ben is megmaradt (férfiak: 73,8 %; nők: 72,2 %).

1. ábra - Chart 1

Az aktív keresők és a foglalkoztatottak létszámának alakulása (1980-1995)-
Trends in active earners and employed

2.1 táblázat - Table 2.1

A nemzetgazdaság munkaerőmérlegének néhány főbb adata 1995. január 1-én - Main indicators of the Labour Account of the National Economy, 1 January 1995

Megnevezés - Denomination	Teljes népesség - Total population		Ebből: női népesség - From which: female population	
	ezer főben - thousand pers.	%	ezer főben - thousand pers.	%
Népesség - Population	10.245,6	100,0	5.342,0	100,0
ebből - of which:				
0-14 éves - 0-14 year old	1.869,9	18,2	913,6	17,1
Munkavállalási korú - Working age population (15-59 éves férfi, 15-54 éves nő) - (15-59 year old males, 15-54 year old females)	6.082,0	59,4	2.918,5	54,6
Munkavállalási koron túli - Persons beyond working age	2.293,7	22,4	1.509,9	28,3
A munkavállalási korúak közül - From working age population		100,0		100,0
gazdaságilag aktív - economically active	4.395,4	72,3	2.079,4	71,2
külföldön dolgozó - working abroad	25,0	0,4	5,0	0,2
gazdaságilag nem aktív - inactive	1.661,6	27,3	834,1	28,6
ebből - of which:				
tanuló - students	589,6	9,7	292,2	10,0
nyugdíjas - retired	385,0	6,3	154,0	5,3
egyéb nem aktív - inactive N.E.C.*	687,0	11,3	387,9	13,3
A gazdaságilag aktív népesség közül - From the economically active population	4.564,8	100,0	2.181,4	100,0
foglalkoztatottak - employed**	4.045,2	88,6	1.964,4	90,1
Aktivitási ráta - Activity rate		73,0		72,2
Munkanélküliek - Registered unemployed		11,4		9,9

* Not elsewhere classified

** Aktív keresők, GYED-en, GYES-en lévők és foglalkoztatott nyugdíjasok együtt. - Active earners persons on child care leave and employed pensioners are indcluded.

Adatforrás: KSH, 1995. janiuár 1-i munkaerőmérleg - **Source of data:** Labour Account, 1 January 1995, CSO

A munkaerőpiac jellemző adatait a nemzetközi gyakorlatban használatos formában is összefoglaljuk.

2.2 táblázat - Table 2.2

A foglalkoztatás fő adatai (1995. Január 1.) -
Key employment indicators (1 January 1995)

ezer főben - thousand persons

	1949	1970	1980	1990	1993	1993*	1994*	1995
Összesen - Total								
Teljes népesség - Total population	9204,8	10322,1	10709,5	10374,8	10310,2		10277,0	10245,6
Munkaváll. korúak - Working age pop.	5608,2	6029,4	6175,0	5956,8	6056,5		6071,6	6082,0
Foglalkoztatottak* - Employed**	4084,9	5372,7	5733,6	5471,9	4352,0		4136,4	4045,2
Foglalk. a munkaváll. korúak %-ában - Employed in % of working age population	72,8	89,1	92,9	91,9	71,9		68,1	66,5
Reg. munkanélk. - Reg. unempl.	-	-	-	24,2	663,0		632,1	519,6
Munkanélk. ráta - Unempl. rate	-	-	-	0,4	13,2		13,3	11,4
25 évesnél fiatalabbak munkanélk. rátája*** - Unempl. rate of the age-gr younger than 25 years***	-	-	-	-	19,2	19,2	17,6	16,6
Foglalkoztatottak - Employed								
mezőgazd.-ban - in agriculture	2197,5	1246,0	1109,0	955,0	431,3	432,8	371,8	348,2
iparban - in ind.	884,1	2379,2	2386,1	1976,8	1518,3	1446,0	1341,0	1219,9
szolg.-ban - in services	1003,3	1747,5	2238,5	2540,1	2402,4	2473,2	2423,6	2477,1
%-os megoszl.-ban - distribution in %								
mezőgazd.-ban - in agriculture	53,8	23,2	19,3	17,5	9,9	10,0	9,0	8,6
iparban - in ind.	21,6	44,3	41,6	36,1	34,9	33,2	32,4	30,2
szolg.-ban - in services	24,6	32,5	39,1	46,4	55,2	56,8	58,6	61,2
Férfiak - Males								
Népesség - Population	4423,4	5003,7	5188,7	4984,9	4943,4		4923,0	4903,6
Foglalk.** - Employed**	2892,1	3102,5	3026,7	2810,8	2193,5		2095,8	2080,8
Reg.munkanélk.- Reg. unemp.	-	-	-	14,2	390,0		376,1	302,6
Munkanélk. ráta - Unemp. rate	-	-	-	0,5	15,1		15,2	12,7
Foglalkoztatottak - Employed								
mezőgazd.-ban - in agriculture	1545,9	750,1	650,6	560,1	282,0	283,6	245,1	239,8
iparban - in ind.	697,9	1462,4	1363,5	1172,9	930,6	874,5	804,5	729,1
szolg.-ban - in services	648,3	890,0	1012,6	1077,8	980,9	1035,4	991,0	1111,9

ezer főben - thousand persons

	1949	1970	1980	1990	1993	1993*	1994*	1995
%-os megoszl.-ban - distribution in %								
mezőgazd.-ban - in agriculture	53,4	24,2	21,5	19,9	12,9	12.9	12,0	11,5
iparban - in ind.	24,1	47,1	45,0	41,7	42,4	39,9	39,4	35,1
szolg.-ban - in services	22,5	28,7	33,5	38,4	44,7	47,2	48,6	53,4
Nők - Females								
Népesség - Population	4781,4	5318,4	5520,8	5389,9	5366,8		5354,0	5342,0
Foglalk.** - Employed**	1192,8	2270,2	2706,9	2661,1	2158,5		2040,6	1964,4
Reg.munkanélk.- Reg. unemp.	-	-	-	10,0	273,0		256,0	217,0
Munkanélk. ráta - Unemp. rate	-	-	-	0,4	11,2		10,9	9,9
Foglalkoztatottak - Employed								
mezőgazd.-ban - in agriculture	651,6	495,9	458,4	394,9	149,3	149,2	126,7	108,4
iparban - in ind.	186,2	916,8	1022,6	803,9	587,7	571,5	516,7	490,8
szolg.-ban - in services	355,0	857.5	1225,9	1462,3	1421,5	1437,8	1397,2	1365,2
%-os megoszl.-ban - distribution in %								
mezőgazd.-ban - in agriculture	54,6	21,8	16,9	14,8	6,9	6,9	6,2	5,5
iparban - in ind.	15,6	40,4	37,8	30,2	27,2	26,5	25,3	25,0
szolg.-ban - in services	29,8	37,8	45,3	55,0	65,9	66,6	68,5	69,5

* A KSH 1992. január 1-én új ágazati osztályozási rendszert léptetett életbe. 1993-ról előbb a régi, majd az új ágazati osztályozás szerinti adatokat közöljük. 1994-től az adatok már az új osztályozásnak megfelelőek. - A new classification of economic activities was introduced in 1992, which is the same as NACE Rev 1 and ISIC Rev 3 at two digit level. Data for 1993 are published as by the old classification and by the new classification. Since 1994 data have been available only by the new classification.

** 1949, 1960. év aktív keresők (Gyermekgondozási segély még nem volt, a nyugdíjasok foglalkoztatása nem számottevő.) - In 1949, 1960 active earners are involved only, because child care allowance did not existed, and the number of employed pensioners was not significant.

*** A KSH munkaerőfelmérés éves adata alapján; a munkanélküliek száma a gazdaságilag aktívak számához viszonyítva. - The number of unemployed persons divided by the number of economically active population i.e. labour force, according to the yearly data from LFS conducted by the CSO.

Adatforrás: 1949. és 1960.: Népszámlálás, 1970-1995. munkaerőmérlegek.
Source of data: Population Census in 1949 and 1960; Labour Accounts from 1970 to 1995

3. *A MUNKAERŐPIAC KÍNÁLATI TÉNYEZŐI - COMPONENTS OF LABOUR SUPPLY*

3.1 A munkavállalási korú népesség alakulása: a demográfiai okból be- és kilépők - Changes in working age population inflows and outflows due to demographic reasons

3.1.1 *A belépők: az ifjúsági munkaerőforrás - Entrants: youth as source of labour force*

A munkavállalási korúak 2,5-3 %-a érkezik évről-évre a 15 éves kort elérő, munkavállalásra jogosulttá váló korosztály tagjaiból.

E korosztály 1989. és 1991. között évről-évre növekvő létszáma 1992-ben csökkeni kezdett; a csökkenés 1994-ben is folytatódott.

3.1 táblázat - Table 3.1

A munkavállalási korba lépők száma 1949-1995-ben -
The number of persons entered the working age from 1949 to 1995

ezer főben - thousand persons

Év január 1. - 1 January	Férfi - Male	Nő - Female	Összesen - Total	A munkavállalási korúak %-ában - In percentage of working age population
1949	76,8	75,4	152,2	2,7
1960	81,8	79,8	161,6	2,8
1970	107,4	100,3	207,7	3,4
1980	66,4	62,0	128,4	2,1
1990	93,3	88,6	181,9	3,1
1991	97,5	92,5	190,0	3,2
1992	91,7	86,8	178,5	3,0
1993	87,6	83,6	171,2	2,8
1994	83,1	79,1	162,2	2,7
1995	79,0	75,7	154,7	2,5

Adatforrás: KSH, 1980. évi népszámlálás 36. kötet 195-198. old. KSH Évkönyvek, „Népesség száma nemek és életkor szerint" táblázatok - **Source of data:** Publication of Population Census 1980,. CSO, Volume 36, pp. 195-198; Yearbooks of CSO, Tables: Population by age and gender.

A demográfiai adatok előrejelzése szerint a következő években folyamatosan tovább csökken a potenciális ifjúsági munkaerőforrás. (Ennek ellenére a munkavállalási korúak létszáma - a szokásos demográfiai trendek érvényesülése esetén - nem csökken, hiszen az 1990-től belépett nagylétszámú korosztályok mintegy 45 évig munkavállalási korúak lesznek.)

3.1.2 *A kilépők: nyugdíjkorhatárt elérők - People reaching retaired age*

1994-ben 49 ezer férfi és 62,3 ezer nő, együttesen 111,3 ezer fő érte el a nyugdíjkorhatárt, a munkavállalási korú népesség 1,8 %-a. Az arány megegyezik a hosszú távú trenddel.

3.2 táblázat - Table 3.2

A nyugdíjas kort elérők száma 1949-1995-ben -
People reached the retirement age from 1949 to 1995

ezer főben - thousand persons

Évek január 1-én 1 January	60 éves korba lépő férfi Males aged 60	55 éves korba lépő nő Females aged 55	Összesen Total	Arányuk a munkavállalási korú népességhez Share of them within the working age population
1949	35,4	52,8	88,2	1,6
1960	49,9	61,7	111,6	1,9
1970	58,7	73,1	131,8	2,2
1980	51,4	69,1	120,5	2,0
1990	54,6	64,0	118,6	2,0
1991	55,8	63,3	119,1	2,0
1992	51,7	62,3	114,0	1,9
1993	51,3	62,2	113,5	1,9
1994	50,6	63,2	113,8	1,9
1995	49,0	62,3	111,3	1,8

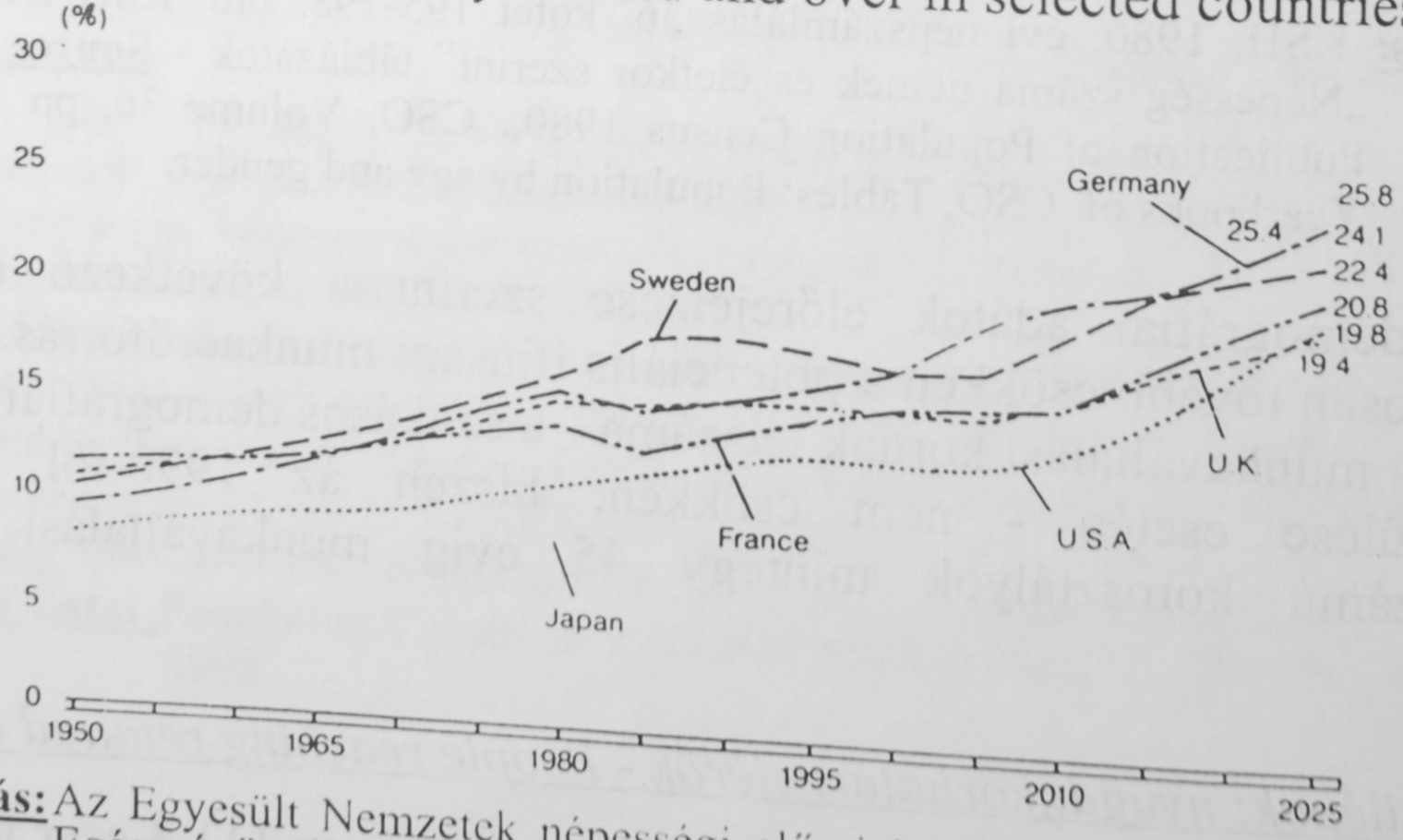
Adatforrás: KSH, 1980. évi népszámlálás 36. kötet 195-198. old. KSH Évkönyvek, - **Source of data:** Publication of Population Census 1980, CSO, Volume 36, pp. 195-198; Yearbooks of CSO

A munkavállalási koron túli népesség száma (1993-ban 2.294,6 ezer fő) 1994-ben alig változott (2.293,7 ezer fő). Lényegében nem változott a népességen belüli arányuk sem: 22,4 %. Azaz, a demográfiai folyamatok mind a népességhez, mind a munkavállalási korúakhoz viszonyítva a nyugdíjas korúak arányának stagnálását jelzik. Az inaktív népesség növekedése, és eltartásának növekvő társadalmi költségei tehát nem a demográfiai, hanem a munkaerőpiaci folyamatok következménye.

A nemzetközi előrejelzések szerint a fejlett országokban folyamatosan növekszik a 65 évesek és az annál idősebbek részaránya a népességben.

2. ábra - Chart 2

A 65 éves és idősebb népesség aránya néhány országban -
Ratio of persons 65 years old and over in selected countries

Adatforrás: Az Egyesült Nemzetek népességi előrejelzése 1990-ben; valamint a japán Egészségügyi és Népjóléti Minisztérium becslése, 1992. szept. - **Source:** Institute of Population Problems, Ministry of Health and Welfare, Estimates of Future Population, September 1992. Selected Demographic Indicators from the United Nations Population Projections as Assessed in 1990.

A magyar népesség 14 %-a volt 65 éves és idősebb 1995. január 1-én.

3.1.3 A munkavállalási korban elhalálozottak - Death at working age

A 15-60 év közöttiek évek óta magas halálozási aránya 1994-ben sem javult.

3.3 táblázat - Table 3.3

A munkavállalási korú lakosságból elhalálozottak nemenkénti létszáma 1985-1994. -
The number of persons died from the working age population by gender from 1985 to 1994

ezer főben - thousand persons

Év Year	15-59 éves férfi Males aged from 15 to 59	15-54 éves nő Females aged from 15 to 54	Összesen Total	Arányuk a munkavállalási korúakhoz viszonyítva Their share within the working age population %
1985	22,0	6,5	28,5	0,47
1986	21,7	6,5	28,2	0,47
1987	21,0	6,3	27,3	0,46
1988	22,5	6,2	28,7	0,48
1989	22,2	6,6	28,8	0,48
1990	22,7	6,6	29,3	0,49
1991	22,8	6,6	29,4	0,49
1992	24,6	6,9	31,5	0,52
1993	25,0	7,2	32,2	0,53
1994	24,9	6,9	31,8	0,52

Adatforrás: KSH évkönyvek és adatközlés - **Source of:** Yearbooks and publications of CSO

3.1.4 A munkavállalási korúak - Working age population

Összességében - demográfiai okokból - a munkavállalási korúak száma bár az előző évekhez képest csökkenő mértékben, de 1994-ben is nőtt. A népességszám több mint egy évtizede tartó csökkenése ellenére, hosszabb időszak demográfiai folyamatainak hatásaként a munkavállalási korúak száma és a népességen belüli aránya 1990. óta - a tartós recesszió időszakában - növekszik.

3.4 táblázat - Table 3.4

A munkavállalási korú népesség száma és aránya az ország lakosságából - Number and share of working age population within population

ezer főben - thousand persons

Év január 1.* Year 1 January*	A népesség száma Number of population	A munkavállalási korú népesség Working age population		Ebből nő of which: female	
		száma number	aránya %-ban percentage	fő persons	%
1949	9.204,8	5.608,2*	60,9	2.818,7	50,3
1960	9.961,0	5.754,4*	57,8	2.831,5	49,2
1970	10.322,1	6.029,4*	58,4	2.902,1	48,1
1980	10.709,5	6.175,0*	57,7	2.947,9	47,7
1990	10.374,8	5.956,8	57,4	2.849,6	47,8
1991	10.354,8	5.997,4	57,9	2.872,0	47,9
1992	10.337,2	6.031,4	58,3	2.889,7	47,9
1993	10.310,2	6.056,5	58,7	2.903,9	48,0
1994	10.277,0	6.071,6	59,1	2.912,3	48,0
1995	10.245,6	6.082,0	59,4	2.918,5	48,0

* Az 1990. évi népszámlálás 3. kötetében a munkavállalási korúak 1949-1980. évre vonatkozó adatai az 1982. óta érvényes szabályoknak megfelelően szerepelnek. - Data of working age population referred to the period 1949-1980 are published in the Population Census 1980, Volume 3 according to the regulations came into force in 1982.

Adatforrás: 1990. évi népszámlálás 4. kötet 22 old. (1949-80-as évek) 1995. Munkaerőmérleg - **Source of data:** Population Census 1980, Volume 4, p. 22 for data in 1949-1980; Labour Account, 1 January 1995

4. *A TÉNYLEGES MUNKAERŐ-KÍNÁLAT - THE ACTUAL LABOUR SUPPLY*

1994-ben is tovább szükült a munkaerőpiac kínálata. Az 1991 óta tartó folyamat többféle tényező - a kereslet drasztikus csökkenése, kormányzati intézkedések és egyéni döntések - együttes hatásának következménye.

A következőkben a munkaerőpiac tényleges kínálatát alakító, növelő és csökkentő tényezők 1994. évi alakulását tekintjük át.

4.1 A munkaerőpiac kínálatát növelő tényezők - Factors increasing labour supply

4.1.1 A munkavállalási koron túliak - Persons beyond the working age

Magyarországon - elsősorban a 6-16 éves korig tartó tankötelezettség miatt - a munkavállalási kornál fiatalabbak gyakorlatilag nem jelennek meg a munkaerőpiacon.

A munkavállalási koron túli 55 évesnél idősebb nők és 60 évesnél idősebb férfiak közül azonban sokan szívesen dolgoznának. E korosztályok létszáma évről-évre csak csekély mértékben változik. (1990: 2.287,5 ezer fő, majd rendre: 2.293,7; 2.296,0; 2.295,7; 2.294,6 és 1995. január 1-én 2.293,7 ezer fő).

Évről-évre csökken azoknak a száma, akik e korosztályokból nem nyugdíjasként, hanem aktív keresőként dolgoznak tovább. 1994-ben már csupán 38,3 ezren tartoztak ebbe a kategóriába, ismét 15 ezer fővel kevesebben, mint egy évvel korábban. Egyébként az elmúlt húsz év során a legtöbben - 228,5 ezren - 1979-ben dolgoztak tovább aktív keresőként; s még 1989-ben is 110 ezren.

A munkavállalási koron túl foglalkoztatottak meghatározó hányada azonban nem aktív kereső, hanem nyugdíj mellett dolgozik tovább.

A nyugdíjazottakat - potenciális munkaerő-forrásként - 75 éves korig tekinti a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet munkavállalásra képesnek és alkalmasnak. (A korhatárt az országonként eltérő nyugdíjkorhatárok figyelembevételével határozták meg.)

1995. január 1-én Magyarországon a 2.293,7 ezer nyugdíjas korú közül csaknem 1,8 millió volt 75 éven aluli (78,4 %); kétharmaduk nő (ami főként az 5 évvel rövidebb munkavállalási korhatár és a férfiak magasabb halálozási arányának következménye).

A nyolcvanas években a több mint 1 millió 700 ezer munkavállalási koron túli, de 75 éven aluli népességből mintegy 500-550 ezer fő dolgozott. Létszámuk 1980-ban volt a legmagasabb (571,4 ezer fő), s minthogy a 80-as évek kezdetén az általános munkaerőhiány volt jellemző, a ténylegesen foglalkoztatottak létszámát nagyjából azonosnak tekinthetjük a tényleges kínálattal.

Ez az akkori nyugdíjas korú, 75 éven aluli népesség 33 %-át adta. Úgy tekinthetjük tehát, hogy - megfelelő kereslet esetén - e korosztályok mintegy harmada lenne potenciális munkavállaló.

4.1 táblázat - Table 4.1

A 75 év alatti nyugdíjas korú népesség száma -
Number of retired persons aged less than 75

ezer főben - thousand persons

Év január 1. 1 January	Férfi Male	Nő Female	Együtt Total	A munkavállalási korúak %-ában In percentage of working age population	ebből foglalkoztatott (férfi-nő együtt) of which: employed (males and females)	
					fő - persons	%
1949	387,8	724,2	1.112,0	19,8		
1960	475,6	923,8	1.399,4	24,3		
1970	622,8	1.133,7	1.756,5	29,1		
1980	581,3	1.128,3	1.709,6	27,7	571,4	33,4
1990	587,6	1.123,4	1.711,0	28,7	488,4	28,5
1991	598,3	1.133,4	1.731,7	28,9	434,6	25,1
1992	608,7	1.150,1	1.758,8	29,2	334,2	19,0
1993	617,1	1.166,6	1.783,7	29,5	253,5	14,2
1994	624,2	1.182,9	1.807,1	29,8	200,1	11,1
1995	619,1	1.179,1	1.798,2	29,7	169,4	9,4

Adatforrás: KSH Évkönyvek "A népesség száma nemek és életkor szerint" KSH Munkaerőmérlegek - **Source of data:** Yearbooks of CSO, Tables: Population by gender and age; Labour Accounts

E korosztályok tagjai fokozatosan kiszorulnak a munkaerőpiacról. 1989-ben még 28,5 %-uk, 1994-ben már csak alig több, mint 9 %-uk volt foglalkoztatott.

Rajtuk kívül ugyanezekből a korosztályokból - a KSH negyedévenként elvégzett munkaerő-felmérése szerint - 1994. IV. negyedévében 13,2 ezren kerestek aktívan munkát, mintegy ezerrel többen, mint az előző évben. 1995. IV. negyedévében már nem egészen 7 ezren. A KSH felmérése - az ILO kritériumainak megfelelően - őket is a munkanélküliek közé sorolja.

A munkaerőfelmérés szerint a munkaerőpiacra - munkalehetőség esetén - további mintegy 8 ezer fő lépett volna be 1994-ben, 1995 végén pedig mintegy 9,2 ezer, bár maga nem keresett munkát. (A KSH munkaerőfelmérése szerint ők a "passzív" munkanélküliek, akik dolgoznának, képesek is erre, de koruk, szakképzettségük - szakképzetlenségük - vagy a munkaerőpiac adott állapota miatt az álláskeresést eleve reménytelennek ítélték.) A passzív munkanélküliek száma e korosztályokban folyamatosan zsugorodik (1992: 28,6; 1993: 13,5; 1994: 10,1; 1995: 9,9 ezer fő) ami a növekvő reményvesztést, a munkaerőpiac kilátástalanságát jelzi.

A munkaerőmérleg, valamint a KSH munkaerő-felvétele alapján úgy tekinthetjük, hogy a hazai kritériumok szerint munkavállalási koron túli, 75 év alatti mintegy 1 millió 800 ezer főből 1993-ban még mintegy 215 ezren, a számításba vett korosztályok csaknem 12 %-a, 1994-ben 190,5 ezer fő (10 %), 1995. végén pedig már csak 120,8 ezer (6,7 %) jelentett a munkaerőpiacon tényleges kínálatot.

4.1.2 A külföldi munkavállalók - Foreign labour supply

A hazánkat érintő nemzetközi népesség-mozgást a KSH elemzése már a társadalom jelentős problémájaként érzékeli:

„A kelet-közép európai társadalmi, gazdasági változások hatására az utóbbi néhány évben a nemzetközi népességmozgás megnőtt, jellege pedig megváltozott. Miközben az elvándorlás (feltételezhetően a magasabb szakképzettségűek körében) folytatódik, az elmúlt néhány év során a bevándorlás a magyar társadalom igen jelentős szociális, gazdasági, politikai problémájává vált.

Ha a rendelkezésre álló adatok nem is teszik lehetővé minden bevándorló számbavételét, nagyjából jól tükrözik a tartós - és legális - bevándorlás folyamatait. 1994-ben mintegy 138 ezer külföldi élt Magyarországon egy évnél hosszabb ideje, nagyobb részük (mintegy 80 ezren) letelepedési engedéllyel (bevándorlóként). A legtöbben, 37 ezren 1990-ben érkeztek, később számuk csökkent, és úgy tűnik, hogy alacsonyabb szinten stabilizálódik.”. (Magyarország, 1995. KSH)

A munkaerőmérleg csak a magyar állampolgárok munkaerőpiaci részvételéről ad számot, holott évről-évre a nem-magyar állampolgárok különféle csoportjai is megjelennek munkavállalási szándékkal a magyar munkaerőpiacon.

A külföldiek két markáns csoportját szükséges megkülönböztetni: a legálisan (munkavállalási engedéllyel vagy más jogszerű formában) munkavállalásra jogosultakat és az illegálisan (engedély nélkül) munkát vállalókat. Az előbbieket hivatalosan regisztrálják; az adatokat a továbbiakban részletesen bemutatjuk. Az utóbbiak számáról - érthetően - nincsenek mértékadó információk, legfeljebb óvatosabb-merészebb becslések. Közismert, hogy a külföldiek illegális migrációjának meghatározó hányadát Magyarországon főleg a Romániából érkező, ún. ingázó migráció adja.[4]

A külföldiek regisztrált munkaerő-kínálata - Registered foreign labour-supply

A nem-regisztrált külföldi munkaerőnél valószínűleg jóval kisebb a külföldiek legális munkaerő-kínálata.

A statisztika - Magyarországon tartózkodásuk jogcíme szerint - három fő csoportjukat különbözteti meg:

a.) a legálisan hazatelepültek, bevándoroltak

b.) a menedékesek, akiknek egy része - ha menekült-státusszal rendelkezik - ugyanúgy jogosult munkavállalásra, mint a magyar állampolgárok, és

c.) a munkavállalási engedéllyel rendelkező külföldi állampolgárok.

a.) Az 1988 óta évenként hazatelepülő 2-3 ezer fő zöme általában nyugdíjas korú, külföldön szerzett nyugdíjából él és nem kíván kereső foglalkozást folytatni.

---

4 Bár a példa valószínűleg nem jellemző, egy közelmúltban lezajlott vizsgálat során kiderült: hazánkban osztrák állampolgárok is dolgoznak engedély nélkül, tehát nemcsak a nyugati határszélen élő magyaroknak éri meg külföldön feketén munkát vállalni. (Népszava, 1995. március 13.)

A bevándorlók többsége viszont Magyarországon keresi megélhetését. 1995-ben 3.648 külföldi állampolgár kapott bevándorlási engedélyt.[5]

b.) A Menekültügyi és Migrációs Hivatal 1995. évi statisztikája szerint 1988 óta több mint 133 ezer menekülő érkezett Magyarországra.

4.2 táblázat - Table 4.2

Magyarországra menekülők -
Refugees in Hungary

főben - persons

Év - Year	regisztrált menekülők száma - number of registered refugees	Ebből: román - of which: Rumainian	szovjet (F.Á.K.) - CIS	(volt) jugoszláv - (former) Jugoslavian	egyéb - others
1988.	13.173	13.173			
1989.	17.448	17.365	50		33
1990.	18.283	17.416	488		379
1991.	53.359	3.728	738	48.485	408
1992.	16.204	844	241	15.021	98
1993.	5.366	548	168	4.593	57
1994.	3.375	661	304	2.386	24
1995.	5.912	523	315	5.046	28
Együtt	133.120 100,0	54.258 40,8	2.304 1,7	75.531 56,7	1.027 0,8

A menedékesként védelemben részesültek száma 1995-ben 73.888 fő volt. A menedékesek közül - akik dolgozni akarnak - munkavállalási engedéllyel vállalhatnak legális kereső foglalkozást.

A hazánkban menedéket kérők közül azok kaphatnak menekült-státuszt, akik megfelelnek a genfi konvenció kritériumainak (például a saját országokban politikai nézeteik miatt üldözöttek). 1993-ban Magyarországon 3.863 fő rendelkezett menekült-státusszal, 1994-ben 4.102 fő, 1995-ben 4.218 fő.

A menekült-státusszal rendelkezők, ha dolgozni akarnak, azt a magyar állampolgárokkal egyező feltételekkel tehetik, azaz nem kell munkavállalási engedélyt kérniök. A becslések szerint többségük munkavállaló.

c.) A munkavállalási engedéllyel rendelkezők. A munkanélküliség növekedésével párhuzamosan szigorodtak a külföldiek magyarországi munkavállalásának feltételei. Míg 1991-ben még 33.352 fő rendelkezett érvényes munkavállalási engedéllyel, 1994-ben 20 ezer, 1995-ben 21 ezer fő.

---

5 A magyar jog 1989 előtt letelepedett külföldiekről beszélt azok esetében, akik azzal a szándékkal érkeztek, hogy egy évnél hosszabb ideig vagy tartósan Magyarországon éljenek. A ki- és bevándorlásról szóló 1989. évi törvény szerint őket bevándorlóknak tekintik.

4.3 táblázat - Table 4.3

Az 1995. december 31-én érvényes munkavállalási engedélyek száma* -
Number of valid labour permits on the 31st December 1995*

A munkavállalók állampolgársága Nationality of the employees	Érvényes engedéllyel rendelkezők száma Number of persons owning valid permit	Ezen belül - of which:			
		fizikai foglalkozású		szellemi foglalkozású	
		Manual workers	ebből: szakmunkás of which: skilled ones	Non-manual workers	ebből: felsőfokú of which: highly educated
Román - Romanian	9.808	8.124	5.604	1.684	419
Lengyel - Polish	1.380	1.294	1.273	66	42
Kínai - Chinese	903	460	445	443	159
volt jugoszláv - former Jugoslavian	1.443	624	416	819	416
volt szovjet - former Soviet	2.637	1.888	1.639	749	524
Cseh -Czech	18	9	8	9	5
Szlovák - Slovakian	662	536	339	126	78
egyéb - others	4.158	963	820	3.195	2.560
Együtt - Together	21.009	13.898	10.604	7.111	4.213
%	100,0	66,1	76,3	33,9	59,2

* beleértve a meghosszabbításokat is. - including the ones with extended validity

Adatforrás: OMK adatközlés - **Source of data:** released by NLC (National Labour Center)

A munkavállalási engedélyt jellegzetesen azok kapják meg, akik - a munkanélküliség dacára létező - néhány hiányszakmában vállalnak munkát, vagypedig speciális szaktudást hoznak.

Magyarország egyébként a kevés külföldi munkavállalót fogadó országok közé tartozik.

4.4 táblázat - Table 4.4

Külföldi munkavállalók néhány országban -
Foreign labour in selected countries

1000 fő - persons

	Külföldi munkavállalók - Foreign Labor					
	Beáramlás - Inflows			Állomány - Stocks		
	1985	1990	1991	1985	1990	1991
Japán - Japan	44,0	94,9	113,6	-	68,0	-
Ausztria - Austria	34,0	103,4	62,6	148,3	229,5	227,2
Belgium -Belgium	1,9	-	5,1	179,7	-	-
Franciao.- France	9,7	22,4	25,6	1649,2	1549,5	1506,0
Németo.- Germany[1]	33,4	138,6	241,9	1823,4	2025,1	2179,1
Svájc -Switzerland[2]	25,4	46,7	46,3	549,3	669,8	702,5

Adatforrás: - **Sources:** SOPEMI (OECD), Trends in International Migration, 1993. Ministry of Justice, Annual Report of Statistics on Legal Migrants, Statistics on Foreign Residents.

[1] Szeptember 30-i adat - Data at 30th September.

[2] Szezonális munkások és határmenti munkaerő-forgalom nélkül - Seasonal and frontier workers are not taken into account.

Magyarországon a regisztrált (legális) külföldi munkaerő-kínálatot 1994-ben összességében mintegy 100 ezer főre becsülhettük, amiből az országban élő bevándorló, hazatelepülő kb. 75 ezer fő; menekült-státusszal rendelkező 4 ezer fő; munkavállalási engedéllyel rendelkező 21 ezer fő.

E létszám - mint jeleztük, nem jelenik meg a munkaerőmérlegben, ténylegesen azonban bővíti a munkaerő-kínálatot.

4.2 A munkaerőpiac kínálatát csökkentő tényezők - Factors decreasing labour supply

1994-ben tovább csökkent a munkaerőpiacon mukavállalási szándékkal megjelenők száma és aránya: a munkavállalási korúak már csaknem egyharmada, (1.994,9 ezer fő) kényszerűen vagy szándékoltan távol maradt a munkaerőpiactól. (Az arány 1990-ben 20 %-ot tett ki.)

A munkavállalási korúak kínálata számos ok, de főként a foglalkozási lehetőségek folyamatos romlása, a kereslet hiánya miatt csökkent. A kínálat tudatos szűkítése számos ország foglalkoztatás-politikájának egyik eleme (például a fiatalok képzési idejének meghosszabbításával késleltetik az újabb korosztályok munkaerőpiacra lépését stb.) Hazánkban a nyilt munkanélküliség megjelenése óta két kormányzati intézkedés szolgálta a kínálat csökkentését: a korhatárnál korábbi nyugdíjazás lehetősége foglalkoztatáspolitikai okból (ez évente több mint 40 ezer fővel csökkentette a kínálatot); és az úgynevezett főhivatású anyaság támogatása, azaz legalább 3 gyereket nevelő anyák anyagi támogatása és - társadalombiztosítási szempontból - otthonmaradásuk munkaviszonyként elismerése. (1993-ban a GYET igénybevételével 24,1 ezer nő maradt a háztartásban, 1994-ben pedig már 33 ezren.)

A kínálatot csökkenti a továbbtanulás, a tanuló évek meghosszabbítása, csakúgy, mint az időleges távolmaradásra módot adó GYES, GYED igénybevétele. Ténylegesen csökkenti a kínálatot a sorkatonai kötelezettség teljesítése is.

Az intézményesített formák közötti távolléten túl a munkaerőpiac csökkenő kínálatában egyre nagyobb hányadot képviselnek a háztartásból kilépni nem tudók vagy nem szándékozók.

A kínálat szerkezetében bekövetkezett változásokat a következőkben részletesen ismertetjük.

4.2.1 A tanulók - Students over 15

Az iskolarendszer évtizedek óta egyre több fiatalt tart vissza a munkaerőpiacra lépéstől. A továbbtanulók aránya 1988/89 óta, a nagylétszámú korosztályok megjelenése ellenére is töretlenül növekszik, s 1994/95-ben már a munkavállalási korúak 10 %-a vett részt nappali oktatásban.

4.5 táblázat - Table 4.5

A nappali oktatásban részvevő munkavállalási korú fiatalok -
Working age youth taking part in regular education

ezer főben - thousand persons

Tanévek I.1-i állapot School year 1 January	Nappali oktatásban részvevők száma Persons taking part in regular education		A munkavállalási korúak %-ában In percentage of working age population	
	összesen - total	ebből nő - of which:female	összesen - total	a nők %-ában - % of females
1956/60	269,1	101,9	4,7	3,6
1969/70	469,0	200,2	7,8	6,9
1979/80	367,2	172,9	5,9	5,9
1980/81	374,2	174,6	6,1	6,0
1990/91	519,5	249,6	8,7	8,7
1991/92	547,6	267,3	9,1	9,3
1992/93	565,4	278,9	9,3	9,6
1993/94	577,7	287,8	9,5	9,9
1994/95	589,6	292,2	9,7	10,0

Adatforrás: KSH, 1980. évi népszámlálás 36. kötet 195-198. old. KSH, Évkönyvek, „Népesség száma nemek és életkor szerint" táblázatok; KSH munkaerőmérlegek. - **Source of data:** Population Census, 1980, CSO Volume 36, pp. 195-198; Yearbooks of CSO, Tables: Population by gender and age; Labour Accounts, CSO

Figyelemreméltó, hogy az adott korosztályokhoz tartozó továbbtanulók aránya bár szerény mértékben, de folyamatosan növekszik. Ugyanakkor nagyarányú az iskolákból kimaradók száma (évente kb. 40 ezer fő), akik mind a maguk, mind a gazdaság számára rossz eséllyel jelennek meg a munkaerőpiacon.

4.6 táblázat - Table 4.6

A 15-25 évesek közül a nappali tagozaton tanulók száma és aránya az 1959/60-as - 1994/95-ös tanévekben -
Regular students from persons aged 15-25 by school years

ezer főben - thousand persons

Tanévek School year	Az év január 1-én a 15-25 évesek száma Number of persons aged 15-25 on the 1 January	ebből tanuló of which: students'	
		száma number	aránya percentage
1959/60	1.432,5*	267,1*	18,6
1969/70	1.696,4*	465,6*	27,4
1979/80	1.464,4*	371,8*	25,4
1980/81	1.400,3	374,2	26,7
1989/90	1.445,5	483,0	33,4
1990/91	1.511,4	519,5	34,4
1991/92	1.561,0	547,6	35,1
1992/93	1.592,6	565,4	35,5
1993/94	1.609,4	577,7	35,9
1994/95	1.619,2	589,6	36,4

* Népszámlálási adat - Data from Population Census

Adatforrás: KSH Évkönyv; A nemzetgazdaság munkaerőhelyzete a 80-as években; Munkaerőmérlegek. - **Source of data:** Yearbook, CSO; Labour force situation of the Economy in the eighties; Labour Accounts

A munkavállalási korúak közül az életkor növekedésével csökken a nappali oktatásban résztvevők aránya. A 15 éveseknek még több mint 96 %-a tanul, a 25 éveseknek azonban már csak 2,5 %-a.

4.7 táblázat - Table 4.7

Nappali tagozaton tanuló munkavállalási korúak életkor szerinti megoszlása iskolatípusok szerint az 1994/95-ös tanévben - Regular students from working age population by age and by type of school in the school year 1994/95

Életkor Age	1995. I.1-én a népesség száma Number of population on the 1 January 1994	Tanulók* Students*		Ebből: %-ban of which: in percent					
		fő persons	%	általános iskola primary school	fogyatékos gyerekek oktatása education for handicapped children	középfokú szakiskola vocational secondary school	szakmunkás-képző iskola apprentice school	középiskola secondary school	egyetem főiskola college university
15	154.664	144.788	93,6	5,7	2,5	4,5	29,7	51,2	
16	162.085	137.773	85,0	1,0	1,6	3,2	31,5	47,7	
17	171.031	99.898	58,4		0,7	1,5	11,2	45,0	
18	178.200	46.942	26,3		0,2	1,0	4,3	14,3	6,5
19	189.525	34.643	18,3		0,1	0,7	2,4	3,4	11,7
20	181.298	26.367	14,5			0,1	1,3		13,1
21	150.882	19.246	12,8			0,1			12,7
22	148.527	14.307	9,6						9,6
23	141.849	9.936	7,0						7,0
24	143.169	6.082	4,2						4,2
25	143.672	3.619	2,5						2,5
26 és több or elder	-	5.607							
Total	-	535.047							

* Tanévnyitó (IX. 15.-i) adat, nem egyezik a mérlegben szereplő (I.1.-i) adatokkal. - Data dated from the beginning of the school year (15 September) differ from data in Labour Account, reference date of which is the 1 January.

Adatforrás: KSH, 1994. évi Évkönyv - **Source of data:** Yearbook 1994, CSO

4.2.2 A munkavállalási korú nyugdíjazottak - Retired at working age

1994-ben folytatódott a korhatár alatt nyugdíjazottak számának növekedése és 1995. január 1-én a munkavállalási korúak több mint 6 %-át tette ki.

4.8 táblázat - Table 4.8

A munkavállalási korú nyugdíjazottak állománya* -
Retired persons among working age population

Évek január 1-én 1 January	ezer főben thousand persons			A munkavállalási korúak %-ában In percent of working age population		
	férfi male	nő female	összesen total	férfi male	nő female	összesen total
1989.	161,4	81,3	242,7	5,2	2,9	4,1
1990.	157,1	93,9	251,0	5,1	3,3	4,2
1991.	175,8	106,3	282,1	5,6	3,7	4,7
1992.	202,2	144,1	346,3	6,4	5,0	5,7
1993.	215,9	149,0	364,9	6,8	5,1	6,0
1994.**	219,3	151,2	370,5	6,9	5,4	6,1
1995.	231,0	154,0	385,0	7,3	5,3	6,3

* A foglalkoztatott munkavállalási korú nyugdíjasok nélkül. - Excluding working age pensioners who are employed.

** A KSH módosította az 1994. január 1-i munkaerőmérleg vonatkozó adatait. Itt az 1995. január 1-i munkaerőmérlegben közölt, módosított adatokat ismertetjük. - By the corrected data of CSO

Adatforrás: KSH, 1995. január 1-i munkaerőmérleg - **Source of data:** Labour Account, 1 January 1995, CSO

A munkavállalási korúak nyugdíjazása három fő okból történhet:

a.) a jogszabályok meghatározott foglalkozásokban az általánosnál alacsonyabban állapítják meg a nyugdíjbavonulás korhatárát (pl. a bányászat, a MÁV, a fegyveres testületek bizonyos munkaköreiben). A korkedvezményt élvezők tették ki évről-évre a munkavállalási korban nyugdíjba vonulók mintegy 80 %-át.

b.) az egészségi okból nyugdíjazottak. Számuk évről-évre 60-65 ezer körüli; 1991-ig ők tették ki a munkavállalási korban nyugdíjazottak mintegy 20 %-át.

c.) 1990-től 1992-ig folyamatosan nőtt a foglalkoztatáspolitikai okból korengedménnyel és előnyugdíjjal nyugdíjazottak száma. Elbocsátás helyett korengedményes nyugdíjba mehettek azok, akiknek legfeljebb 5 év hiányzott a nyugdíj-jogosultság eléréséhez. Ennek költségeit részben vagy egészben a Foglalkoztatási Alap fedezte. Foglalkoztatáspolitikai indíttatású az előnyugdíj is, amit a munkanélkülivé vált és legalább 6 hónapig munkanélküli járadékban részesültek vehettek igénybe, ha megfeleltek a Foglalkoztatási Törvényben meghatározott feltételeknek. (Ennek költségeit a Szolidarítási Alap fedezte.) Foglalkoztatáspolitikai okból 1990-1995-ben között összesen több mint 230 ezer fő került nyugdíjba. Minthogy az érintettek egy része évről-évre átkerül a rendes nyugdíjasok közé, 1995. végén 58,6 ezer főt tett ki az előnyugdíjban részesülők létszáma az 1992 óta előnyugdíjban részesült 96 ezer fő közül. (A korengedménnyel nyugdíjazottak számáról nincs hasonló adat.)

4.9 táblázat - Table 4.9

A korengedményes és előnyugdíjazottak évenkénti száma és aránya - Number of early retired persons by year

főben - persons

Év Year	Korengedményes Pensioners exemptied by age	Előnyugdíjazott Prepensioners	Együtt Total	Arányuk a munkavállalási korú népességben - Their share within the working age population
1990	28.632		28.632	0,5
1991	37.518		37.518	0,6
1992	28.219	17.846	46.065	0,8
1993	17.127	25.877	43.004	0,7
1994	11.648	29.430	41.078	0,7
1995	11.151	22.914	34.065	0,6

Adatforrás: KSH Havi Statisztika, ONYF adatközlés - **Source of data:** Monthly Bulletin of Statistics, CSO; Non-publised date of National Pension Office

A korengedményes nyugdíj feltételeit 1995. július 1-vel az 1995. évi LII. törvény hatályon kívül helyezte: csak a már megállapított nyugdíjakat folyósíthatták tovább. Az előnyugdíj intézménye is megváltozott. 1996. január 1-től a munkanélküli részére - kérelmére - nyugdíj előtti munkanélküli segélyt kell megállapítani, amennyiben a feltételeknek megfelel.[6]

4.2.3 A sorkatonai szolgálatban lévők - Military service

A munkaerőmérleg a sorkatonai szolgálatban lévőket a keresők között tartja számon, mert - elvileg - csak átmenetileg vannak távol munkahelyüktől. A nemzetközi statisztikai gyakorlat a honvédelmet gazdasági aktívitásnak tekinti. Az elmúlt években azonban a sorkatonai szolgálatra bevonulók között egyre több a munkanélküli, akinek vagy még nem is volt munkahelye, vagy ha volt, elbocsátották. (A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Szociológiai Tanszékén végzett adatgyűjtés szerint 1993-ban a bevonulók 42,9, a leszerelők 43,9 %-a, 1994-ben a bevonulók 43,2, a leszerelők 48,4 %-a, 1995-ben a bevonulók 46 %-a volt munkanélküli.[7]

Nézőpontunkból a sorkatonák - átmenetileg - nem jelentenek kínálatot a munkaerőpiacon. 1989 óta - amikor (a mintegy 10 ezer fős határőrséget nem számolva) 91,1 ezer fiatal töltötte sorkatonai szolgálati idejét - 1995-re a növekvő, a fiatalokat különösen sújtó munkanélküliség éveiben csaknem a felére, 46,3 ezer főre csökkent a sorkatonák létszáma. A behívások tehát egyre kevésbé mérsékelték a munkaerőpiac feszültségeit.

---

6 A feltételek közé tartozik, hogy a kérelem benyújtásának időpontjában irányadó öregségi nyugdíjkorhatár betöltéséhez legfeljebb három év hiányozzon; a kérelmező legalább 180 napon át munkanélküli járadékban részesüljön és kimerítse a munkanélküli járadék folyósítása időtartamát; a munkanélküli járadék folyósításának kimerítését követő egy éven belül betöltse a megfelelő életkort; rendelkezzen az öregségi nyugdíjhoz szükséges szolgálati idővel, és nincs kilátása megfelelő munkahely biztosítására.
Ha a munkanélküli járadék folyósítására az Flt. 27. §-ának (6) bekezdése szerint került sor, a nyugdíj előtti munkanélküli segély akkor állapítható meg, ha munkanélküli járadék folyósítása ténylegesen befejeződött.
A nyugdíj előtti munkanélküli segély összege megegyezik az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 80 százalékával.

7 Az adatot dr. Szabó János rektorhelyettes bocsátotta rendelkezésünkre.

A sorkatonai szolgálatukat töltők létszáma (a határőrséggel együtt) a HM közlése szerint:

1991-ben	64 ezer fő
1992-ben	63 ezer fő
1993-ban	62 ezer fő
1994-ben	56,3 ezer fő
1995-ben	48,1 ezer fő

4.2.4 A gyermekgondozáson lévők - Persons being on child care leave

A születések számának csökkenésével számszerűen valamelyest csökkent a gyermek 3 éves koráig igénybevehető, a társadalombiztosítás által rendszeres járulékkal támogatott távollét. A csökkenő gyerekszám (1991: 127,2 ezer újszülött, 1992: 121,7, 1993: 117, 1994: 115,6 ezer) ellenére az érintett szülők körében a gyermekgondozási távollétet igénybevevők aránya nem csökkent. A születések 3 éves számához viszonyított közelítő számítás szerint 1989-ben a szülők 65,4, 1993-ban 70, 1994-ben már 71 %-uk vette igénybe a szerény, de havonta biztos jövedelmet jelentő lehetőséget - gyakran a munkaerőpiacról menekülés lehetőségeként. Évek óta, ha szerényen is, de növekszik a gyerekgondozást vállaló apák száma; feltehetően elsősorban azokban a családokban, ahol a feleség munkahelye bizonyult biztonságosabbnak.

4.10 táblázat - Table 4.10

A GYES-en, GYED-en lévők száma és a munkavállalási korúakhoz viszonyított aránya 1980-1994-ben -
Number and ratio of persons being on child care leave to working age population between 1980-1994

Év január 1. 1 January	GYES-en, GYED-en levő - Persons being on child care leave					
	férfiak male	nők female	együtt total	férfiak male	nők female	együtt total
	létszáma ezer főben thousand persons			a munkavállalási korúak %-ában in percent of working age population		
1980	0,1	263,9	264,0		9,0	4,3
1990	1,2	243,5	244,7	0,4	8,5	4,1
1991	1,3	250,3	251,6	0,5	8,7	4,2
1992	1,8	260,3	262,1	0,6	9,0	4,3
1993	1,7	260,4	262,1	0,5	9,0	4,3
1994	2,2	252,4	254,6	0,7	8,7	4,2
1995	5,2	246,8	252,0	1,6	8,5	4,1

Adatforrás: A nemzetgazdaság munkaerőmérlege 1995. január 1. KSH. - **Source of data:** Labour Account, 1 January 1995, CSO

Mint a munkaerőkínálatot csökkentő tényezőt, itt indokolt számításba venni azt a 33 ezer, legalább három kisgyermeket nevelő anyát is, aki 1994-ben a GYET-et, a gyermekgondozási támogatást vette igénybe.

A GYED-en és a GYES-en lévőkkel együttesen számuk 285 ezer, s a munkavállalási korúak 4,7 %-át tették ki 1994-ben.

1995-ben - a születések számának további csökkenésével - számszerűen több mint 13 ezer fővel tovább csökkent a gyermekgondozási távollétet igénybevevők száma is: az OEP adatai szerint az 1994. évi 252,3 ezerről 238,8 ezerre. A GYED megszüntetésével azonban számolni kell

azzal, hogy a jövőben jelentősen csökken a gyermekgondozás miatti távollétnek a munkaerőpiacot eddig számottevően tehermentesítő hatása.

4.2.5 A háztartásban maradók - People staying in the household

Az előzőekben számbavett, a munkaerőpiactól különböző okokból távolmaradón kívül 1992. óta több százezer munkavállalási korú vált gazdaságilag inaktívvá. A nem-foglalkoztatott, de munkanélküliként sem regisztráltak 1995. január 1-i létszáma (654 ezer) már jóval meghaladta a regisztrált munkanélkülieket (519,6 ezer).

Az elhelyezkedni nem akaró, vagy nem képes emberek kisebb-nagyobb csoportja természetes tartozéka minden ország gazdaságának. Magyarországon a lényegében teljesnek tekinthető foglalkoztatottság éveiben mintegy 250-300 ezer olyan munkavállalási korú volt, aki nem tudott, vagy nem akart kereső foglalkozást vállalni. Eltartásukról családjuk gondoskodott.

A tömeges munkanélküliség megjelenésével, az állás-lehetőségek hirtelen és nagyarányú beszűkülésével egyre többen adják fel a reménytelennek ítélt álláskeresést. 1991-ben az előző évhez képest 28,4 ezerrel, 1992-ben 97,3, 1993-ban 167,2, 1994-ben további 150,1 ezerrel nőtt a háztartásba visszahúzódók létszáma.[8] E gyorsan növekvő számú népességben 1994-ben, több mint 90 ezer fővel megnőtt a nők száma; (a férfiaké „csupán" 57,5 ezerrel); növekszik a 15-19 éves, tovább nem tanuló, de elhelyezkedni sem képes fiatalok aránya és a segélyezésből kikerülteké, akik egy része munkanélküliként sem regisztráltatja magát.

A munkaerőpiactól távol maradók eltartása zömmel a családokra, a legrosszabb helyzetűek esetében pedig részben a szociálpolitikára hárul. Feltehető, hogy elsősorban ebből a körből kerülnek ki az alkalmi munkákat vállalók (jobb híján a fekete gazdaságban).

4.11 táblázat - Table 4.11

A háztartásban maradók nemenkénti létszáma és aránya a munkavállalási korú népességben -
Persons staying in the household related to the working age population

Év január 1. 1 January	A háztartásban maradók Staying in the household			A munkavállalási korúak %-ában % of working age population		
	férfiak males	nők females	együtt total	férfiak males	nők females	együtt total
	létszám ezer főben - thousand persons					
1989	116,5	141,1	257,6			
1990	94,7	116,8	211,5	3,7	5,0	4,3
1991	65,0	146,0	211,0	3,0	4,1	3,6
1992	129,2	110,2	239,4	2,1	5,1	3,5
1993	153,1	183,6	336,7	4,1	3,8	4,0
1994	241,6	262,3	503,9	4,9	6,3	5,6
1995	312,2	354,9	654,0	7,6	9,0	8,3
				8,5	13,2	10,7

Adatforrás: Nemzetgazdaság munkaerőmérlege 1995. január 1. KSH - **Source of data:** Labour Accounts, CSO 1995.

8 Gyermekgondozási támogatást igénybevevők nélkül.

4.2.6 A külföldön dolgozók - People working abroad

A munkaerőmérleg 1992-ben 28 ezer, 1993-ban 27, 1994-ben pedig 25 ezer főben határozta meg a legálisan vagy engedély nélkül külföldön munkát vállalók számát. (A Népszabadság - források megjelölése nélkül közölt - állítása szerint „Világszerte mintegy 40 ezer magyar dolgozik külföldi munkavállalóként, többségük az Európai Unióban. A két legnagyobb fogadóország Ausztria és Németország, ahol tíz-tízezerre tehető a számuk". Nyugat-Európának kevesebb magyar vendégmunkás kell, 1996. január 29.)

A legális külföldi munkavállalási lehetőségek Európa-szerte évek óta egyre inkább beszükülnek. Magyar munkavállalókat egyetlen ország, Németország fogad szervezett keretben: 1991 óta évente 13-16 ezer fő kapott munkavállalási engedélyt. Ebből mintegy 1.500-2.000-en egyéni munkavállalóként juthattak munkához, a többiek pedig vállalkozói szerződések keretében, jellemzően az építőipar különböző szakmáiban. A legális munkavégzés esélyei azonban romlottak amiatt, mert a német kormány kötelezte a munkaadókat, hogy a vendégmunkásokat ugyanolyan munkavállalási feltételekkel foglalkoztassák, mint amelyek a hazai munkaerő foglalkoztatásához kötelezőek. A munkaadók tehát nem érdekeltek a korábban olcsóbbnak számító külföldiek foglalkoztatásában.

A magyar munkavállalók ausztriai munkavállalási lehetőségei már 1993-ban is romlottak, mert az orsztrák hatóságok csökkentették a külföldiek foglalkoztatásának keretszámait. 1994-ben pedig Ausztria Európai Unióhoz csatlakozásakor, erőteljesen megszigorították a keleti határok őrzését. (A Népszabadság már idézett cikke szerint az 1995-ben Ausztriában hivatalosan, munkavállalási engedéllyel mintegy 10 ezer magyar dolgozott; valamennyien egyénileg intézték el, hogy osztrák cégnél munkát kapjanak.)

A magyar munkavállalók közül legálisan a magasan kvalifikált értelmiségiek (kutatók, egyetemi oktatók) találhatnak hosszabb-rövidebb idejű külföldi munkalehetőséget, ez azonban csak szerény, évenként két-háromszáz fős létszámot jelent.

A legális külföldi munkavállalások eddig is szerény lehetőségei várhatóan tovább romlanak, mert a magas munkanélküliség a kormányokat a hazai munkaerőpiac erősödő védelmére készteti. A legális lehetőségek szűkülése azonban a külföldi munkavállalási törekvéseket az illegális szférába tereli át. A magyarok a fejlettebb nyugati országokban próbálnak munkához jutni, - csakúgy, mint a volt szocialista országokból jött, nálunk turistaként, látogatóként stb., de munkavállalási szándékkal is tartózkodók. A feltételezések szerint legalább annyi honfitársunk dolgozik nem-engedélyezett formában külföldön, mint amennyien legálisan tehetik.[9]

Összegezve: az előzőekben részletesen bemutatott, különféle tényezők együttesen csaknem 2 millió fővel csökkentették 1994-ben a munkavállalási korúak potenciális munkaerő-kínálatát. Az előző évhez képest 177 ezer

---

9 A szomszédos Ausztria a nem-engedélyezett munkavállalások vonzó célpontja. Csábító az alkalmi munka; a szigorúbb ellenőrzések ellenére sokan átmennek szőlőt szüretelni, fát vágni, s jellemző az építkezéseknél végzett segédmunka. Ezek bérezése is vonzó, hiszen átlagosan napi 500 schilling és teljes ellátás jár érte. (Világgazdaság, 1995. szeptember 20.)

fővel, 1990 óta több mint 800 ezerrel nőtt a munkaerőpiactól távolmaradók száma, arányuk pedig 1990-hez képest 20 %-ról 32,8 %-ra nőtt. Azaz, a munkavállalási korúak csaknem egyharmada nem jelentett kínálatot a munkaerőpiacon.

4.12 táblázat - Table 4.12

A munkaerőpiactól távol maradt munkavállalási korúak számának alakulása 1949-1995. között -
Number of working age population out of the labour force between 1949-1995

ezer főben - thousand persons

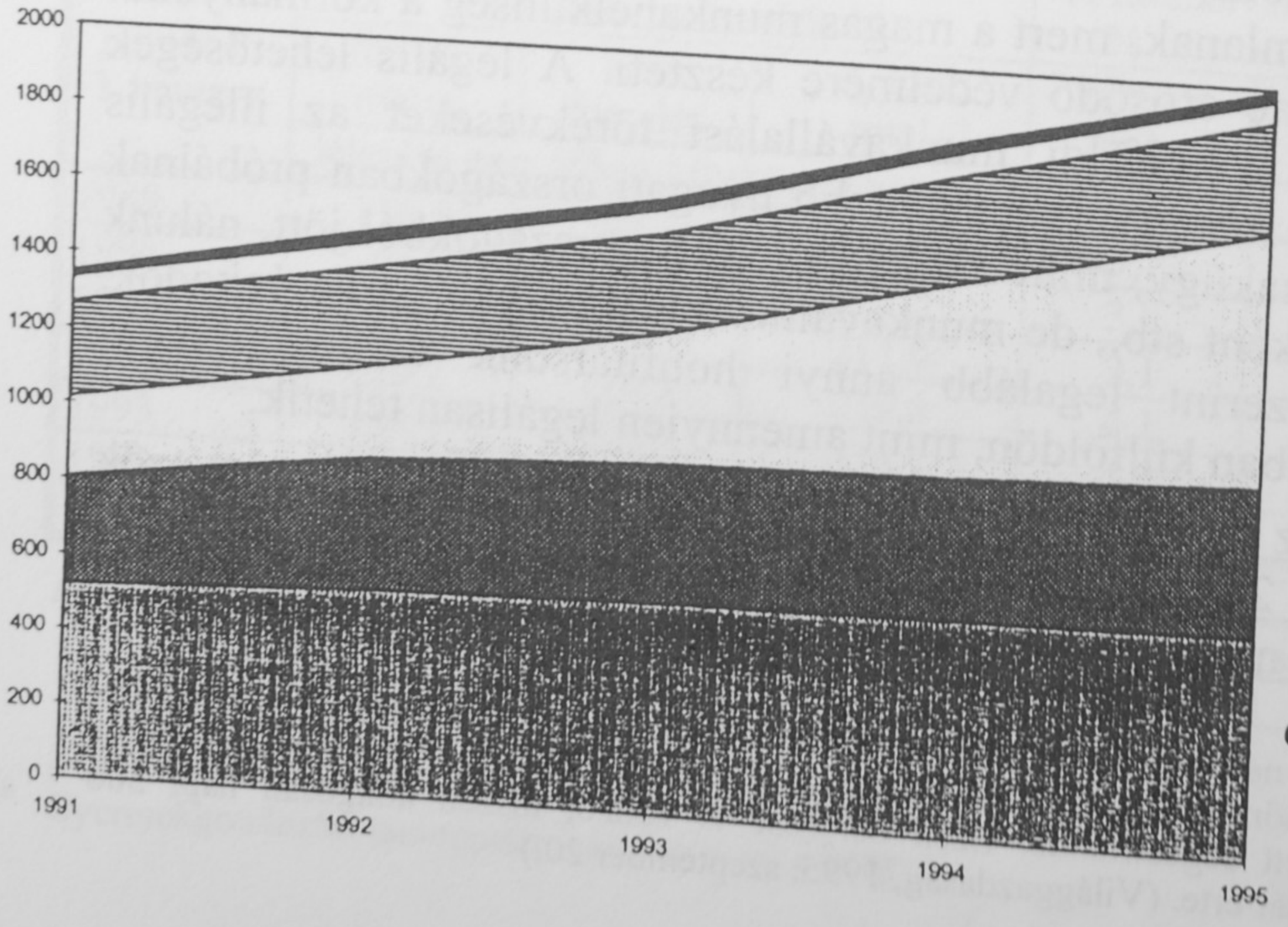
Év jan 1. 1 Jan	Munkavállalási korúak Working age populat.	ebből: a munkaerőpiac kínálatát csökkentők of which: decreasing factors to the labour supply							Arányuk a munkavállalási korúak %-ában Their share within working age population
		tanulók student	nyugdíjasok pensioners	egyéb nem keresők other inactive persons	Gyeregondozáson* Pers. being on child care leave	sorkatonák military serv.	külföldön munkát vállalók working abroad	Együtt Total	
1949	5.608,2						n.a.	2.095,5	37,4
1960	5.754,4	269,1		1.381,1			n.a.	1.650,2	28,6
1970	6.029,4	469,0		981,3	141,2		n.a.	1.591,5	26,4
1980	6.175,0	367,2	641,6		264,0		4,0	1.276,8	20,7
1990	5.956,8	483,0	251,0	211,5	244,7		3,6	1.193,8	20,0
1991	5.997,4	519,5	282,1	211,0	251,6	66,0	15,0	1.345,2	22,4
1992	6.031,4	547,6	346,3	239,4	262,1	64,0	30,0	1.489,4	24,7
1993	6.056,5	565,4	364,9	336,7	262,1	63,0	28,0	1.620,1	26,7
1994	6.071,6	577,7	370,5	503,9	278,7	62,0	27,0	1.819,8	30,0
1995	6.082,0	589,6	385,0	654,0	285,0	56,3	25,0	1.994,9	32,8

* Gyes-en, Gyed-en, és Gyet-en lévők

Adatforrás: KSH Népszámlálás, a 80-as évek munkaerőhelyzete, éves munkaerőmérlegek. - **Source of data:** Population Census, CSO; Labour force situation of the Economy in the eighties; Labour Accounts, CSO

3. ábra - Chart 3

A munkaerőpiacról távolmaradó munkavállalási korúak -
Number of working age population out of the Cobour force from 1991 to 1995

4.2.7 *A munkaerő-kínálatot növelő és csökkentő tényezők egyenlege - Balance of factors increasing and decreasing labour-supply*

Az előzőek alapján meghatározhatjuk az 1994. évi munkaerő-kínálat tényleges mértékét; illetve 1990 óta a kínálat erőteljes szűkülésének folyamatát.

4.13 táblázat - Table 4.13

A tényleges munkaerő-kínálat - Actual labour supply

ezer főben - thousand persons

	1 January					
	1990	1991	1992	1993	1994	1995
1. A munkavállalási korúak - Working age population	5.956,8	5.997,4	6.031,4	6.056,5	6.071,6	6.082,0
2. A kínálatot növelő tényezők - Factors increasing the labour supply						
- a munkavállalási koron túliak* - persons beyond working age	488,4	434,6	334,2	253,5	200,1	169,4
- külföldi munkavállalók** - foreing labour	n.a.	82,0	90,3	72,0	72,0	100,0
Együtt - Together:		516,6	424,5	325,5	287,0	269,4
Összesen - Total		6.514,0	6.455,9	6.382,0	6.358,6	6.351,4
3. A kínálatot csökkentő tényezők Factors decreasing the labour supply among working age population						
- tanulók - students	483,0	519,5	547,6	565,4	577,7	589,6
- nyugdíjazottak - pensioners	251,0	282,1	346,3	364,9	370,5	385,0
- sorkatonai szolgálatot teljesítők - persons being on military service		66,0	64,0	63,0	62,0	56,3
- gyermekgondozáson lévők - persons being on child care leave	244,7	251,6	262,1	262,1	278,7	285,0
- a háztartásban maradók - persons staying in the household	211,5	211,0	239,4	336,7	503,9	654,0
- külföldön dolgozók - persons working abroad		15,0	30,0	28,0	27,0	25,0
Együtt - Together:		1.345,2	1.489,4	1.620,1	1.819,8	1.994,9
A munkaerőpiacon ténylegesen résztvevők kínálata - Actual labour supply		5.168,8	4.966,5	4.761,9	4.538,8	4.356,5
%		79,3	76,9	74,6	71,4	68,6

* 1990-1994, a ténylegesen foglalkoztatottak száma. - Employed between 1990-1994

** Számított adat (BM, Menekültügyi Hivatal és OMK adatai alapján). - Computed data (from data deriving from the Ministry of Interior, the Imigration Office and NLC)

Adatforrás: KSH munkaerőmérlegek; OMK, HM adatközlés - **Source of data:** Beyond the above mentioned: Labour Accounts, CSO; data released by NLC and the Ministry of Defence

A számítható, tényleges kínálat folyamatos és erőteljes szűkülése jelentős részben a szűkülő kereslet következménye.

5. *A MUNKAERŐPIAC KERESLETE - THE ACTUAL LABOUR DEMAND*

A munkaerő-felhasználást a hazai statisztikai rendszerben három fogalomkörrel jellemzik:

1.) Foglalkoztatottak:

- Ide tartoznak az aktív keresők és a sorkatonai szolgálatot töltők, amennyiben bevonulásukkor munkaviszonyban álltak;
- A GYED-en, GYES-en lévők,[10]
- A foglalkoztatott nyugdíjasok.

2.) A munkanélküliek

3.) A gazdaságilag aktív népesség, az 1. és a 2. kategóriában felsoroltak együttes létszáma

5.1 A ténylegesen munkát végzők - Number of people de facto working

A munkaerőpiac tényleges kereslete azonban nem azonos a statisztikailag "foglalkoztatottnak" tekintett létszámmal. A "foglalkoztatott" kategória ugyanis nemcsak a ténylegesen munkát végzők létszámát tartalmazza, hanem, mint arról már szó volt - a nemzeti adatokat összegző EUROSTAT igényének megfelelően - a sorkatonákat is. Foglalkoztatottnak minősültek a GYED-et és a GYES-t igénybevevők, bár az utóbbi években egyre nagyobb hányaduknak ténylegesen már nem volt munkahelye.[11]

A munkaerőpiac tényleges keresletéről, a gazdaságban kereső foglalkozást végzők számáról többféle statisztikai forrással is rendelkezünk.

A különböző adatforrások - részben az eltérő számbavételi módszerek következtében - eltérő mértékűnek mutatják be a gazdaság munkaerő keresletét, az 1994-ben kereső foglalkozásúakat.

a.) *A munkaerőmérleg* adatai szerint 1994-ben - az 1995. január 1-i állapot szerint - a gazdaság 3.636,4 ezer aktív (munkavállalási korú és munkavállalási koron kívüli) keresőt, valamint 156,8 ezer nyugdíjast, együttesen 3.793,2 ezer főt foglalkoztatott; 88,6 ezer fővel kevesebbet, mint egy évvel korábban és 1 millió 470 ezerrel kevesebbet, mint 1989-ben.

---

10 A GYET-et igénybevevőket a gazdaságilag nem aktívak körében veszik számításba.

11 Az 1994. évi kiadványunkban ismertettük a KSH vonatkozó vizsgálatát: 1993 első negyedévében az akkor GYED-en és GYES-en lévők 9 %-ának időközben megszűnt a munkahelye; további 34 %-ukat a munkahelye nem kívánta ismét foglalkoztatni a gyerekgondozási időszak lejárta után. (Lakatos Judit: Visszatérés a munkaerőpiacra a gyermekgondozási ellátás igénybevétele után. Munkaügyi Szemle, 1993. december.)
Az OMK 1995-ben már külön is nyilvántartotta a gyerekgondozáson lévő, de ténylegesen már munkanélküliként (is) regisztráltakat. Feltehető, hogy elsősorban azok regisztráltatták magukat, akik a gyerekgondozási időszak végéhez közeledtek, s elkezdték a munkahely-keresést. 1995. decemberében 17.892 fő munkanélküli ellátását szüneteltették azért, mert gyerekgondozási ellátásban részesültek.

5.1 táblázat - Table 5.1

A keresők létszáma 1980-1995-ben -
The number of active earners and employed pensioners
(employed persons) in 1980-1995

ezer főben - thousand persons

Év 1 January	Aktív keresők Active earners	Foglalkoztatott nyugdíjas Employed pensioners	Együtt Total	Kereső- nem-kereső arány Employed to the population out of the employment (%)
1980.	5.073,6	396,0	5.469,6	51:49
1985.	4.912,9	460,0	5.372,9	51:49
1990.	4.795,2	432,0	5.227,2	50:50
1991.	4.668,7	383,6	5.052,3	49:41
1992.	4.241,8	292,3	4.534,1	44:46
1993.	3.866,9	223,0	4.089,9	40:60
1994.	3.700,7	181,1	3.881,8	38:62
1995.	3.636,4	156,8	3.793,2	37:63

Adatforrás: Munkaerőmérlegek, 1995. január 1. - **Source of data:** Labour Account, 1 January 1995

Az aktív keresők létszáma azonban magában foglalja a sorkatonai szolgálatot töltők létszámát is. Mint erről korábban szó volt, 1994-ben a bevonulók 43 %-a volt munkanélküli; az aktív keresők között tehát mintegy 32,0 ezer főt vettek számításba. Nélkülük a tényleges kereső foglalkozásúak száma 3.761,2 ezer fő.

b.) *A KSH munkaerő-felmérése* hasonló nagyságúnak mutatja a ténylegesen munkát végzők számát, annak ellenére, hogy a felmérésben foglalkoztatottnak tekintenek mindenkit, aki a vizsgált időszakban legalább 1 órányi, jövedelmet biztosító munkát végzett, vagy munkájától csak átmenetileg volt távol szabadság, betegség stb. miatt. (A jövedelmet biztosító munka kritériumát a módszertani leírások között ismertetjük.)

E szélesen értelmezett munkavégzés-fogalom ellenére az év négy negyedévében elvégzett felmérés összegező adatai szerint 1994 végén 4.002,3 ezer foglalkoztatott volt; ebben a számban azonban a GYED-en, GYES-en lévők és a sorkatonák is szerepelnek; nélkülük mindössze 3.718,3 ezer fő dolgozott ténylegesen. 1995 végén már csak 3.976,1 ezer főt minősítettek foglalkoztatottnak; a gyerekgondozáson lévők és a sorkatonák nélkül 3.711,3 főt.

c.) *Az Országos Egészségbiztosítási Pénztár* statisztikája a kereső foglalkozásúakról éves átlagos létszám-adatokat közöl. Minthogy Magyarországon a társadalombiztosítás (járulék fizetés) mind az önállóak, mind az alkalmazásban állók számára kötelező, az OEP adatai eléggé megbízhatóan összegzik a kereső foglalkozásúakat.

Az OEP adatai szerint a különböző foglalkozásúak száma 4.019,4 ezer fő volt 1994-ben (ebben azonban 1994. óta a fegyveres testületek létszáma is szerepel). 1995. évben 3.935,2 ezer fő. (A TB külön mutatja ki a GYED-en, GYES-en lévőket, valamint a terhességi és gyerekágyi segélyezetteket. Az utóbbiak évi átlagos

létszáma 1993-ban 40,7 ezer fő volt, 1994-ben 38,8 ezer, 1995-ben 35,5 ezer.)

A három, némileg eltérő adat tehát:

ezer főben - thousand persons

A kereső foglalkozásúak létszáma - The number of employed	1992.	1993.	1994.	1995.
KSH munkaerőmérleg - Labour account CSO (jan.1.)	4.025,9	3.846,5	3.721,2	3.636,4
KSH munkaerő-felmérés - Labour Force Survey CSO (dec.)	4.006,4	3.769,3	3.720,3	3.711,3
Társadalombiztosítás OEP (éves átlagos létszám) - National Health Insurance Fund Administration (yearly average)	3.955,4	3.834,7	4.019,4	3.935,2

d.) *A Magyar Háztartási Panel* vizsgálat[12] - kétezer háztartás megkérdezése alapján - az 1994. márciusában végzett adatfelvételéből hasonló nagyságrendűre tette a kereső foglalkozásúakat. Az ország teljes (felnőtt) népességére vetített adatok szerint mintegy 47 % volt foglalkoztatott. (Megjegyezzük, hogy ez a felvétel nem veszi számba a 15 éveseket, csupán a 16 éveseket és idősebbeket.) Adataik szerint 1995 márciusáig valamelyest nőtt a foglalkoztatottak aránya:

5.2 táblázat - Table 5.2

A 16 éves és idősebb népesség munkaerőpiaci összetétele (adott év március) -
Composition of the population aged 16 or above by their status on the labour market (in March of the given year)

százalékban - in percent

	1992	1993	1994	1995
Alkalmazott -Employees	40,1	36,6	35,9	37,6
Vállalkozó - Self-employed & working members of a partnership	3,6	3,4	3,9	4,9
Alkalmi munkás - Temporary workers	1,1	0,7	0,9	0,8
Nyugdíj mellett dolgozó - Working pensioners	1,7	1,6	1,7	1,9
GYED-GYES - Persons being on child care leave	3,7	3,7	4,0	3,7
Foglalkoztatottak - Employed	50,2	45,9	46,5	48,9
Munkanélküli - Unemployed	5,7	7,2	5,2	4,5
Gazdaságilag aktív - Economically active persons	55,9	53,1	51,7	53,4
Nyugdíjas - Pensioners	34,7	37,4	38,3	36,3
Eltartott - Inactive persons beyond pensioners	9,3	9,4	10,0	10,2
Összesen - Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Adatforrás: Magyar Háztartási Panel 1995. márc. felvétele. MHP Műhelytanulmányok, 7. 1996. január 14. old. - **Source of data:** Hungarian Household Panel Survey, March 1994.; Workshop studies No. 7, December 1996, p. 14.

---

[12] A MHP 1992 óta minden év márciusában mintegy 2.000 háztartás 16 évesnél idősebb felnőtt tagjai, együttesen mintegy 4.400 fő megkérdezése alapján gyűjt adatokat a lakosság foglalkozási, jövedelmi helyzetéről, a háztartások gazdálkodásáról és számos más témáról.

A számszerűen némi különbséget mutató adatok ellenére nyilvánvaló, hogy ha a munkaerőpiac tényleges keresletét a kereső foglalkozásúakra szűkítjük, és eltekintünk az állományban lévő, de ténylegesen munkát nem végzőktől, akkor mintegy 3,5-3,6 millióra tehetjük a gazdaság nemzeti jövedelmét előállítók, és több mint 6 millióra a nem-keresők számát.

A már enyhébben, de még 1994-95-ben is romló kereső- nem-kereső arány egyre nagyobb terhet ró a keresőkre. A nemzetközi statisztikák szerint - amelyek a 15-64 éves korúakat tekintik aktív (munkavállalási) korúnak - e korosztályokból foglalkoztatottak magasabb aránya a fejlettebb és gazdagabb országokra jellemző, bár vannak kivételek. Dániában ez az arány 1992-ben csaknem 52 % volt, Németországban (az új területek nélkül) 47 %, az Egyesült Királyságban 45, Hollandiában 44,6, míg Görögországban 37 %, Spanyolországban 35,2 és Írországban 33 %. 1993-ban az Európai Közösség országaiban 38,8 % volt az átlag. (Employment in Europe 1994, 39-42. old.)

Az Országos Egészségügyi Pénztár a keresők foglalkoztatási viszonyairól is közöl adatokat. Eszerint:

5.3 táblázat - Table 5.3

A társadalombiztosítási ellátásra saját jogon jogosult keresők*
átlagos létszáma 1992-1995-ben -
Average number of employed* entitled to social insurance
by their own right in 1992-1995

főben - persons

	1992		1993		1994		1995	
	fő - pers.	%	fő - pers.	%	fő - pers.	%	fő - pers.	%
Alkalmazásban állók** - Employees	3.542.391	88,1	3.314.474	85,1	3.353.114	83,4	3.160.722	80,3
Egyéni vállalkozók - Self-employed	383.107	9,5	476.229	12,2	541.139	13,5	558.910	14,2
Társas vállalkozók - Working memb. of partnership	58.324	1,5	76.449	2,0	97.073	2,4	188.980	4,8
Segítő családtagok - Family workers	30.723	0,8	27.743	0,7	28.043	0,7	26.594	0,7
Munkaközösségi és szakcsop. tag - Memb. of specialised groups	3.809	0,1	1.788	-	-	-		
Összesen - Total	4.018.354	100,0	3.896.683	100,0	4.019.369	100,0	3.935.206	100,0

* foglalkoztatott nyugdíjasokkal együtt, de a GyES-en-GyED-en lévők és a terhességi gyermekágyi segélyezettek nélkül - Including employed pensioners, excluding persons on child care and confinement beneficiary

** 1993-tól az OEP Évkönyv a mezőgazdasági tsz. tagokat is az alkalmazottak között szerepelteti. - From 1992 members of cooperatives in agriculture have been involved in 'employees' by the Yearbook of NHIC

Forrás: Országos Egészségügyi Pénztár - **Source of data:** National Health Insurance Fund Administration

5.2 Az aktív keresők - Active earners

5.2.1 A munkavállalási korúak - Active earners at working age

A nyolcvanas években a munkavállalási korú népesség csaknem 79 %-a aktív kereső volt.

A munkaerőmérleg adatai szerint 1993. január 1-én a munkavállalási korú népességnek már csak 62,7 %-a volt aktív kereső; 26,4 %-a nem lépett a munkaerőpiacra; és 10,9 % volt munkanélküli. 1994. január 1-én az arányok: 60,0 % aktív kereső, 29,5 % nem lépett a munkaerőpiacra és 10,4 % volt munkanélküli. 1995. január 1-én e korosztályok 59,2 %-a aktív kereső; a tanulók nélkül számítva 65,5 %-a. Korábban az aktív keresők között nagyjából a munkavállalási korúak szerinti létszámukkal arányosan szerepeltek a férfiak és a nők; 1992 óta a kereső nők aránya folyamatosan csökken.

5.4 táblázat - Table 5.4

Az aktív keresők száma és aránya a munkavállalási korú népességből - Number and share of active earners within working age population

ezer főben - thousand persons

Év 1 Jan.	Munkavállalási korú - Working age						
	népesség - population			aktív keresők - active earners*			Aktív keresők a népesség %-ában Active earners within population %
	összesen total	ebből: nők of which: female		összesen total	ebből: nők of which: female		
	főben - persons		%	főben - persons		%	
1949**	5.608,2	2.828,7	50,4	3.512,7	973,9	27,7	62,6
1960**	5.754,4	2.831,5	49,2	4.104,2	1.412,2	34,4	71,3
1970**	6.029,4	2.902,1	48,1	4.579,9	1.848,1	40,4	75,9
1980	6.175,0	2.947,9	47,7	4.845,1	2.114,4	46,9	78,5
1985	6.056,0	2.882,2	47,6	4.777,6	2.146,3	47,0	78,9
1990	5.956,8	2.849,6	47,8	4.684,6	2.135,0	47,0	78,6
1991	5.997,4	2.872,0	47,9	4.567,1	2.059,8	46,5	76,2
1992	6.031,4	2.889,7	47,9	4.154,9	1.915,8	47,3	68,9
1993	6.056,5	2.903,9	48,0	3.798,7	1.736,1	46,8	62,7
1994	6.071,6	2.912,3	48,0	3.647,4	1.656,7	45,4	60,1
1995	6.082,0	2.918,5	48,0	3.598,1	1.605,4	44,6	59,2

* A sorkatonai szolgálatot töltőkkel együtt. - Including persons on military service
** Népszámlálási adatok - Data deriving from Population Censuses
Adatforrás: A nemzetgazdaság munkaerőhelyzete a 80-as években, Munkaerőmérleg, 1995. január 1. KSH. - **Source of data:** Labour force situation of the economy in the eighties; Labour Account, 1 January 1995, CSO

A munkavállalási korúak foglalkoztatásában csak korcsoportok szerint található érdemleges különbség. A KSH munkaerő-felmérésének 1993. évi adatai szerint a 25-29 évesek 77,1 % volt foglalkoztatott, a 30-39 évesek 82,2 %-a és a 40-54 évesek 71,6 %-a. A leginkább foglalkoztatott korosztály tehát a 30-39 éveseké. Lényegében azonosak voltak az arányok 1994-ben és 1995-ben is.

5.5 táblázat - Table 5.5

A foglalkoztatottak korcsoport szerinti megoszlása
1994-1995. negyedik negyedévében -
Distribution of employed by age in the fourth quarter of 1994 and 1995

ezer főben - thousand persons

Korcsoport Age-group	Népesség szá-ma, 1994. január 1-én Number of population 1 Jan 1994	ebből: 1994. IV.n.évben foglalkoztatottak of which: employed in fourth quarter 1994		Népesség szá-ma, 1995. január 1-én Number of population 1 Jan 1995	ebből: 1995. IV.n.évben foglalkoztatottak of which: employed in fourth quarter 1995	
		fő - pers	%		fő - pers	%
15-19						
férfiak - male	452,4	73,8	16,3	438,2	70,8	16,2
nők - female	430,3	71,7	16,7	417,3	58,4	14,0
együtt - total	882,7	145,5	16,5	855,5	129,2	15,1
20-24						
férfiak - male	372,4	238,8	64,1	391,1	240,9	61,6
nők - female	354,3	239,1	67,5	372,6	234,5	62,9
együtt - total	726,7	477,9	65,8	763,7	475,4	62,2
25-29						
férfiak - male	332,0	253,7	76,4	344,2	270,4	78,6
nők - female	320,5	250,2	78,1	330,9	254,8	77,0
együtt - total	652,5	503,9	77,2	675,1	525,2	77,8
30-39						
férfiak - male	726,9	614,2	84,5	690,3	587,5	85,1
nők - female	723,7	587,3	81,2	687,3	562,6	81,9
együtt - total	1.450,6	1.201,5	82,8	1.377,6	1.150,1	83,5
40-54						
férfiak - male	1.023,3	746,2	72,9	1.050,6	758,6	72,2
nők - female	1.085,5	713,5	65,9	1.110,3	729,2	65,7
együtt - total	2.106,8	1.459,7	69,3	2.160,9	1.487,8	68,9
55-59						
férfiak - male	252,2	98,0	38,9	249,1	103,7	41,6
nők - female	309,1	34,2	11,1	307,4	37,8	12,3
együtt - total	561,3	132,2	23,5	556,5	141,5	25,4
60-74						
férfiak - male	624,3	47,5	7,6	619,1	41,9	6,8
nők - female	873,8	34,1	3,9	871,7	25,0	2,9
együtt - total	1.498,1	81,6	5,4	1.490,8	66,9	4,5
Total						
férfiak - male	3.783,5	2.072,2	54,8	3.782,6	2.073,8	54,8
nők - female	4.095,2	1.930,1	47,1	4.097,6	1.902,3	46,4
együtt - total	7.878,7	4.002,3	50,8	7.880,2	3.976,1	50,5

Adatforrás: KSH 1994. és 1995. évi munkaerőfelmérés, KSH Évkönyvek - **Source of data:** Labour Force Survey, 1994, 1995, CSO; Yearbooks of CSO

Megjegyezzük: bár rendelkezünk nemzetközi adatokkal a munkavállalási korúak foglalkoztatásának mértékéről, az adatok az 55-64 éves korosztályban megközelítő számítással hasonlíthatóak össze, mert mind az OECD, mind pedig az Európai Unió tagállamaiban 15-64 év a munkavállalási kor, a férfiak és a nők esetében egyaránt. Azaz, az idesorolt népesség a nők esetében 10, a férfiak esetében 5 évfolyammal többet foglal magában, mint Magyarországon.

Bár az Európai Közösség országaiban évtizedek óta csökken a munkavállalási korú foglalkoztatottak aránya: 1965-ben még 65,2, 1993-ban már csak 58 %-uk volt foglalkoztatott; a magyarországival összehasonlítható korcsoportokban néhány ország kivételével az arány általában magasabb.

5.6 táblázat - Table 5.6

A foglalkoztatottak az Európai Unió országaiban és Magyarországon az adott korú népesség %-ában -
Employment/population ratio in EU countries and in Hungary

százalékban - in percent

	Korosztályok- Age groups		
	15-24	25-54	55-64
Belgium - Belgium (1993)	28,1	73,6	21,9
Dánia - Denmark (1993)	60,2	80,8	51,3
Finnország - Finland (1994)	30,9	73,8	32,9
Franciaország - France (1994)	22,3	76,2	33,4
Görögország - Greece (1993)	27,5	67,8	38,8
Írország - Ireland (1993)	35,1	60,9	38,9
Olaszország - Italy (1993)	27,7	64,0	22,6
Hollandia - Netherlands (1994)	55,4	73,7	29,0
Norvégia - Norway(1994)	51,3	81,4	61,6
Portugália - Portugal (1993)	42,4	78,9	44,8
Spanyolország - Spain (1994)	28,1	58,1	32,3
Svédország - Sweden(1994)	41,1	81,9	63,9
Svájc - Switzerland (1994)	60,1	83,0	60,8
Egyesült Királyság - United Kingdom (1993)	58,8	76,4	46,6
Magyarország - Hungary (1994)	38,7	75,2	15,4
(1995)	37,3	75,1	15,6

Adatforrás: Magyarország: Munkaerő-felmérések, KSH - **Source of data:** EU countries: Employment Outlook, June, 1995. p. 205; Hungary: LFS, CSO

5.2.2 *A foglalkoztatott munkavállalási koron kívüliek - Employed beyond working age*

A gazdaság pótlólagos munkaerőforrását a munkavállalási koron túl foglalkoztatottak jelentik. Mint arról az előzőekben szó volt, a gazdaság évek óta egyre kevésbé igényli foglalkoztatásukat; a foglalkoztatottak több mint 95 %-a munkavállalási korú.

5.7 táblázat - Table 5.7

A munkavállalási koron túliak és a munkavállalási korban nyugdíjazottak foglalkoztatása -
Employment of population above working age and working age pensioners

ezer főben - thousand persons

Év január 1 1 Jan	Munkavállalási koron túli foglalkoztatottak Employed above working age		Foglalkoztatottak a korhatár alatt nyugdíjazottakból - Employed within population retired below the retirement age	Együtt Total	Munkavállalási koron túli foglalkoztatottak* - Employed above working age*	
	aktív keresők - as active earners	foglalkoztatott nyugdíjasok - employed pensioners			aktív keresők %-ában in percent of active earners	75 év alatti nyugdíjas korúak %-ában in percent of persons aged below 75, above working age
1980	228,5	342,9	53,1	624,5	12,3	33,4
1985	135,1	402,5	57,5	595,1	12,1	30,9
1990	110,4	378,0	54,0	542,4	11,3	28,5
1991	101,6	333,0	50,6	485,2	10,4	25,1
1992	86,9	247,3	45,0	379,2	8,9	19,0
1993	68,2	185,3	37,7	291,2	7,5	14,2
1994	53,3	146,8	34,3	234,4	6,3	12,5
1995	38,3	131,1	25,7	195,1	5,4	10,8

* Aktív keresőként és nyugdíj mellett foglalkoztatottak együttesen. - Including active earners and employed pensioners

Adatforrás: KSH, Munkaerőmérlegek és Évkönyvek - **Source of data:** Labour Accounts, CSO and Yearbooks of CSO

A folyamatos és erőteljes csökkenés ellenére a gazdaságnak - elsősorban szakmai okokból - mindig igénye lesz a munkavállalási koron kívüliek foglalkoztatása, részben a speciális, magasan kvalifikáltak köréből, részben a munkanélküliség ellenére létező hiányszakmákban (pl. az egészségügy) részben pedig a magánszektorban, az önfoglalkoztatók és segítő családtagjaik köréből, ahol a törvényes nyugdíjkorhatár elérése nem szab határt a tevékenység folytatásának.

A munkaerő-mérlegben szereplő adatoknál jelentősen kevesebb munkavállalási koron kívüli foglalkoztatottról adnak számot a KSH munkaerő-felmérései. A felmérések korcsoportonként ismertetik a foglalkoztatás adatait, s nem tesznek különbséget aszerint, hogy a korcsoportok tagjai közül mennyien vannak nyugdíjas állományban. 1992-ben az itt számításba vehető korcsoportokban (55-60 év közötti nők, és mindkét nemhez tartozó 60-74 éves korúak) együttesen 204,2 ezer, a magyar jogszabályok szerint munkavállalási koron túli foglalkoztatott szerepelt; 1993-ban már csak 134 ezer, 1994. IV. negyedévében csupán 115,8 ezer, 1995. IV. negyedévében pedig 104,7 ezer.

A munkaerőpiac beszűkült kereslete tehát egyre inkább csak a munkavállalási korúakra tart igényt.

Ez azonban világjelenség. A munkanélküliség növekedésével, majd magas szinten stabilizálódásával folyamatosan csökken a foglalkoztatottak népességen belüli aránya még azokban az országokban is (pl. Ausztria, Dánia, Hollandia) ahol 1973 és 1990 között még növekedett. 1994-ben jó

esetben stagnált az arány 1993-hoz képest, a legtöbb országban azonban csökkent. Az OECD országok közül csupán Norvégia és az Egyesült Államok jelentett kivételt.

5.8 táblázat - Table 5.8

A foglalkoztatottak aránya a 15-64 éves korú népességben
néhány OECD országban -
Rate of emloyed in the working age population (15-64) in selected OECD countries

%-ban

	1990	1992	1993	1994
Japán	72,6	74,2	74,2	73,8
Dánia - Denmark	77,1	76,0	73,8	73,6
Egyesült Államok - United States	73,0	71,4	71,4	73,2
Norvégia - Norway	73,9	72,3	71,9	72,5
Svájc - Switzerland	77,6	74,2	71,8	70,5
Svédország - Sweden	80,9	75,6	71,1	70,3
Görögország - Greece	55,0	52,8	53,0	52,7
Olaszország -Italy	55,7	55,6	52,6	51,2
Törökország - Turkey	55,6	53,2	52,0	49,7
Spanyolország - Spain	49,5	47,9	45,5	44,8

Forrás: Employment Outlook, 1995. June, 204. old.

Fontos azonban megjegyezni, hogy a foglalkoztatottak körébe nemcsak a teljes munkaidőben, meghatározatlan időtartamra alkalmazottakat sorolják, hanem az úgynevezett rugalmas vagy atipikus foglalkozásúakat is, mint a részmunkaidősök, az önfoglalkoztatók, az alkalmi munkavállalók, bedolgozók stb. Az így foglalkoztatottak köre az összes foglalkoztatottnak már mintegy 40 %-át teszi ki. (Az Egyesült Királyságban például a teljes munkaidőben tartósan foglalkoztatottak aránya 61,8 %, a rugalmasnak nevezett formákban dolgozó 38,2 %-ból pedig 18,6 % tartósan foglalkoztatott részmunkaidős, 10,2 % önfoglalkoztató, a többiek pedig teljes vagy részmunkaidőben foglalkoztatottak alkalmi munkások, segítő családtagok. Itt vették számításba az átképzésen részt vett 1,4 %-ot is. Forrás: Employment Gazette (Vol 102, No.7. July 1994.)

5.3 A részleges foglalkoztatás - Shortened work hours

A foglalkoztatási viszonyok erőteljes átalakulásának egyik legszembetűnőbb jele a részleges foglalkozások terjedése.

A 70-es évek elejétől Európa-szerte egyre általánosabbá vált a részidős foglalkoztatás, elsősorban a nők körében. Bár országonként eléggé eltérő, hogy mit tekintenek részidős foglalkoztatásnak (esetenként ide sorolják a törvényes heti munkaidőnél kevesebbet dolgozókat, a - kényszerűségből - csökkentett munkaidőben foglalkoztatottakat stb.) a csak rész-időben foglalkoztatottak aránya számos országban jelentősen növekszik. Az Európa Tanács által közölt adatok szerint 1987 és 1993 között az Európai Unió akkori 12 tagországának többségében nőtt a részmunkaidős foglalkoztatás, s a foglalkoztatottak több mint 30 %-a dolgozik ebben a formában

esetben stagnált az arány 1993-hoz képest, a legtöbb országban azonban csökkent. Az OECD országok közül csupán Norvégia és az Egyesült Államok jelentett kivételt.

5.8 táblázat - Table 5.8

A foglalkoztatottak aránya a 15-64 éves korú népességben
néhány OECD országban -
Rate of emloyed in the working age population (15-64) in selected OECD countries

%-ban

	1990	1992	1993	1994
Japán	72,6	74,2	74,2	73,8
Dánia - Denmark	77,1	76,0	73,8	73,6
Egyesült Államok - United States	73,0	71,4	71,4	73,2
Norvégia - Norway	73,9	72,3	71,9	72,5
Svájc - Switzerland	77,6	74,2	71,8	70,5
Svédország - Sweden	80,9	75,6	71,1	70,3
Görögország - Greece	55,0	52,8	53,0	52,7
Olaszország -Italy	55,7	55,6	52,6	51,2
Törökország - Turkey	55,6	53,2	52,0	49,7
Spanyolország - Spain	49,5	47,9	45,5	44,8

Forrás: Employment Outlook, 1995. June, 204. old.

Fontos azonban megjegyezni, hogy a foglalkoztatottak körébe nemcsak a teljes munkaidőben, meghatározatlan időtartamra alkalmazottakat sorolják, hanem az úgynevezett rugalmas vagy atipikus foglalkozásúakat is, mint a részmunkaidősök, az önfoglalkoztatók, az alkalmi munkavállalók, bedolgozók stb. Az így foglalkoztatottak köre az összes foglalkoztatottnak már mintegy 40 %-át teszi ki. (Az Egyesült Királyságban például a teljes munkaidőben tartósan foglalkoztatottak aránya 61,8 %, a rugalmasnak nevezett formákban dolgozó 38,2 %-ból pedig 18,6 % tartósan foglalkoztatott részmunkaidős, 10,2 % önfoglalkoztató, a többiek pedig teljes vagy részmunkaidőben foglalkoztatottak alkalmi munkások, segítő családtagok. Itt vették számításba az átképzésen részt vett 1,4 %-ot is. Forrás: Employment Gazette (Vol 102, No.7. July 1994.)

5.3 A részleges foglalkoztatás - Shortened work hours

A foglalkoztatási viszonyok erőteljes átalakulásának egyik legszembetűnőbb jele a részleges foglalkozások terjedése.

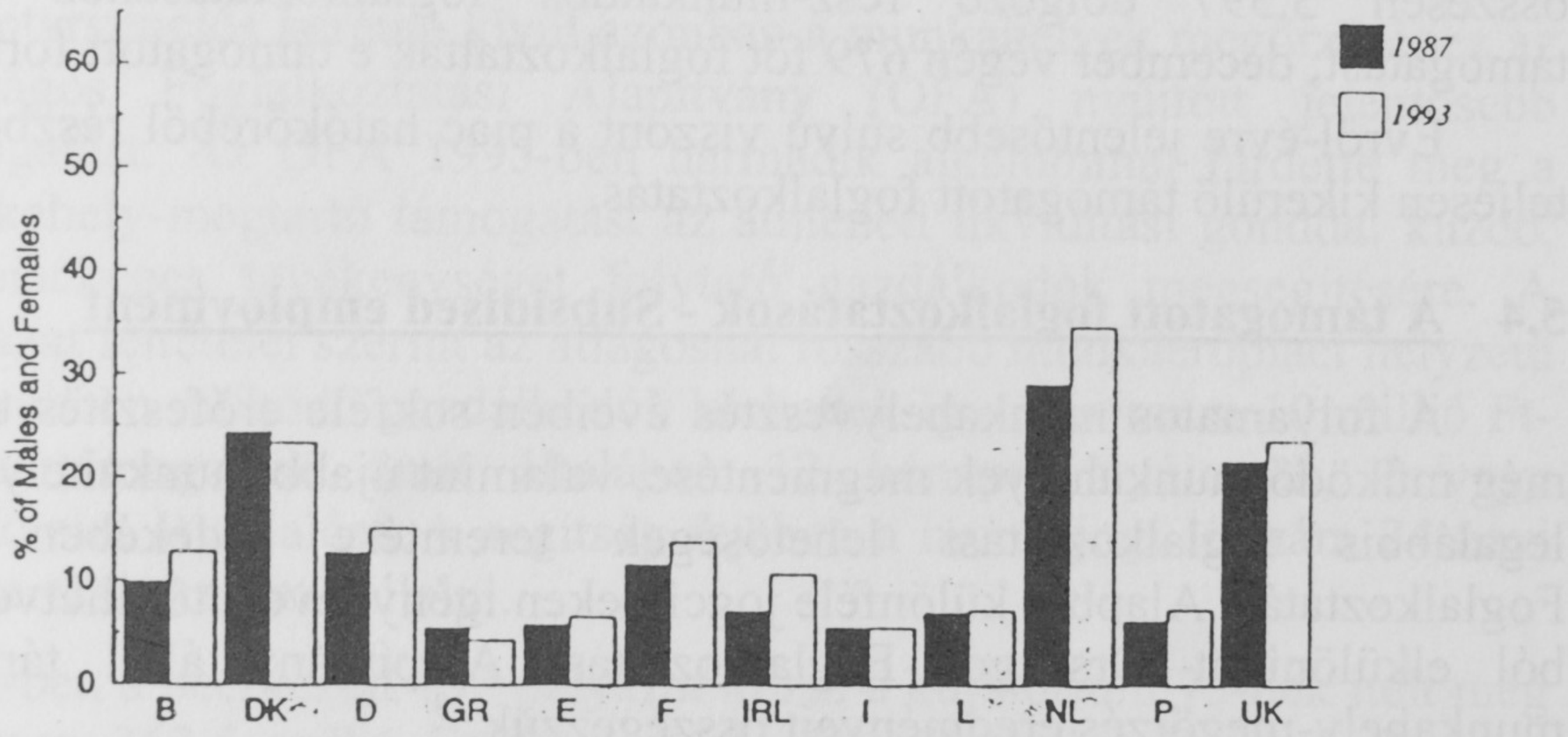
A 70-es évek elejétől Európa-szerte egyre általánosabbá vált a részidős foglalkoztatás, elsősorban a nők körében. Bár országonként eléggé eltérő, hogy mit tekintenek részidős foglalkoztatásnak (esetenként ide sorolják a törvényes heti munkaidőnél kevesebbet dolgozókat, a - kényszerűségből - csökkentett munkaidőben foglalkoztatottakat stb.) a csak rész-időben foglalkoztatottak aránya számos országban jelentősen növekszik. Az Európa Tanács által közölt adatok szerint 1987 és 1993 között az Európai Unió akkori 12 tagországának többségében nőtt a részmunkaidős foglalkoztatás, s a foglalkoztatottak több mint 30 %-a dolgozik ebben a formában

Hollandiában, több mint 25 %-a Dániában és az Egyesült Királyságban. (Employment Observatory No 22 Annual Report, 1995.) Ez a foglalkozási forma, amely az 50-es 60-as években a munkaerőpiacra lépés, s ily módon a családi többletjövedelem lehetőségét kínálta az addig a háztartásban tevékenykedőknek, mára a foglalkoztatás egyik alapvető módjává vált.

Számos OECD országban ugyancsak magas a részmunkaidőben dolgozók aránya, s 1994-ben általában nőtt is. Ausztráliában például 24,4, Norvégiában 26,5, Svédországban 24,9 és Svájcban 28,9 %. (Employment Ooutlook 1995. június, 210. old.) A rész-munkaidősök meghatározó hányada, 70-80 %-a nő. A részmunkaidőben foglalkoztatottak jelentős része azonban nem önként, hanem a teljes munkaidős állás hiányában vállalja ezt a foglalkoztatási formát.

4. ábra - Chart 4

Részmunkaidő a foglalkoztatott munkaerő százalékában (Férfiak és nők együtt) - Part-time Working as Percentage of Total Employed Labour Force (Males and Females)

B=Belgium, DK=Dánia, D=Németország, GR=Görögország, E=Spanyolország, F=Franciaország, IRL=Írország, I=Olaszország, L=Luxemburg, NL=Hollandia, P=Portugália, UK=Egyesült Királyság

Forrás: Employment Observatory, No. 22. Annual Report, 1995. 23. old.

Magyarországon a rész-munkaidős foglalkoztatás a munkanélküliség növekedése ellenére sem vált gyakorlattá. A keresők töredéke - többségében nyugdíjas nő - dolgozott csak ebben a formában.

Noha a rész-munkaidős foglalkoztatás sok területen alkalmas lenne a társadalmi feszültségek oldására, elterjedésének számos gátja közül az egyik legfontosabb valószínűleg a jövedelem-veszteség, ami a korábban teljes munkaidőben foglalkoztatott nőket - és a családot - érné. Valószínű ugyanakkor, hogy a gazdaság egyes szféráiban - például az önfoglalkoztatók vagy a hivatalosan nem-foglalkoztatottak körében - erőteljesen terjednek a nem teljes munkaidős, hanem a napi, heti néhány órás foglalkoztatások. Ezekről azonban nincsenek érdemleges információk.

A részleges foglalkoztatás további formája a szezonális foglalkoztatás. Számos országban a rendszeresen így foglalkoztatottak (pl. a mezőgazdaságban, az idegenforgalomban, a hajózásban stb.) foglalkoztatási viszonyait a munkavégzés sajátosságait figyelembe véve külön szabályozzák. Magyarországon nincs ilyen szabályozás, ezért jobbára csak a mezőgazdasági munkák, az építőipari szezon kezdetén és végén, a regisztrált munkanélküliek ki- és beáramlásának változásaiból lehet a szezonális foglalkoztatás hatására következtetni.

1992-től a részleges foglalkoztatás sajátos formájára volt mód, elsősorban az ipari üzemekben. Előbb csak az 50 fősnél nagyobb, később a kisebb, 10 fősnél nagyobb gazdálkodó szervezetek is kérhettek segítséget (bértámogatást) a munkaidő átmeneti csökkentéséhez. A cél a munkahelyek megtartása volt, a rendelések (átmenetinek vélt) csökkenése idején. A kereslet tartós csökkenése, a cégek fizetésképtelenné válása, s a támogatások szűkülése következtében egyre kevesebben vehették igénybe a támogatást. Az 1992. márciusában még több mint 30 ezer főt érintő átmeneti munkaidő-csökkentés 1994 közepére kevesebb, mint 1.300 főre csökkent. A munkaügyi szervezet 1995 folyamán 44 munkáltatónál összesen 3.397 dolgozó rész-munkaidős foglalkoztatásához nyújtott támogatást; december végén 679 főt foglalkoztattak e támogatott formában.

Évről-évre jelentősebb súlyú viszont a piac hatóköréből részben vagy teljesen kikerülő támogatott foglalkoztatás.

5.4 A támogatott foglalkoztatások - Subsidised employment

A folyamatos munkahelyvesztés éveiben sokféle erőfeszítés történt a még működő munkahelyek megmentése, valamint újabb munkahelyek vagy legalábbis foglalkoztatási lehetőségek teremtése érdekében. Itt a Foglalkoztatási Alapból különféle jogcímeken igénybevehető, illetve az FA-ból elkülönített Országos Foglalkoztatási Alapítvány által támogatott munkahely-megőrzés eredményeit összegezzük.[13]

1995-ben a statisztikailag foglalkoztatottnak tekintett, kevesebb, mint 4 millió fő közül már mintegy 160 ezer sorolható a támogatott munkahelyen dolgozók körébe.

1995-ben az aktív programok sorába tartozott egyebek között a munkaerőpiaci képzés; a munkanélküliek vállalkozóvá válását elősegítő támogatás; a foglalkoztatás-bővítési támogatás, amelyet egyrészt a tartósan munkanélkülit foglalkoztatók, másrészt a közhasznú munkát szervezők igényelhettek. Az év folyamán összesen mintegy 227 ezren vettek részt az aktív programokban (1993-ban 210, 1994-ben 258 ezren.) Minthogy a képzésben részvevők a képzés időtartama alatt inaktívnak (és nem

---

13 Míg a munkanélküliek és az elhelyezkedni nem tudó pályakezdők segélyezésének fő forrása a munkaadók és a munkavállalók befizetéseiből képződő Szolidaritási Alap volt, addig a költségvetésből elkülönített Foglalkoztatási Alap fedezte a foglalkoztatást, a munkanélküliek elhelyezkedését elősegítő, ún. aktív programokat. Erre a célra a költségvetés - a munkanélküliség növekedésével - évről-évre növekvő összegeket biztosított: 1989-ben 1,5 milliárd, 1990-ben 4,9; 1991-ben 7,7; 1992-ben 13,5; 1993-ban 18,8; 1994-ben és 1995-ben 18-18 milliárd állt rendelkezésre erre a célra. 1996-tól a Szolidaritási és a Foglalkoztatási Alap összevontan - Munkaerőpiaci Alap néven működik és a Szolidaritási Alapból fel nem használt összegek is az aktív eszközökre fordíthatók.

foglalkoztatottnak) minősülnek, az elemzésben csak a támogatott foglalkoztatást vesszük figyelembe.

a.) A munkahelyek megmentését, az iparági foglalkoztatási problémák áthidalását, a tömeges leépítések elkerülését szolgálja az ún. intervenciós keret, amely meghatározott időre bér-támogatást nyújtott, valamint meghatározott arányban átvállalta a bér-járulékok terheit. Az intervenciós keretet a Foglalkoztatási Alapból különítették el. (1993-ban munkaidő-csökkentésre lehetett kérni támogatást, akkor 10 vállalat 7.000 dolgozójának megtartásához kaptak a cégek segítséget; 1994-ben 20 gazdálkodó szervezet 12.500 dolgozó tovább-foglalkoztatásához kapott mintegy 700 millió forint támogatást.) 1995-ben ebből a forrásból az előző évinél kevesebben (15 cég) kevesebb támogatást kaptak (mintegy 530 milliót), összesen mintegy 4.000 munkahely megőrzéséhez. Két nagyobb cégen kívül (BCB Egyesült Textil Rt Békéscsaba, 1.300 fő, Nagykőrösi Konzervgyár 1.000 fő) a többiek kisebbek. A 15 megsegített cég közül 6 borsodi, 2 szabolcsi.

Az 1-6 hónapig nyújtott támogatás többnyire a bérek és járulékok összegének felét fedezte.

Az intervenciós kereten kívül azonban a munkahelyek megőrzéséhez az Országos Foglalkoztatási Alapítvány (OFA) nyújtott jelentősebb támogatást. Az OFA 1995-ben harmadik alkalommal hirdette meg a munkahely-megtartó támogatást az átmeneti likviditási gonddal küzdő, de piacképes tevékenységet folytató gazdálkodók megsegítésére. A pályázat feltételei szerint az átlagosnál rosszabb munkaerőpiaci helyzetű megyékben működő gazdálkodók kérhettek így maximum 10 millió Ft-os bértámogatást, amit általában 12 hónapra nyújtanak, és/vagy hitelkamat átvállalást. A segítség fejében a munkajogi létszám 24 havi megtartását kellett vállalni.

1995-ben a beérkezett 193 pályázat közül a kuratórium 75-nek ítélt meg összesen 363,5 millió Ft támogatást, főleg Szabolcs, Borsod, Bács és Szolnok megyei cégeknek. A támogatottak 6.105 munkahely megőrzését vállalták. Ily módon az intervenciós keret és az OFA együttesen 10 ezer munkahely megőrzéséhez nyújtott segítséget.

b.) Speciális támogatási formát jelentett Ózd és Miskolc térségében a mintegy 2.500-2.600 főnek munkaviszonyt nyújtó Foglalkoztatási Társaságok fenntartása. 1995-ben a foglalkoztatási társaságok közhasznú társasággá alakultak át, s közhasznú munkát szerveznek, Ózdon mintegy 800-1.000 fő, Diósgyőrben pedig a várható új munkanélküliek részére.

c.) Az egyik legáltalánosabb támogatási forma a közhasznú munkavégzés. A - kevés kivétellel - az önkormányzatok által szervezett (és részlegesen, 10-30 %-ban önkormányzati forrásokból is támogatott) munkákban regisztrált munkanélküliek vehetnek részt, elsősorban a tartósan munkanélküliek. 1995-re külön 3 milliárdot szánt a Foglalkoztatási Alap a már csak jövedelempótló támogatásban részesülő munkanélküliek közhasznú foglalkoztatására. 1994-ben csaknem 70

ezren, 1995-ben 86,5 ezren dolgoztak rövidebb-hosszabb ideig közhasznú munkásként.

d.) Egyre fontosabbá váló támogatási forma a - tartós munkanélküliek foglalkoztatását legalább egy évig vállaló - a munkaadóknak nyújtott bértámogatás. 1994-ben csaknem 48 ezer, 1995-ben 37,2 ezer főt alkalmaztak ily módon támogatott munkahelyen.

A támogatott munkahelyeken dolgozók - értelemszerűen - foglalkoztatottnak minősülnek; számuk nem szerepel a regisztrált munkanélküliek létszámában.

A néhány héttől néhány hónapig tartó "foglalkoztatás" hónapról-hónapra változó, összességében növekvő nagyságrendű létszámot érintett, 1994-ben együttesen mintegy 100 ezer, 1995-ben csaknem 124 ezer főt vont ki a regisztráltak köréből. Ehhez csatlakoznak az egyéb támogatások.

Azaz, minél több munkanélkülit sikerül az aktív programokban foglalkoztatni, annál kisebbnek mutatkozik a regisztrált munkanélküliek száma. És bár kétségtelen, hogy a munkanélküli segélynél valamivel magasabb kereset elérésére módot adó, vagy a segélyre sem jogosultaknál akárcsak a segélyt helyettesítő kereset, valamint a tanfolyamokon a különféle ismeretek megszerzésének lehetősége önmagában is hasznos, a programokban részvétel a foglalkoztatás szempontjából időleges, mesterséges, nem a gazdaság igényéből, hanem szociális kötelezettségből fakadó foglalkoztatás.

A főbb programokban részvevők száma	1994-ben	1995-ben
- közhasznú munkán foglalkoztatottak	69.674	86.496
- tartós munkanélküliek foglalkoztatásának támog.	47.772	37.214
- egyéb támogatott formák	53.582	36.501*
Együtt	171.028	160.211

* Ide soroltuk a munkahely-teremtő beruházások eredményeként 1995-ben a foglalkoztatási kötelezettségnek megfelelően betöltött munkahelyek számát (25,4 ezer fő) a már említett részidős foglalkoztatást (1995-ben mintegy 3.400 fő számára), a vállalkozóvá válás elősegítését (zömmel a munkanélküli járadék további 6 hónapra történő folyósításával, 1995-ben mintegy 5.600 fő részére); stb.

A támogatott foglalkoztatás a gazdaság tényleges kereslet-hiányát igyekszik némiképp mérsékelni, vagy - átmenetinek ígérkező foglalkoztatási gondok esetén - munkahelyeket megmenteni. Ilyen foglalkoztatási formákat számos ország meghonosított. (Finnországban például a meghatározott időn túl elhelyezkedni képteleneket egy évre államilag fenntartott munkakörökbe helyezik. Németországban a foglalkoztatási társaságokkal tízezreket vontak ki a munkaerőpiacról. A közhasznú munka több ország gyakorlatában megtalálható.)

A támogatással fenntartott munkahelyek léte többnyire drága kényszermegoldás. Nélküle azonban még kevesebb lenne a foglalkoztatottnak minősülő, s még több a regisztrált munkanélküli.

5.5 A regisztrált munkaerő-kereslet - Job offers registered by local employment offices

Közismert, hogy a munkaerő-kereslet meghatározó része nem az állami munkaerő-szolgálaton keresztül, hanem azt elkerülve, családi, baráti, munkatársi információkon keresztül zajlik. Az állami munkaerő-szolgálatnál - a becslések és a nemzetközi tapasztalatok szerint - a betöltendő álláshelyek mintegy 20-30 %-a jelenik meg tényleges keresletként. (Az OMK adatai szerint, ha kis mértékben is, de valamelyest csökkent az állami munkaközvetítés szerepe a cégek munkaerőigényének kielégítésében. Az állami közvetítést gyakran olyan cégek igénylik, amelyek kedvezőtlen munkafeltételek között, alacsony bérért kívánnak nem-kvalifikált munkaerőt alkalmazni. Évek óta tapasztalat, hogy a közvetítő irodákhoz bejelentett álláshelyek összetétele jelentős mértékben eltér a vállalati interjúk során feltárt álláshelyektől.)

A foglalkoztatás csökkenése közepette az állami munkaerő-szolgálatnak jelentős erőfeszítéseket kell tennie azért, hogy felkutassa a regisztrált munkanélkülieknek felajánlható állásokat. Az erőfeszítések ellenére a felkínált üres álláshelyek száma hónapról-hónapra csupán mintegy 5-6 %-a a regisztrált munkanélküliek számának.

Az OMK rendszeresen nyilvántartja mind a bejelentett álláshelyeket, mind pedig az adott hónapban a regisztrált munkanélküliek közül elhelyezkedettek számát. 1993 óta évről-évre valamivel több ugyan az év során bejelentett üres álláshely, s ezek jórészét a regisztrált munkanélküliekkel többnyire gyorsan be is töltik (vagy - ami ugyancsak gyakori - egy részüket a bejelentők vonják vissza). Éves átlagban a regisztrált álláshelyek 30 %-ára sikerült munkanélkülit elhelyezni 1995-ben. (Összehasonlításul: az Egyesült Királyságban a bejelentett álláshelyek állományának 1990-ben 68, 1991-ben 82, 1992-ben 79,8, 1993-ban 79, 1994-ben a 74 %-át sikerült éves átlagban betölteni. Forrás: Labour Market Trends - Employment Gazette 1995. nov. 422. old.) Mint erről már szó volt: az elhelyezkedések jelentős része is a támogatott foglalkozásokba történt.

5.9 táblázat - Table 5.9

A bejelentett betöltetlen álláshelyek, a regisztrált munkanélküliek, a munkanélküli-ellátásban részesülők és az elhelyezkedettek számának alakulása 1994. január - 1995. decemberben -
Developments in registered job vacancies, registered unemployed, benefit recepients and re-employed between January 1994 and December 1995

Időpont Reference date	Álláshelyek száma Numb. of vacancies*	Reg. munkanélküliek (fő) Number of reg. unemp. (persons)	Álláshelyek a reg. munkanélküliek %-ában Job vacancies in percent of reg. unemp. %	Munkanélküli ellátásban részesülők záró-létszáma (fő) Number of benefit recepients at the end of the month	Elhelyezkedett Number of re-employed		
					fő pers	Az álláshelyek %-ában - in percent of job vacancies	Az ellátásban részesülők %-ában - in percent of unemp. benefit recepients
1994							
Jan	28.437	640.855	4,7	323.543	9.898	34,8	3,1
Febr	30.466	630.578	4,8	312.616	12.609	41,3	4,0
Márc	33.341	610.994	5,5	291.905	17.727	53,2	6,0
Ápr	37.531	592.768	6,3	254.634	17.954	47,8	7,1
Máj	36.418	570.559	6,4	230.338	13.662	37,5	5,9
Jún	38.141	549.882	6,9	207.879	11.592	30,4	6,3
Júl	39.498	556.463	7,1	195.641	9.384	27,8	4,3
Aug	39.537	550.798	7,2	187.360	7.660	19,4	4,0
Szept	39.422	545.868	7,2	178.970	11.071	28,1	6,2
Okt	37.151	529.641	7,0	184.784	9.092	24,5	4,9
Nov	36.081	522.393	5,8	187.824	7.970	21,1	4,2
Dec	30.806	519.592	5,9	191.593	6.150	20,0	3,2
1995							
Jan	30.588	545.445	5,6	206.121	6.848	22,,4	3,3
Febr	29.565	550.484	5,4	208.398	10.751	36,4	5,2
Márc	26.398	540.718	4,9	200.700	13.338	50,5	6,6
Ápr	28.699	531.881	5,4	181.361	12.720	44,3	7,0
Máj	29.251	486.413	6,0	172.313	9.410	32,2	5,5
Jún	30.066	482.747	6,2	164.118	8.228	27,1	5,0
Júl	29.086	504.307	5,8	166.031	6.432	22,1	3,9
Aug	31.150	499.320	6,2	167.427	5.940	19,1	3,5
Szept	28.544	491.416	5,8	163.323	9.454	33,1	5,8
Okt	27.622	479.102	5,8	177.075	7.554	27,3	4,3
Nov	26.434	484.617	5,5	187.683	7.089	26,8	3,8
Dec	26.756	495.893	5,4	198.903	5.064	18,9	2,5

* Zárónapi adat; a hónap folyamán rendelkezésre álló álláshelyek száma - aminek egy részét folyamatosan betöltötték - 1995-ben havi átlagban 51,8 ezer volt. Az egy hónap alatt betöltött vagy visszavont álláshelyek száma havi átlagban az 1993 évi 26,1 ezerről 1994-ben 28,1, 1995-ben 29,9 ezerre nőtt. - Data refer to the closing day of the month; the number of available job vacancies, part of which had been filled continously, was 51,8 thousand as monthly average in 1995. The monthly average number of job vacancies, which ceased to exist (occupied or canceled) during a month grew from 26.1 thousand in 1993, 28,1 thousand in 1994, to 29,9 thousand in 1995.

Adatforrás: OMK havi jelentések - **Source of data:** Monthly Report, NLC

5.5.1 *A keresettebb szakmák - Most wanted skills*

Az OMK az évente kétszer elkészített rövidtávú prognózisa keretében 1995-ben is felmérte: 1996 első félévében milyen szakmákban van vagy várható kereslet, illetve melyek a romló helyzetű, túltelített szakmák, amelyekben létszámleépítések várhatóak. A szerény keresleten belül néhány szakma iránt tartós az igény, bár országosan évek óta csupán szabó-varró szak- és betanított munkásokat és kőműveseket kerestek nagyobb számban. A szakmai pozíciók átrendezésének érzékeltetésére az 1996-ra jelzett igények előtt feltüntetjük az egy évvel korábbi, a megyék számára vonatkozó adatot is.

A megyénkénti összesítés szerint legalább tíz megyében keresettek az alábbi szakmák:

Keresettebb pozíciójú

fizikai foglalkozások	megyék száma	
	1995. I. félév	1996. I. félév
szabó-varrónő	19	19
minősített hegesztő	11	17
esztergályos	7	13
asztalos	7	13
állattenyésztő	7	11
ápoló, ápolónő	13	10
lakatos	7	10
autóbuszvezető	7	11
pék	11	10
szellemi foglalkozások		
közgazdász	7	16
gépészmérnök	7	12
kereskedelmi és pü. ügyintéző	7	11

Romló pozíciójú

fizikai foglalkozások	megyék száma	
	1995. I. félév	1996. I. félév
növénytermesztő	10	10
szellemi foglalkozások		
általános adminisztrátor	17	17
pü. és számviteli ügyintéző	-	12
könyvelő	10	10

A bejelentett - összességében szerény igények - jelentős részét szinte órák alatt kielégítik; egy részüket azonban - különböző okok miatt - a regisztrációban szereplő munkanélküliekkel sem tudják betölteni. Az OMK rövidtávú prognózisa szerint 1995. II. félévében a megkérdezett cégek 14 %-a jelezte, hogy munkaerőigényét hosszabb idő óta nem képes kielégíteni. A szám szerint mintegy 26 ezer álláshely többségére az élelmiszeriparban, a textiliparban, a cipőiparban, a ruházati termékek, valamint a gépek, gépi berendezések gyártása területén szakmunkást kerestek.

5.5.2 A betöltetlen álláshelyek - Job vacancies

1995. utolsó negyedévében valamelyest csökkent a Munkaügyi Központoknál bejelentett álláshelyek korábban sem magas száma; és minimálisra zsugorodott a tartósan betölthetetlen munkahelyeké. Míg 1994 decemberében 180 napnál régebben 4.700 álláshely volt betöltetlen, 1995 végén csupán 931. Ez egyaránt jelzi a munkaközvetítő irodák aktívabb tevékenységét, de azt is, hogy a munkanélküliség tartósulásával a munkanélküliek egyre inkább elfogadják a nem vonzó állásajánlatokat is.

5.10 táblázat - Table 5.10

A 180 napnál régebben bejelentett álláshelyek száma és aránya 1991-1995-ben -
The number of job vacancies has been registered more than180 days before the reference date between 1991-1995

Időpont Reference date	Összes bejelentett álláshely (fő) Total registered job vacancies (pers.)	ebből: 180 napon túli of which: more than 180 days before	
		fő persons	%
1991 (Jan)	12.949	4.737	36,6
1992 (Dec)	24.097	1.233	5,1
1993 (Dec)	28.089	2.918	10,4
1994 (Dec)	30.806	4.719	15,3
1995 (Dec)	26.756	931	3,5

Adatforrás: OMK - **Source of data:** NLC

5.11 táblázat - Table 5.11

A 180 napnál régebben bejelentett álláshelyek száma és aránya 1993-1995. decemberében -
The number of job vacancies has been registered more than 180 days before the reference date by status of employment in 1993-1995

Állomány-csoport Skill/qualification	1993			1994			1995		
	Összes bejelentett álláshely Total reg. job vacancies	ebből: 180 napon túli of which: being in reg. more than 180 days.		Összes bejelentett álláshely Total reg. job vacancies	ebből: 180 napon túli of which: being in reg. more than 180 days.		Összes bejelentett álláshely Total reg. job vacancies	ebből: 180 napon túli of which: being in reg. more than 180 days.	
	db - pers.	pers.	%	db - pers.	pers.	%	db - pers.	pers.	%
Szakmunkás - Skilled workers	12.859	1.476	11,5	15.087	2.386	15,8	13.931	631	4,5
Betanított munkás - Semi-skilled w.	6.615	609	9,2	8.405	1.172	13,9	6.497	210	3,2
Segédmunkás - Unskilled w.	2.019	172	8,5	2.536	209	8,2	3.168	33	1,0
Fizikai együtt - Total manual	21.493	2.267	10,6	26.028	3.767	14,5	23.596	874	3,7
Vezető - Managers	290	24	8,3	245	11	4,5	211	7	3,3
Irányító - Profess.	445	21	4,7	481	72	15,0	405	4	1,0
Ügyintéző - Executive	5.116	588	11,5	3.516	775	22,0	2.126	39	1,8
Ügyviteli alk. - Adm.staff	745	28	3,8	536	94	17,5	418	7	1,7
Nem fizikai együtt- Total non manual	6.596	661	10,0	4.778	952	19,9	3.160	57	1,8
Összesen - Total	28.089	2.918	10,4	30.806	4.719	15,3	26.756	931	3,5

Adatforrás: OMK - **Source of data:** NLC

Évek óta közismert, hogy a munkaadók számos olyan állásigényt jelentenek be, amelyeket a szokásos, a munkaközvetítést megkerülő kapcsolatok útján nem tudtak betölteni; részben a felkínált kedvezőtlen bérezési, munkakörülményi feltételek, részben pedig a munkakör betöltőivel szemben támasztott speciális követelmények miatt.

1995-ben az esetek háromnegyed részében az utóbbi esetről volt szó: a szakmunkások és a nem-fizikai állásajánlatokat az éppen adott kereslet és az éppen adott kínálat eltérése miatt nem sikerült betölteni. A néhány száz eset azonban a nyilvántartott keresleten belül is jelentéktelen súlyú.

5.5.3 A kereslet várható alakulása - Prospects of demand

A várható munkaerő-kereslettel foglalkozó prognózisok némileg eltérő várakozásokat fogalmaztak meg.

A Gazdaságkutató Intézet Rt. (GKI) 1995. augusztusában készült, 1996-ra vonatkozó előrejelzése szerint a gazdálkodók körében a létszám 48 %-nál nem változik; 25 %-nál nő és 27 %-nál csökken,

A foglalkoztatottak számának növekedését elsősorban az ipari vállalkozások tervezték, a létszámcsökkentést pedig az élelmiszeripari cégek tartották leginkább valószínűnek, de az átlagosnál inkább érezték magukat fenyegetettnek az építőipari és kereskedelmi cégek is.

A GKI megállapítása szerint határozott létszámnövelési törekvések az utóbbi időben már csak a külföldi tulajdonban lévő cégeknél tapasztalhatók.

Hosszabb távú prognózisuk szerint a foglalkoztatottak létszáma továbbra is csökken, bár egyre lassuló ütemben: 1996 elejére az előző évhez képest 0,6 %-kal, 1997 elejére 0,1 %-kal. Összességében az 1997 évi foglalkoztatási szint 70 %-a lesz az 1989 évinek. (Adler Judit: Munkaügyi Szemle, 1996. január)

Az OMK - ugyancsak a gazdálkodó szervezetek körében végzett megkérdezésen alapuló - prognózisa biztatóbb képet mutat. Adataik szerint 1996. I. félévében - a legnagyobb létszámú vállalat-csoportot leszámítva - a felvételi szándék meghaladja a tervezett létszám-csökkenést, s így összességében nemzetgazdasági szinten a foglalkoztatotti létszám növekedése következhetne be.

A prognózis számításai szerint mintegy 68 ezer fő létszámcsökkenéssel szemben 87 ezer fő tervezett felvétele állt. (Feltételezték egyúttal, hogy a létszámleépítések egy - meghatározhatatlan - hányada „fiktív leépítés" lesz, a másodállásúak elbocsátása, a természetes létszámfogyás elszámolása, a betöltetlen státuszok megszüntetése stb.)

A munkaerő-kereslet állomány-csoportok szerinti vizsgálata azt mutatta, hogy 1996. I. félévében a felvenni tervezettek 44 %-a szakképzetlen fizikai dolgozó, csaknem fele szakképzett fizikai, s mindössze 7,5 %-a szellemi foglalkozású.

A feltételezett növekvő kereslet sem ígért jelentős változást a pályakezdők helyzetében. 1995. II. és 1996. I. félévében a korábbinál valamivel több cég jelezte ugyan, hogy pályakezdőt kíván foglalkoztatni (30 helyett 37 %-uk), elsősorban fiatal szakmunkásokat, főként a feldolgozóiparban és a kiskereskedelemben. Változatlanul nagyon rosszak azonban a legfeljebb 8 általánost végzettek esélyei: mintegy 40 ezren jelennek meg a munkaerőpiacon, de legfeljebb 5-6 ezer remélhet munkát. (Rövidtávú munkaerő-prognózis, 1996. I. félév OMK)

6. *A MUNKANÉLKÜLIEK - UNEMPLOYED PERSONS*

A világgazdaság nagy részét sújtó recesszióból kilábalás, s vele a munkanélküliség enyhülésének reményei 1994-1995-ben sem teljesültek. Az Európai Unió immár 15 országa közül 12-ben tovább nőtt a munkanélküliség; három továbbiban néhány tized-százaléknyi a csökkenés. Az 1992-ben 9,2, 1993-ban 10,8 %-os munkanélküliségi ráta 1994-ben 11,3 %-ra nőtt. (A legmagasabb munkanélküliségi ráták: Spanyolország 24,1, Finnország 18,4, Írország 15,1 %; a legalacsonyabbak: Luxemburg 3,5 és Ausztria 3,8 %.) (European Comission Tablean de Bord 1995; Brussels-Luxemburg, 1996, 8-9. old.)

A helyzet Magyarországon sem javult, noha a statisztikai adatok 1994-ben és 1995-ben is a munkanélküliek számának folyamatos csökkenését mutatják. A számszerű csökkenés azonban nem a foglalkoztatás növekedésének eredménye, hanem jórészt annak következménye, hogy a munkanélküliek egy része, különösen, ha ellátásra sem jogosult, nem is regisztráltatja magát. Másrészt a korábban nyilvántartott munkanélküliek jelentős része - a segélyre jogosultság elvesztésekor - megszakítja kapcsolatát a munkaerő-szolgálattal. Az OMK - később részletesen ismertetésre kerülő - ún. követéses vizsgálatának tapasztalatai szerint az ellátásukat 1994-ben kimerített 241,5 ezer fő közül mintegy 108 ezer főre becsülhető a regisztrációból is kimaradottak száma. Az „eltűnt" munkanélküliek jó része a munkaerőpiacon kívülre került; nem-foglalkoztatott, gazdaságilag inaktív lett.

A munkanélküliként nem-regisztráltak, de nem is foglalkoztatottak száma elég jelentősen módosítaná a regisztrált, mintegy 500 ezres munkanélküli létszámot.

Ami a konkrét számbavételt illeti: az OMK havonként, a KSH munkaerőfelmérése negyedévenként méri a munkanélküliség alakulását.

Az OMK adatai szerint 1993. decemberében 632,1 ezer regisztrált munkanélküli volt (a munkanélküliségi ráta 12,1 %), 1994. decemberében már több mint száztízezer fővel; 1995-ben pedig további 23,7 ezer fővel kevesebb.

A KSH adatai szerint 1993. 1994. és 1995. negyedik negyedévében a munkanélküliek száma 494,1 ezerről 431,2, majd 408,1 ezerre csökkent.

Az eltérő számokat a számbavétel jelentős különbségei magyarázzák. Az eltérések egyébként más-más folyamatokra is ráirányítják a figyelmet.

6.1 A munkanélküliség mértéke - Rate of unemployment

a.) *Az Országos Munkaügyi Központ adatai:* a regisztrált munkanélküliek

Az OMK a Foglalkoztatási Törvény meghatározásai szerint azokat tekinti munkanélkülinek, akik munkavállalási korúak, nem rendelkeznek munkaviszonnyal, nem részvevői valamely, a foglalkoztatást elősegítő programnak (pl. közmunka, átképzés), munkát keresnek és a munka végzésére rendelkezésre állnak, és munkanélküliként regisztráltatják magukat. A munkaügyi irodákban regisztráltak létszáma jelenik meg a munkaerőmérleg adataiban is.

A regisztrált munkanélküliek száma a nyílt munkanélküliség megjelenésétől, 1990. elejétől a következőképpen alakult.

6.1 táblázat - Table 6.1

A regisztrált munkanélküliek száma és aránya 1990-1995-ben - Number and rate of registered unemployed in 1990-1995

Időpont* Reference date*	Regisztrált munkanélküli Registered unemployed		Munkanélküliségi ráta** Unemployment rate**
	ezer fő thousand persons	nők aránya % share of females	
1990 (Jan)	23,4	41,3	0,6
1991 (Jan)	100,5	38,8	2,1
1992 (Jan)	442,5	39,8	8,2
1993 (Jan)	694,0	41,4	13,3
1994 (Jan)	640,9	39,7	12,8
1994 (Dec)	519,6	41,8	10,4
1995 (Jan)	545,4	40,6	11,4
1995 (Dec)	495,9	42,8	10,4

* Az OMK adatai az adott hónap 20. napján regisztráltak létszámát tartalmazzák. - Data of NLC involve the number of registered unemployed on the 20th of the reference month.

** A munkanélküliségi rátát 1991. decemberéig az aktív keresők létszámához viszonyítva számították; majd a gazdaságilag aktív népesség száma lett a viszonyítási alap. A kétféle rátát az OMK gyakorlata szerint közöljük. - The unemployment rate had been related to the number of active earners until December 1991. Since 1991 number of registered unemployed has been related to the economically active population (labour force). The two types of unemployment rate are published according to the practice of the NLC.

Adatforrás: OMK Munkaerőpiaci helyzetkép, havi jelentések. - **Source of data:** Munkaerőpiaci helyzetkép (Labour Market Monitoring), NLC Monthly Reports, NLC

A regisztrált munkanélküliek létszáma mindeddig 1993. februárjában volt a legmagasabb: 705 ezer fő, majd fokozatosan csökkenni kezdett. A munkahelyek ugyancsak folyamatos csökkenése közepette többször is változtak a regisztráció mértékére is ható szabályok (például a segélyezési időszak rövidülése, a jövedelem-pótló támogatás bevezetése, ami a támogatás megítélését a regisztráláshoz köti stb.).

A regisztrált munkanélküliek számának alakulásában több tényező játszik szerepet.

Ezek egyike az új belépők száma. 1994-hez képest 1995-ben havi átlagban mintegy 3 ezer fővel nőtt az új (nem pályakezdő) belépők száma (34.589-37.619 fő). A gazdaság számos területén csökkentek a munkahelyek. Az alkalmazottak 155 ezer fős létszámcsökkenéséből mintegy 28 ezer főt tett ki a költségvetési intézményekben végrehajtott létszámleépítés. (Főbb munkaügyi folyamatok 1995. I-IV. negyedév, KSH) a bankokból több mint kétezer (HVG, 1995. augusztus 19.), a közép- és felsőoktatásból mintegy 20 ezer (Népszabadság, 1995. december 27.) a honvédségtől háromezer (Napi Gazdaság, 1995. július 7.) dolgozót bocsátottak el. Ennek ellenére a magasabb képzettségűek aránya a regisztrált munkanélküliek között az 1994. decemberi adatokhoz képest (gimnáziumi végzettség: 7,9, főiskolai 1,5, egyetem

0,7 %) 1995. decemberében csak alig emelkedett (gimnázium: 8,3, főiskola: 1,7, egyetem 0,7 %), jelezve, hogy bizonyos munkakörökből elbocsátottak nem, vagy csak kevesen regisztráltatják magukat munkanélküliként, a felmondási idő alatt más kapcsolataik révén igyekeznek maguknak munkát találni.

A regisztrált munkanélküliek számának másik fő alakítója a kilépések mértéke.

A kilépés legjobb oka az elhelyezkedés. Sajnos, ezért nagyon kevesen kerülnek ki a munkaügyi szervezet nyilvántartásából: 1995-ben 7.416 fő, a regisztráltak havonta átlagosan 1,6 %-a. Az arány az egy évvel korábbihoz képest érzékelhetően romlott (9.960 fő, 2,2 %) holott valójában az is jelentéktelen mértékű volt. Ráadásul a kilépők jelentős hányadát csak támogatott munkahelyre (közhasznú munkára, vagy bértámogatással) lehetett elhelyezni.

A regisztrációból kikerülés alapvető oka a segélyjogosultság kimerítése. Az egy évig tartó segélyezési időszak után csak azok maradnak regisztrált munkanélküliek, akik a munkaügyi szolgálat segítségétől remélik elhelyezkedésüket, vagy akiknél ez a jövedelempótló támogatás feltétele. Ezen kívül havonta 3-400 embert törölnek az együttműködési kötelezettség elmulasztása miatt, vagy, mert a segély mellett engedély nélkül dolgozott stb. S miközben havonta átlagosan 37,6 ezer fő volt az újonnan regisztrált, átlagosan csaknem 32 ezren kerültek ki a fenti okokból (de nem azért, mert elhelyezkedtek).

6.2 táblázat - Table 6.2

A regisztrált munkanélküliek* létszámának változása 1995-ben - Developments in number registered unemployed* in 1995

főben

1995	Induló létszám Number of unemployed at the beginning of the month	Új belépők New entrants	Az ellátási regisztrációból kikerültek - Exit due to					
			elhelyezkedés** re-employment**		egyéb okból other reason		összesen total	
			persons	%	persons	%	persons	%
Január -Jan	458.717	52.704	5.698	1,2	20.107	4,4	25.805	5,6
Február -Febr	485.616	38.986	8.990	1,9	24.478	5,0	33.468	6,9
Március -Marc	491.134	31.720	11.711	2,4	27.121	5,5	38.832	7,9
Április - Apr	484.022	33.919	11.458	2,3	28.408	5,9	39.866	8,2
Május - May	478.075	29.398	8.381	1,8	49.302	10,3	57.683	12,1
Június - Jun	449.790	31.405	7.268	1,6	30.224	6,7	37.492	8,3
Július - Jul	443.703	37.940	5.834	1,3	30.306	6,8	36.140	8,1
Augusztus - Aug	445.503	29.831	5.318	1,2	32.657	7,3	37.975	8,5
Szeptember - Sept	437.359	37.280	8.370	1,9	34.718	7,9	43.088	9,8
Október - Oct	431.551	36.352	6.295	1,5	38.614	8,9	44.909	10,4
November - Nov	422.994	45.010	5.652	1,3	34.111	8,1	39.763	9,4
December - Dec	428.241	46.883	4.018	0,9	30.625	7,2	34.643	8,1

* A pályakezdők nélkül - Without school leavers

** A járadékosok közül elhelyezkedés miatt kikerülők - Exit from benefit recepients due to re-employment

Adatforrás: OMK havi közlemények - **Source of data:** Monthly Reports, NLC

E mellett, mint erről szó volt, a regisztrált munkanélküliek között nem szerepelnek az ún. aktív, az újra-elhelyezkedést segítő programok részvevői, s a támogatott munkahelyeken foglalkoztatottak.

6.3 táblázat - Table 6.3

A regisztrált munkanélküliek és az aktív foglalkoztatási programokban részvevők együttes létszáma -
Number of registered unemployed and participants in active employment programmes

	1993	1994	1995
	december		
A regisztrált munkanélküliek száma - The number of registered unemployed persons	632.050	519.592	495.893
Az aktív programokban részvevők száma*- Participants in active employment programmes*	38.507	52.247	56.791*
A regisztráltak és az aktív programok részvevői együtt - Registered unemployed and participants in active employment programmes	670.557	571.839	552.684

* A képzésben részvevők (15.679 fő) nélkül - Excluding persons on vocational training (15.679 pers.)

Adatforrás: OMK Havi közlemények - **Source of data:** Monthly Reports, NLC

Mindezen túl, az állami munkaerő-szolgálatnál számbavettek közül kimaradnak azok, akik nem remélik, hogy az irodák képesek munkahelyet találni számukra, és nem jogosultak segélyre sem (aminek egyébként,ha az egyéb kritériumoknak megfelelnek, a regisztrálás is feltétele). Az OMK 1994-ben 50-60 ezerre becsülte azok számát, akik - bár minden szempontból "igazi" munkanélküliek - sohasem regisztráltatták magukat.[14]

A magukat nem regisztráltatók mértékéről a KSH munkaerő-felmérése közöl adatokat.

b.) *A KSH munkaerő-felmérésének adatai*

Mint arról már szó volt, a negyedévenként megismételt lakossági kikérdezés alapján azt tekintik munkanélkülinek, aki az adott héten nem dolgozott és nincs is olyan munkája, amelytől átmenetileg távol volt; a kikérdezést megelőző négy hétben aktívan keresett munkát; munkába tudott volna állni, illetve 30 napon belül új állásba kezd vagy az OMK (elbocsátást megelőző) képzési tanfolyamán vett részt. A felvétel során megkülönböztetik a passzív munkanélkülieket is, akik szeretnének ugyan dolgozni, de kedvezőtlennek ítélik meg elhelyezkedési esélyeiket, ezért meg sem kísérlik az álláskeresést.

Az adott felvételben nem a munkavállalási, hanem a 15-74 éves kor a munkaerőpiaci részvétel határa. Az, hogy valaki munkanélkülinek minősül-e, független attól, hogy munkanélküliként regisztráltatta-e magát, vagy sem.

Az eltérő kritériumoknak megfelelően eltérőek a munkanélküliségről kapott adatok is.

---

[14] Lázár György-Székely Judit: A tartósan munkanélküliek jellemzői ... az 1994. évi vizsgálat alapján. (OMK, 1995. január.)

6.4 táblázat - Table 6.4

A munkanélküliség mértéke a KSH munkaerő-felvétele szerint -
Number of unemployed by the Labour Force Survey (CSO)

ezer főben - thousand persons

	1992. IV.n.év Fourth quarter 1992	1993. IV.n.év Fourth quarter 1993	1994. IV.n.év Fourth quarter 1994	1995. IV.n.év Fourth quarter 1995
Munkanélküli - Unemployed persons	461,0	494,1	431,2	408,1
Passzív munkanélküli - Discouraged persons	155,9	116,1	100,5	107,3

Adatforrás: 1992-95. IV. negyedévi felmérések - **Source of data:** Quarterly Results of Labour Force Surveys conducted by CSO

Az adatok - csakúgy, mint az OMK adatai - a munkanélküliség szerény csökkenését mutatják.

A korcsoportonkénti adatok szerint változatlanul a 15-19 évesek korosztályaiban a legmagasabb arányú a munkanélküliség; az egy évvel korábbi csökkenést ismét a 30 %-hoz közelítő arány váltotta fel. A passzív munkanélküliek száma valamennyi korcsoportban csökkent, ami a többség esetében a munkakeresés esélytelenségét, a remények feladását jelzi.

6.5 táblázat - Table 6.5

A munkanélküliek száma és aránya korcsoportonként -
Developments of unemployment by age-group

ezer főben - thousand persons

Korcsoport Age-group	Munkanélküli Unemployed			Passzív munkanélküli Discouraged persons			Munkanélküliségi ráta Unemployment rate		
	IV.n.év - fourth quarter			IV.n.év - fourth quarter			IV.n.év - fourth quarter		
	1993	1994	1995	1993	1994	1995	1993	1994	1995
15-19									
férfi - male	39,7	33,3	32,0	9,0	9,9	10,0			
nő - female	30,3	21,6	21,8	7,7	7,0	6,1			
együtt - total	66,4	54,9	53,8	16,7	16,9	16,1	30,1	27,4	29,4
20-24									
férfi - male	54,9	47,6	41,8	8,9	8,3	7,8			
nő - female	25,4	22,0	22,8	3,5	4,6	4,9			
együtt - total	80,3	69,6	64,6	12,4	12,9	12,7	14,5	12,7	12,0
25-29									
férfi - male	32,0	32,3	30,4	6,5	6,8	5,4			
nő - female	24,2	17,7	16,8	2,2	1,7	4,5			
együtt - total	56,2	50,0	47,2	8,7	8,5	9,9	10,3	9,0	8,2
30-39									
férfi - male	79,6	69,2	67,2	15,1	12,1	13,0			
nő - female	54,9	47,9	46,4	13,5	8,5	9,7			
együtt - total	134,5	117,1	113,6	28,6	20,6	22,7	9,8	8,9	9,0
40-54									
férfi - male	83,2	71,5	67,9	18,2	15,0	14,5			
nő - female	49,7	48,5	48,2	14,9	14,8	17,4			
együtt - total	132,9	120,0	116,1	33,1	29,8	31,9	8,3	7,6	7,2
55-59									
férfi - male	9,4	6,4	5,9	3,1	3,9	4,8			
nő - female	4,8	2,4	3,4	3,9	2,9	3,4			
együtt - total	14,2	8,8	9,3	7,0	6,8	8,2	8,7	6,2	6,2
60-74									
férfi - male	3,3	3,9	2,0	4,0	2,7	2,9			
nő - female	6,3	6,9	1,5	5,6	2,3	2,9			
együtt - total	9,6	10,8	3,5	9,6	5,0	5,8	9,3	11,7	5,0
Total									
férfi - male	302,1	264,2	247,2	64,8	58,7	58,4			
nő - female	192,0	167,0	160,9	51,3	41,8	48,9			
együtt - total	494,1	431,2	408,1	116,1	100,5	107,3	10,9	9,7	9,3

Adatforrás: KSH munkaerőfelmérések - **Source of data:** Labour Force Surveys, CSO

A munkanélküliség mérséklődésével egyidejűleg nőtt a nem-foglalkoztatottak, a gazdaságilag inaktívak száma. 1994. IV. negyedévéhez képest 23 ezerrel lett kevesebb a munkanélküli, viszont további 50,7 ezer fővel nőtt a gazdaságilag nem aktív, 15-74 éves népesség létszáma (3.345,2 ezerről 3.495,9 ezerre).

A munkanélküliség csökkenését a nem-keresők számának növekedésével felváltó folyamatról tanúskodnak a Magyar Háztartás Panel adatai is.

Az 1995 márciusi felvétel során az OMK-tól, s részben a KSH munkaerőfelmérésétől is némileg eltérő meghatározás szerint 10,7 % volt a munkanélküliségi ráta, szemben az 1994 márciusában számított 13,2 %-kal.

A csökkenő munkanélküliséggel párhuzamosan megnövekedett inaktivitás azonban adataik szerint 1995-ben valamelyest csökkent. Míg a 16-74 éves korosztályok tagjaiból 1992. márciusában 43, 1993-ban és 1994-ben 47 %-ot, addig 1995-ben 45 %-ot tett ki az inaktívak aránya. (MHP, 1996. január, 28. old.)

A munkanélküliség számszerű csökkenésével nem csökkent a munkanélküliséget elszenvedő háztartások száma, és nőtt a háztartáshoz tartozó munkanélküli személyeké. A KSH munkaerő-felmérése szerint csak úgy, mint 1994 utolsó negyedében 1995 végén is csaknem minden tizedik családban volt munkanélküli, s minél nagyobb a háztartás, annál nagyobb mértékben sújtja a munkanélküliség.

6.6 táblázat - Table 6.6

A munkanélküliség által érintett háztartások -
Households involved in unemployment

Háztartásnagyság Size of household	A háztartások száma összesen (ezer) Number of households (thousand)	ebből: a munkanélküliek száma a háztartásban of which: number of unemployed persons in the household is		A munkanélküliség által érintett háztartások összesen (%) Ratio of households involved in unemployment (%)
		egy one	kettő v. több two or more	
1994. IV. negyedév - Fourth quarter				
Egytagú - Single	845,5	19,7	-	2,3
Kéttagú - Two members	1.144,2	57,6	3,6	5,3
Háromtagú - Three members	696,3	79,4	11,6	13,1
Négytagú - Four members	704,6	104,3	15,0	16,9
Öt- és több tagú - Five and more members	322,0	54,3	11,7	20,5
Összesen - Total	3.712,6	315,3	41,9	9,6
1995. IV. negyedév - Fourth quarter				
Egytagú - Single	830,2	21,4	-	2,6
Kéttagú - Two members	1.011,2	51,6	3,4	5,4
Háromtagú - Three members	735,5	84,0	10,2	12,8
Négytagú - Four members	750,9	101,9	15,5	15,6
Öt- és több tagú - Five and more members	376,7	58,9	13,9	19,3
Összesen - Total	3.704,5	317,8	43,0	9,7

Adatforrás: KSH Munkaerő-felmérések - **Source of data:** Labour Force Surveys, CSO

6.2 A munkanélküliség időtartama - Duration of unemployment

A mukahelyek számának 1995-ben is folytatódó csökkenése, s a gyenge álláskínálat közepette tovább nőtt az elhelyezkedni képtelen, tartósan munkanélkül lévők száma, s a munkanélküliség időtartama.

A tartósan munkanélkül lévők aránya - az OMK 1995. decemberi adatai szerint - 66 %-ra emelkedett, azaz a regisztrált munkanélküliek kétharmada volt tartós munkanélküli. "Tartós" munkanélkülieknek néhány országban a 6 hónapnál régebben, másutt az egy évnél régebben állást

keresőket tekintik. Az utóbbi definíció használatos az OECD országokban; ezt alkalmazzák a bemutatásra kerülő hazai elemzésekben is. Az OECD országok közül egyébként 1994-ben Spanyolországban volt a legmagasabb a tartósan munkanélküliek aránya: 56,1; Finnországban 38,3; Svájcban 27,6; Kanadában és az Egyesült Államokban azonban csak 12,5-12,2 %. Megjegyezzük, hogy 1994-ről a 21 OECD ország közül csupán 10-ről közöltek ilyen adatot. Az 1993-as, valamennyi országra kiterjedő áttekintés szerint 6 országban volt 50 % feletti a tartósan munkanélküliek aránya, további 3 országban pedig 40-50 % közötti. (Employment Outlook 1995. június 219. old.)

A munkanélküliség átlagos időtartama a Magyar Háztartás Panel szerint 1994-ben 71 hét, azaz csaknem másfél év volt; 1995-ben már 83 hétre nőtt az átlag. Eszerint az "átlagos" munkanélküli egyúttal tartós munkanélkülinek minősül.

A KSH munkaerő-felmérése szerint 1993. IV. negyedévében a munkanélküliek 39 %-a tartozott a tartósan munkanélküliek közé; 1994 hasonló időszakában 44 %-uk, 1995 végén pedig már a munkanélküliek csaknem fele (49,6 %-a) keresett egy évnél régebben munkát.

Az utolsó, rendelkezésre álló adat szerint 1994 első felében a tartósan munkanélküliek csaknem fele volt betanított vagy segéd munkás, és több mint 3/4 része rendelkezett középiskolánál alacsonyabb iskolai végzettséggel.[15]

Nemzetközi tapasztalat, hogy a munkanélküliség időtartamának növekedésével csökken a kilépés valószínűsége. A hazai helyzet súlyosságát jelzi, hogy a tartósan munkanélküliek egyre növekvő táborát elsősorban az idősebbek, a szakképzetlenek és az alacsony iskolai végzettségűek alkotják.

6.3 A munkanélküliek néhány jellemzője - Some characteristics of unemployed

6.3.1 A nők aránya a munkanélküliek között - Female unemployment

A hazai munkanélküliség egyik jellemzője a munkanélkülieken belül a nőknek a férfiakénál relatíve alacsonyabb aránya. A helyzet 1995-ben sem változott, noha 1994 decemberéhez képest 1995 decemberére valamelyest nőtt a regisztrált munkanélküli nők aránya. (6.1 tábla)

A KSH munkaerő-felmérése összességében nem jelez változást, bár vannak érzékelhető különbségek, elsősorban a legfiatalabbak és a legidősebbek körében.

---

15 Az adatokat Csaba Erika (KSH) "A tartós munkanélküliség néhány jellemzője a KSH munkaerő-felmérés adatai alapján 1992-1994" című, 1995. januárjában OECD-MüM műhelyvitán elhangzott előadásában ismertette.

6.7 táblázat - Table 6.7

A női munkanélküliek aránya - Share of female unemployed

százalékban - in percent

Korcsoport Age-group	1992. évben	1993.	1994.	1995.
		IV. negyedévben - fourth quarter		
15-19	43	40	39	41
20-24	32	31	32	35
25-29	39	43	35	36
30-39	42	41	41	41
40-54	43	37	40	42
55-59	28	34	27	37
60-74	49	66	64	43
Összesen - Total	40	39	39	39

Adatforrás: KSH munkaerő-felmérések - **Source of data:** Labour Force Surveys, CSO

A nőknek a férfiakénál jelentősebben alacsonyabb munkanélkülisége szokatlan jelenség Európában, de Európán kívül is. Mint erről korábban szó volt, Nyugat-Európában a kereső nők jelentős hányada eleve rész-munkaidőben dolgozik (és többnyire ennek megfelelő a keresete is). A nők jelentős hányada pedig - a munkanélküliség növekedésével - teljesen kiszorul a foglalkoztatásból. Az OECD országokban 1993-ban mintegy 4 millió reményvesztett, passzív munkanélkülit regisztráltak - kétharmaduk volt nő. (Employment Outlook, 1995. június, 47. old.)

Magyarországon a jelenséget mindenek előtt a nők alacsonyabb nyugdíjkorhatárával magyarázhatjuk; 1995. január 1-én eleve 245 ezer fővel kevesebb munkavállalási korú nő volt, mint férfi. Továbbá: noha a gazdasági recesszió az ország egész gazdaságát sújtotta, kevésbé érintette a szolgáltatásoknak azokat az ágait, amelyekben a nők dolgoztak többségben. A munkaerő-mérleg 1995. januári adatai szerint a mezőgazdaságban az aktív keresők mintegy 28 %-a volt nő, az iparban és az építőiparban pedig mintegy 36 %-a, addig a szolgáltatásokban dolgozók 51,7 %-a, ezen belül az egészségügyi, szociális és kulturális szolgáltatásokban 75,3 %, a kereskedelemben 46,8 %, az oktatásban 76,2 %. Az elmúlt években néhány ágazatban némileg csökken a nők magas aránya és 1995-re - a foglalkoztatottak számának zsugorodásával - az előző évhez képest 47,1 %-ról 44,8 %-ra változott.

A munkanélküli nők helyzetéről Lakatos Judit készített elemzést a KSH munkaerő-felmérései alapján. Eszerint a munkanélküli nők viszonylag jelentős része az alacsonyabb iskolázottságú rétegbe tartozik. 1994-ben (44,5 %-uk) legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezett; ez az arány a foglalkoztatottak esetében 28,4 %. A diplomások aránya mindössze 3,1 % volt.

A munkaerő-felmérés által munkanélkülinek tekintett nők jelentős hányada munkanélküli járadékban sem részesült. 1994-ben az átlagosan mintegy 176 ezer munkanélküli nő közül mindössze 67,3 ezer nyilatkozott úgy, hogy járadékot kap, további 22,3 ezer pedig jövedelempótló támogatásban részesült. (Lakatos Judit, Női munkanélküliség az 1990-es években, Statisztikai Szemle, 1995. augusztus-szeptember, 707-715. old.)

A nők relatíve alacsony munkanélkülisége azonban jelentős részben inaktívvá válásuk következménye.

6.8 táblázat - Table 6.8

Az inaktívitás mértéke a munkavállalási korú nők körében 1990-1995 - Measure of inactivity among females in working age

ezer főben - thousand persons

	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.	1995.
	január 1.					
Munkavállalási korú nő - Female in working age	2.849,6	2.872,0	2.889,7	2.903,9	2.912,3	2.918,5
Ebből: - From it:						
- foglalkoztatott - employed	2.395,3	2.326,6	2.192,0	2.011,4	1.922,9	1.862,4
%-ban	84,1	81,0	75,3	69,3	66,0	63,8
- munkanélküli - unemployed	10,0	39,0	167,1	273,0	256,0	217,0
%-ban	0,4	1,4	5,8	9,4	8,8	7,4
- inaktív - inactive	443,3	501,9	521,6	611,5	725,4	834,1
%-ban	15,6	17,5	18,1	21,1	24,9	28,6
ebből: - from it:						
nem-kereső* - non-earner*	116,8	146,0	110,2	183,6	262,3	354,9
nyugdíjas - pensioner	93,9	106,3	144,1	149,0	151,2	154,0

* A tanulók és gyermekgondozási támogatást (GyET) igénybevevők nélkül - Excluding students and mothers with 3 or more children under protection of special childcare
Adatforrás: A nemzetgazdaság munkaerőmérlege 1995. január 1. KSH, 8-9. old. - **Source of data:** Labour account 1. Jan. 1995. CSO

1994-ben (1995. január 1-én) tehát a munkavállalási korú nőknek már kevesebb, mint kétharmada volt foglalkoztatott, s a munkanélküliek csaknem kétszeresét tette ki a munkaerőpiacról kikerült nők száma.

1995. IV. negyedévében - a KSH munkaerő-felmérése szerint - a 15-74 évesek körében a foglalkoztatottak 47,8 %-a volt nő; a munkanélküliek 39,4 %-a, a passzív munkanélkülieknek pedig 45,5 %.

Összességében tehát a még kedvező munkanélküliségi ráta ellenére nyilvánvaló a nők munkaerőpiaci helyzetének folyamatos romlása.

6.3.2 Az ifjúsági munkanélküliség - Youth unemployment

A munkanélküliség egyik legsúlyosabb jellemzője, hogy a munkavállalási korba lépő, vagy az iskolát elhagyó fiatalok nem találnak munkát. A 15-24 évesek munkanélkülisége a világ számos országában magas és alig enyhül. 1993-ban az OECD 21 országa közül 15-ben nőtt az ifjúsági munkanélküliség (a legmagasabb Spanyolországban volt: 43,2 %, a legalacsonyabb Luxemburgban: 4,4 %). 1994-ről csak 12 ország közölt adatot; közülük 8 ország jelez némi csökkenést. (Köztük Spanyolország, ahol a csökkenés ellenére 42,8 %-os az ifjúsági munkanélküliség rátája.) Finnországban 30,9, Franciaországban 27,5 %-os a ráta, ami a legtöbb országban 10-20 % közötti. A legalacsonyabb Japánban, 5,5 %-os. Általában jellemző, hogy az ifjúsági munkanélküliség rátája mintegy kétszerese az ország adott évi munkanélküliségi rátájának.

Magyarországon hasonló a helyzet. A KSH munkaerő-felmérésének 1995. IV. negyedévi adatai alapján a 15-64 éves népességre számított munkanélküliségi ráta 9,3 % volt, ugyanakkor a 15-24 évesek korosztályaiban 15,9 %. Az OMK 1995. decemberi adata szerint a csaknem 496 ezer regisztrált munkanélküli közül 132 ezer (26,6 %) volt 25 évesnél fiatalabb.[16]

6.9 táblázat - Table 6.9

Az ifjúsági munkanélküliség - Youth unemployment

ezer főben - thousand persons

Időszak Reference period	Korcsoport Age-group	Munkanélküli Unemployed persons	Passzív munkanélküli Discouraged persons	Együtt Total	Munkanélküliségi ráta (%) Unemployment rate (%)
1992	15-19	50,3	18,6	68,9	26,1
1993 (IV.n.év		66,4	16,7	83,1	30,1
1994 fourth		54,9	16,9	71,8	27,4
1995 quarter)		53,8	16,1	69,9	29,4
1992	20-24	69,5	13,8	83,3	12,4
1993 (IV.n.év		80,3	12,4	92,7	14,5
1994 fourth		69,6	12,9	82,5	12,7
1995 quarter)		64,6	12,7	77,3	12,0
1992	Együtt Total	119,8	29,1	148,9	15,9
1993 (IV.n.év		146,7	32,1	175,8	28,9
1994 fourth		124,5	29,8	154,3	16,6
1995 quarter)		118,4	28,8	147,2	15,9

Forrás: KSH munkaerő-felmérések - **Source:** Labour Force Surveys, CSO

Hazánkban külön is nyilvántartották a pályakezdő munkanélkülieket, akik a 15-25 évesek korosztályain belül 8 általánosnál magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek. Ők a Foglalkoztatási Törvény értelmében meghatározott feltételek esetén 6 hónapig jogosultak voltak a pályakezdők munkanélküli segélyére.[17] Az OMK statisztikái őket tartották nyilván. 1995. decemberében a 132 ezer regisztrált fiatal munkanélküli közül 55,4 ezer minősült pályakezdőnek.

Az OMK követéses vizsgálata a pályakezdők munkanélküli segélyét 1994-ben kimerített, csaknem 37 ezer fiatal 1995 júniusi munkaerőpiaci helyzetéről azt mutatta ki, hogy szerényen bár, de valamelyest nőtt az elhelyezkedettek aránya az egy évvel korábbihoz képest, a fiatalok 35,5 %-a lett foglalkoztatott. A legnagyobb arányban a felsőfokú végzettségűek helyezkedtek el; a középiskolai és szakmunkás végzettségűek - akik együttesen e csoport meghatározó tömegét adják - elhelyezkedési esélyei nem változtak.

A legrosszabbak a legfeljebb csak 8 általánost végzettek esélyei. Ők többnyire a regisztráltak között sem szerepelnek, minthogy ellátásra nem jogosultak, s közvetítést sem igazán remélhetnek. Számuk évről-évre halmozódik.

---

16 A regisztrált munkanélküliek számában nem szerepel az, a havonta átlagosan 5 ezer pályakezdő, aki a Munkaügyi Központokban szervezett, foglalkoztatást elősegítő tanfolyamokon tanult.

17 A Foglalkoztatási Törvény módosításával 1996. július 1-től a passzív eszköznek minősülő segélyt aktív, a munkaerőpiacra belépést elősegítő eszközök váltják fel.

Mint az OMK 1996. I. félévére készített prognózisa megállapítja: „a szakképzettséggel nem rendelkező, maximum 8 általánost végzett fiatalok elhelyezkedési esélyei szinte semmit nem javultak az idők folyamán. Miközben 1996. I. félévében várhatóan további kb. 40 ezer legfeljebb 8 általánost végzett fiatal kerül be a munkaerőpiacra, addig közülük maximum 5-6 ezer fő iránt várható kereslet. (Rövidtávú munkaerőprognózis 1996. I. félév, OMK, 60. old.)

6.3.3 *Regisztráltak és munkanélküli ellátásban részesülők - Registered unemployed and benefit recipients*

A regisztrált munkavállalási korú, és előzőleg munkaviszonnyal rendelkező munkanélküliek közül csak azok részesülhetnek munkanélküli járadékban, akik a Foglalkoztatási Törvényben meghatározott kritériumoknak megfelelnek. 1991-92-ben a regisztrált munkanélküliek mintegy háromnegyede, 1993-ban mintegy kétharmada, 1994-ben 37 %-a volt jogosult a járadékra. 1995 végére 40 %-ra nőtt az ellátásban részesülő munkanélküliek aránya.

6.10. táblázat - Table 6.10

A regisztrált és az ellátásban részesülő munkanélküliek száma
1990. január és 1995. december között -
Number of registered unemployed and the unemployment
benefit recipients between January 1990 and December 1995

ezer főben - thousand persons

Időpont Reference date	Regisztrált munka-nélküliek száma* - Number of registered unemployed*	Ellátásban részesülő Number of unemployment benefit recipients	Ellátásban részesülők a regisztráltak %-ában Recipients in % of registered unemployed	Munkanélküli-ségi ráta Unemploymen t rate
1990 (Jan)	23,4	11,0	47,0	0,6
1991 (Jan)	100,5	76,9	76,5	2,1
1992 (Jan)	442,5	343,7	77,7	8,2
1993 (Jan)	693,9	534,5	77,0	13,2
1994 (Jan)	640,9	323,5	50,5	12,8
1995 (Jan)	545,4	206,1	37,8	11,4
1995 (Dec)	495,9	198,9	40,1	10,4

* Zárónapi létszám - Stock number on the closing day (20th) of the month
Adatforrás: OMK jelentések - **Source of data:** Monthly Reports, NLC

Mind a regisztráltak, mind az ellátásban részesülők zöme legfeljebb 8 általánost, vagy szakmunkásképzőt végzett. Az ennél magasabb iskola típusban végzettek mindkét csoportban jóval kisebb arányban szerepelnek.

6.11. táblázat - Table 6.11

A regisztráltak és ellátottak száma és aránya iskolai végzettség szerint, 1995. decemberében -
Registered unemployed and benefit recipients by educational graduation, December 1995

Iskolai végzettség Graduation	Regisztrált* munka-nélküliek száma Registered unemployed		Ellátott* Benefit recepients		Ellátott a regisztráltak %-ában Benefit recepients in percent of registered ones
	persons	%	persons	%	
8 általánosnál kevesebb - Less than primary education	35.686	6,9	7.584	3,3	21,3
8 általános - Primary education	176.108	34,0	61.947	27,2	35,2
Szakmunkásképző - Apprentice school	173.499	33,5	80.646	35,5	46,5
Szakiskola - Vocational school	11.971	2,3	6.504	2,9	54,3
Szakközépiskola - Vocational secondary school	48.074	9,3	28.083	12,3	58,4
Technikum - Grammar school for technicians	16.857	3,2	10.097	4,4	60,0
Gimnázium - Grammar school	43.508	8,4	25.495	11,2	58,6
Főiskola - College	8.649	1,7	5.320	2,3	61,5
Egyetem - University	3.481	0,7	2.091	0,9	60,0
Együtt - Total	517.833	100,0	227.767	100,0	44,0

* Az adatok azokat a regisztrált munkanélkülieknek, járadékosoknak és segélyezetteknek a számát tartalmazzák, akik mint „érintett létszám", a vizsgált időszakban akár csak egy napra is szerepeltek. - Number of registered unemployed and benefit recipients in spite of the length of the period.

Adatforrás: OMK Havi jelentés, 1995. december - **Source of data:** NLC; Monthly Report, Dec. 1995

Figyelemre méltó, hogy a regisztráltak közül az alacsonyabb iskolai végzettségűek kevésbé, a magasabb iskolai végzettségűek nagyobb arányban jogosultak ellátásra.

A munkanélküli járadékként kifizethető összeg az évek során többször módosult. Az 1993-tól érvényes szabályok szerint időtartama a korábbinál rövidebbé vált; 1 évig folyósítható, összege az első negyedévben az előző évben elért átlagkereset 75 %-a, a továbbiakban pedig 60 %-a. A járadék minimuma havi 8.600, felső határa az első szakaszban 18 ezer, a másodikban 15 ezer Ft.

A munkanélküli ellátás átlagos összege - beleértve a pályakezdők 1995. júliusig havi 7.875.- majd 6.720.- Ft-os havi segélyét is - 1994. decemberében 11.237.- Ft, 1995. decemberében 11.730.- Ft volt. Az ellátás havi átlagos összege mintegy harminc százaléka a teljes munkaidőben foglalkoztatott dolgozók átlagkeresetének, jelezve, hogy a munkanélküliek között meghatározó hányadot képviselnek a képzetlenek vagy alacsonyan képzettek; s hogy korábbi keresetük is a legalacsonyabb kategóriába tartozott.

6.12 táblázat - Table 6.12

A havi átlagkeresetek és a munkanélküli ellátás átlagos havi összege - Average monthly earnings and average monthly unemployment benefits

Ft-ban - in HUF

Időszak Reference period	A havi bruttó átlagkereset Average monthly gross earning	A munkanélküli ellátás átlagos havi összege Average monthly unemployment benefit	Az ellátás mértéke az átlagkeresethez viszonyítva Unemployment benfit related to earning (%)
1990	13.446	3.845	28,6
1991	17.934	7.903	44,1
1992	22.294*	8.798	39,5
1993	27.173*	9.949	35,9
1994	33.939**	10.841	31,9
1995	38.900**	11.891	30,6

* A 20 fő feletti szervezeteknél - Coverage is economic units employing more than 20
** A 10 fő feletti szervezeteknél - Coverage is economic units employing more than 10
Adatforrás: KSH Évkönyvek, KSH és OMK Statisztikai havi kiadványok - **Source of data:** Yearbooks of CSO; Monthly Reports, NLC

A munkanélküli ellátás összege csak technikumot végzettek és a diplomások esetében haladta meg az 1995-ben érvényes 12.200.- Ft-os minimálbért.

6.13 táblázat - Table 6.13

A munkanélküli ellátás átlagos összege 1995. november 20. és 1994. december 20. között - Average unemployment benefits between the 20th November 1994 and the 20th December 1995

Iskolai végzettség Graduation	Létszám Number of benefit recipients		Átlagos havi ellátás Ft/fő Average monthly unemployment benefit HUF/pers	Az ellátás átlagos időtartama (nap) Average spell of the benefit days
	fő - persons	%		
8 általános alatt - Less than primary education	7.584	3,3	11.567	284
Általános iskola - Primary education	61.947	27,2	12.172	246
Szakmunkás képző - Apprentice school	80.646	35,5	11.652	207
Szakiskola - Vocational school	6.504	2,9	10.441	154
Szakközép iskola - Vocational secondary school	28.083	12,3	11.519	168
Technikum - Grammar school for technicians	10.097	4,4	12.253	170
Gimnázium - Grammar school	25.495	11,2	10.678	155
Főiskola - College	5.320	2,3	13.769	170
Egyetem - University	2.091	0,9	14.374	174
Összesen - Total	227.767	100,0	11.730	205

Adatforrás: OMK havi közlemények - **Source of data:** Monthly Reports, NLC

6.3.4 *A munkanélküliek ellátási rendszeréből kikerülők - Outflow from the unemployment benefit system*

A Foglalkoztatási Törvény - a munkanélküliség gyors növekedésével párhuzamosan - fokozatosan szűkítette a munkanélküli járadékra jogosultság időtartamát, a kezdeti 2 évről előbb másfél, majd 1993-ban 1 évre.

1992-ben 103,3, 1993-ban 309,0, 1994-ben 278,8, 1995-ben 209,2 ezer főnek járt le az ellátásra jogosultsága, beleértve a pályakezdőket is. A járadék-jogosultságot kimerítők közül (akiknek száma 1993-ban 277,2 ezer, 1994-ben 242 ezer, 1995-ben 169,4 ezer fő volt) egyre többen kerültek át a munkanélküliek szociális jellegű segélyezési rendszerébe, az ún. jövedelem-pótló támogatásban részesülők közé. Ilyen támogatásban azok részesülhetnek, akiknek családjában az egy főre jutó jövedelelem nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori minimumának a 80 %-át. (Ez 5.984.- Ft.) Ugyanennyi a támogatás havi összege is. 1993 végén 141 ezren, 1994-ben csaknem 207 ezren, 1995-ben 193 ezren részesültek jövedelem-pótló támogatásban; csaknem ugyanannyian, mint munkanélküli járadékban! A jövedelem-pótló támogatásban részesülők regisztrált munkanélküliekként nyilvántartottak maradnak. Az ellátásból kikerültek további munkaerő-piaci helyzetéről - mint már jeleztük - az OMK 1995-ben is ún. követéses vizsgálattal igyekezett tájékozódni.[18]

6.14 táblázat - Table 6.14

A járadékfolyósítási idejüket kimerítettek munkaerőpiaci státusza - Labour market status of persons with exhausted unemployment benefit spell

ezer főben - thousand persons

Munkaerőpiaci helyzet Labour market status	1993*		1994**		1995***	
	fő -pers	%	fő - pers	%	fő - pers	%
- foglalkoztatott - employed	9.6	11,3	53.3	19,2	71.1	29,7
- regisztrált munkanélküli - registered unemployed	55.9	65,5			97.3	40,3
ebből: - of which: jövedelem-pótló támogatásban részesülő - obtaining income support	49.3	57,7	131,3	47,4	89.7	37,1
- aktív program részvevője - participant of active programmes	1.9	2,3	7.8	2,8	9.6	4,0
- inaktívvá vált - has became inactive	10.0	11,8	48.4	17,5	36.4	15,1
- nem-regisztrált munkanélküli - non-registered unemployed	7.7	9,1	36.4	13,1	26.4	10,9
Együtt - Total	85.3	100,0	277.2	100,0	241.5	100,0

* A járadékból 1992-ben kikerültek helyzete 1993. augusztusban - Situation in August 1993 of persons exhausted from unemployment benefit in 1992

** A járadékból 1993-ban kikerültek helyzete 1994. júniusban - Situation in June 1994 of persons exhausted from unemployment benefit in 1993

*** A járadékból 1994-ben kikerültek helyzete 1995. júniusában - Situation in June 1995 of persons exhausted from unemployment benefit in 1994

Adatforrás: Lázár Gy. - Székely J.: Jelentés a nyilvántartásból kikerült munkanélküliek körében végzett 1993 (majd 1994. és 1995.) évi követéses vizsgálata eredményeiről, OMK, 1993. szept. és 1994. júl., 1995. okt. - **Source of data:** Gy. Lázár-J. Székely: Results of follow-up survey on persons exhausted from unemployment benefit spell in 1993, 1994, 1995. NLC, September 1993, July 1994 and Oct. 1995.

---

[18] Az OMK 1995-ben harmadik ízben végzett felmérést a munkanélküli ellátásból kikerültek munkaerőpiaci státuszának megismerése érdekében. Lázár György-Székely Judit: Zárójelentés a munkanélküli ellátásra való jogosultságukat 1994 évben kimerítettek követéses vizsgálatának eredményeiről, 1995. december.

A vizsgálatokból kitűnik, hogy a járadékra való jogosultságát már kimerített tartósan munkanélküliek köréből csak relatíve kevesen, bár évről-évre valamivel többen jutottak vissza foglalkoztatottként a munkaerőpiacra: 1993-ban az érintettek csaknem 90, 1994-ben több mint 80, 1994-ben 70 %-a maradt nem-foglalkoztatott. Az elhelyezkedések nehézségét jelzi, hogy munkanélküli ellátásuk időtartama alatt, illetve az 1995. júniusában végzett vizsgálatig a nem-pályakezdők 92,5, a pályakezdők 94 %-a egyetlen állásajánlatot sem kapott a munkaügyi szervezettől. Aki tehát el tudott helyezkedni, az jórészt a munkaerőpiaci szervezettől függetlenül tette.

1995-ben a foglalkoztatottak 75 %-a állandó alkalmazásban állt, kb. 8,5 %-uk alkalmi munkás, kb. 6 %-uk segítő családtag volt, kb. 11 %-uk pedig önállóként tevékenykedett. Ez nagyjából megegyezik az előző évben tapasztalt arányokkal. Az elhelyezkedettek között ezúttal is valamivel magasabb volt a férfiak aránya, mint a nőké, s a 20-29 éves férfiak bizonyultak a leginkább esélyesnek. A foglalkoztatottá válásban változatlanul előnyt jelentett a magasabb iskolai végzettség.

Az adatok szerint az életkor növekedésével folyamatosan és jelentős mértékben csökkentek az elhelyezkedési esélyek.

A munkával nem rendelkezők közül 123 ezer fő maradt regisztrált vagy nem-regisztrált mukanélküli; többségük férfi. Elsősorban az alacsony iskolai végzettségűek maradtak munkanélküliek; amíg az elhelyezkedettek között mintegy 30,2 % volt a legfeljebb 8 általános iskolát végzettek aránya, addig a munkát nem találók csaknem fele (49,1 %-a). A munka nélkül maradtak mintegy 37 %-a szakmunkás, azaz a munkaerőpiacon nem értékesíthető szaktudással rendelkező.

A tartósan elhelyezkedni képtelenek nagy többsége - mint jövedelempótló támogatásra szoruló - regisztrált munkanélküli maradt. Esetükben a munkanélküliség alapvető megélhetési gondokkal párosul.

Az inaktívvá váltak. 1993-ban a járadékot kimerített tartós munkanélküliek közül 48,4 ezer fő, 17,5 %-a vált inaktívvá, 1994-ben további 36,4 ezer fő, a járadékot kimerítettek 15,1 %-a. Csaknem 60 %-uk nő.

Az inaktívvá válás a munkaerőpiacról menekülés útja; különösen, ha valamilyen szociális jellegű jövedelem szerény, de biztos bevételét nyújtja, mint a nyugdíj, a gyerek-gondozási segély. Az inaktívvá váltak többsége talált ilyen kapaszkodót.

Az inaktívitás oka - Reasons of inactivity:	A járadékot 1993-ban kimerítettek (%-ban)	1994-ben
- egészségügyi okból nem tud munkát vállalni - health	28,0	32,1
- nyugdíj-jogosultságot szerzett - entitled for retirement schemes	40,6	32,1
- katonai szolgálat - military service	2,8	3,1
- GYES, GYED - child care allowance or fee	10,0	13,1
- tovább tanult - further education	1,6	1,9
- családi ok - family reason	10,4	12,8
- nem kíván elhelyezkedni - does not want to have a job	1,0	1,6
- meghalt, büntetését tölti - died, or serves his sentence	3,1	-
- passzív munkanélküli - discouraged	2,5	3,4
Összesen - Total	100,0	100,0

Az inaktívitás okai között nincs érdemleges különbség a vizsgált években. A vizsgálat azonban felhívta a figyelmet arra, hogy az inaktívvá váltak csaknem harmada megromlott egészségi állapota miatt nem tud munkát vállalni, de a munkanélküli ellátásból kikerülve legfeljebb szociális segélyezettként juthat támogatáshoz. A másik, fontos adat, hogy a 36 ezer inaktívvá vált közül mindössze 500-an nem kívántak elhelyezkedni.

Az aktív programok részvevői. Bár az aktív programokba zömmel az ellátási időszakban vonják be a munkanélkülieket, a követéses vizsgálat során csak azok helyzetét mérték fel, akik a járadékfolyósítási időszak lejárta után kerültek be valamelyik programba.

1993-ban az ismeretlen munkaerőpiaci státuszúak közül korábban, vagy az ellátásból kikerülésüket követően 7,8, 1994-ben 9,6 ezer fő vett részt különböző aktív programokban; mégpedig a nem-pályakezdők 6,6, a pályakezdők 18,1 %-a.

A részvétel - csaknem 60 % esetében - átképzést jelentett. A közhasznú munkán dolgozók aránya kb. 20 %, mintegy 10 % pedig a foglalkoztatásához nyújtott bértámogatás segítségével kapott munkát. A vállalkozóvá váláshoz nyújtott támogatást ezúttal is csak szórványosan vették igénybe.

Az adatok továbbra is azt mutatták, hogy az aktív eszközökben résztvettek elhelyezkedési esélyei- valamennyi iskolai végzettségi szinten, férfiak és nők esetében egyaránt - lényegesen jobbak, mint azoké, akik nem vettek részt ilyen programokban. (Viszont a pályakezdőknél a programokban való részvételnek semmilyen pozitív hatása nem mutatható ki az elhelyezkedési esélyekre, a munkába álltak arányára!)

6.3.5 A területi különbségek - Regional differences

A munkanélküliség kezdettől meglévő jelentős területi különbségei az évek során állandósultak.

6.15 táblázat -Table 6.15

A legalacsonyabb és a legmagasabb megyei munkanélküliség ráták - The lowest and highest unemployment rate by counties

Időpont (év, december) Year, Dec.	A munkanélküliségtől -	
	kevésbé - less	erősen - highly
	sújtott megyék az adott időszak munkanélküliségi rátái alapján* Counties involved in unemployment according to the unemployment rate	
1990	Budapest 0,3	Szabolcs-Szatmár-Bereg 4,5
	Vas 0,6	Nógrád 4,2
	Győr-Moson-Sopron 1,0	Borsod-Abaúj-Zemplén 3,5
	Pest 1,0	
1991	Budapest 2,6	Szabolcs-Szatmár-Bereg 16,4
	Győr-Moson-Sopron 5,7	Nógrád 16,1
	Zala 6,8	Borsod-Abaúj-Zemplén 13,9
1992	Budapest 5,7	Szabolcs-Szatmár-Bereg 22,4
	Győr-Moson-Sopron 8,0	Nógrád 19,0
	Vas 8,4	Borsod-Abaúj-Zemplén 18,6
1993	Budapest 6,3	Borsod-Abaúj-Zemplén 19,9
	Győr-Moson-Sopron 7,8	Nógrád 19,7
	Vas 8,8	Szabolcs-Szatmár-Bereg 18,7
1994	Budapest 5,4	Szabolcs-Szatmár-Bereg 18,5
	Győr-Moson-Sopron 6,9	Borsod-Abaúj-Zemplén 15,6
	Pest 7,2	Nógrád 15,5
1995	Budapest 5,7	Szabolcs-Szatmár-Bereg 18,8
	Győr-Moson-Sopron 6,5	Borsod-Abaúj-Zemplén 16,6
	Vas 7,1	Nógrád 15,4

* 1992. januártól a gazdaságilag aktív népesség, korábban az aktív keresők száma volt a ráta viszonyítási alapja. - Since January 1992 the unemployment rate has been related to the number of economically active population. Before 1992 it had been related to the number of active earners.

Adatforrás: OMK havi jelentései - **Source of data:** Monthly Reports, NLC

A kisebb térségekben - amelyek lényegében egy-egy munkaerő-szolgálati kirendeltség körzetét jelentik - látszólag csökkentek a különbségek.

Ez azonban csak a regisztrált munkanélküliek számbavétele szerint tűnik így. A KSH munkaerő felmérése szerint a regionális különbségek nem csökkentek, sőt a nem-foglalkoztatottak számának növekedésével erősödtek. Mint Fazekas Károly vizsgálatai kimutatták: azokban a régiókban ahol magas a regisztrált munkanélküliek aránya, magas a tartósan munkanélküliek aránya is, valamint azoké, akik a járadékra való jogosultság lejárta miatt kerülnek ki a regiszterből. Minél súlyosabb foglalkoztatási helyzetben van egy régió, annál kevésbé követi újra-elhelyezkedés a regiszterből való kikerülést és annál magasabb a regiszterből kikerülők között a munkaerőpiacról kiszorulók aránya.

A munkanélküliség regionális különbségeit elemezve megállapította, hogy a közhiedelemmel ellentétben a különösen súlyos foglalkoztatási válsághelyzetek többségükben nem a nehézipari régiókban hanem a gyenge vállalkozói kapacitásokkal rendelkező, elmaradott mezőgazdasági régiókban alakultak ki.

A számos tényezőt (az egyéni vállalkozók számától a gépkocsi-ellátottságig, a magasabb iskolai végzettségűek arányától a telefonellátottságig stb.) magában foglaló „vállalkozási kapacitás" mértéke meghatározónak bizonyult a foglalkozási válsághelyzet kialakulásában. Az 1994 évi adatok alapján elvégzett számítások szerint a fejletlen régiók mintegy negyede ipari, és mintegy háromnegyede mezőgazdasági régió, míg a fejlett régiók 56 %-a ipari régió és 44 % a diverzifikált gazdasági szerkezettel, viszonylag fejlett tercier szektorral rendelkező térség.

A vállalkozási kapacitás fejlettsége szerint elkülönített térségcsoportok számos lényeges különbséget mutatnak. A legkevésbé fejlett vállalkozási kapacitással rendelkező csoportban a munkanélküliségi ráta több mint háromszorosa a budapesti és közel kétszerese a legfejlettebb vállalkozási kapacitásokkal rendelkező csoport rátájának. A fejletlen régiókban nem csupán a ráta magasabb, de a munkanélküliek összetétele is eltér a fejlett régiókban megfigyelhető jellemzőktől. A fejletlen régiókban magasabb a hosszú távú munkanélküliek aránya, a munkanélküliek jövedelempótló támogatásában részesülők aránya, az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők aránya, a segédmunkások aránya és alacsonyabb a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya.

A szerző következtetése szerint: „A foglalkoztatási válságrégiók jellemzői azt mutatják, hogy az ott felhalmozódó foglalkoztatási feszültségek a foglalkoztatáspolitika és a szociálpolitika eszközeivel egyre kevésbé kezelhetők. A foglalkoztatáspolitika és a szociálpolitika eszközei ezekben a régiókban csupán a társadalmi robbanás elkerülésére voltak elegendők és nem tudták megakadályozni e régiók társadalmi, gazdasági lepusztulását. Elsősorban a regionális fejlesztéspolitika eszközeinek feladata, hogy javítsa e régiók vállalkozási kapacitását mindenek előtt a termelő és a humán infrastruktúra fejlesztésével."[19]

Schwertner János (MüM) foglalkoztatási körzetek szerint kíséri figyelemmel a munkanélküliség alakulását. Rendszeresen elkészített térképei szemléletesen mutatják a kistérségekben tartósult különbségeket. (Lásd a következő oldalakon!)

---

[19] Fazekas Károly: A magyarországi munkanélküliség két jellemző vonása. Munkaügyi Szemle, 1995. szeptember, november.

A régtől létező területi különbségeket felerősíti, hogy az új munkahelyek túlnyomó része területileg koncentráltan, a Nyugat-Dunántúlon, a Balaton és a főváros környékén, s a nagyvárosokban jön létre, a legrosszabb helyzetű megyékben pedig főként a központi területfejlesztési programoktól remélnek munkahelyeket.[20]

5 ábra - Chart 5

A munkanélküliség regionális különbségei 1995. decemberében -
Regional differences of unemployment in Dec. 1995

Az országos átlag: 10,7 %

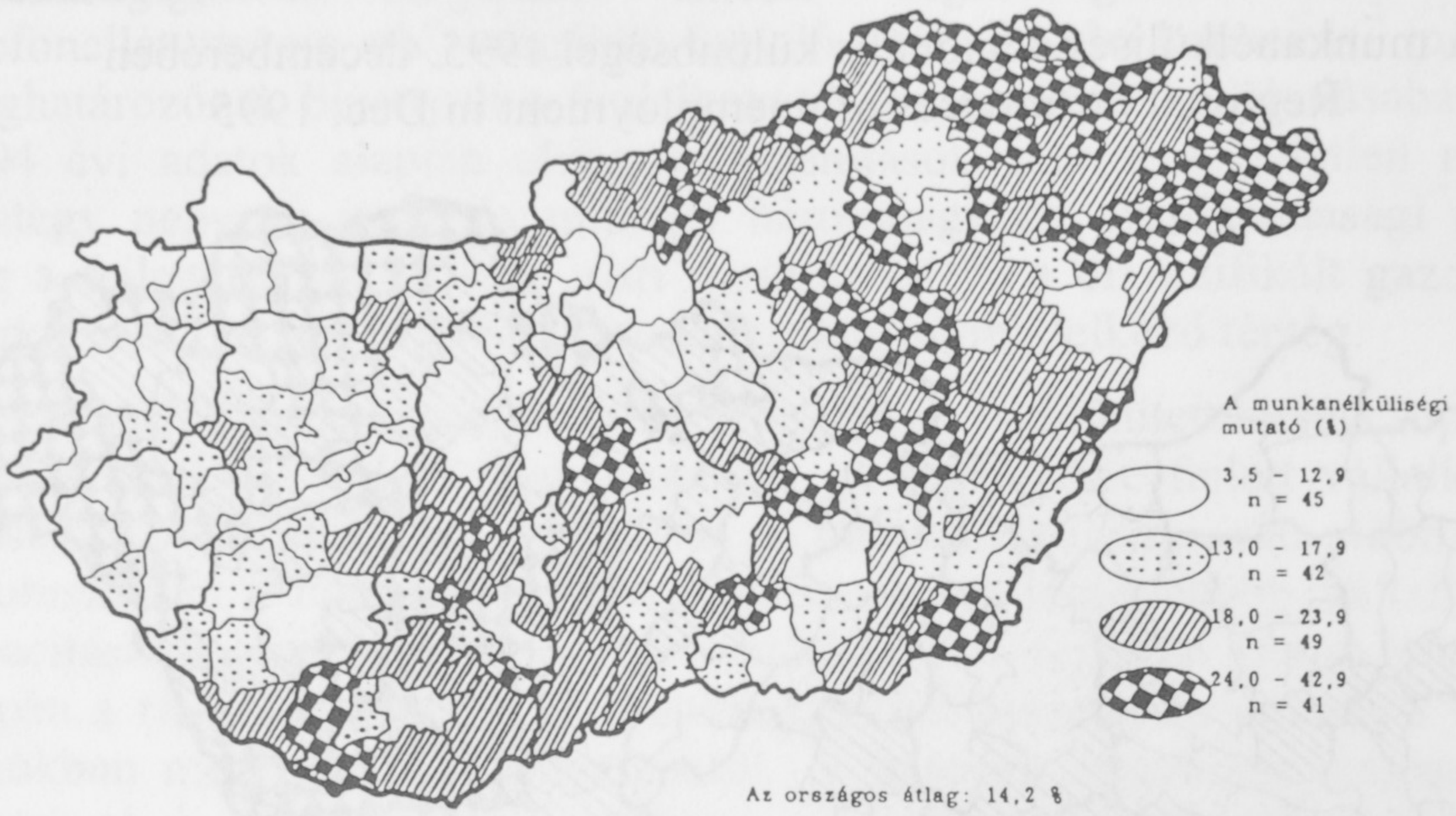
Munkanélküliségi mutató: $M = \frac{\text{reg. munkanélküliek száma}}{\text{aktív ker. + mn. száma}} \times 100$

---

20 Az újságok híradásai jól érzékeltetik a regionális különbségeket. Győr-Moson-Sopron megye: Soha nem volt még annyi üres állás, mint 1995-ben és 1996 elején - nyilatkozta a megyei munkaügyi központ vezetője. (Népszabadság, 1996. január 8.) Budapest: Ezer munkanélkülinek kínáltak munkát egy telefon-fejlesztési program keretében, de csak 72-en fogadták el a lehetőséget. (Magyar Hírlap, 1995. február 27.) Pécs: Csaknem ezer tartósan munkanélküli közül mindössze harminchatan vállalták el a felkínált közhasznú munkalehetőséget a Mecseki kultúrparkban. (Népszabadság, 1995. október 18.)
S az ország másik felén: Szabolcs-Szatmárban az 1995 végén nyilvántartott 47 ezer munkanélkülinek mindössze 636 munkahelyet tudtak kínálni. (Kelet-Magyarország, 1995. január 16.) Szabolcsban és Borsodban az M3-as autópálya építése ígér 900 építőipari és közúti fuvarozási munkahelyet. (Népszabadság, 1995. december 18.)

6 ábra - Chart 6

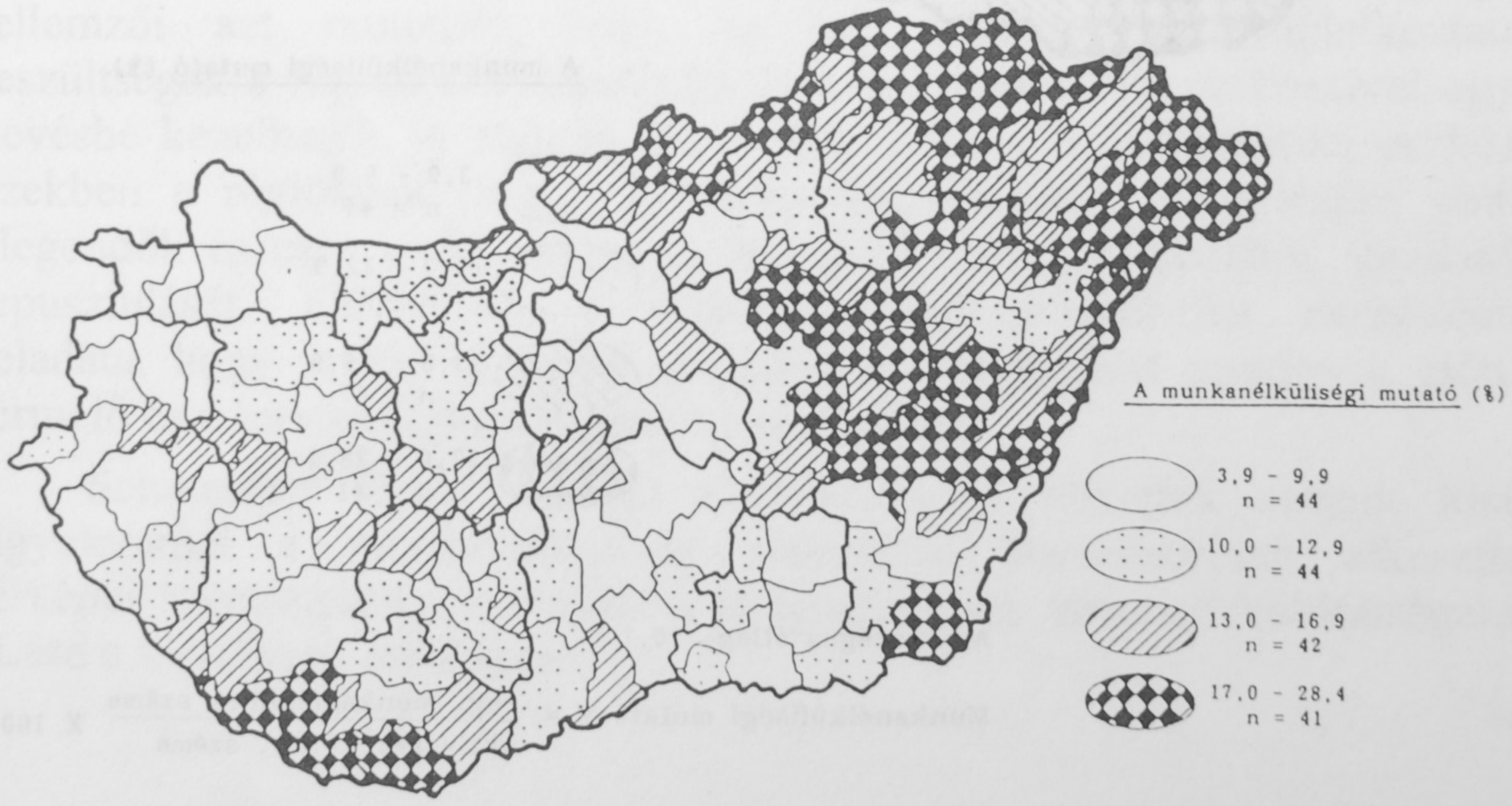
A munkanélküliség regionális különbségei 1992-ben és 1995-ben -
Regional differences of unemployment in 1992 and in 1995

Az országos átlag: 14,2 %

Munkanélküliségi mutató: $M = \frac{\text{munkanélküliek száma}}{\text{aktív keresők száma}} \times 100$

1995. DECEMBER

Szerkesztette: Schwertner János

Az országos átlag: 10,7 %

Munkanélküliségi mutató: $M = \frac{\text{reg. munkanélküliek száma}}{\text{aktív ker. + mn. száma}} \times 100$

7. *A NEMZETGAZDASÁG FOGLALKOZTATÁSI SZERKEZETÉNEK VÁLTOZÁSAI - CHANGES IN EMPLOYMENT STRUCTURE OF THE NATIONAL ECONOMY*

7.1 A foglalkoztatási szektorok változása - Changes by broad sectors

A foglalkoztatottság csökkenése közepette 1995-ben jelentősen lelassult a három nagy foglalkoztatási szektor, a mező- és erdőgazdaság (primer szektor) az ipar és építőipar (szekunder szektor) és a szolgáltatások (tercier szektor) arányainak évek óta tartó, fokozatos átrendeződése.[21]

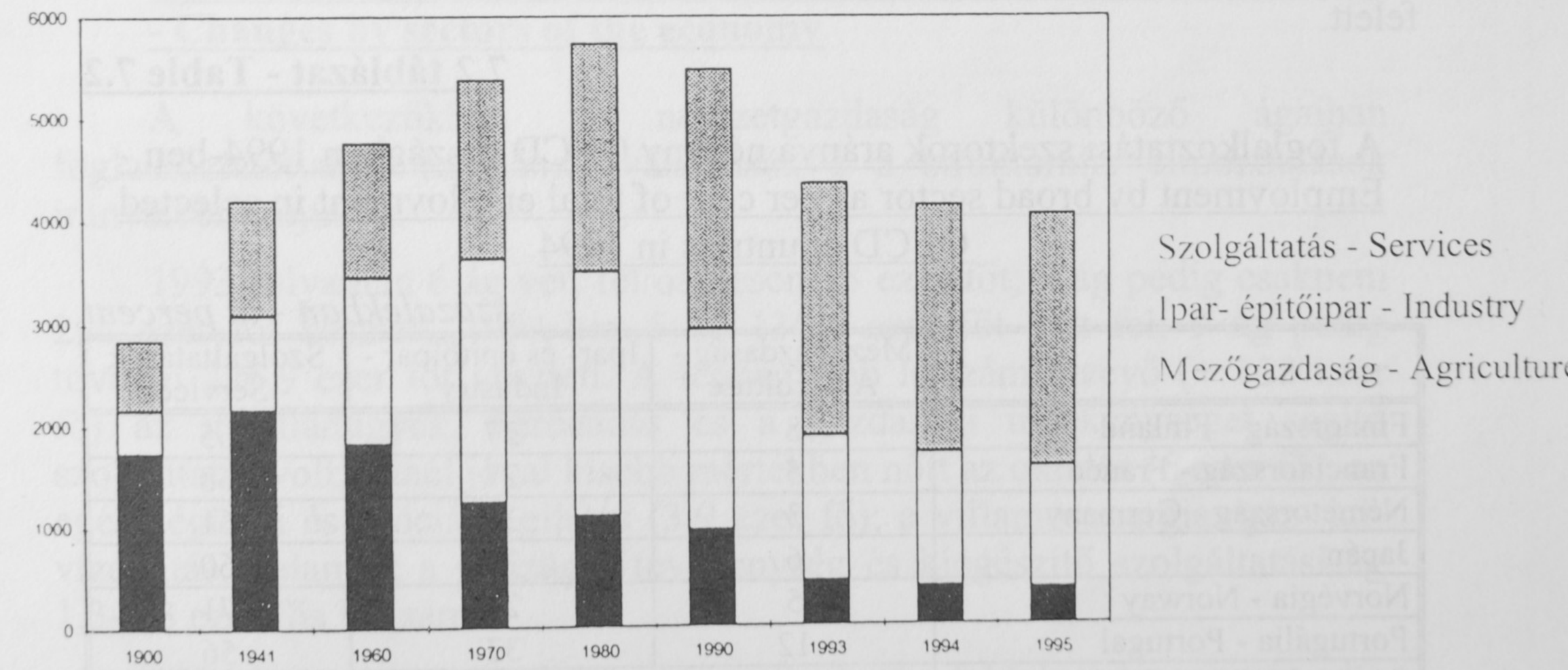
A mező- és erdőgazdaság foglalkoztatási szerepe valamelyest tovább csökkent. A századfordulón még a keresők több mint 60 %-át foglalkoztató szektor folyamatosan és jelentősen vesztett súlyából. 1995. január 1-én a nemzetgazdaság a keresőknek már csak 8,6 %-át foglalkoztatta, valamivel kevesebbet, mint egy évvel korábban.

Folytatódott az ipar- és építőipar létszámának több mint 20 éve tartó csökkenése is.

A szolgáltatásokban foglalkoztatottak létszámának több évtizedes lassú növekedése a 90-es évektől gyorsult fel lényegesen. 1992. január 1-én már a tercier szektor foglalkoztatta a keresők felét. Azóta a szélesen értelmezett szolgáltatásokban foglalkoztatottak aránya 60 % fölé emelkedett.

7. ábra - Chart 7

A három gazdasági szektorban foglalkoztatottak számának változása
Employment by broad sectors

21 1992. január 1-től a KSH a nemzetközi statisztikai rendszerhez igazodó ágazati besorolási rendszert alkalmaz. Ennek következtében bizonyos tevékenységek - és foglalkoztatott létszámok - a korábbitól eltérő ágazatba sorolódtak. A hosszú idősoros ágazatonkénti adatok tehát nem vethetők össze az 1994-re vonatkozókkal. Ezért az 1993. évi adatokat - az összehasonlíthatóság érdekében - mindkét osztályozás szerint bemutatjuk; az 1994-től pedig már az új osztályozás szerint ismertetjük.

7.1 táblázat - Table 7.1

A foglalkoztatási szektorok változása -
Tendencies in employment by broad sectors

ezer főben - thousand persons

Év január 1. 1 January	Mező- és erdőgazd. Agriculture		Ipar- építőipar Industry		Szolgáltatás Services		Foglalkoztatottak Employed	
	fő - pers	%	fő - pers	%	fő - pers	%	fő - pers	%
1900	1.735,8	61,1	422,3	14,9	683,2	24,0	2.841,3	100,0
1941	2.163,9	51,5	919,3	21,9	1.118,7	26,6	4.201,9	100,0
1960	1.830,0	38,5	1.617,6	34,0	1.311,9	27,5	4.759,5	100,0
1970	1.246,0	23,2	2.379,2	44,3	1.747,5	32,5	5.372,7	100,0
1980	1.109,0	19,3	2.386,1	41,6	2.238,5	39,1	5.733,6	100,0
1990	955,0	17,5	1.976,8	36,1	2.540,1	46,4	5.471,9	100,0
1992	647,7	13,5	1.667,8	34,8	2.480,7	51,7	4.796,2	100,0
1993	431,3	9,9	1.518,3	34,9	2.402,4	55,2	4.352,0	100,0
1993*	432,8	10,0	1.446,0	33,2	2.473,2	56,8	4.352,0	100,0
1994*	371,8	9,0	1.341,0	32,4	2.423,6	58,6	4.136,4	100,0
1995*	348,2	8,6	1.219,9	30,2	2.477,1	61,2	4.045,2	100,0

* A KSH által 1992. január 1-én bevezetett ágazati osztályozási rendszer szerint. - According to the classification of economic activities by internationale standards introduced by the CSO in January 1992

Adatforrás: KSH Népszámlálások; Évkönyvek; 1995. január 1-i munkaerőmérleg. - **Source of data:** Population Census of CSO; Yearbooks of CSO; Labour Account, 1 January 1995

A három nagy foglalkoztatási szektor arányainak változása a gazdasági struktúra átalakulásának kétségtelen jele.

A legfejlettebb országok gazdaságának jellemzője, hogy egyre kevesebben dolgoznak a két fő termelő szektorban, s egyre többen nyújtanak szolgáltatásokat (beleértve a közszolgáltatást, az egészségügyet, oktatást, a kereskedelmi, pénzügyi, anyagi szolgáltatásokat egyaránt).

Az OECD országokban - Portugália kivételével - 1994-ben 60 % felett volt a szolgáltatásokban foglalkoztatottak aránya, a legfejlettebbekben 70 % felett.

7.2 táblázat - Table 7.2

A foglalkoztatási szektorok aránya néhány OECD országban 1994-ben - Employment by broad sector as per cent of total employment in selected OECD countries in 1994

százalékban - in percent

	Mezőgazdaság - Agriculture	Ipar- és építőipar - Industry	Szolgáltatások - Services
Finnország - Finland	8	27	65
Franciaország - France	5	27	68
Németország - Germany	3	36	61
Japán	6	34	60
Norvégia - Norway	5	23	71
Portugália - Portugal	12	33	56
Spanyolország - Spain	10	30	60
Svédország - Sweden	3	25	72
Svájc - Switzerland	6	33	61
Egyesült Királyság - UK	2	26	72
Egyesült Államok - USA	3	24	73

Adatforrás: Employment Outlook 1995, p. 209

A mezőgazdasági foglalkoztatás magasabb, s a szolgáltatások alacsonyabb aránya a fejletlenebb országok jellemzője.

Magyarország szektorális foglalkoztatási szerkezete egyre inkább hasonlít a fejlett országokéhoz.

A foglalkoztatás szerkezetének átrendeződése a termelő ágazatoktól a szolgáltatásokba általában több évtizedes folyamat. A gazdaságok kiegyensúlyozott növekedése esetén ez - egyebek között - a termelő ágazatok folyamatos (tőkeigényes) technikai fejlődésének következménye, amikor az egyre újabb, termelékenyebb technikai eszközök egyre kevesebb emberi munkával képesek a termék-tömeg előállítására. Egyidejűleg folyamatosan változik a gazdag országok lakóinak fogyasztási szerkezete is, akik jövedelmükből egyre többet költenek egészségük védelmére, sportra, turizmusra, biztosításra, pénzügyi és más szolgáltatásokra. Az átrendeződés folyamatát természetesen számos más feltétel is alakítja, ami a különböző országok eltérő arányaiban is tükröződik.

Magyarország esetében nem a termelő ágazatok technikai fejlődése, hanem azok kihasználhatatlanná váló kapacitásainak tömeges leépülése rendezte át az arányokat.

Az 1980-as évek végétől felgyorsult szerkezeti változásoknak, a fejlett országokhoz hasonlásunknak súlyos ára van, minthogy azok nem a folyamatos, kiegyensúlyozott fejlődés, hanem a termelőágazatok gyors zsugorodásának, visszaesésének következményei. Az ágazati struktúra további alakulása a gazdaság stabilizálódásának függvénye. A termelőágazatok létszámának további csökkenése csak erőteljes technikai fejlődés esetén lenne előnyös; a szolgáltatási ágak erősödésének pedig a fizetőképes kereslet növekedése a feltétele.

7.2 Változások a nemzetgazdasági ágak foglalkoztatási szerkezetében - Changes by sectors of the economy

A következőkben a nemzetgazdaság különböző ágaiban foglalkoztatottak létszámának változását, s a strukturális elmozdulások irányait tekintjük át.

1993 folyamán 6 ág vett fel összesen 78 ezer főt; 8 ág pedig csaknem 294 ezer főt vesztett, 1994-ben 5 ág 135,5 ezer főt vett fel; 9 ág pedig további 226,9 ezer főt vesztett. A legnagyobb létszámfelvevő (+ 123 ezer fő) az ingatlanügyek, bérbeadás és a gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatás volt; ennél jóval kisebb mértékben nőtt az oktatás (6 ezer fő); az egészségügyi és szociális ellátás (3,9 ezer fő); a villamosenergia, gáz- hő-vízellátás, valamint a pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatási ág 1,3-1,3 ezer fős létszáma.

1994-ben a legnagyobb létszámveszteséget a feldolgozóipar szenvedte el (84,6 ezer fő) továbbá a kereskedelem, közúti jármű, közszükségleti cikkek javítása, karbantartása ág (38,6 ezer fő) valamint a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás (37,1 ezer fő). A mező- és erdőgazdaság 23,6 ezer fővel foglalkoztatott kevesebbet.

Végeredményként az ipar és a mezőgazdaság együttesen 144,7 ezer fős csökkenésével a szolgáltatások 53,5 ezer fős növekedése áll szemben.

7.3 táblázat - Table 7.3

A nemzetgazdasági ágakban foglalkoztatottak száma 1993-1995.
(január 1-i állapot) -
Employment in sectors of economy in 1993-1995 (1 Jan.)

ezer főben - thousand persons

	1993		1994		1995	
	foglalkoztatottak - employed					
	fő -pers	%	fő -pers	%	fő -pers	%
Mezőgazdaság, halászat - Agriculture, hunting and forestry	432,8	10,0	371,8	9,0	348,2	8,6
Bányászat - Mining and quarrying	56,2	1,3	34,8	0,8	24,4	0,6
Feldolgozóipar - Manufacturing	1.058,6	24,3	983,9	23,8	899,3	22,3
Vill.energia-, gáz-, hő- és vízellátás - Electricity, gas, steam and water supply	99,5	2,3	104,4	2,5	105,7	2,6
Építőipar - Construction	231,7	5,3	217,9	5,2	190,5	4,7
Kereskedelem, közúti jármű és közszükségleti cikk javítása, karbantartása - Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles, motorcycles, pers. goods	549,3	12,6	589.4	14,3	550,8	13,6
Szálláshely szolgáltatás, vendéglátás - Hotels and restaurants	143,7	3,3	140,7	3,4	103,6	2,6
Szállítás, raktározás posta és távközlés - Transport, storage and communication	358,8	8,2	336,4	8,2	333,2	8,2
Pénzügyi tevékenység és kieg.szolg.-i. - Financial intermediation	80,6	1,8	88,3	2,1	89,6	2,2
Ingatlanügyletek, bérbeadás - Real estate, renting and business activity	259,5	6,0	181,8	4,4	304,8	7,5
Közigazgatás, társadalombiztosítás - Public administration and defence; compulsory social security	260,8	6,0	285,3	6,9	285,0	7,0
Oktatás - Education	356,0	8,2	356,2	8,6	362,2	9,0
Egészségügyi és szociális ellátás - Health and social work	312,0	7,2	292,2	7,1	296,1	7,3
Egyéb közösségi, társadalmi és személyi szolg. - Other community, social and personal service activities	152,5	3,5	153,3	3,7	151,8	3,8
Összesen - Total	4.352,0	100,0	4.136,4	100,0	4.045,2	100,0

Adatforrás: KSH, 1995. január 1-i munkaerőmérleg, 13. old. - **Source of data:** Labour Account, 1 January 1995, CSO, p. 13

1995-ben a foglalkoztatottság további - bár a korábbinál jóval kisebb - zsugorodása közepette végbemenő ágazati átrendeződéseket már csak a 10 főnél többet foglalkoztató gazdálkodóknál és a költségvetési intézményekben foglalkoztatottak létszáma alapján kísérhetjük figyelemmel. A rendelkezésre álló adatok tehát nem tájékoztatnak a foglalkoztatottak mintegy harmadának (1994-ben mintegy 1,2 millió, 1995-ben mintegy 1,3 millió foglalkoztatott) ágazati hovatartozásáról.

Az összehasonlítható - 1994. és 1995. utolsó negyedévére vonatkozó - adatok szerint bár tovább csökkent a 10 fősnél nagyobb cégeknél foglalkoztatottak száma, 1995-ben nem változtak a fő szektorok arányai. A

szolgáltatásokon belül azonban megnőtt a költségvetésből finanszírozott ágak súlya, s a közigazgatás, oktatás, egészségügy 1995-ben csaknem annyi embert foglalkoztatott, mint az ipar 10 fősnél nagyobb cégei.

7.4 táblázat - Table 7.4

A foglalkoztatottak számának alakulása a 10 fősnél nagyobb szervezetekben -
Number of employed in organisations more than 10 persons

ezer főben - thousand persons

Ágazat - Sector	1994.		1995.	
	IV. n.év Fouth quarter	Megoszlás %-ban	IV. n.év Fouth quarter	Megoszlás %-ban
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat - Agriculture, forestry fishing	188,2	6,6	173,8	6,5
Bányászat - Mining	19,3	0,7	17,0	0,6
Feldolgozóipar - Manufacturing	741,9	25,9	693,3	25,9
ebből: - from it:				
Élelmiszer, ital és dohánytermék - Manufacturing of food, beverages, tobacco	149,1	5,2	137,7	5,1
Textilia, ruházati, bőrtermék - Textiles, wearing apparel, footwear, leather	133,2	4,7	123,7	4,6
Fa-, papír- és nyomdaipari termék - Wood, paper prod., publishing and printing	58,5	2,0	51,6	1,9
Vegyipar - Chemistry	87,8	3,1	85,3	3,2
Nem fém ásványi termék - Non-metallic mineral products	32,9	1,1	31,6	1,2
Kohászat, fémfeldolgozás - Metals, metal products	82,9	2,9	77,7	2,9
Gépipar - Machinery	170,7	6,0	162,1	6,1
Egyéb feldolgozóipar - Furniture, recycling etc.	26,8	0,9	23,6	0,9
Villamosenergia-, gáz-, hő-, vízellátás - Electricity, gas steam and water supply	97,3	3,4	92,4	3,5
Ipar -Industry	858,5	30,0	802,7	30,0
Építőipar - Construction	148,4	5,2	107,0	4,0
Kereskedelem - Wholesale, retail trade, repair	266,4	9,3	252,3	9,4
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás - Hotels and restaurants	62,5	2,2	59,5	2,2
Szállítás, raktározás, posta- és távközlés - Transport, storage and communication	257,7	9,0	247,2	9,3
Pénzügyi tevékenység - Financial intermediation	66,9	2,3	66,2	2,5
Ingatlanügyletek, bérbeadás - Real estate, renting and business activities	111,1	3,9	106,1	4,0
Közigazgatás, társadalombiztosítás - Public administration	267,7	9,4	262,8	9,8
Oktatás - Education	306,6	10,7	286,6	10,7
Egészségügyi és szociális ellátás - Health and social work	249,8	8,7	238,0	8,9
Egyéb közösségi, társadalmi és személyi szolgáltatás - Other community, social and personal service activities	78,4	2,7	72,8	2,7
Együtt - Total	2.862,2	100,0	2.675,0	100,0
Összes foglalkoztatott (KSH IV. negyedévi lakossági felmérés) - All (by LFS in fouth quarter)	4.002,3		3.976,1	

Adatforrás: A KSH jelenti 1995/12. 65. old.

Minthogy 1995-ben jellegzetesen a 10 fősnél nagyobb szervezetek csökkentették az alkalmazottak számát, valószínűsíthető, hogy a 10 fősnél kisebbek vették fel az elbocsátottak jelentős részét. A nagyobb szervezetek ugyanis több tízezer alkalmazottjuktól váltak meg 1995-ben. Az iparban - a bányák, a közlekedési eszközipar, s az élelmiszeripar kivételével - viszonylag kevés cég kényszerült nagyobb arányú elbocsátásra.[22]

Általános és széleskörű leépítés történt viszont a szolgáltatások több területén. A bankok több mint kétezer dolgozótól váltak meg. (HVG, 1995. augusztus 19.) Egy év alatt mintegy 20 ezer dolgozót bocsátottak el a köz- és felsőoktatásból. (Népszabadság, 1995. december 27.) A köztisztviselők körében folytatódtak a mintegy 2.000 újabb elbocsátást jelentő leépítések. (Világgazdaság, 1995. június 25.) Háromezer közalkalmazottal kevesebb dolgozik júliustól a honvédségnél, ahol további létszám-leépítés is várható. (Napi Gazdaság, 1995. július 7.) A MÁV 2.500 fővel csökkentette létszámát 1995. január és június között. (Népszabadság, 1995. július 26.)

A tíz fősnél nagyobb szervezetekben összesen csaknem 200 ezer fős csökkenést nem ellensúlyozta a tíz fősnél kisebb gazdálkodók kereslete.[23]

A foglalkoztatottak nagyobb szervezetekből kisebbekbe kerülése a szervezet-rendszer nyilvánvaló jelentős átalakulásán túl egyúttal a gazdasági ágak szerkezeti átalakulásának kísérőjelensége.

---

[22] Szemelvények az újságok híreiből:
A Mecsekurán kft az év közepéig 500-zal csökkenti alkalmazottai létszámát. (Napi Gazdaság, 1995. január 11.)
A keszthelyi gyáregység után bezárt a Bakony Művek devecseri gyáregysége is, rövidesen hasonló sorsra jut a várpalotai üzem. A veszprémi gyárban ugyancsak 300 dolgozónak mondanak fel. Áprilisban és májusban összesen 600 dolgozójától vált meg a cég. (Napi Gazdaság, 1995. április 4.)
A decemberi elbocsátásokat követően újabb 200 dolgozótól kellett megválnia a Ganz-Hunsletnek. (Népszabadság, 1995. február 4.)
Az Almásfűzitői Timföldgyár kft múlt év december 27-én 148, január 27-én újabb 73 dolgozónak mondott fel. Év végéig 440 embert érint a leépítés. (Megyei Hírlap, 1995. jan. 24.)
Január közepétől 70 dolgozót elküld a Csepel Autó egri leányvállalata. (Heves megyei Hírlap, 1995. január 10.)
Az Ikarusban várhatóan 2.200 ember marad munka nélkül. Az elbocsátások első hullámában augusztusban és szeptemberben összesen 1.500 főt bocsátanak el. (Új Magyarország, 1995. július 7.)
Újabb elbocsátási hullám várható az év második felében Szekesfehérváron: gazdasági és piacvesztés miatt 800 munkahely szűnik meg az Ikarusban. (Napi Gazdaság, 1995. március 8.)
Utcára kerül 1.500 hentes. Eddigi legnagyobb válsága előtt a húsipar. (Népszabadság, 1995. február)
Létszámleépítés a szegedi paprikagyárban. Az első félév végéig mintegy 200 embernek mondanak fel. A kényszerű létszámleépítéssel csaknem megfeleződik a munkavállalók jelenleg 492 fős tábora. (Napi Gazdaság, 1995. január 10.)
Augusztus végén 30 dolgozójától válik meg a kaposvári székhelyű Class Tej Rt. (Magyar Hírlap, 1995. július 28.)
A szombathelyi magyar-német tulajdonú Meggle Hungaria Tejipari kft szeptember végén befejezi működését. A korszerű technológiával rendelkező 11 fős kis cég nem bírja elviselni a veszteséges gazdálkodást. (Világgazdaság, 1995. szeptember 21.)
Karcsusít a Globus Rt. A konzervgyár megvált a dolgozók tíz százalékától. (Magyar Hírlap, 1995. szeptember 6.)

[23] Természetesen születtek új munkahelyek nagyobb cégeknél is. A Videoton például mintegy 1.300 fővel növelte létszámát. (Népszabadság, 1995. március 18.)
Mint arról majd a későbbiekben szólunk, több ezer új munkahelyet hoztak létre a külföldi tulajdonú és vegyesvállalatok. Sokfelé létesült kisebb üzem; például 80 dolgozóval elindult a romhányi csempegyár. (Blikk, 1995. december 27.)

Az elmúlt években, a gazdaság általános zsugorodása közepette még kevéssé lehetett érzékelni a belső struktúra változásait. Ez még most sem követhető jól nyomon, részben a statisztikai megfigyelések részlegessége (10 fősnél nagyobb szervezetekre korlátozódása), részben az évenkénti - teljeskörű - statisztikák túl sokféle tevékenységet együttesen elszámoló erős aggregáltsága miatt.

A különböző ágazatokban kialakuló foglalkoztatási arányokról, a struktúrális átrendeződésről mindaddig részleges és bizonytalan információkkal rendelkezünk, amíg nem ismerjük a keresők csaknem egyharmadát foglalkoztató, 10 fősnél kisebb szervezetek súlyát az egyes ágazatokban.

7.3 A foglalkoztatási struktúra állomány-csoportonkénti változásai - Employment stucture by skill levels

Évek óta többféle tény utalt arra, hogy a gazdaság egyre inkább a képzettebbek munkájára tart igényt, s a munkaerőpiacról kiszorulnak a korábban nagy számban foglalkoztatott képzetlenek. A tulajdonképpen már a 80-as évek második felében megkezdődött folyamat a tömeges munkanélküliség éveiben felerősödött. S bár a fő tendenciák nem változtak, egy-két éve érzékelhetőek újabb jelenségek is: elsősorban a betanított munkások iránti kereslet növekedése, és a magas képzettségűek helyzetének, presztizsének, jövedelmének folyamatos javulása.

A szakmai képzettségi szintet jellemző foglalkozási állomány-csoportokról az 1990. évi népszámlálás adatai adnak átfogó képet. Eszerint - lényegében a nyílt munkanélküliség megjelenéséig - a gazdaság akkori aktív keresőinek kétharmadát kitevő, mintegy 3 millió fizikai foglalkozású dolgozónak több mint fele (53,1 %) volt szakmunkás, egyharmada (34,7 %) betanított, és 12,2 %-a segédmunkás. A nem fizikaiak aránya a népszámláláskor 33,5 % volt.

Az oktatási statisztika szerint 1994-ben a nappali oktatásból a munkaerőpiacra kilépő új korosztályok tagjai közül csak általános iskolát 16,5 % végzett, 4,9 % pedig elérte a 16 éves tanköteles életkort, de az általános iskolát nem fejezte be. Középfokú szakképzettséget 58 % szerzett, ebből 11,6 % szakközépiskolában, 6,4 % technikumban, 33,1 % szakmunkásképző, 6,9 szakiskolában szerzett bizonyítványt, gimnáziumot 10,4 % végzett. Egyetemen és főiskolán 11,2 % szerzett képesítést. A szakképzetten kilépők aránya 69,2 %. Ez az arány 1991. évben még csak 60,8 % volt.

A munkaerőpiacról kilépők - a nyugdíjazottak és az inaktívvá válók - a tapasztalatok szerint jellemzően kevésbé iskolázottak, alacsonyabb képzettségűek.[24]

---

[24] Erre utal egyebek között az OMK már többször idézett követéses vizsgálata; az 1994-ben a járadékot kimerített 241,5 ezer munkanélküli csaknem 43 %-a legfeljebb 8 általánost végzett. (Lázár Gy.-Székely J.: Zárójelentés a munkanélküli ellátásra való jogosultságukat 1994. évben kimerítettek követéses vizsgálatának eredményeiről. I. rész, 42. old. OMK, 1995.)

A foglalkoztatottak egészének állomány-csoportonkénti hovatartozásról sincsenek adatok, csupán a 10 fősnél nagyobb szervezetekben dolgozókról.

Amennyire a részleges adatokból megállapítható, 1995-ben már 58,6 : 41,4 %-ra változott a fizikaiak-szellemiek aránya a 10 fősnél nagyobb cégeknél. (Az arányt az is torzíthatja, hogy a költségvetési szervezetek teljes létszámmal szerepelnek; ezekben fordított a fizikai foglalkozásúak aránya: az oktatásban például mindössze 27,6 % a fizikai. Ezen kívül az egészségügyben 1995-től új besorolási rendszert alkalmaznak, aminek következtében ugyancsak nőtt az ágazatban a szellemiek aránya.) A termelő ágakban azonban az alkalmazottak 77-79 %-os a fizikai dolgozó.

7.5 táblázat - Table 7.5

A szellemiek aránya a 10 fő feletti gazdasági szervezetekben -
Rate of non-manual employed in the organisation more than 10 persons

%

Gazdasági ág - Sector	1994	1995
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás - Agriculture, forestry	22,3	22,2
Bányászat - Mining	17,7	17,6
Feldolgozóipar - Manufacturing	22,2	22,0
Villamosenergia-, gáz-, hő- és vízellátás - Electricity, gas, steam and water supply	27,6	28,5
Ipar együtt - Industry total	22,7	22,6
Építőipar - Construction	20,2	21,0
Kereskedelem, javítás - Wholesale, retail trade, repair	39,8	40,2
Szálláshely, vendéglátás - Hotels and restaurants	30,2	29,7
Szállítás, posta- és távközlés - Transport, storage and commun.	34,6	36,1
Pénzügyi tevékenység, biztosítás - Financial intermediation	92,2	92,7
Ingatlanügyletek, egyéb szolgáltatás - Real estate, renting and business activities	48,1	47,8
Közigazgatás - Public administration	59,6	60,3
Oktatás - Education	71,7	72,4
Egészségügy - Health and social work	59,1	64,1
Egyéb közösségi és személyi szolgáltatás - Other community, social and personal service activities	43,0	45,8
Összesen - All	40,2	41,4

Adatforrás: Főbb munkaügyi folyamatok 1995. I-IV. negyedév - **Source:** Main courses of labour in I-IV quarters 1995 CSO

Nem kizárt, hogy a fizikai munkakörök tömeges megszűnése változást hozott a szellemi-fizikai munkák arányában. A szellemi tevékenységek növekedésének általában pozitívnak tekintett folyamatát azonban igen sok tényező alakítja, a termelő ágazatok technikai fejlettségétől a szolgáltatásokban a szellemi tevékenységeken alapuló ágazatok növekedéséig. A szellemi-fizikai tevékenységek aránya egyébként a gazdaság fejlődésével párhuzamosan, általában lassan változik, a változások csak hosszabb időszak után érzékelhetők. A rendelkezésre álló adatokból még nem lehet tényleges pozitív változásokra következtetni.

A szakmai képzettségi struktúra változásaira korábbi elemzéseinkben elsősorban a foglalkoztatottak és a regisztrált munkanélküliek összehasonlításából következtettünk. Ez az összehasonlítás azonban a

munkanélküliként nem regisztrált, gazdaságilag inakívvá váltak számának nagyarányú növekedése miatt egyre kevésbé ad módot érdemi következtetésre. A rendelkezésre álló adat azonban mégis érdekes abból a szempontból, hogy az 1994. évi „szabálytalanság" után 1995-ben visszaállt az immár tartósnak tekinthető trend: az állomány-csoportonkénti arányok évről-évre nagyjából azonosak a regisztrált munkanélküliek között.

Az aktív keresők körében a munkanélküliség elsősorban a fizikai foglalkozásúakat sújtja: míg 1990-ben az aktív keresők 66,5 %-a volt fizikai dolgozó, a regisztrált munkanélküliek között tartósan 80 % feletti az arányuk. A nem fizikai foglalkozásúak 33,5 %-os arányukhoz képest 1995-ben a regisztrált munkanélküliek mintegy 19 %-át adták.

A fizikai foglalkozásúak között a saját állomány-csoportjukhoz képest, az 1990-ben foglalkoztatott aktív keresőkhöz viszonyítva 1995-ben kb. 11 % volt a szak- és a betanított munkások regisztrált munkanélkülisége, a segédmunkásoké pedig csaknem 30 %.

A nem fizikaiak körében a munkanélküliség mintegy 6 %-os volt.

7.6 táblázat - Table 7.6

Az aktív keresők és a regisztrált munkanélküliek állomány-csoportonkénti adatainak összevetése -
Comparison of active earners and registered unemployed by status of employment

Állomány csoport Status of employment	Aktív keresők Active earners* 1 Jan 1990		Regisztrált munkanélküliek megoszlása % Distribution of registered unemployed %				Regisztrált munkanélküliek az aktív keresők 1990. évi létszámának %-ában - Registered unemployed in percentage of active earners in 1990	
			1992.	1993.	1994.	1995.		
	fő - pers	%	december				fő - pers	%
Szakmunkás - Skilled workers	1.599.481**	35,3	35,0	35,9	49,0	35,1	174.211	10,9
Betanított munkás - Semi-skilled workers	1.044.432	23,1	23,4	22,7	27,3	24,0	119.182	11,4
Segédmunkás - Unskilled workers	367.295***	8,1	25,2	24,4	8,2	22,0	109.005	29,7
Fizikai együtt - All manual	3.011.208	66,5	83,6	83,0	84,5	81,1	402.398	13,4
Nem fizikai fogl. - Non-manual	1.515.949	33,5	16,4	17,0	15,5	18,9	93.495	6,2
Összesen - Total	4.527.157	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	495.893	11,0

* Az aktív keresők állomány-csoportonkénti összetételéről nincs újabb adat. - The latest available data on active earners by status of employment

** Ide számítva az önálló fizikai foglalkozásúakat. - Including self-employed manual workers.

*** Ide számítva a fizikai foglalkozású segítő családtagokat, beleértve a mezőgazdasági tsz. segítő családtagjait is. - Including manual family workers, even family workers of co-operatives in agriculture

Adatforrás: Aktív keresők: 1990. évi népszámlálás 3. kötet, OMK Havi Közlemények. - **Source of data:** Active earners: Population Census 1990, Volume 3, Monthly Reports, NLC

Bár általánosságban valószínűleg változatlanul igaz, hogy a képzettebbeknek jobbak az esélyeik, mint a képzetleneknek, ezt ma aligha lehet a szerény kereslet adataival alátámasztani. Mint arról már szó volt, az álláshelyeknek csak töredékét jelentik be az állami munkaközvetítő szervezetekhez, főként azokat, amelyeket nem sikerült baráti, családi közvetítéssel betölteni. A nyilvántartott üres álláshelyek több mint 60 %-ára ugyan szakmunkást vagy nem fizikai foglalkozásút kerestek, de a legkeresettebb varrónői állások egyaránt lehetnek szak- vagy betanított munkás munkakörök. Emellett a tapasztalatok szerint a külföldiek által telepített üzemek jó részében az új munkahelyek jellemzően betanított szalagmunkát jelentenek. A nem-állami munkaközvetítőknél is a tipikus igény a néhány hétre vagy néhány hónapra szóló, betanításon alapuló idénymunka.

Természetesen kivételt képeznek a vezető munkatársakat közvetítő cégek, amelyek a magasan kvalifikált, nyelvet tudó szakértőket keresik; esetenként idegen nyelvű újsághirdetésekkel, de nem a regisztrált munkanélküliek közül.

7.7 táblázat - Table 7.7

Bejelentett álláshelyek állomány-csoportonkénti összetétele -
Registered job vacancies by status of employment

Állománycsoport Status of employment	Üres álláshelyek megoszlása %-ban Distribution of job vacancies %					
	Jan	Dec				
	1991	1991	1992	1993	1994	1995
Szakmunkás - Skilled worker	55,2	46,8	47,3	45,7	49,0	52,1
Betanított munkás - Semi-skilled worker	28,0	29,4	25,0	23,6	27,3	24,3
Segédmunkás - Unskilled worker	9,2	12,8	10,9	7,2	8,2	11,8
Fizikai - All manual	92,4	89,0	83,2	76,5	84,5	88,2
Nem fizikai - Non-manual	7,6	11,0	16,8	25,5	15,5	11,8
Összesen - Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Adatforrás: OMK Havi Közlemények. - **Source of data:** Monthly Reports, NLC

Az állománycsoportok arányainak változása lassú folyamat, ami köztudottan szorosan kapcsolódik a szakmák modernizálásához, s a velejáró kvalifikációs igényekhez. Az 1995-ben már érzékelhető nagyságrendben idetelepített új technikai eszközök előnyös vagy előnytelen képzettségi hatásainak megismeréséhez azonban máris sokoldalú és részletes felmérések kellenének.[25]

---

25 A kormány modernizációs programjában a gazdaság fellendülésének az egyik legfontosabb tényezője a magyar szakértelem hasznosulása. A feldolgozóiparban - és ezen belül az exportban - a bérmunka, s az idetelepülő modern technika azonban mintha éppen a szaktudás leértékelődését hordozná.

8. *A KERESETEK ALAKULÁSA 1995 - EARNINGS IN 1995*[*]

Az 1995. év főbb keresetalakulási tendenciáinak bemutatása előtt felhívjuk a figyelmet arra, hogy a KSH adatai 10 fő feletti gazdálkodó szervezeteknél és költségvetési intézményeknél alkalmazásban állók átlagkeresetére vonatkoznak. Ez a kör a bérből és fizetésből élők mintegy 90 %-át fogja át, azaz 1995-ben mintegy 2.585 ezer, teljes munkaidőben dolgozó kereseti viszonyairól tájékoztat.[26]

8.1 A reálkeresetek - The real earnings

1995-ben a 10 fő feletti gazdálkodó szervezeteknél és a költségvetési intézményeknél alkalmazásban állók 16,8 %-os bruttó átlagkereset-növekedése a nettó kereset mindössze 12,6 %-os emelkedését jelentette, ami a 28,2 %-os fogyasztói árindex következtében az utóbbi 6 év legnagyobb, 12 %-ot meghaladó mértékű reálkereset csökkenését eredményezte.

8.1 táblázat - Table 8.1

A havi bruttó és nettó átlagkereset, a fogyasztói árindexek, valamint a reálkeresetek alakulása, 1989-1995 -
Monthly gross and net average earnings, the consumer price index and the real earnings from 1989 to 1995

Év Year	Teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi átlagkeresete* - Average monthly earnings of full time employees				Fogyasztóiár index - Consumer price index	Reálkereseti index - Index of real earning
	bruttó - gross	nettó - net	bruttó - gross	nettó - net		
	Ft/hó/fő - HUF/months/pers.		előző év = 100,0 - previous year = 100,0			
1989	10.571	8.165	117,9	116,9	117,2	99,7
1990	13.446	10.108	128,6	121,6	128,9	94,3
1991	17.934	12.948	130,0	125,5	135,0	93,0
1992	22.294	15.628	125,1	121,3	123,0	98,6
1993	27.173	18.397	121,9	117,7	122,5	96,1
1994	33.939	23.424	124,9	127,3	118,8	107,2
1995	38.900	25.891	116,8	112,6	128,2	94,2

* **Megjegyzés:** 1989-91. évi kereseti adatok az összes jogi személyiségű gazdálkodó szervezetre vonatkoznak. Az 1992-94. közötti adatok a 20 fősnél kisebb, az 1995. éviek pedig a 10 fősnél kisebb vállalkozások adatait nem tartalmazzák. - **Note:** Data of earning from 1989 to 1991 cover all of organizations with legal entity. Data from 1992 to 1994 cover only the organisations more than 20 employees and 1995' more than 10.
Adatforrás: Foglalkoztatottság és kereseti arányok 1993-95. KSH, 1995; Főbb munkaügyi folyamatok 1995 I-IV. negyedév, KSH, 1996. - **Source:** Employment and rate of earnings from 1993 to 1995, CSO, 1995; Main courses of labour in I-IV quarters of 1995, CSO, 1996

---

* A fejezet szerzője dr. Lakatos Judit, KSH.

26 A kereseti adatok nem foglalják magukba a foglalkoztatottak mintegy 15,5 %-át kitevő 562 ezer egyéni vállalkozót, segítő családtagjait, és a társas vállalkozókat, továbbá a 10 fő alatti szervezeti körben becsülhető 250-300 ezer alkalmazásban állót. Bár a kimaradó körről kevés információ áll rendelkezésre, ezek arra utalnak, hogy itt a keresetek relatíve alacsonyak, (legalábbis az átlag szintjén), mert a vállalkozói jövedelmek és az un. egyéb jövedelmek (ide érve a "zsebből szebbe" típusút is) a meghatározóak.

A vizsgált körben alkalmazásban állók mintegy 68 %-át foglalkoztatja a versenyszféra. Itt a keresetek nagyobb arányban (bár az inflációtól jelentősen elmaradva) 19,6 %-kal emelkedtek, mint a költségvetési intézményeknél, ahol közel 850 ezer teljes munkaidős alkalmazott mindössze 10,7 %-os bruttó keresetnövekedést ért el. 1995-ben ugyanis nem változott a közalkalmazottak illetményalapja, s bár a köztisztviselők 1995. január 1-vel kellett, hogy elérjék a törvényben rögzített illetményszintet, ez utóbbi intézkedés - e szféra korábban is kisebb lemaradása, s a költségvetési létszámon belüli alacsony súlya miatt - nem gyakorolt jelentős hatást a kereseti index alakulására. Az illetményrendszer bevezetésével a költségvetési szféra keresetalakulása nagy mértékben kiszámíthatóvá vált, s egyben jelentős központi eszközt jelent a kereseti folyamatok közvetlen irányításában. A költségvetés alkalmazottai azonban folyamatosan igénylik az illetményalapnak a versenyszféra bérnövekedési arányait figyelembe vevő módosítását. (Ennek hatására 1994 "hullámhegy", 1995 "hullámvölgy" volt, melyet 1996-ban - az eddigi megállapodások értelmében - várhatóan újra a két szféra kiegyenlítettebb - s így a költségvetés esetében az előző évinél lényegesen magasabb - keresetnövekedés fog jellemezni.)

A költségvetési intézményeknél foglalkoztatottak relatív kereseti hátránya még szembetűnőbb, ha az összehasonlítást az alapállománycsoport szintjén (azaz külön a fizikaiakra és külön a szellemiekre) végezzük el. Míg összességében a költségvetési intézményekre jellemző bruttó átlagkereset alig 2 %-kal maradt el a versenyszféráétól, a fizikaiak elmaradása 15 %, a szellemieké pedig 25 % volt 1995-ben. Ha a költségvetési szféra alapállománycsoportos összetétele a versenyszféráéval lenne azonos - akkor az adott átlagkereseti szintek mellett - a 2 %-os lemaradás 20 %-ra módosulna. A költségvetés valamennyi területén - de különösen az oktatás nemzetgazdasági ágban - a felsőfokú végzettségűek aránya lényegesen magasabb, mint a nemzetgazdasági átlag. Ennek a ténynek a tükrében a költségvetési területek kereseti hátránya még nagyobb. Ezt a hátrány az elmúlt években a nagyobb munkahelyi biztonság - s bizonyos munkakörökben a rövidebb munkaidő, illetve hosszabb szabadság - némileg ellensúlyozta. A kereseti különbség részben ezért, részben a szakképzettség konvertálási gondjai, részben pedig a fogadókészség hiánya miatt nem eredményezett nagyobb arányú munkaerő mozgást.

8.2 táblázat - Table 8.2

A teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi átlagkeresetének alakulása a versenyszférában és a költségvetésben, 1995
Monthly average earnings of full time employed persons in the enterprises and in the public sector

Megnevezés Denomination	Fizikai foglalkozású - Manual		Szellemi foglalkozású - Non-manual		Összes alkalmazásban álló - All employed	
	Ft/fő - HUF/pers	1994=100,0	Ft/fő - HUF/pers	1994=100,0	Ft/fő - HUF/pers	1994=100,0
Bruttó - Gross						
Versenyszféra - Enterprises	30.034	118,2	59.783	120,3	39.180	119,7
Költségvetés - Public sec.	25.480	108,5	44.732	110,2	38.296	110,7
Együtt - All	29.203	116,6	52.250	115,5	38.900	116,8
Nettó - Net						
Versenyszféra - Enterprises	21.437	115,0	36.129	113,6	25.954	114,8
Költségvetés - Public sec.	19.125	108,7	29.085	106,6	25.755	107,8
Együtt - All	21.015	113,9	32.603	110,2	25.891	112,6

Adatforrás: Főbb munkaügyi folyamatok 1995 I-IV. negyedév, KSH 1996. - **Source:** Main courses of labour in I-IV quarters, 1995, CSO, 1996

Míg az 1995. évi bruttó keresetnövekedés ütemét a versenyszféra viszonylag szerény, csak az előző (1994.) évi fogyasztói áremelkedéssel lépést tartó, illetve a költségvetés igen alacsony keresetnövekedése határozta meg, addig a nettó keresetek alakulását az adott évi személyi jövedelemadó és elvonási rendszer is jelentősen befolyásolta. Így 1994-ben, mikor a nyugdíj és egészségbiztosítási járulék után nem kellett SZJA-t fizetni, a nettó keresetek jobban nőttek mint a bruttó. 1995-ben viszont a nettó és a bruttó keresetnövekedési ütem közötti - az előbbi hátrányára mutatkozó - mintegy 4 százalékpontos ütemkülönbség újból visszaállt.

8.2 Az ágazati kereseti arányok - Rate of earnings by sectors

Mivel az éves keresetstatisztika feldolgozása még nem fejeződött be, az évközi adatok alapján a keresetek alakulását csak néhány fontosabb vetületben, így ágazat és állománycsoport szerint lehet elemezni. 1995-ben az ágazatok relatív kereseti pozíciójára a legnagyobb hatással a versenyszféra és a költségvetés közötti rés tágulása volt. Ennek következtében azokban a nemzetgazdasági ágakban, amelyekben a költségvetési intézményeknél foglalkoztatottak vannak túlsúlyban, azaz az oktatás (34.866.- Ft), az egészségügy és szociális ellátás (32.462.- Ft), újra a legalacsonyabb bruttó átlagkeresetű területek közé sorolódtak vissza. Bár voltak ennél alacsonyabb bruttó átlagkeresetű ágak, ágazatok is, mint például a mezőgazdaság, halászat (29.873.- Ft), a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás (29.370.- Ft), valamint a feldolgozóipar néhány hagyományosan rosszul fizető területe, mint a textília, ruházati, bőrtermék gyártása ágazat (24.938.- Ft). Ezekben az ágakban, ágazatokban azonban

kivétel nélkül magasabb volt a bruttó keresetek növekedési üteme 1995-ben. Állomány csoportok szintjén (azaz a fizikai és szellemi foglalkozásúakat külön vizsgálva) a különbség már egyértelműen az oktatás és egészségügy területén dolgozók hátrányát mutatja.

A nemzetgazdasági ágak kereseti sorrendjében 1995-ben is megtartotta első helyét a pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatásai ágazat (71.194.- Ft) ezt követte a villamosenergia-, gáz-, hő-, vízellátás (50.805.- Ft) és a bányászat (50.765.- Ft). Míg azonban a pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatásai területén dolgozók 93 %-át szellemi munkakörben foglalkoztatták, ez az arány a két utóbbi nemzetgazdasági ágban 29 %, illetve 18 % volt. Igy bár a szellemi foglalkozásúakat mind a villamosenergia-, gáz-, hő-, vízellátás, mind a bányászat nemzetgazdasági ágban jobban fizették, mint a pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatásban, mégis ez utóbbi bruttó kereseti színvonala volt a nagyobb. Foglalkoztatási súlya szempontjából még mindig kiemelkedő helyet elfoglaló feldolgozóiparon belül a vegyipar kereseti átlaga volt a legmagasabb (54.835.- Ft) s ugyanakkor ezt az alágazatot jellemezte 1995-ben a legnagyobb kereseti dinamika is, míg a másik pólust a már említett textília, ruházati bőrtermék gyártása mellett, a viszonylag csekély létszámú bútor és egyéb feldolgozóipari termékgyártás ágazat képviselte.

Néhány terület kereseti lemaradása a versenyszférán belül is markánsabbá vált az utóbbi években. Igy a korábban relatív magas kereset jellemezte építőipar a - részben a különböző ún. atipikus foglalkoztatási formák terjedésének átlagkereset torzító hatása miatt - a legalacsonyabb keresetű ágazatok közé került, de az átlagosnál alacsonyabb a keresetek szintje és növekedési üteme azokban a szolgáltatási ágazatokban is, ahol jellemző a borravaló, illetve a kisszervezetek nagyobb súlya miatt a „zsebből zsebbe" történő fizetés.

1995-ben tovább javítottak kereseti pozícióikon a monopol helyzetű területek (vasúti szállítás, energia szektor egyes ágazatai), illetve néhány esetben az ágazat meghatározó vállalatainak privatizációja (pl. dohányipar) eredményezett a korábbinál gyorsabb keresetnövekedést. Az előbbi eset nem feltétlenül, az utóbbi viszont általában racionálisabb létszámfelhasználással (létszámcsökkentéssel) párosult. (Az eltérő ütemű létszámcsökkentésre vonatkozó megállapítás még határozottabban igaz, ha a költségvetési intézményeket és a versenyszférát hasonlítjuk össze. Az előbbi szférában stagnált, illetve kissé csökkent a létszám az utóbbi két évben, ami egyben azzal is járt, hogy a keresetnövekedésnek belső forrásai nem, vagy csak igen korlátozott mértékben teremtődhettek meg.)

8.3 táblázat - Table 8.3

Az alkalmazásban állók létszámának és bruttó keresetének változása, 1995
Change in employment and earnings in 1995

Nemzetgazdasági ág - Sectors	Az ágazatban foglalkoztatottak aránya (%) - Employed in the sector	Az alkalmazásban állók létszámának változása - Change of employed pers. 1994 =100,0	A bruttó kereset - Gross earning	
			nagysága Ft/fő/hó - HUF/pers/ month	változása change 1994 = 100,0
Mezőgazdaság, vadászat, halászat - Agriculture, forestry	6,4	90,7	29.873	121,2
Bányászat - Mining	0,6	82,4	50.765	118,5
Feldolgozóipar - Manufacturing	26,3	94,7	38.797	121,3
Ezen belül: Élelmiszer-, ital-, dohánytermék gyártás - Manufacturing of food, beverages, tobacco	5,2	93,8	39.254	119,4
Textília, ruházati bőrtermék gyártása - Textiles, wearing apparel, footwear, leather	4,7	92,9	24.938	121,2
Fa-, papír-, nyomdaipari termék gyártás - Wood, paper prod., publishing and printing	2,0	93,9	39.760	118,3
Vegyipar - Chemistry	3,2	96,9	54.835	123,5
Nemfém ásványi termék gyártása - Non-metallic mineral products	1,2	96,3	40.318	121,6
Kohászat, fémfeldolgozás - Metals, metal products	3,0	95,5	40.582	121,9
Gépipar - Machinery	6,1	96,2	40.356	120,9
Egyéb feldolgozóipar - Furniture, recycling	0,9	90,6	28.030	117,3
Villamosenergia-, gáz-, hő-, vízellátás - Electricity, gas steam and water supply	3,4	96,8	50.805	120,8
Építőipar - Construction	4,5	82,7	32.544	116,7
Kereskedelem, közúti jármű, közszükségleti cikk javítása, karbantartása - Wholesale, retail trade, repair	9,4	93,4	36.311	117,1
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás - Hotels and restaurants	2,2	94,5	29.370	113,2
Szállítás, raktározás, posta és távközlés - Transport, storage and commun.	9,1	97,4	41.437	117,4
Pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatásai - Financial intermediation	2,4	100,1	71.194	115,4
Ingatlanügyletek, bérbeadás - Real estate, renting and business activities	3,9	93,7	41.716	117,0
Közigazgatás és kötelező társadalombiztosítás - Public administration	9,5	97,6	45.816	113,6
Oktatás - Education	10,7	96,9	34.866	107,5
Egészségügy és szociális ellátás - Health and social work	8,8	97,3	32.462	109,3
Egyéb közösségi, társadalmi és személyi szolgáltatás - Other community, social and personal service activities	2,7	93,5	39.884	117,1
Nemzetgazdaság összesen - All	**100,0**	**94,7**	**38.900**	**116,8**

Adatforrás: Főbb munkaügyi folyamatok I-IV. negyedév, 1995 KSH 1996 - **Source:** Main courses of labour, I-IV quarter 1995, CSO, 1996

A nemzetgazdasági ágak, ágazatok közötti kereseti távolság 1995-ben egyértelműen tovább nőtt, abból az egyszerű tényből következően, hogy az alacsony átlagkeresetű területeket alacsony, míg a magas keresetűeket, néhány kivételtől eltekintve (mint például a pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatásai nemzetgazdasági ág), az átlagot meghaladó kereseti dinamika jellemezte.

8.3 A szellemi és fizikai munkakörök keresetei - Wages and salaries in manual and non-manual jobs

A fizikai és a szellemi munkakörben dolgozók díjazása közötti relatív különbség az utóbbi években még az ágazati kereseti differenciálódásnál is jelentősebben változott, bár attól nem teljesen független. Az évtizedekig tartó nivellálódás következtében 1989-ben a szellemi munkakörben dolgozók átlagosan mintegy 55 %-kal kerestek többet, mint a fizikai munkakörben dolgozó társaik. (1970-ben előnyük 15 %, 1980-ban 25 % volt). 1995-ben viszont az utóbbi állománycsoportba tartozók bruttó kereseti előnye megközelítette a 80 %-ot.[27] A szellemi munkakörben dolgozók javára bekövetkező arányátrendeződés okai összetettek. Közülük a teljesség igénye nélkül jelzünk néhányat:

- A külföldi tulajdonú cégeknél kialakult egy olyan vezetői réteg, melynek díjazása a cég más országbeli üzemeiben dolgozó vezetőkéhez igazodik. Mivel az értelmiségi szakmák egy részében verseny folyik a kvalifikált munkaerőért, a kereslet felhajtja az árat a nem ebbe a körbe tartozó gazdálkodók esetében is.
- A fizikaiakhoz hasonlóan az átlagosnál nagyobb arányban váltak munkanélkülivé az alacsony kvalifikációs szintű munkát végző, s így kisebb keresetű irodai dolgozók. A változás az átlagkereset növekedése irányába hatott.
- A hatékonyabb munkaerő-gazdálkodás jegyében bizonyos szellemi munkakörök komplexebbé váltak. A több munka magasabb - ha a munkaterhek növekedésével nem is feltétlenül arányos - díjazást jelent.
- Az ágazatok kereseti rangsorában általában a szellemi munkát az átlagosnál nagyobb mértékben igénylő területek léptek előre, bár 1995-ben az oktatás és egészségügy alacsony keresetnövekedési üteme ezzel némileg ellentétes hatást gyakorolt.

---

[27] 1994-től a fizikai és szellemi munkakörök tartalma - az új FEOR alkalmazása miatt - némileg módosult. Az egészségügy azonban az átsorolást csak 1995-ben hajtotta végre, így az ápolónők - akik keresete a többi szellemi munkakörben dolgozókéhoz viszonyítva alacsony - 1995-ben a szellemi, 1994-ben viszont még a fizikai állománycsoportba kerültek számbavételre. Döntően ez az oka, hogy az egészségügyben a szellemiek relatív kereseti előnye 1995-ben 1,5 százalékponttal kisebb volt, mint egy évvel korábban.

8.4 táblázat - Table 8.4

A teljes munkaidőben foglalkoztatott fizikaiak és szellemiek havi bruttó átlagkeresetének alakulása, 1995

Average gross earnings of full-time manual and non-manual employees in 1995

Ág, ágazat - Sectors	Fizikai foglalk. - Manual		Szellemi foglalk. - Non-manual		Szell./fiz. ker. arány % - Index of non-manual/manual earnings
	1994= = 100,0	Ft - HUF	1994= = 100,0	Ft - HUF	
Mezőgazdaság, vadászat, halászat - Agriculture, forestry	119,6	25.085	124,9	46.536	1,86
Bányászat - Mining	117,7	43.054	118,8	86.851	2,01
Feldolgozóipar - Manufacturing	120,2	31.454	123,9	64.638	2,06
Villamosenergia-, gáz-, hő-, vízellátás - Electricity, gas steam and water supply	120,2	41.551	119,9	73.525	1,78
Építőipar - Construction	115,2	26.760	117,2	54.733	2,05
Kereskedelem, közúti jármű, közszükségleti cikkek javítása, karbantartása - Wholesale, retail trade, repair	114,7	24.041	118,2	54.043	2,25
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás - Hotels and restaurants	113,0	21.590	114,4	46.812	2,17
Szállítás, raktározás,posta és- távközlés - Transport, storage and commun.	115,2	34.087	118,1	54068	1,59
Pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatásai - Financial intermediation	110,4	41.443	115,2	72.644	1,75
Ingatlanügyek, bérbeadás - Real estate, renting and business activities	109,9	25.760	120,1	57.607	2,24
Közigazgatás és kötelező társadalombiztosítás - Public administration	109,9	31.101	114,3	55.321	1,78
Oktatás - Education	107,6	19.758	107,0	40.092	2,03
Egészségügy és szociális ellátás - Health and social work	105,2	22.469	107,9	37.488	1,66
Egyéb közösségi, társadalmi és személyi szolgáltatás - Other community, social and personal service activities	114,3	27.427	115,5	53.381	1,95
Nemzetgazdaság összesen - All	116,6	29.203	115,0	52.250	1,79

Adatforrás: Főbb munkaügyi folyamatok 1995 I-IV. negyedév, KSH 1996. - **Source:** Main courses of labour in I-IV quarter 1995, CSO, 1995.

8.4 Az állomány csoportok szerinti arányok - Rates of staff groups

Az OMK 1995. évi, az évet jellemző májusi kereseti felvételének adatai szerint a versenyszférában a két szélső kategória - a magasabb vezető állásúak, illetve a segédmunkások - kereseti aránya 4,4:1-hez volt, az ügyviteli alkalmazottak keresete viszont nagyjából a szakmunkásokéval egyezett meg.

8.5 táblázat - Table 8.5

Állománycsoportonkénti bér- és kereseti adatok a vállalkozásoknál
1995. május
Wages and salaries in the enterprises according to staff groups May 1995

Megnevezés - Denomination	Bruttó kereset - Gross earning	Segédmunkások keresete = 1,0 - Earning of unskilled workers = 1,0
Magasabb vezető - Manager in higher position	104.276	4,4
Vezető beosztású alkalmazottak - Employees in leading position	95.042	4,0
Termelésirányítók - Product-managers	56.133	2,4
Szellemi foglalkozású alkalmazottak: ügyintéző felsőfokú végzettséggel - executive with univ. education	65.311	2,7
Szellemi foglalkozású alkalmazottak: ügyintéző középfokú végzettséggel - executive with secondary school ed.	43.959	1,8
Ügyviteli alkalmazottak - Administrative staff	31.664	1,3
Szellemi foglalkozásúak összesen - Non manual together	**54.868**	**2,3**
Segédmunkások - unskilled workers	23.765	1,0
Betanított munkások - semi-skilled workers	29.463	1,2
Szakmunkások - skilled workers	33.761	1,4
Mesterek - masters	50.964	2,1
Fizikai foglalkozásúak összesen - Manual together	**31.855**	**1,3**

Adatforrás: A foglalkoztatottak létszámának és átlagkeresetének 1995. I-IV. negyedévi és IV. negyedévi alakulása és az OMK egyéni bérek, keresetek adatgyűjtéséből származó összefoglaló információk, OMK 1996. - Sources: Number and average earnings of employees in I-IV quarters 1995, CSO; yearly data collecting by NLC, 1996

Összefoglalva az 1995. év kereseti folyamatait, a következő főbb tendenciákat kell kiemelni:

- Az állam közvetlen keresetalakító szerepe csak a foglalkoztatottak mintegy 30 %-át jelentő költségvetési szféra esetén érvényesül, ott viszont igen erőteljesen. Mivel 1995-ben központi béremelésre nem került sor, a költségvetési szférát alacsony keresetnövekedési ütem jellemezte, ami érdemben befolyásolta a kereseti átlag nemzetgazdasági szintű alakulását is.
- A versenyszférában a bérmegállapodásoknak igazából továbbra sincs keresetalakító szerepe. A bér a vállalkozások számára csak egy a költségtényezők közül, ezért ha a más költségtényezők erőteljesen nőnek, igyekeznek a kereseteket a számukra még elfogadható szinten tartani. Ez az önkorlátozó magatartás elsődlegesen a magánvállalkozásokra jellemző, míg a még állami kézben lévő cégeknél jelentős és többnyire sikeres bérnövelési tendencia figyelhető meg.

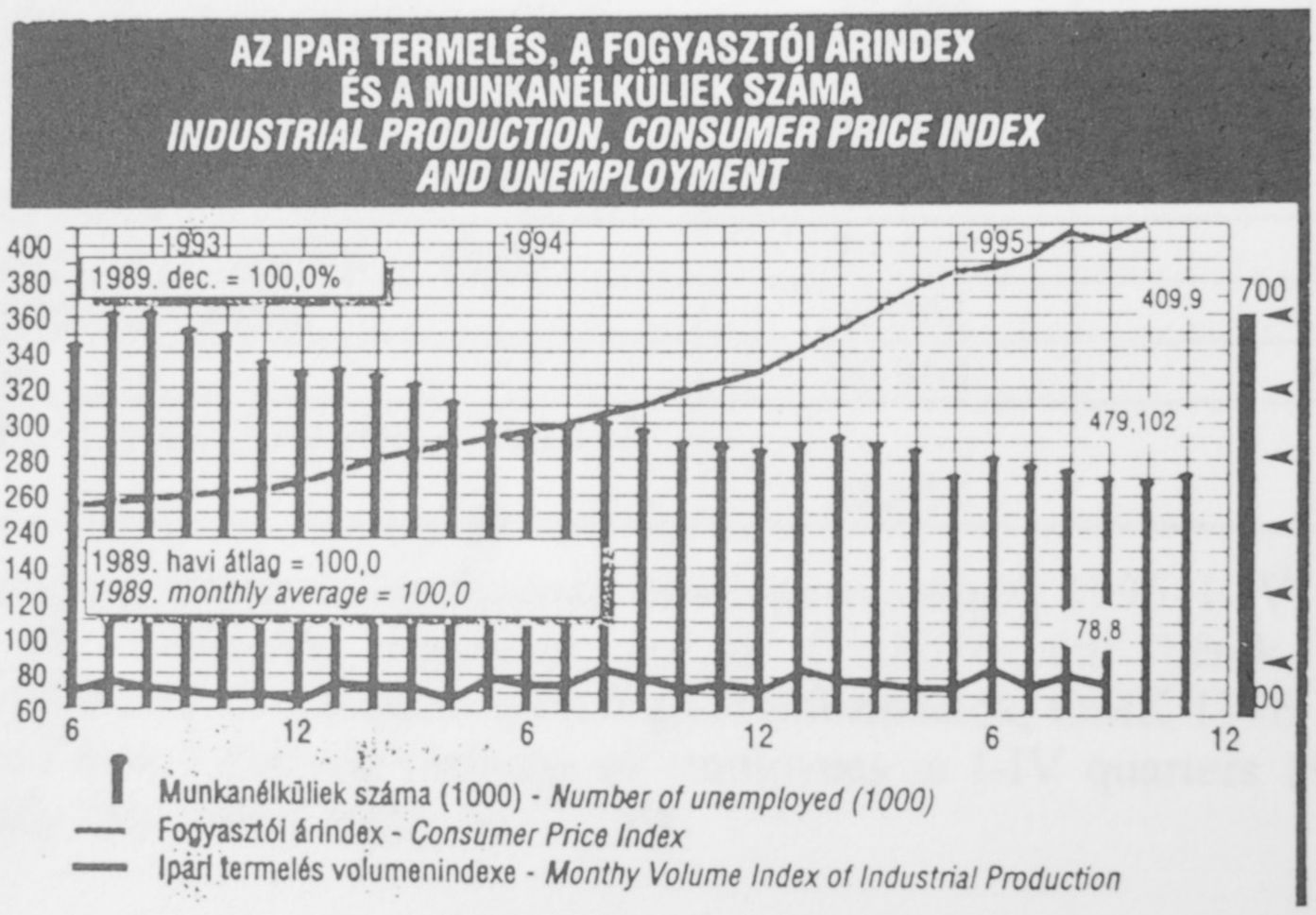
- Az ágazati kereseti különbségek munkaerő-piaci hatását nem lehet kimutatni, ugyanakkor a munkaerőpiacon - de szélesebb értelemben a gazdaságban - végbement változások a kereseti szint alakulását közvetlenül is befolyásolják. Így az alacsonyabb iskolai végzettségűeket, a kvalifikálatlan munkát végzőket nagyobb arányban sújtó munkanélküliség a legtöbb ágazatban önmagában is növelte a kereseti átlagot, míg nemzetgazdasági szinten a szolgáltatási szektor relatív foglalkoztatási súlyának növekedése mérséklően hatott az átlagkereset növekedésére.
- Az átlag mögött növekszik az egyéni keresetek differeciálódása. A versenyszféra felsővezetői keresetei egyre inkább a nemzetközi szinthez igazodnak, ugyanakkor a versenyelőny megőrzése érdekében a különösebb betanulást, szakképzettséget nem igénylő feladatok esetében a fizetés gyakran az adott mikrokörnyezetben még elfogadott minimummal egyezik meg.

II. A MUNKAERŐ KERESLETRE ÉS -KÍNÁLATRA HATÓ ÁTALAKULÁSI FOLYAMATOK - TRANSITION PROCESSES AS FACTORS OF DEVELOPMENTS IN LABOUR DEMAND AND SUPPLY

A KSH 1995. évről szóló értékelése az év legfontosabb gazdasági jellemzőjének azt tekinti, hogy „az aggasztóan gyors egyensúly-romlást sikerült lefékezni. Számottevően (mintegy a harmadával) csökkent a folyó fizetési mérleg passzívuma és 44 %-kal lett kisebb a központi költségvetés hiánya az előző évhez képest. A gazdasági stabilizáció terén elért eredmények azonban több negatív kísérő jelenséggel jártak együtt. Ezek közül a legfontosabb: a gazdasági növekedés lassulása és a lakosság széles rétegeinél az anyagi helyzet romlása" (A KSH jelenti, 1995/12. 5. old.)

A negatív kísérőjelenségek egyike a foglalkoztatás - az előző fejezetekben részletesen tárgyalt - további csökkenése.

8. ábra - Chart 8

(Figyelő, Monitor, 1995. január 18.)

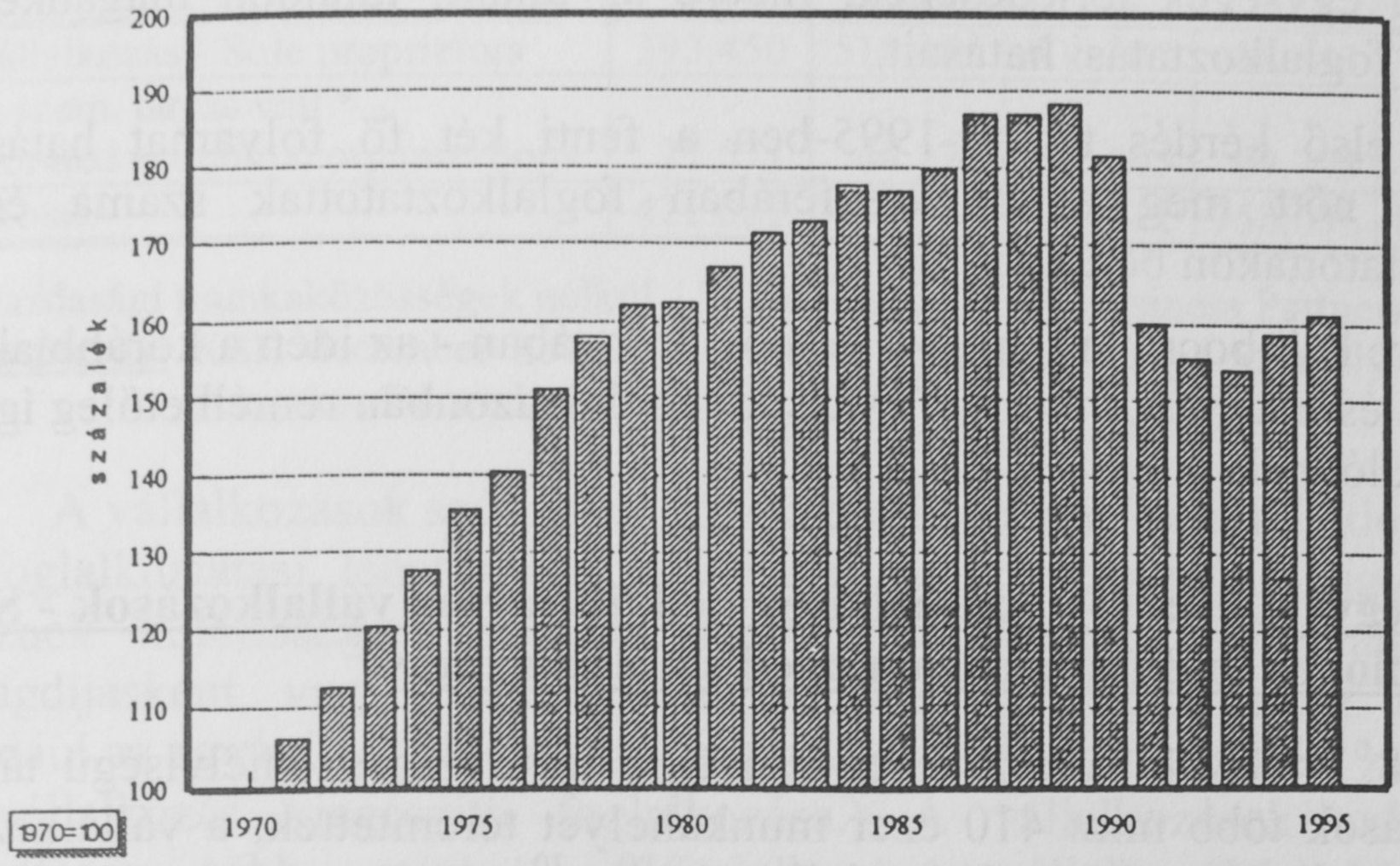
A nemzeti jövedelem a KSH becslése szerint 1995-ben másfél százalékkal nőtt, azaz csak kevéssé mozdult el az előző évitől. Ez egyúttal azt jelenti, hogy a más országokhoz viszonyított, relatív helyzet egy év alatt nem, vagy csak kevéssé változott; a magyar egy főre jutó átlag mindössze kb. 40 %-a az Európai Unióhoz tartozó országokban élők átlagának.[28]

---

[28] A KSH közreadta 31 ország 1993. évi, egy lakosra jutó GDP-ének adatait. Ausztria GDP-jét tekintve 100-nak, ezt több mint 40 %-kal meghaladta Luxemburg, 21 %-kal Svájc eredménye. Ausztriával nagyjából azonos mértékű volt Dánia, Belgium és Norvégia egy főre jutó nemzeti jövedelme. Magyarország - az osztrák GDP 32 %-ával - a 21. helyre került, Írország (72 %), Spanyolország (70 %), Portugália (62 %), Görögország (56 %), Szlovénia (48 %) és Csehország (44 %) mögé. A magyar eredménynél egyebek között Szlovákia (29 %), Törökország (28 %), Oroszország (25 %), Lengyelország (25 %), Bulgária (23 %), Románia (20 %), Ukrajna (16 %) és Moldávia (12 %) egy lakosra jutó nemzeti jövedelme kisebb. (A GDP - bruttó hazai termék - 1993. évi nemzetközi összehasonlításának előzetes eredményei, KSH, 1995.)

9. ábra - Chart 9

A bruttó hazai termék (GDP) alakulása 1970-1995 -
Development of GDP from 1970 to 1995

KSH Statisztikai Hírek, 1996. április

1995-ben a foglalkoztatásra ható tényezők között megjelent az államháztartási reform - egyelőre csak létszámcsökentésben megnyilvánuló - hatása. A gazdaságot átalakító folyamatok - mint a magángazdaság fejlődése, a csőd- és felszámolási eljárások, s a mezőgazdaság jelentős belső átalakulása - az előző évekénél kevésbé erőteljes hatásúak. Pontosabban: bár lassulva, mindhárom területen folytatódtak az előző években kialakult tendenciák. A felerősödött, és a gyengülő hatások azonban egyaránt figyelemre érdemesek.

9. A MAGÁNGAZDASÁG KIALAKULÁSÁNAK HATÁSAI A FOGLALKOZTATOTTSÁGRA - IMPACTS OF EMERGING PRIVAT ECONOMY ON THE EMPLOYMENT

Mint az előző években, a magángazdaság kialakulásának ezúttal is két fő vonulatát követjük nyomon: az egyéni kezdeményezésből létrejött gazdasági egységek terjedésének, illetve az állami tulajdon magánkézbe adásának foglalkoztatási hatásait.

Az első kérdés tehát: 1995-ben a fenti két fő folyamat hatására mennyire nőtt meg a magánszférában foglalkoztatottak száma és a foglalkoztatottakon belüli aránya?

Előre kell bocsátani, hogy - adatok hiányában - az idén a korábbiaknál több becslésre kényszerülünk.[29] A trendvonalak azonban remélhetőleg így is jól kirajzolódnak.

9.1 Az egyéni és a jogi személyiség nélküli társas vállalkozások - Self-employed and unincomportated small business

1988. és 1994. között az egyéni és a nem jogi személyiségű társas vállalkozások több mint 410 ezer munkahelyet teremtettek, a vállalkozók, alkalmazottaik és segítő családtagjaik számára.[30]

A munkaerőmérleg szerint 1994. január 1-én 805,1 ezer fő dolgozott a saját egzisztenciát megalapozó, többnyire kis szervezetekben; az akkori aktív keresők 21,7 %-a.

A szervezetek száma 1995-ben is növekedett, de mind az egyéni, mind a társas vállalkozások növekedési üteme jelentősen lelassult. Különösen az egyéni vállalkozóké: az előző évek 80-100 ezer fős növekedésével szemben 1995-ben már csupán 13.460 új egyéni vállalkozás született. Az egy évvel korábbihoz képest csaknem a felére csökkent a nem jogi személyiségű társas vállalkozások növekedési üteme is.

---

29 Az előző évek gyakorlatától eltérően például a KSH 1995. január 1-i munkaerőmérlegében nem közölte az egyéni vállalkozók és a jogi személyiség nélküli szervezetekben foglalkoztatottakra vonatkozó adatokat. Ezt, az évekig mértékadó információt most közelítő számításokkal igyekeztünk pótolni.

30 A cégjogszabályok értelmében az a cég lehet önálló jogi személyiség, amely üzleti tevékenységéhez elkülönített vagyonnal rendelkezik; az alapításnak az előírt mértékű tőkebefektetés a feltétele. A cég tevékenységéért az elkülönített vagyon értékéig felel, tehát a cég vagyona független a tulajdonosok magánvagyonától. Magyarországon a legáltalánosabb jogi személyiségű cégformák: a vállalat, a szövetkezet, a részvénytársaság (RT) és a korlátolt felelősségű társaság (KFT). A jogi személyiséggel nem rendelkező cégek esetében nem különül el a vállalkozás és a háztartás vagyona, s a vállalkozó teljes vagyonával felel tevékenységéért. Másfelől: minthogy a vállalkozás bevételei nem különíthetők el a háztartás bevételeitől, a vállalkozók általában nem a vállalkozás nyeresége után adóznak, hanem személyi jövedelemadót fizetnek. Nem jogi személyiségűek az egyéni vállalkozások, a társas vállalkozások közül pedig a GMK, a Betéti Társaság és a Közkereseti Társaság.

9.1 táblázat - Table 9.1

Az egyéni vállalkozók és a nem jogi személyiségű társas vállalkozások száma 1990-1995. decemberében - Number of sole proprietors and unincorporated economic organisations in Dec 1990-1995

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Egyéni vállalkozás - Sole proprietors	393.450	510.459	606.207	688.843	778.036	791.496
Nem jogi szem. társas váll.* - Unincorporated economic organisations	27.571	44.279	42.405	69.793	92.393	106.245
Együtt - Total	421.021	554.738	648.612	758.636	870.429	897.741

* Gazdasági munkaközösségek nélkül - Excluding GMK (= Business Partnership in 80')
Adatforrás: KSH december havi jelentések. - **Source of data:** Monthly Bulletin of Statistics, December, CSO

A vállalkozások számának növekedése azonban nem feltétlenül jelenti a foglalkoztatási lehetőségek bővülését. A számbavételnél ugyanis nem tesznek különbséget aszerint, hogy a vállalkozást főfoglalkozásként, nyugdíjasként, vagy kiegészítő foglalkozásként működtetik-e. (1994-ben például az egyéni vállalkozók 45, a társasági tagok csaknem 60 %-ának volt a vállalkozás kiegészítő foglalkozása.) A vállalkozások száma tehát jelentősen több, mint a főfoglalkozású vállalkozóké. Másfelől a vállalkozások fenti száma csak részlegesen tartalmazza a mezőgazdaság önálló termelőit, a családi gazdaságokat. A statisztika (és az adóhatóság) csak azokat tartja számon, akiknek évi egy millió forintnál nagyobb a nettó árbevétele, s ezért adókötelesek, vállalkozói igazolvánnyal és adószámmal rendelkeznek. Ez a mezőgazdasági termelésből élők szerény hányada. Az 1 millió nettó - 2 millió bruttó - árbevételnél kevesebbet elérő kistermelők adómentességet élveznek, s így kimaradnak a statisztikákból is. (A mezőgazdaság egyéni gazdálkodóival a 12. fejezet foglalkozik.)

Nézőpontunkból nem is a szervezetek, hanem a bennük foglalkoztatottak száma lényeges, ezen belül is a főfoglalkozásúaké, akik mint önállók, egzisztenciát teremtenek magunknak, munkahelyet családtagjaiknak és alkalmazottaiknak.

Az egyéni vállalkozások számának 1995. évi szerény növekedése az új alapítások és a megszűnések - még mindig pozitív - egyenlege. Az egyéni vállalkozások (beleértve a nem főfoglalkozásúak által alapított vállalkozásokat is) tevékenységek szerinti szerkezete folyamatosan átrendeződik. A kisipar, és részben a kiskereskedelem 1995-ben már elvesztette számszerinti többségét, s a legtöbb egyéni vállalkozás már a szellemi foglalkozások körében működött. A kisipari vállalkozások száma még valamelyest nőtt, a kiskereskedőké azonban több mint 20 ezerrel csökkent egy év alatt.[31]

---

[31] A KSH adatai szerint 1995. áprilisától havonta átlagosan kétezer kiskereskedő adta vissza egyéni vállalkozói engedélyét; a tapasztalatok szerint jelentős részük nem is volt aktív vállalkozó. Az IPOSz tapasztalata szerint a kiegészítő tevékenységet folytatók csaknem negyede járt el ugyanígy, az érdekképviseletek vezetői szerint az állandó költségek és a közterhek növekedése miatt. (Népszabadság, 1996. január 23.)

9.2 táblázat - Table 9.2

Az egyéni vállalkozások száma a vállalkozás jellege szerint (december hó) -
Sole proprietors by activities (Year, Dec.)

	1991		1992		1993		1994		1995	
	db number	%	db number	%	db number	%	db number	%	db number	%
Szell. foglalk. - Non-manual	137.994	27,0	165.689	27,3	193.888	28,2	243.093	31,2	273.453	34,5
Iparos - Artisans	222.987	43,7	237.687	39,2	242.023	35,1	257.245	33,1	260.511	32,9
Kereskedő - Retailer	146.674	28,7	199.047	32,8	241.353	35,0	255.205	32,8	233.775	29,6
Mg.-i önálló* - Farmers	2.804	0,6	3.784	0,7	11.579	1,7	22.493	2,9	23.757	3,0
Együtt - All	510.459	100,0	606.207	100,0	688.843	100,0	778.036	100,0	791.496	100,0

* Az adószámmal rendelkezők. (Meghatározott - 1993-tól 2 millió Ft feletti - árbevétellel rendelkezők). - Persons owning tax identification number (propiretors having revenue above 1 million HUF obliged to apply for an tax identification number).

Adatforrás: KSH Havi közlemények - **Source of data :** Monthly Bulletin of Statistics, CSO

Az egyéni vállalkozások foglalkozási viszonyairól teljes körűen az OEP, az adóbevallást benyújtók esetében pedig az APEH adatai tájékoztatnak. Az OEP külön is kimutatja a fő- és mellékfoglalkozású egyéni vállalkozók, valamint rendszeresen közreműködő családtagjaik létszámát; alkalmazottaik számát azonban nem; azt a valamennyi alkalmazottat magában foglaló „Alkalmazásban állók" között szerepelteti.

9.3 táblázat - Table 9.3

A főfoglalkozású egyéni vállalkozók és segítő családtagjaik
évi átlagos létszáma -
Yearly average number of sole proprietors (as main job holders)
and their working family members

	1992	1993	1994	1995
Az egyéni vállalkozások száma* - Number of registered sole proprietors	606.207	688.843	778.036	791.496
Az egyéni vállalkozók száma** - Main job holders	383.107	476.229	541.139	558.910
A főfoglalkozású vállalkozók aránya - Share of main job holders	63,2	69,1	69,6	70,6
Segítő családtagok száma - Number of family workers	29.541	26.524	26.717	25.337
Segítő családtagok aránya - Share of family workers	4,8	3,9	3,4	3,2

* KSH dec. havi adat - CSO, data, based on administrative records of Tax Office, CSO
** benne: a mezőgazdasági egyéni vállalkozások - including farmers

Adatforrás: OEP, 1995. évi összefoglaló adat - **Source of data:** Main results 1995, National Health Insurance Fund Administration

Eszerint a főfoglalkozású egyéni vállalkozók száma 1995-ben 17,8 ezer fővel nőtt, (egy évvel korábban még csaknem 65 ezerrel, 1993-ban pedig több mint 93 ezerrel). Ez az önállóvá válás feltételeinek nehezülésére utal. Az összes vállalkozáson belül évek óta stagnál a főfoglalkozásúak aránya, jelezve, hogy a vállalkozások számának növekedése nem járt együtt az önállók részarányának növekedésével.

Ugyancsak évek óta stagnál (sőt kismértékben csökken) a társadalombiztosításhoz bejelentett családtagok száma, jelezve, hogy az érintett családok vagy nem igénylik a társadalombiztosítás ellátásait, mert azokhoz esetleg más jogcímen is hozzájuthatnak, vagy eleve lemondanak a biztosításról.

A másik adatforrásunk az APEH-hez 1995-ben (az 1994. évről) benyújtott adóbevallások összegzett feldolgozása. Az APEH 1994-ben a nyilvántartásban szereplő vállalkozások nem egészen 60 %-ától kapott bevallást; 1995-ben 61,4 %-uktól. A 40 %-nyi hiány igen magas, bár különböző források mintegy 30 %-ra teszik a ténylegesen nem létező, sohasem működött, vagy időközben megszünt, esetleg az adott évben még nem működő vállalkozások arányát.[32]

Minthogy a KSH és az APEH adatai némileg eltérőek (a KSH havi adatokat közöl a vállalkozói igazolvánnyal rendelkezők számáról, az APEH pedig az éves adatot adja meg) más-más adatot kapunk az adóbevallást benyújtók és az azt elmulasztók köréről. Ha a KSH adatait vesszük alapul, akkor a legnagyobb arányban a szellemi szabadfoglalkozásúak mulasztották el az adóbevallást.

9.4 táblázat - Table 9.4

1994-ben nyilvántartott egyéni vállalkozások és az adóbevallást benyújtók száma - Number of sole proprietors in business register of CSO and the ones sending their tax return in 1994

Tevékenység Type of the activity	1994. december havi KSH adat CSO Dec., 1994	1994-ről adóbevallást benyújtók száma Number of tax return senders in 1994	Különbség (KSH adat=100 %) Difference (data of CSO = 100 %)
Szellemi szabadfoglalkozású - Non-manual	243.093	60.896	25,1
Ipari foglalkozású - Artisans	257.245	205.329	79,8
Kereskedelmi - Retailers	255.205	191.095	74,9
Mezőgazdasági* - Farmers	22.493	17.501	77,8
Egyéb - Other	-	3.942	-
Tevékenysége nem ismert - Not identified	-	197	-
Összesen - Total	778.036	478.960	61,4

* Csak az adószámmal rendelkezők. - Including only the ones with tax identification number

Adatforrás: KSH, APEH - **Source of data:** CSO, Tax Office

Az APEH-nek a KSH egységes ágazati osztályozása szerint átsorolt adatai viszont arra utalnak, a legkevesebb adóbevallás az ingatlanügyek, bérbeadás, a gazdasági tevékenységeket segítő szolgáltatás nemzetgazdasági ágba soroltaktól érkezett.

---

32 A korábbi évek tapasztalatait erősítették meg az ügyészek, valamint a cégbírói egyesületek vezetői, akik szerint a bejegyzett cégek mintegy 30 %-a csak papíron létező, leginkább az adózás kijátszására alakult fantomcég. (Népszabadság, 1995. december 12.)

9.5 táblázat - Table 9.5

Az 1995-ben adóbevallást benyújtók száma és aránya gazdasági áganként -
Number of tax-return senders in 1995 by sectors

Gazdasági ág - Sectors	Egyéni vállalkozások - Sole proprietors		
	KSH 1995. január - CSO	APEH-nál 1994-ben adóbevallást benyújtó - Tax return senders in 1994	A KSH adatok %-ában % of CSO's data
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás - Agriculture	29.117	17.501	60,1
Bányászat - Mining	42	27	64,3
Feldolgozóipar - Manufacturing	82.989	64.741	78,0
Építőipar - Construction	54.236	42.204	77,8
Kereskedelem, javítás - Wholesale etc.	233.672	177.537	76,0
Szálláshely, vendéglátás - Hotels and restaurants	32.018	25.164	78,6
Szállítás, posta- és távközlés - Transport, storage and comm.	57.678	42.389	73,5
Pénzügyi tevékenység, biztosítás - Financial			
Ingatlanügyletek, gazd.tev.-t segítő szolg. - Real estate, renting.	232.221	70.101	30,2
Egészségügy - Health and social work	9.286	5.200	56,0
Egyéb közösségi és személyi szolgáltatás - Other service activities	49.952	33.899	67,8
Összesen- Total	781.191	478.763	61,3

Adatforrás: KSH havi jelentés, APEH - **Source:** Monthly Bulletin of Statistics, CSO; Tax Office

Az adóbevallások benyújtása vagy hiánya számunkra a foglalkoztatásra levonható következtetéseket is tartalmaz. Mind a szellemi tevékenységűek, mind az ingatlanok és ingóságok bérbeadásával, és az ugyancsak szellemi tevékenységet jelentő gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatást (pl. adótanácsadást, könyvelést) végzők körében magas a kiegészítő foglalkozásúak aránya. Feltételezhetjük, hogy az adóbevallást benyújtó 60 % jól reprezentálja az egyéni vállalkozások tényleges foglalkoztatási képességét.

Az 1994. évről szóló adóbevallások ilyen nézőpontból több figyelemreméltó változást hoztak felszínre.

9.6 táblázat - Table 9.6

Az adóbevallást benyújtó egyéni vállalkozásokban dolgozók 1994. évi létszáma -
Number of sole proprietors sending tax return and number of persons employed by them in 1994

A tevékenység jellege Activitiees	Vállalkozók száma number of sole proprietors				Foglalkoztatott Employed		Főfoglalkozásúak együtt All main job holders
	Főfoglalkozású Main job	Kieg.tevékenységű Second job	Nyugdíjas Pensioners	Együtt All	családtagok family workers	alkalmazottak employees	
Szellemi (fő)							
Non-manual (persons)	19.761	35.275	5.860	60.896	2.090	9.952	31.803
%	32,5	57,9	9,6	100,0			
Ipari (fő)							
Industrial (persons)	132.385	58.367	14.677	205.329	16.030	84.724	233.039
%	64,5	28,4	7,1	100,0			
Ker. és vend.ip (fő)							
Trade and restaurants (persons)	97.566	74.763	18.666	191.095	14.221	71.916	183.803
%	51,1	39,1	9,8	100,0			
Mezőgazdasági* (fő)							
Agricultural*(persons)	8.004	5.109	4.388	17.501	329	2.604	10.937
%	45,7	29,2	25,1	100,0			
Egyéb (ingó- és igatlan bérbeadás) (fő)							
Other (real estate) (persons)	1.165	2.040	737	3.942	153	819	2.137
%	29,5	51,8	18,7	100,0			
Összesen** (fő)							
Total (persons)	258.881	175.554	44.328	478.763	32.823	170.015	461.719
%	54,1	36,7	9,2	100,0			

* Az adószámmal rendelkezők. - Including only the ones with tax identification number
** Besorolatlan, 175 vállalkozó, 5 családtag, 17 alkalmazott, együtt 197 fő. - Not identified 175 sole proprietor, 5 family members, 17 employees, together 197 persons
Adatforrás: APEH 1994. évi adóbevallások - **Source of data:** Tax return forms in 1994, Tax Office

A benyújtott adóbevallások szerint bár nőtt a vállalkozók száma, nem változott a fő-, a mellékfoglalkozásúak és a nyugdíjasok aránya: változatlanul az egyéni vállalkozók alig több mint fele volt főfoglalkozású. Lényegében a korábbival azonos nagyságrendű a foglalkoztatott családtagok száma is. (Az adóbevallásokban egyébként mintegy 24 ezer fővel kevesebb családtag szerepel, mint egy évvel korábban, így is több, mint a társadalombiztosítás adataiban; a nagyobb létszám itt nyilvánvalóan az adó megtakarítást szolgálja.)

Meghökkentő viszont a különbség az alkalmazottak létszámában. 1994-ben 334,9 ezer, 1995-ben pedig az előző évi létszám kb. fele, 170 ezer alkalmazott foglalkoztatása szerepelt a bevallásokban.[33]

---

[33] Az újabb, a korábbinál részletesebb szakmai adatok ismeretében sajnos nem zárható ki az 1993 évi feldolgozásokból származó téves adatközlés; ezt azonban utólag már nem tudjuk ellenőrízni. Az akkori adatfeldolgozás során ugyanis úgy döntöttek, hogy elfogadják - és nem korrigálják - a bevallott adatokat.

9.7 táblázat - Table 9.7

Egyéni vállalkozók, alkalmazottak és segítő családtagjaik száma 1992-1994-ben -
Number of sole proprietors, their employees and family workers from 1992 to 1994

Megnevezés Denomination	A feldolgozott adóbevallások szerint According to the processed tax return forms					
	in 1992		in 1993		in 1994	
	fő - pers	%	fő - pers	%	fő - pers	%
Egyéni vállalkozó - Sole proprietor	338.776	100,0	402.893	100,0	478.763	100,0
ebből: - of which:						
- főfoglalkozású - main jobs	184.183	54,4	218.220	54,2	258.881	54,1
- kiegészítő foglalkozású - second jobs	124.068	36,6	147.982	36,7	175.554	36,7
- nyugdíjas - pensioners	30.525	9,0	36.691	9,1	44.328	9,2
Alkalmazottak száma - Number of employees	104.562	100,0	334.948	100,0	170.015	100,0
ebből: - of which:						
- főfoglalkozásúnál - at main job holder	88.111	84,3	287.330	85,8	139.401	82,0
- kiegészítő foglalkozásúnál - at second job holder	13.169	12,6	41.838	12,5	24.478	14,4
- nyugdíjasnál - at pensioner	3.282	3,1	5.780	1,7	6.136	3,6
Segítő családtagok száma - Number of family workers	39.683	100,0	57.148	100,0	32.823	100,0
ebből: - of which:						
- főfoglalkozásúnál - at main job holder	28.992	73,1	45.518	79,6	23.146	70,5
- kiegészítő foglalkozásúnál - at second job holder	8.023	20,2	8.727	15,3	7.214	22,0
- nyugdíjasnál - at pensioner	2.668	6,7	2.903	5,1	2.463	7,5
Összes foglalkoztatott - Total employed persons	483.021		794.989		681.601	

Adatforrás: APEH, 1992-1994. évi adóbevallások. - **Source of data:** Tax return forms from 1992 to 1994, Tax Office

Minthogy a főfoglalkozású vállalkozók számának mintegy 40 ezer fős növekedése nem ellensúlyozta az alkalmazottak és a családtagok számának csökkenését, az adóbevallások szerint az egyéni vállalkozásokban foglalkoztatottak 1993. évi 610 ezres létszáma 1994-ben összességében 148,6 ezer fővel csökkent.

A növekedés és a csökkenés azonban tevékenységenként jelentősen eltérő tendenciákat mutat. Az APEH adatainak részletes elemzéséből négy fő tendencia rajzolódik ki:

Vannak tevékenységek, ahol

1.) mind a vállalkozók, mind az alkalmazottak száma nőtt;
2.) a vállalkozók száma nőtt, az alkalmazottaké arányosan csökkent;
3.) a vállalkozók száma nőtt ugyan, de az alkalmazottaké zuhanásszerűen csökkent
4.) mind a vállalkozók, mind az alkalmazottak száma csökkent.

ad 1. A létszámot bővítő tevékenységek körébe tartoznak a szellemi tevékenységek diplomához kötött szakmái (orvos, állatorvos, tervező, építész, számviteli szakember); számos ipari tevékenység; a kereskedelem több ága, a szállítás, különféle szolgáltatások. A növekedés a vállalkozók körében 36 ezer, az alkalmazottak körében 12 ezer fő volt.

ad 2. Több tevékenységben az alkalmazottak száma csökkent ugyan, de a csökkenést ellensúlyozó mértékben nőtt az önállóak száma. Ez történt a diplomához nem kötött szellemi és sport-tevékenységek esetében (az alkalmazottak száma 8.900 fővel csökkent, az önállóké 14 ezer fővel nőtt); a gépipari szakmák esetében (az alkalmazottak száma 2.100 fővel csökkent, az önállóké 3.800 fővel nőtt); az éttermek, bisztrók üzemeltetőinél (alkalmazotti létszámcsökkenés 359 fő, a vállalkozók létszámnövekedése 1.731 fő); az eszpresszók, cukrászdák üzemeltetőinél (az alkalmazotti létszámcsökkenés 62 fő, a vállalkozói létszám növekedése 1.712 fő).

Ezekben a szakmákban valószínűsíthető, hogy az alkalmazottak kisebb-nagyobb hányada vállalkozói igazolványt kiváltva folytatja alkalmazotti munkáját. Néhány szakmában nem lehet véletlennek tekinteni a számok egybeesését: a fémtömegcikk gyártók alkalmazottainak száma 1.083 fővel csökkent, de 1.337 fővel nőtt a vállalkozóké. A közlekedési eszközöket javítóknál a változás: 966 fős alkalmazotti létszámcsökkenés, 956 új vállalkozó. A háztartási gépjavítóknál: 107-tel kevesebb alkalmazott, 278-al több vállalkozó. A gépipari szakmákban együttesen 2.156-tal csökkent az alkalmazottak száma és 3.882 fővel nőtt a vállalkozóké. Az arányváltozás e szakmákban együttesen: az alkalmazottak 18 ezer fős csökkenésével az önállók 22,7 ezres növekedése áll szemben.

ad 3. Mindössze 2 olyan tevékenység van, ahol az alkalmazotti létszámcsökkenés jelentősen nagyobb, mint a vállalkozói létszámnövekedés. Az egyik az építőipar, amelyből 95 ezer alkalmazott tűnt el. (Feltehető, hogy itt az 1993-as adat volt téves.) A másik az élelmiszerkiskereskedelem, amely több mint 44 ezer alkalmazottat vesztett. E két szakma alkalmazotti létszámvesztesége egyébként a teljes alkalmazotti létszámveszteség mintegy 80 %-át adja; s a 139,5 ezres alkalmazotti létszámvesztéssel szemben csupán 9 ezer az új vállalkozó.

ad 4. Három tevékenység épült le jelentősen 1994-ben, ahol mind a vállalkozók, mind az alkalmazottak száma egyaránt csökkent. Ezek: a kereskedelemben a szerződéses üzletek (vállalkozók: - 333, alkalmazottak: - 2.015); ugyancsak a kereskedelemben a felvásárlók (vállalkozók: - 6.049, alkalmazottak: - 939) és a vendéglátásban a büfék, kocsmák vállalkozói (-1.829) és alkalmazottai (- 19.275). Az együttes csökkenés 30,4 ezer fő (8,2 ezer vállalkozó és 22,2 ezer alkalmazott).

A tevékenységek szerinti létszámváltozások tehát nem az egyéni vállalkozói szektor egésze, hanem néhány, meghatározott foglalkozás visszaszorulását mutatják. A tényleges leépítéseken túl nyilvánvaló, hogy az alkalmazottak jelentős része esetében fiktív leépítés történt: őket a közterhek csökkentése érdekében vállalkozói igazolvány kiváltására bírták rá a munkaadók, s immár vállalkozóként (vagypedig feketén) foglalkoztatják tovább. Valószínűsíthető az is, hogy egy részük - az egyéni vállalkozást elhagyva - betéti társaságban dolgozik tovább. E társaságokról

ugyan nincsenek a tevékenységek összehasonlítására alkalmas adatok, de - mint majd a későbbiekben bemutatjuk - a nem jogi személyiségű társaságokban több mint 90 ezerrel nőtt a főfoglalkozású tagok száma.

Mindez arra utal, hogy a kisvállalkozási szektorban 1994-ben intenzív volt a munkaerő mozgás; vagy legalábbis a foglalkozási viszony változtatása, az adózási szabályok adta mozgástér kihasználása érdekében. (Az egyik formából a másikba áramlás egyébként nem új jelenség. A 80-as években - elsősorban az adószabályok változásának hatására - tömegesen váltottak formát a pjt-k, gmk-k, s választották az előnyösebb kisszövetkezeti formát. Azaz, az egyik formából kivonulók nem a tevékenységet adták fel, hanem átáramlottak egy másik formába.)

9.8 táblázat - Table 9.8

A főfoglalkozású egyéni vállalkozók és az egyéni vállalkozásokban foglalkoztatott alkalmazottak létszámának változása 1994-ben, 1993-hoz képest -
Change of number of main job holder sole proprietors and their employees in 1994, comparing to 1993

	Vállalkozó sole prop.	Alkalmazott employee	Változás jellege* character of change
Szellemi foglalkozások - Non manual			
- diplomához, szakképesítéshez kötött - diploma is required	+ 3.003	+ 1.867	+ +
- egyéb szellemi tevékenység - other non-manual activity	+ 14.085	- 8.901	+ -
Ipari foglalkozások - Industrial trades			
kohászat - metalurgy	+ 7	- 321	+ -
gépipar - machine ind.	+ 3.882	- 2.156	+ -
építőanyagipar - building material ind.	+ 42	+ 136	+ +
vegyipar - chemistry	+ 73	+ 128	+ +
könnyűipar - light ind.	+ 3.638	+ 1.726	+ +
egyéb ipar - other ind.	+ 454	+ 140	+ +
élelmiszeripar - food ind.	+ 221	- 1.061	+ -
Építőipar - Construction	+ 6.852	- 95.097**	+ -
Szállítás - Transportation	+ 1.671	+ 658	+ +
Egyéb szolgáltatás - Other services	+ 10.290	+ 2.603	+ +
Kereskedelem - Retail-trade			
szerződéses üzlet - shop by contract	- 333	- 2.015	- -
élelmiszer - grocery	+ 2.211	- 44.393	+ -
vas- műszaki - iron-technical	+ 1.134	- 2.559	+ -
egyéb keresk. - other trades	+ 10.800	+ 2.934	+ +
kölcsönzés - lending	+ 536	+ 834	+ +
felvásárlás - procurement	- 6.049	- 939	- -
ügynök - agent	+ 5.941	+ 755	+ +
Vendéglátás - Catering			
étterem, bisztró - restaurant, fast food	+ 1.731	- 359	+ -
eszpresszó, cukrászda-espresso, sweet-shop	+ 1.712	- 62	+ -
büfé, kocsma - snack-bar, pub	- 1.829	- 19.275	- -

* + + = nőtt a vállalkozók és nőtt az alkalmazottak száma; + - = a vállalkozók száma nőtt, az alkalmazottaké csökkent; - - = csökkent a vállalkozók és csökkent az alkalmazottak száma. - + + = increased the number both of proprietors and employees; + - increased the number of proprietors, decreased the employees; - - both decreased .

** Feltételezhetően az 1993. évi bázisadat volt téves - Presumably the basic data of 1993 was inaccurate.

Adatforrás: APEH, 1994. évi adóbevallások - **Source of data:** Tax Office, tax return forms in 1994.

Közismert, hogy az egyéni vállalkozók elsősorban ömaguk számára teremtenek munkahelyet. 1993-ban mintegy 13 %-uk foglalkoztatott egy alkalmazottat, s mindössze mintegy 12 %-uknál volt kettőnél több alkalmazott. Ez a régtől ismert helyzet nem változott 1994-ben sem.

E körben viszont már 1993-ban is jól elkülönült a társasági (és nem személyi) jövedelemadót fizetők kis csoportja. A szigorúbb könyvviteli szabályokat választók egyúttal a jelentősebb tőkével rendelkező, növekedésre törekvő egyéni vállalkozások. Ez létszám-adataikban is tükröződik; s a változások 1994-ben még hangsúlyosabbá váltak. Ennek érzékeltetésére közöljük a két év összehasonlító adatait.

9.9 táblázat - Table 9.9

Az egyéni vállalkozásokban foglalkoztatott alkalmazottak létszám-adata 1993-ban és 1994-ben -
Employees at sole proprietors in 1993 and 1994

A vállalkozó as proprietor	Vállalkozások száma Number of propri.	Alkalmazottak száma Number of empl.	Az alkalmazottat foglalkoztatók aránya (%) The share of proprietors with employees (%)					Az egy vállalkozásra jutó alkalmazottak száma Average number of employees per proprietor
			0	1	2	3	3+ - more	
1993.								
Főfoglalkozású - Main jobs	218.220	287.330	74,8	13,2	5,4	2,5	4,1	1,3
ebből: - of which:								
- SzJA-t fizet- taxed acc. to PIT*	212.360	275.633	75,5	12,8	5,4	2,4	3,9	1,3
- társ. adót fizet - taxed acc. to RTC*	5.860	11.697	47,7	28,0	8,4	4,2	11,7	2,0
Kieg. tev. folytat - Second jobs	147.982	41.838	91,8	5,0	1,6	0,7	1,0	0,28
Nyugdíjas - Pens.	36.691	5.780	89,4	7,1	2,1	0,6	0,9	0,15
Összesen - Total	402.893	334.948	82,4	9,6	3,7	1,6	2,7	0,83
1994.								
Főfoglalkozású - Main jobs	258.881	139.401	74,4	13,8	5,4	2,5	3,9	0,54
ebből: - of which:								
- SzJA-t fizet- taxed acc. to PIT*	244.450	114.889	76,6	12,4	5,1	2,3	3,6	0,47
- társ. adót fizet - taxed acc. to RTC*	14.431	24.512	37,6	37,3	10,4	5,8	8,9	1,70
Kieg. tev. folytat - Second jobs	175.554	24.478	91,8	4,9	1,6	0,7	1,0	0,15
Nyugdíjas - Pens.	44.328	6.136	89,7	6,7	2,0	0,7	0,9	0,15
Összesen - Total	478.763	170.015	82,2	9,9	3,7	1,7	2,5	0,36

Adatforrás: APEH 1993-94. évi adóbevallások. **Source of data:** Tax return forms in 1993-94, Tax Office

* PIT: Personal Income Tax; CRT: Corporation's Revenue Tax

Minthogy az 54 százaléknyi főfoglalkozású foglalkoztatja az alkalmazottak több mint 80, s a családtagok több mint 70 %-át, az alkalmazottak - és a családtagok - számának csökkenése az egyébként jellegzetesen kicsi munkaszervezetek további zsugorodásához vezetett.

Összességében 1992-ben egy egyéni vállalkozóra átlagosan 0,3, 1993-ban 0,8, 1994-ben pedig ismét 0,3 alkalmazott jutott.

A cégek - és a gazdasági szerep - nézőpontjából az egyéni vállalkozásokkal azonos elbírálás alá esnek a jogi személyiség nélküli társas vállalkozások. Számszerű növekedésük 1995-ben ugyancsak lelassult. (A növekedés 1993-ban 27.388, 1994-ben 22.600, 1995-ben 13.852 társaság.) E társaságok foglalkoztatási szerepe azonban jóval szerényebb, mint az egyéni vállalkozásoké; mert főként a tagok kiegészítő tevékenységére szerveződtek.

A társaságok immár 96,5 %-a betéti társaság volt. A 102.560 betéti társaság mellett még csaknem 12 ezer, a 80-as évek szabályai szerint létesített társasági forma működött, közülük 10,4 ezer gazdasági munkaközösség. (A Társasági Törvény értelmében már sem PJT, sem GMK nem alapítható.) Az 1995. végén létezett, több mint 106 ezer különféle társaság - az OEP adatai szerint - az előző évhez képest kétszer annyi főfoglalkozású tagot és néhány százzal kevesebb családtagot foglalkoztatott. (Az alkalmazottak létszámáról nincs adat, őket az OEP csakúgy, mint az egyéni vállalkozások esetében, az alkalmazásban állók között veszi számításba.)

9.10 táblázat - Table 9.10

A jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok száma és főfoglalkozású tagok létszáma 1992-1995-ben -
Number of unincorporated organizations and number of their main job holder members from 1992 to 1995

	1992	1993	1994	1995
A társaságok száma (dec.) - Number of org.	42.405	69.793	92.393	106.245
A főfoglalkozású tagok évi átlagos létszáma* - Yearly average number of members as main job holders	58.324	76.449	97.073	188.980
A társaságonkénti átlagos taglétszám - Average members per organization	1,38	1,09	1,05	1,77

* Az OEP adata, alkalmazottak és segítő családtagok nélkül. - Data of NHIF excluding employees and family workers

Adatforrás: 1 sor: a KSH havi jelentés, 2 sor: OEP - **Source of data:** Line 1:Monthly Bulletin of Statistics, CSO; Line 2: National Health Insurance Fund Administration

E társaságok tehát munkahelyteremtővé váltak, legalábbis tagjaik számára. (Elképzelhető, hogy az egyéni vállalkozásokból eltünt alkalmazottakból rekrutálódott a betéti társaságok váratlanul megszaporodott főfoglalkozású tagsága.)

A statisztika a szervezetek létszámának számbavételekor legkisebb gyűjtőkörként a 11 fősnél kisebb kategóriát használja. A nem jogi személyiségű társaságok létszáma azonban a tapasztalatok szerint többnyire 2-3 fős (a mellékfoglalkozásúakkal együtt). A tőkebefektetés nélkül alapítható társaság egyik kétségtelen előnye a költségelszámolások lehetősége: a gyakran családi alapítású, a lakásban működő társaságok a fűtés, a telefon, különféle beszerzések költségeinek meghatározott hányadát levonhatják a bevételekből, s így az adóköteles jövedelemből.

Nézőpontunkból azonban fő előnye az, hogy módot ad sokféle tevékenység piacképességének kipróbálására, s így az önálló egzisztencia-teremtés előkészítésére, ha a termék, szolgáltatás piaca megerősödik, vagy ha az egyén rákényszerül.

A zömmel kis - és főként kiegészítő foglalkozásúakból álló - társaságok a gazdaság minden területén megtalálhatók. 1994-ben a legtöbb - a betéti társaságok csaknem 40 %-a - a kereskedelem, közúti jármű- és közszükségleti cikk javítása, karbantartása gazdasági ágban működött, mintegy 20 %-a az ingatlanügyek, bérbeadás, egyéb gazdasági szolgáltatás területén, mintegy 13 %-uk pedig a feldolgozóiparban.

Összességében - az OEP adatai szerint - az egyéni kezdeményezű kis magánszektorban a főfoglalkozású vállalkozók és családtagjaik létszáma több mint 100 ezer fővel növekedett 1995-ben.

9.11 táblázat - Table 9.11

Főfoglalkozású egyéni vállalkozók és a nem jogi személyiségű társaságok főfoglalkozású tagjai és segítő családtagjaik száma 1994-1995-ben -
Number of main job holder sole proprietors, the members of unincorporated organizations and their family workers in 1994-1995

főben - persons

	1994	1995	Változás - Change
Egyéni vállalkozó - Sole proprietor	541.139	558.910	+ 17.771
Segítő családtagok - Family workers	26.717	25.337	- 1.380
Társas váll. tagok - Members of unincorp org.	97.073	188.980	+ 91.907
Segítő családtagok - Family workers	1.326	1.257	- 69
Együtt- Total	666.255	774.484	+ 108.229

Adatforrás: OEP - Source: NHIF

1993-ban - mint már jeleztük - 805,1 ezer fő volt a KSH által közölt, a főfoglalkozásúakat, alkalmazottaikat és segítő családtagjaikat tartalmazó létszám-adat, ami az aktív keresők 21,7 %-át jelentette.

1994-ben - a bemutatott adatok szerint - tovább növekedett a kis magánszektor főfoglalkozásúként dolgozók száma.

Ha az 1994. évi ismert adatokhoz hozzászámoljuk az adóbevallásokban szereplő 170 ezer fős alkalmazotti létszámot (aminél csak nagyobb lehet a bevallást elmulasztóknál vélelmezhető létszám), és nem számolunk alkalmazottak létével a nem-jogi személyiségű társaságoknál (ahol, ha nem is sok, de néhány ezer alkalmazott ugyancsak vélelmezhető), továbbá mellőzzük a mezőgazdaság sehol sem regisztrált egyéni gazdálkodóit, akkor úgy becsülhetjük, hogy 1994-ben a mértékadónak tekinthető adatok szerint legalább mintegy 836 ezren dolgoztak a kis magánvállalkozásokban, azaz az 1994-ben foglalkoztatott aktív keresők 23 %-a. (Az 1995. évi összevetés - az alkalmazotti adatok hiányában - még nem végezhető el.)

A munkaalkalmak hiánya várhatóan még tovább növeli az önálló egzisztencia megteremtésére vállalkozók, vagy arra rákényszerülők táborát.

A munkanélküliek körében egyébként jelentősen visszaesett az állami segítséggel vállalkozóvá (önfoglalkoztatóvá) válók száma. A Foglalkoztatási Alap 1992. elejétől többféle segítséget is kész nyújtani a vállalkozásba kezdőknek: tanácsadást, vállalkozói tanfolyami részvételt biztosít, ezenkívül fél évig tovább folyósítják a munkanélküli segélyt számukra. 1992-ben összesen 5.493 fő, 1993-ban 13.377 fő, 1994-ben 12.621, 1995-ben pedig már csak 5.596 fő vállalkozóvá válását segítette a Foglalkoztatási Alap, elsősorban a járadék tovább-folyósításával.

A nem-jogi személyiségű vállalkozásokban foglalkoztatottak számának folyamatos növekedése - miközben korrigálja a kis magánszektor több évtizedes, mesterséges visszaszorítását - egyúttal a válságban lévő, munkahely-hiányos, fejletlen gazdaság tünete.

Noha a tartósan magas munkanélküliségű országokban mindenütt ösztönzik a kisvállalkozásokat, és a saját egzisztenciájukat önállóan megteremtőket kisvállalkozónak nevezik, a tőke nélkül vagy szerény tőkével működő, nem egyszer munkahely hiányában kényszerből választott tevékenységek végzőit a nemzetközi munkaügyi gyakorlat önfoglalkoztatónak tekinti; így tartják nyilván a statisztikákban is.[34]

Az önfoglalkoztatókat - szemben az alkalmazásban állókkal - a bizonytalan, leginkább veszélyeztetett foglalkozásúak közé sorolják, akiknek megélhetésére, munkalehetőségeire közvetlenül hat a gazdasági körülmények romlása. A nemzetközi adatok szerint az európai országok többségében kialakult az önfoglalkoztatás mértéke; az éves adatok ekörül ingadoznak. A nagyságrendek viszont jelentősen függenek az országok gazdasági helyzetétől: a szegényebb és fejletlenebb országokban magasabb, a fejlettebbekben alacsonyabb az önfoglalkoztatók aránya.

---

34 A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) definíciója szerint önfoglalkoztatónak minősülnek a nem jogi személyiségű kisvállalkozások dolgozó tulajdonosai, függetlenül attól, hogy vannak-e alkalmazottaik; a saját számlára dolgozók (minthogy számos országban nem kell vállalkozói igazolvány olyan - főként szolgáltató - tevékenységekhez, amelyeket a magyar joggyakorlat vállalkozói igazolványhoz köt); a termelő tevékenységet végző szövetkezetek dolgozó tagjai; továbbá a segítő családtagok; valamint a fentieknél alkalmazott szakmunkás-tanulók és alkalmi dolgozók.

9.12 táblázat - Table 9.12

Az önfoglalkoztatók aránya az Európai Unió országaiban
(az összes foglalkoztatott %-ában) -
Self-employed in percentage of the total employment
within European Union

	1991	1992	1994
Belgium - Belgium	14,9	15,1	15,3
Dánia - Denmark	9,0	8,8	8,4
Németország - Germany	9,2	8,6	9,3
Görögország - Greece	35,2	35,4	34,4
Spanyolország - Spain	20,4	21,3	22,1
Franciaország - France	12,6	12,5	11,8
Írország - Ireland	21,5	22,4	21,6
Olaszország - Italy	24,3	25,6	24,1
Luxemburg - Luxembourg	9,2	9,1	9,7
Hollandia - Netherlands	9,8	10,2	11,1
Portugália - Portugal	26,4	23,9	25,2
Egyesült Királyság - United Kingdom	13,1	12,6	12,9
Ausztria - Austria			14,5
Finnország - Finland			15,5
Svédország - Sweden			10,3

Adatforrás: - **Source of data:** Employment Observatory, No 24, 1996, Page 19.

Magyarország az önfoglalkoztatók növekvő arányával a szegényebb és fejletlenebb európai országok helyzetéhez áll a legközelebb, mégpedig azokéhoz, ahol többnyire csak külső segítséggel (az Európai Unió támogatásával, a nemzetközi cégek oda-településével) jönnek létre jelentősebb létszámot foglalkoztani képes mnkahelyek.

Magyarországon az eddig kialakult relatíve magas önfoglalkoztatói arányt még nem lehet véglegesnek tekinteni. A munkahelyek további csökkenése, a keresők számának további zsugorodása esetén az ország alacsony nemzeti jövelme, a gazdaság átmeneti állapota, a piacgazdasági viszonyok fejletlensége közepette továbbra is az önfoglalkoztatás ígérkezik a munkanélküliségtől menekülés lehetséges útjának.

9.2 A jogi személyiségű vállalkozások - Incorporated business

1995-ben ismét felgyorsult a jogi személyiségű gazdálkodó szervezetek alakulása: 16 ezerrel több működött, mint egy évvel korábban.

9.13 táblázat - Table 9.13

A jogi személyiségű gazdálkodó szervezetek száma
1992-1995. decemberében -
Number of corporations with legal entity in Dec. from 1992 to 1995

	1992	1993	1994	1995
Együtt* - All*	69.368	85.638	99.044	115.249
ebből: - of which:				
vállalat - enterprise	1.733	1.130	821	761
KFT - limited liability company	57.262	72.897	87.957	102.697
RT - company limited by shares	1.712	2.375	2.896	3.186
szövetkezet - co-operative	7.694	8.175	6.595	6.642

* Lakás-szövetkezet nélkül - Excluding dwellings co-operatives
Adatforrás: KSH Havi közlemények - **Source of data:** Monthly Bulletin of Statistics, CSO

Szervezeti formánként továbbra sincsenek foglalkoztatási adatok, mint ahogy arról sincs információ, hogy az itt foglalkoztatottak közül mennyien tartoznak a magánszektorhoz. A szervezeti formák közül a „vállalat" és a „szövetkezet" esetében egyértelmű a tulajdoni hovatartozás; a vállalat állami tulajdont, a szövetkezet közös tagi tulajdont jelent.

Az állami tulajdonú vállalatok száma évről-évre csökken, a társasággá alakulás, a privatizáció, s a felszámolási eljárások következtében. A még vállalati formában működők létszámáról nincs adat; az itt foglalkoztatottak nagyságrendjére különböző forrásokból származó információkból következtethetünk. (Például: a kormány által kiemelten figyelemmel kísért, - a magyar gazdaság számára meghatározó fontosságú - 20 vállalatnál mintegy 60 ezren dolgoztak. - Népszabadság, 1996. március 16.; vagy az ÁPV Rt-nél privatizációra váró cégek 1995 végén még mintegy 200 ezer embert foglalkoztattak.)

A mintegy 6,6 ezer ugyancsak ismeretlen létszámú mezőgazdasági és ipari szövetkezet önálló tulajdoni formát képvisel; s bár a szövetkezetek a tagok magántulajdonán alapulnak, sajátos tulajdonviszonyaik következtében a magángazdaság kialakulása szempontjából eltekinthetünk szerepüktől.

A két kérdéses forma továbbra is az rt. és a kft. Az átalakulási törvény előírásainak megfelelően az állami vállalatokból rt-k és kft-k sokasága jött létre. A kisebb, önállósult egységek egy részét eladták kül- és belföldi vevőknek; ismeretlen hányaduk változatlanul az állam tulajdonában van. (1995. végén a 3.186 rt-ből például kisebb vagy nagyobb hányadban mintegy 380 volt még az ÁPV Rt. portfoliójában.)

A társasági törvény életbelépése óta tömegesen születnek rt.-k és főként kft-k. 1995-ben a mintegy 15 ezer új jogi-személyiségű gazdasági társaságból 14,7 ezer kft volt. Alapítóik lehettek magyar magánszemélyek, csakúgy, mint teljesen vagy részlegesen külföldi cégek és/vagy magán személyek.

Az rt.-k esetében kevésbé, a viszonylag kis tőkével alapítható - és kis létszámú - kft-k esetében azonban eléggé általános az a feltételezés, hogy jelentős részük adózási okokból alapított fantom kft.

A teljesen külföldi alapítású, valamint a vegyes tulajdonú társaságok számát külön is nyilvántartja a statisztika.

1995-ben Magyarországon már több mint 27 ezer teljesen külföldi érdekeltségű és vegyes tulajdonú cég működött. Bár 1995-ben az előző évekénél szám szerüen kevesebb ilyen cég alakult, ezek csak részben önálló alapításúak; jelentős hányaduk a felszámolási eljárások során megvásárolt, működőképesnek ígérkező vagyonrészre alapított új társaság. Legerőteljesebb foglalkoztatási hatásuk a felszámolásra ítélt cégeknél a munkahelyek ezreinek megmentése, s a továbbműködtetés új feltételeinek megteremtése.

9.14 táblázat - Table 9.14

Külföldi érdekeltségű vállalatok számának alakulása 1989-1994-ben - Enterprises with foreign direct investment from 1989 to 1994

Év Year	Szervezetek száma - Number of org.	e b b ő l - of which			
		magyar és külföldi - Hungarian and foreign		csak külföldi - foreign	
		érdekeltségű szervezet - participation			
		száma - number	%-ban	száma - number	%-ban
1989	1.350	1.350	98,1	25	1,9
1990	5.693	5.462	95,9	231	4,1
1991	9.117	7.927	86,9	1.190	13,1
1992	17.182	12.547	73,0	4.635	27,0
1993	20.999	13.622	64,9	7.377	35,1
1994	23.557	14.185	60,2	9.372	39,8
1995	27.277	15.880	58,2	11.397	41,8

Adatforrás: KSH Évkönyv, 1994. és adatközlés - **Source:** Yearbook of CSO, 1994 and data provided by CSO

A felszámolásból kimentett többezer munkahely mellett a nagy multinacionális cégek, valamint a számos kisebb, vegyes tulajdonú vállalat 1995-ben már érzékelhető mennyiségben teremtett új munkahelyet is. Noha erről sincs összegző adat, s vannak sikertelen külföldi és sikeres hazai cégek is, az újságok híradásai a külföldi és vegyes tulajdonú cégeknél

létrehozott többszáz új munkahelyről szólnak.[35]

A több mint 27 ezer külföldi tulajonú cég meghatározó többsége (az alapításhoz előírt) minimális tőkével jött létre. A nagyobb - és főleg a multinacionális - cégek azonban növekvő befektetésekkel fejlesztik magyarországi tevékenységüket. Mind az idetelepülő fejlett technika, mind valamennyi új munkahely nagymértékben növeli a gazdasági felzárkózás esélyeit. Látni kell azonban, hogy az új munkahelyek zöme nem a létező szakmai ismereteket, hanem sokkal inkább a gyorsan megtanulható, betanított munkát igényli.

A jogi személyiségű gazdasági szervezetek létszám-kategóriák szerinti adata a legkisebb méretű cégek gyors szaporodását jelzi.

---

[35] Új bútorgyárat épített egy ausztriai magánbefektető, aki 1992-ben 51 milliós alaptőkével alapította meg az Ada Hungária Bútorgyárat. Az alaptőkét a cég 1994-ben 1 milliárd 550 millióra emelte. Az alkalmazottak száma a kezdeti tizenötről mára 212-re nőtt. (Napi Gazdaság, 1995. január 13.)
Az Audi Hungária Motor Kft jelenleg kétszáz alkalmazottat foglalkoztat, de a gyárat kiszolgáló vállalkozások számára további 200 munkahelyet teremtett. (Figyelő, 1995. február 16.)
A multinacionális Balluf Elektronikai Kft újabb üzemet avatott Veszprémben. A veszprémi gyárban az alapításkor mindössze hatan dolgoztak, ma már 225 alkalmazottnak biztosítanak munkát. (Napi Gazdaság, 1995. február 14.)
Sárospatakon kíván szerszámgépgyárat építeni a világhírű német Boss cég. Már megkezdték a gépek leszállítását és a dolgozók felvételét. A 200-250 millió forintra tervezet sárospataki beruházás kapcsán először 100 főt kívánnak foglalkoztatni, ám későbbiekben 300-ra akarják növelni az új munkahelyek számát. (Magyar Hírlap, 1995. március 13.)
Újabb 260 milliós GM beruházás: kétszeresére növelik a szentgothárdi Opel motorgyár kapacitását. Az épülő új csarnokban a legkorszerűbb technológiát telepítik, amit 75 ember működtet. Az újabb kapacitások kiépülésekor összesen 850 embernek ad munkát a GM leányvállalata. (Magyar Hírlap, 1995. március 28.)
A McDonalds üzletlánc 1.700 embernek ad munkát; átlagosan évi 600-700 fővel bővül a létszám. (Népszabadság, 1995. augusztus 1.)
A Ford Hungária Kft. Székesfehérvári üzemének bővítésére novemberig mintegy 30 millió dollárt kíván az amerikai autógyár beruházmi. A cég 5 év alatt háromszorosára kívánja növelni a most mintegy 50 millió dolláros termelési értéket, ezalatt a jelenlegi 513 fős létszám is megduplázódik. (HVG, 1995. szeptember 2.)
A győri Nemzetközi Ipari Parkban százezer négyzetmétert vásárolt meg az AMOCO Fabrics Europe leendő új üzeme. A szőnyeg-alátéteket előállító textilgyár háromszáz embernek ad majd munkát. (Új Magyarország, 1996. január 19.)
Mintegy 25 millió shillinges költséggel az ausztriai Huber Tricot GmbH új fehérneműgyártó üzemet épített Győrött, ahol 70 ember talált munkát. (Napi Gazdaság, 1996. január 24.)

9.15 táblázat - Table 9.15

A jogi személyiségű gazdasági szervezetek száma
létszám-kategóriák szerint -
Number of firms with legal entity by staff categories

Év (December)	11 főnél kisebb under 11 persons	11-20 fő persons	21-50 fő persons	51-300 fő persons	300 főnél nagyobb above 300 persons	Együtt Total
1991		36.809*	6.169	5.372	2.396	50.746
1992		52.825*	6.970	5.773	1.937	67.505
1993	39.772	28.447	7.637	6.055	1.624	83.535
1994	57.752	25.784	8.041	6.127	1.340	99.044**
1995	86.206	14.044	8.249	5.598	1.152	115.249**
			%			
1991		72,5	12,1	10,6	4,7	100,0
1992		78,3	10,2	8,6	2,9	100,0
1993	47,6	34,1	9,2	7,2	1,9	100,0
1994	58,3	26,0	8,1	6,2	1,4	100,0
1995	74,8	12,2	7,2	4,8	1,0	100,0

* A 11 fősnél kisebb szerevezetekkel együtt. - Including organisations with less than 11 persons

** A lakás-szövetkezetek nélkül. - Excluding dwellings co-operatives

Adatforrás: KSH Havi közlemények és Évkönyv 1994- **Source of data:** Year book 1994 and Monthly Bulletin of Statistics, CSO

A legkisebb létszámú szervezetek arányának korábban is tapasztalt erőteljes növekedése változatlanul elsősorban a tőkehiány következménye, az újonnan alakulók nagy többsége a lehető legszerényebb tőkebefektetéssel szerveződik meg. A nagyobb, 100-200 fős cégek létrehozása leginkább külföldi befektetés eredménye. Egyébként a 11 fősnél kisebb cégek háromnegyede három gazdasági ágban működik: a kereskedelem, közúti jármű és közszükségleti cikkek javítása, karbantartása (39 %), az ingatlanügyek, bérbeadás, gazdasági szolgáltatás (21 %) és a feldolgozóiparban (15 %).

Egy-egy gazdasági ág cégei között a legtöbb kis, jogi személyiségű cég ugyancsak az ingatlanügyek, bérbeadás, gazdasági szolgáltatás ágban (85 %) és a kereskedelemben (83 %) valamint a pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatásai ágban (84 %) működött. Az adott ágak tevékenységei között tucatjával találhatók az inkább szakértelmet, tudást, semmint tőkét igénylők.

A tapasztalatok szerint e kis cégek nagy többségét is egy, vagy néhány főfoglalkozású működteti. A kis cégek - az 50 fős létszámig - az OMK prognózisai szerint jellemzően létszám-megtartóak. Miközben a 300 főnél többet foglalkoztatóknál évről-évre létszámcsökkenéssel számolnak, az 50 fősnél kisebb cégek némi létszámbővítést, de méginkább a dolgozók megtartását prognosztizálták 1996. I. félévére. (Rövidtávú munkaerőpiaci prognózis, 1996. I. Félév OMK.)

9.3 Az állami tulajdon privatizálása - Privatisation

Az állami tulajdon magánosítási folyamatában 1995 a siker évének bizonyult, legalábbis ami az állami bevételeket illeti. Az ÁPV Rt. főként az úgynevezett nagy privatizációban (az energia szektor, a MOL és a gázszolgáltatók, a gyógyszergyártás és a MATÁV) értékesített vagyonából 465 milliárd bevételhez jutott, tulnyomórészt devizában.

Ezzel az államnak - az ÁPV Rt-hez átadott - vállalkozói vagyona mintegy 1.200 milliárdra csökkent, az egy évvel korábbi, mintegy 1.636 milliárdos értékhez képest.[36]

9.16 táblázat - Table 9.16

Az állam vállalkozói vagyonának könyv szerinti értéke
1994-1995 decemberében
Book value of state assets in December 1994-1995

milliádr Ft-ban - billion HUF

	1994	1995
Vállalatokban - In enterprises	18,47	3,6
Társaságokban - In companies		
- Tartós állami vagyon - Long term state assets	341,00	341,74
- Privatizálható vagyon - Assets for privatisation	1.271,28	799,80
Értékesítendő elvont vagyon - Assets for sale, withdrawn from firms	8,39	33,96
Az ÁPV Rt kezelésében lévő vagyon összesen - Total	1.639,14	1.179,10

Adatforrás: Heti Privinfo, 1996. január - **Source of data:** Weekly Privinfo, 31 January 1996

Az úgynevezett nagy privatizáció mellett 1995-ben felgyorsult az egyszerűsített privatizációnak nevezett értékesítési forma is, melynek során a legfeljebb 600 millió forintos tőkével rendelkező, és legfeljebb 500 főt foglalkoztató cégek közül 71-et kínált az ÁPV Rt. eladásra. A szeptemberben meghírdetett cégek közül 37-re érkezett érvényes ajánlat.

A vagyonnak az előző évekénél sikeresebb értékesítéséről állapította meg az Állami Számvevőszék, hogy ezzel új helyzet teremtődött. „Az 1995. év végi értékesítésekkel a magyar gazdaság szerkezetében olyan arányt ért el a magántulajdon, hogy az a gazdaság egésze működésének viselkedési mechanizmusát meghatározza." (Dr. Kovács Árpád: Az állam gazdálkodói vagyona hasznosításáról Pénzügyi Szemle, 1996. 2. szám, 125. old.)

A vagyon azonban nemcsak a sikeres értékesítés eredményeként csökkent. Mint az ídézett ÁSZ jelentés ugyancsak megállapította: „Folytatódott a vagyonvesztés, amelyben meghatározó volt az ÁVÜ-höz tartozó vállalatok tömeges felszámolása. Majd 370 ilyen céget tartottak nyilván 1994 végén, és ez az adat „természetesen" nem tartalmazza azt a

---

36 Az állami vállalkozói vagyonának tényleges mértéke azonban változatlanul bizonytalan. 1993-ban - a Magyar Privatizációs Társaság ülésén elhangzott értékelés szerint - 1.680 milliárdnyi vagyon várt privatizálásra. Az Országgyűlés gazdasági bizottságának elnöke szerint azonban sem a korábbi vagyoni állapotról, sem a jelenlegi helyzetről nem készült tételes vagyonértékelés, sem vagyonleltár. Az ÁPV Rt-nek sűrgősen el kellene készíteni az állami vállalkozói vagyonának mérlegét. (Népszabadság, 1996. március 5.)

korábban felszámolt 150 vállalatot, amelyeket már a nyilvántartásokból is „kivezettek". (I.m. 128. old.)

1990. január 1-én 1.848 cég tartozott az ÁVÜ-höz. (A Privinfó 1996-ban megjelent közlése szerint 1.857 cég.)[37] Ebből 1995. végéig 817 céget sikerült 100 %-ban értékesíteni; ezen kívül a felszámolt, végelszámolással megszüntetett és megszünt cégek száma együttesen 630.

1995. végén még 634 cég volt teljesen vagy részlegesen állami tulajdonban; mintegy 60 %-ukban az állam volt az egyedüli vagy a többségi tulajdonos. E cégeknél, mint korábban már jeleztük, még mintegy 200 ezren dolgoznak.

A privatizálásnak, illetve a vagyonvesztésnek egyaránt voltak foglalkoztatási hatásai. Kétségtelen, hogy a foglalkoztatás (és az egész gazdaság) szempontjából a privatizálással biztosított tovább-működtetés az előnyös, még akkor is, ha a tulajdonosváltás a létszám csökkenésével jár. Itt ugyanis a munkahelyek többsége megmarad, míg a felszámolt, megszűnt cégeknél megszűnnek a munkahelyek is.

a.) Működő tulajdon eladása - külföldi vevők - Selling of state-owned property - foreign buyers

1990-től 1995 végéig 451 külföldi cég (köztük 19 multinacionális vállalat) vásárolt az értékesítésre felkínált állami vagyonból. Ugyanebben az időszakban több mint 27 ezer vegyes- és teljesen külföldi érdekeltségű cég alakult Magyarországon; a privatizálásban résztvett külföldi cégek száma tehát eléggé szerény. (A vegyes tulajdonú cégek létrejötte - mint erről már szó volt - elsősorban a felszámolási eljárásokhoz kapcsolódik.)

Más kérdés, hogy a tömegével minimális tőkével alapított társaságokkal szemben a privatizáció kínálatából vásárolók jelentős - több mint 700 milliárd Ft - értékben vettek cégeket, vagy azokban tulajdon részt.

9.17 táblázat - Table 9.17

Külföldi befektetések 1990-1995-ben - Foreign investment in 1990-1995

	társaságok - companies		részesedés - share
	száma - number	mdFt - billion HUF	%
Németország - Germany	96	270,75	36,74
USA	34	143,00	19,40
Franciaország - France	41	102,00	13,81
Ausztria - Austria	112	46,75	6,31
Belgium - Belgium	9	33,93	4,60
Olaszország - Italy	22	27,28	3,70
Nagy-Britannia - Great-Britain	33	19,64	2,67
Hollandia - Netherland	14	19,45	2,64
FÁK - CIS	16	10,45	1,42
Svédország - Sweden	11	10,04	1,36
Svájc - Swiss	16	7,86	1,07
Egyéb* - Others*	47	45,80	6,21
Összesen - Total	451	736,95	100,0

Adatforrás: ÁPV Rt. - **Source:** Hungarian Privatization and State Holding Compary

---

37 A cégek száma az évek során többféle ok miatt változott; például az ÁVÜ és az ÁPV Rt más vagyonkezelőktől is átvett, illetve átadott cégeket.

Az úgynevezett nagy-privatizáció foglalkoztatási hatásairól korábban is nagyon kevés információ látott napvilágot; ezúttal is csak szórványos adatokkal rendelkezünk.[38] Ezúttal a becslést is megnehezíti, hogy a nagy szolgáltató vállalatok esetében az állami részvényeket, azaz tulajdoni hányadot adott el, ami - legalábbis a vásárláskor - nem érintette a szolgáltatók működését. A foglalkoztatás mértéke egyébként még vállalati külön-alkuk kérdése is lehet.[39] Egy korábbi információnk szerint azonban a privatizációs szerződésekben a vevők mintegy 20 %-a vállalta a teljes létszám megtartását, 70 %-uk pedig a létszám legfeljebb 10-15 %-os csökkentésére tett ígéretet. (A korábbi szerződésekben vállaltak betartását az ÁPV Rt. 1996-ban ellenőrizni kívánja.)

1995. végén az ÁPV Rt.-nél nyilvántartott, már többségi részesedésű külföldi cégeknél a privatizálásra váró cégek alkalmazottainak kevesebb, mint egy tizede dolgozott; s alig több mint harmada azokban, ahol már van a cégben külföldi tőke. Azaz, a foglalkoztatásra erőteljesebben hat a még hazai tulajdonban lévő cégek működőképességének megőrzése, növelése. E cégek helyzete javult ugyan 1995-ben, de romlik pénzügyi helyzetük, s a foglalkoztatottaik száma 8 %-kal lett kevesebb. (Népszabadság, 1996. január 12.)

A külföldieknek eladott vállalatok egy része már ugyancsak jelentős munkahely-teremtő.[40]

A létszámot bővítők mellett alkalmanként jelentősek a létszám-csökkentések is: a fogyasztás csökkenését gyorsan követi a termelés visszafogása.[41] A felvételek és elbocsátások egyenlegét majd csak az éves adatok ismeretében lehet megvonni.

---

38 A privatizáció helyenként azonnali létszámcsökentéssel járt. A Biogalt megvásárló izraeli TEVA cég a végleges adás-vételi szerződés feltételeként szabta, hogy 1996. januárjában a Biogal 1.800 fős létszámát 1.075 főre csökkentsék. (Népszabadság, 1995. november 24.)

39 A Dunapackot megvásárló osztrák papírgyáros, T. Prinzhorn külön megállapodást kötött a szakszervezetekkel, amelyben a szakszervezetek tudomásul vették, hogy világpiaci dekonjunktúra esetén a létszámcsökkentés meghaladhatja az évi öt százalékot, s a kvótán felül elbocsátott dolgozók után 100 ezer forint jár, ami a szakszervezetek pénzalapjába kerül. (Népszabadság, 1995. december 19.)

40 A magyar-svájci tulajdonú Hejőcsabai Cementgyár új mészhidrát üzemet épít 250 millió forintos beruházással. A beruházások eredményeként a jelenlegi 500 fős létszámot 100 fővel tudják bővíteni. (Napi Gazdaság, 1995. január 9.)
A Lehel Hűtőgépgyár az idei létszám-felvételt a kereslet szezonalításához igazítja. 1995-ben áprilistól októberig 565 új dolgozót akar fizikai munkakörben alkalmazni. (Világgazdaság, 1995. március 10.)
A GE Tungsram váci üzemében 1996. januárjában megkezdődik az energiatakarékos fénycső gyártása; a gyártósor újabb nyolcvan embernek ad munkát. (Népszabadság, 1995. szeptember 25.)
Angol szakmai befektető a többségi tulajdonosa az Elit névre átkeresztelt Vörös Október Ruhagyárnak. Az 1.470 dolgozót foglalkoztató gyár bejárata fölött ott lóg a munkásfelvételt hírdető tábla. A Kaposvári Ruhagyár Rt magyar és külföldi tulajdonú vállalat. Akár kétszáz szakképzett embert is fel tudnának venni, ha lenne jelentkező. (Népszabadság, 1995. december 12.)

41 A nagykanizsai Kanizsa Sörgyár Részvénytársaság helyzetét is megrengette a hazai fogyasztás csökkenése. A tulajdonos dél-afrikai South African Breveries jelentős termelés-csökkentést irányzott elő, s ezért 90 dolgozótól válik meg. (Világgazdaság, 1996. március 27.)
A kaposvári húskombinát új tulajdonosa, az olasz Pini Hungary 129 millió forint támogatásért nyújtott be pályázatot a Munkaügyi Minisztériumhoz. Ha ezt nem kapják meg, akkor márciusban több mint 300 dolgozójuktól meg kell válniuk. (Napi Gazdaság, 1995. február 1.)

Az úgynevezett nagy-privatizáció foglalkoztatási hatásairól korábban is nagyon kevés információ látott napvilágot; ezúttal is csak szórványos adatokkal rendelkezünk.[38] Ezúttal a becslést is megnehezíti, hogy a nagy szolgáltató vállalatok esetében az állami részvényeket, azaz tulajdoni hányadot adott el, ami - legalábbis a vásárláskor - nem érintette a szolgáltatók működését. A foglalkoztatás mértéke egyébként még vállalati külön-alkuk kérdése is lehet.[39] Egy korábbi információnk szerint azonban a privatizációs szerződésekben a vevők mintegy 20 %-a vállalta a teljes létszám megtartását, 70 %-uk pedig a létszám legfeljebb 10-15 %-os csökkentésére tett ígéretet. (A korábbi szerződésekben vállaltak betartását az ÁPV Rt. 1996-ban ellenőrizni kívánja.)

1995. végén az ÁPV Rt.-nél nyilvántartott, már többségi részesedésű külföldi cégeknél a privatizálásra váró cégek alkalmazottainak kevesebb, mint egy tizede dolgozott; s alig több mint harmada azokban, ahol már van a cégben külföldi tőke. Azaz, a foglalkoztatásra erőteljesebben hat a még hazai tulajdonban lévő cégek működőképességének megőrzése, növelése. E cégek helyzete javult ugyan 1995-ben, de romlik pénzügyi helyzetük, s a foglalkoztatottaik száma 8 %-kal lett kevesebb. (Népszabadság, 1996. január 12.)

A külföldieknek eladott vállalatok egy része már ugyancsak jelentős munkahely-teremtő.[40]

A létszámot bővítők mellett alkalmanként jelentősek a létszám-csökkentések is: a fogyasztás csökkenését gyorsan követi a termelés visszafogása.[41] A felvételek és elbocsátások egyenlegét majd csak az éves adatok ismeretében lehet megvonni.

---

38 A privatizáció helyenként azonnali létszámcsökentéssel járt. A Biogalt megvásárló izraeli TEVA cég a végleges adás-vételi szerződés feltételeként szabta, hogy 1996. januárjában a Biogal 1.800 fős létszámát 1.075 főre csökkentsék. (Népszabadság, 1995. november 24.)

39 A Dunapackot megvásárló osztrák papírgyáros, T. Prinzhorn külön megállapodást kötött a szakszervezetekkel, amelyben a szakszervezetek tudomásul vették, hogy világpiaci dekonjunktúra esetén a létszámcsökkentés meghaladhatja az évi öt százalékot, s a kvótán felül elbocsátott dolgozók után 100 ezer forint jár, ami a szakszervezetek pénzalapjába kerül. (Népszabadság, 1995. december 19.)

40 A magyar-svájci tulajdonú Hejőcsabai Cementgyár új mészhidrát üzemet épít 250 millió forintos beruházással. A beruházások eredményeként a jelenlegi 500 fős létszámot 100 fővel tudják bővíteni. (Napi Gazdaság, 1995. január 9.)
A Lehel Hűtőgépgyár az idei létszám-felvételt a kereslet szezonalításához igazítja. 1995-ben áprilistól októberig 565 új dolgozót akar fizikai munkakörben alkalmazni. (Világgazdaság, 1995. március 10.)
A GE Tungsram váci üzemében 1996. januárjában megkezdődik az energiatakarékos fénycső gyártása; a gyártósor újabb nyolcvan embernek ad munkát. (Népszabadság, 1995. szeptember 25.)
Angol szakmai befektető a többségi tulajdonosa az Elit névre átkeresztelt Vörös Október Ruhagyárnak. Az 1.470 dolgozót foglalkoztató gyár bejárata fölött ott lóg a munkásfelvételt hírdető tábla. A Kaposvári Ruhagyár Rt magyar és külföldi tulajdonú vállalat. Akár kétszáz szakképzett embert is fel tudnának venni, ha lenne jelentkező. (Népszabadság, 1995. december 12.)

41 A nagykanizsai Kanizsa Sörgyár Részvénytársaság helyzetét is megrengette a hazai fogyasztás csökkenése. A tulajdonos dél-afrikai South African Breveries jelentős termelés-csökkentést irányzott elő, s ezért 90 dolgozótól válik meg. (Világgazdaság, 1996. március 27.)
A kaposvári húskombinát új tulajdonosa, az olasz Pini Hungary 129 millió forint támogatásért nyújtott be pályázatot a Munkaügyi Minisztériumhoz. Ha ezt nem kapják meg, akkor márciusban több mint 300 dolgozójuktól meg kell válniuk. (Napi Gazdaság, 1995. február 1.)

b.) *Működő tulajdon eladása - belföldi vevők - Selling of state-owned property - domestic buyers*

Az előző évek gyakorlatától eltérően, amikor az állami vagyont jobbára belföldi vevőknek, kedvezményes fizetési feltételekkel (E-hitel, kárpótlási jegy) lehetett inkább eladni, 1995-ben meghatározó volt a készpénz-bevétel (a 460 milliárból csaknem 458 milliárd) s annak zöme is (412 milliárd) deviza. (Privinfo, 1996. január 30.)

Az egyszerűsített privatizáció révén azonban megélénkült a belföldi kereslet is. A 71 meghírdetett cég vásárlásához két feltételt kötött ki az ÁPV Rt: a limitárat, azaz a vételár alsó határát, valamint azt, hogy a vevőknek készpénzben kell fizetniök. A korábbi privatizációs akcióktól eltérően, amikor foglalkoztatási szempontok is szerepeltek az általános elvek között, ezúttal a vevőt semmilyen foglalkoztatási kötelezettség sem korlátozta. Az értékesítés elve az volt, hogy ha valamelyik céget a meghírdetett feltételekkel nem sikerül eladni, akkor azt a társaságok vezetői és dolgozói vásárolhatják meg, kedvezményes feltételekkel. A cégeknél egyébként összesen 6.646-an dolgoztak, azaz az átlagos létszám mintegy 90 fő. Minthogy a szerződéseket csak 1996. elején kötötték meg, a foglalkoztatási hatások is csak azt követően jelentkeznek.

Bár az egyszerűsített privatizációban meghírdetett cégekre is akadt külföldi vásárló, a befektetők 85-90 %-a magyar. (Egyébként a Népszabadságban közzétett, vevőket és a vételárat is ismertető lista szerint mindössze 3 vásárlási ajánlat szerepelt devizában. Népszabadság, 1996. január 18.)

Az értékesítés feltételeinek (és nyilvánosságának) köszönhetően először vált érzékelhetővé a hazai magántőke szerepe: társaságok és magánszemélyek mintegy 2 milliárd készpénzt tudtak a vásárláshoz felmutatni. (A limitár együttesen 1,8 milliárdot tett ki, az átlagos ár 48,6 millió Ft-ot. A legkisebb cég 550 ezer, a legnagyobb 321 millióért kelt el.) Az eredmény azonban a hazai vásárlóerő korlátját is jelezte: az el nem adott, csaknem 2,9 milliárdos limitáru cégekre már nem volt kereslet.

A készpénzzel bíró hazai vevők mögött háttérbe szorult az 1993-94-ben még uralkodó forma: a Munkavállalói Résztulajdonosi Program (MRP) keretében, kevés készpénzzel, jelentős hosszúlejáratú hitellel történő vásárlás. 1993-ban még 124, 1994-ben 62 céget értékesítettek a vezetőknek és dolgozónak, 1995-ben már csak 27-et.

9.18 táblázat - Table 9.18

Az MRP-s tranzakciók száma és névértéke -
Number of ESOP firms and their nominal value

Év Year	MRP-k - ESOP	
	darab - number	névérték (mFt) - nominal value (million HUF)
1992	8	1.830
1993	124	22.580
1994	62	13.730
1995	27	6.270
Együtt - Total	221	44.410

Forrás: Privatizációs Monitorok, Heti Privinfo-k - Source: AVÜ - APV Rt. reports

Az összesen 221 MRP-s cég közül a Rész-vétel Alapítvány 215-ről készített elemzést. E cégek száma valamennyi nemzetgazdasági ágban elenyésző.

9.19 táblázat - Table 9.19

Az MRP-s cégek száma és tőkeereje gazdasági áganként -
Share of Employment Ownership in sectors

Szakágazat - Sector	Az ágazat cégeinek száma - Number of firms in the sector	MRP-s cégek száma - Number of ESOP firms	MRP tulajdon névértéke - Nominal vaule of ESOP firms	MRP-s cégek jegyzett tőkéje - Subscribed capital of ESOP firms	MRP tulajdon átlagos aránya - Arevage share of ESOP property
	1995. dec.		ezer Ft - in th. HUF	ezer Ft - in th. HUF	%
Mezőgazdaság, vad- és erdőgazdálkozás - Agriculture, hunting, forestry	39.385	6	771.656	1.263.950	61,05
Feldolgozóipar - Manufacturing	119.529	112	20.831.335	52.595.354	39,61
Villamosenergia-, gáz-, hő- és vízellátás - Electricity, gas, steam	461	1	86.170	457.000	18,86
Építőipar - Construction	76.979	11	1.606.922	4.962.340	32,38
Keresk., közúti jármű, közsz cikk javítás - Trade	299.040	50	12.526.638	25.503.185	49,12
Szálláshely szolgáltatás és vendéglátás - Hotel and restaurant	41.881	3	556.420	1.689.195	32,94
Szállítás, raktározás, posta és távközlés - Transport and storage	63.476	4	1.461.796	2.778.540	52,61
Ingatlanügyletek és gazd.tev.segítő szolg. - Real estate-renting	322.849	24	1.865.190	2.325.431	80,21
Egyéb ágak - Other sectors	82.939	2	190.200	230.000	82,70
nincs adat - no data	**	2	16.000	16.000	100,0
Összesen - Total	1.046.539	215	39.912.327	91.820.995	43,47

Forrás: APEH Gyorsjelentés 1995. I. Kötet 12. old. - **Source:** Tax Office report, 1995 Vol I. p.12.

Az MRP-s szervezetek vagyona nem éri el a privatizált állami tulajdon 7 %-át sem. A Rész-vétel Alapítvány véleménye szerint ennek egyrészt az a magyarázata, hogy az MRP szervezetek jellemzően a kisebb cégekben

vásároltak tulajdont, másrészt számos esetben az MRP szervezet csupán egyike volt a vevőknek, ahogy ez egyre gyakoribb a konzorciális pályázatok során.

A méretekre jellemző, hogy zömük a 100-500 fős mérettartományban található.

9.20 táblázat - Table 9.20

Az MRP-s cégek száma és a részvétel aránya a foglalkoztatottak száma szerint -
Number of ESOP firms and the rate of participiants

Foglalkoztatottak száma - Number of employees	MRP cégek - ESOP firms		MRP résztvevők aránya -
	száma (db) - number	%-a	Participants rate
20 alatt - less than 20	4	2,0	92,73
20 - 49	13	6,0	68,57
50 - 99	22	10,2	68,26
100 - 199	61	28,3	68,57
200 - 499	34	15,8	67,39
500 - 999	44	20,5	66,10
1000 és felett 1000 and more	20	9,3	73,45
nincs adat - no data	17	7,9	
Összesen - Together	215	100,0	69,53

A 215 MRP szervezetben mintegy 64 ezer dolgozó vett részt, ami - a 70 %-os részvétel esetén - mintegy 92 ezer foglalkoztatottat jelent. Minthogy az MRP szervezetek egyik fő célja kezdettől a munkahelyek megőrzése volt, ez a 10 fősnél nagyobb szervezetekben foglalkoztatott mintegy 2.743 ezer fő közül 3 %-nak jelentette munkahelye - legalábbis átmeneti - biztonságát. 1994-ben az arányt 3,1-3,2 %-ra becsültük. Ez nem változott, holott a korábbi, 20 fős helyet a bázis a 10 fősnél nagyobb cégek létszáma lett. Csakhogy részben ebben a körben csökkent a foglalkoztatás, esetenként az MRP-s cégeknél is. A remélt munkahely-megőrzést nem mindenütt sikerült tartani; az MRP-s cégek közül is kerültek felszámolásra, s többen rákényszerültek a létszám csökkentésére is.[42]

Az egyszerűsített privatizáció első fordulójában meghirdetett 71 vállalat közül az eladott 37 társaságon kívül - más, készpénzes ajánlat hiányában - 22 társaság menedzsmentje, illetve alkalmazottai élhetnek a versenyen kívüli vásárlás lehetőségével, 5 társaságnál pedig a vezetők kísérlik meg a részvételt az ismételt értékesítésen. (További 2, értékesítésre szánt cég időközben felszámolásra került, 5 cégnél az ÁPV Rt újabb eljárást kezdeményez. HVG, 1996. március 23.)

A cég iránt érdeklő külső vevők távolmaradása következtében a 22 céget a limitár alatt is megvehetik a vezetők és a dolgozók, akik a vásárláskor a lehetséges kedvezményeket is igénybevehetik. Az összességében az eladottaknál magasabb limitárat képviselő cégek tovább-működtetésére így az alkalmazottaknak nyílik esélye.

---

42 A Bakony Művek devecseri gyáregységében ugyan megalakult az MRP szervezet, de még mielőtt önállósulhattak volna, a cég bezárta a gyáregységet, s elbocsátotta mintegy 300 dolgozóját. (Pannon Napló, 1995. január 27., február 15., február 23.)

Az egyszerűsített privatizáció folytatódik; a második listán 48 társaságot hírdetett meg az ÁPV Rt, összesen 4,2 milliárd forint limitáron. A feltételek változatlanok maradtak - a foglalkoztatás nem került be az adás-vétel szempontrendszerébe.

Viszont minden más privatizációnál - a munkaügyi miniszter és a privatizációért felelős miniszter együttműködési megállapodása szerint - a foglalkoztatási szempontok önálló feltételként szerepelnek.

9.4 A magángazdaság keresői - Employment in the private economy

1995 végére az állami vagyon jelentős hányadának privatizálásával, s a kis egyéni és társas vállalkozásokban foglalkoztatottak számának növekedésével jelentősen megnőtt a magángazdaság keresőinek aránya. A mértékadó adatok (mint például a gazdálkodó szervezetek tulajdon szerinti megoszlása és létszáma) sajnos változatlanul hiányoznak, sőt ezúttal még a KSH munkaerőmérlegében a nem-jogi személyiségű szervezetekben (egyéni vállalkozók, társaságok) foglalkoztatottakról évente közreadott adat is.

Az egyetlen, összehasonlítható adat a Magyar Háztartás panel 1995. márciusi, 2.000 háztartás megkérdezésén alapuló vizsgálatából származik:

9.21 táblázat - Table 9.21

A foglalkoztatottak megoszlása munkahelyük gazdálkodási formája szerint (adott év, március) -
Employment by legal forms (March of the given year)

	1992	1993	1994	1995
költségvetési szerv - public organisations	15,7	17,4	20,7	22,8
állami vállalat - state owned firms	33,2	21,8	10,0	8,5
önkormányzati vállalat - local government enterprises	4,8	5,4	4,4	3,7
hagyományos szövetkezet - traditional co-operatives	7,4	5,9	5,0	3,7
állami tulajdonú gazdasági társaság - companies with legal entity owned by the State	7,1	11,8	14,0	12,1
részben magán tulajdonú gazdasági társaság - companies with private participation	8,6	10,8	13,3	11,9
magán tulajdonú gazdasági társaság - private companies	13,9	17,0	21,2	24,7
magánvállalkozás - sole proprietors	9,5	9,9	11,5	12,5
Összesen - Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Adatforrás: Magyar Háztartás Panel, Társadalmi páternoszter 1992-1995., 15. old. - **Source of data:** Hungarian Household Panel, 1992-1995, p. 15

Ha a „részben magántulajdonú gazdasági társaságok" alkalmazottaitól eltekintünk (minthogy nem tudható, hogy kisebbségi vagy többségi magántulajdonról van-e szó) akkor 1992-ben a foglalkoztatottak 23,4, 1995-ben pedig 37,2 %-a volt egyértelműen a magánszférába sorolható, s csaknem 50 % költségvetési, önkormányzati, állami cégnél dolgozott.

Az 1994-re vonatkozó, többféle információt felhasználó becslésünkben 41-46 %-ra tettük a magángazdaságban foglalkoztatottak arányát. Ez az arány 1995-ben - közelítő becslésünk szerint - a 10 fősnél nagyobb cégek esetében még kevesebb, mint 50 %, a tíz fősnél kisebbek révén azonban meghaladja az 50 %-ot.

1995-ben is - a korábbi becsléseinkhez hasonlóan - abból indultunk ki, hogy a különböző nemzetgazdasági ágakban milyen tevékenységek milyen arányban maradtak állami tulajdonú szervezetekben, s feltételeztük, hogy a többi már magán, szövetkezeti, vegyes stb. tulajdonban van. Ez természetesen csupán feltételezés, de a tulajdonviszonyokra vonatkozó adatok hiányában ennél pontosabb közelítésre nincs mód.

A becslésben ezúttal is Diczházi Bertalan volt segítségünkre.

Kiindulásként a KSH 1995. évi, a 10 fő feletti létszámú szervezetekben, valamint - létszámnagyságtól függetlenül - a költségvetési intézményekben foglalkoztatottakra vonatkozó adatait használtuk. (Főbb munkaügyi folyamatok 1995. I-IV. negyedév.)

Ebben a körben 1994-ben 2.898,8 ezer, 1995-ben 155 ezerrel kevesebb, 2.743,7 ezer foglalkoztatottat vettek számításba. A szűkebb bázison számított ágazatok között mintegy 53 ezer fővel csökkent a költségvetésből finanszírozott ágazatok - a közigazgatás, az oktatás, az egészségügy - létszáma; együttesen 795,4 ezer főt foglalkoztattak 1995-ben.

A 10 fősnél nagyobb szervezetekben foglalkoztatottak száma a többi ágban több mint 100 ezer fővel csökkent. Közülük a jelentős állami tulajdont működtető ágakban (szállítás, MÁV, posta; a pénzügyi tevékenységet és az ún. egyéb közösségi szolgáltatásokat végzők) tudtuk megbecsülni az állami tulajdonú cégekben foglalkoztatottak létszámát. Együttesen 392 ezer fős létszámukból becslésünk szerint 170 ezren dolgoznak az állami szektorban.

Az egyéb ágak 10 fősnél nagyobb, együttesen 1.556,2 ezres létszámából mintegy 557-597 ezer főre becsültük az állami tulajdonú szervezetekben dolgozók számát. (Az ÁPV Rt.-nél lévő cégek létszámából 198 ezer főt, a különböző tárcák által alapított társaságoknál kb. 24 ezer főt, az önkormányzatok cégeinél 120 ezer főt, az állami tulajdonú bankok által átvett, megvásárolt cégeknél 15 ezer főt; valamint a felszámolási eljárás alatt álló cégeknél 200-240 ezer főt.)

A KSH 1995. évi adataiban számításba vett, összesen 2.743,7 ezer fő közül így együttesen 1.422-1.462 ezerre (52-53 %-ra) tehetjük a 10 fősnél nagyobb szervezetekhez tartozó, nem a magánszférában foglalkoztatottakat; azaz 47-48 %-ra a magán- és a vegyes tulajdonú szférához, valamint a szövetkezetekhez tartozókat.

Megváltozik a kép, ha az egyéni- és nem-jogi személyiségű társas vállalkozásokban foglalkoztatottakkal, valamint - az átfedés tényét valamelyest korrigálva - a 10 fősnél kisebb vállalkozásokban becsült létszámmal, mintegy 1-1,1 millió fővel megnöveljük a foglalkoztatotti létszámot. Ilymódon 3,8 millió körüli foglalkoztatottal számolhatunk. (Megjegyezzük: a KSH lakossági felmérése szerint 1995-ben a 15-74 éves népességből 3,7 millió, az OEP szerint 3,9 millió volt foglalkoztatott.)

Az OEP 774,4 ezer önállót, társas vállalkozásban főfoglalkozású tagot és családtagot regisztrált 1995-ben; ez mintegy 820 ezerre kerekíthető a főfoglalkozású, de sehol nem regisztrált gazdálkodók és segítő családtagjaik létszámával.[43]

---

[43] Mint jeleztük, a KSH 1994-ben az egyéni gazdák körében végzett felmérése szerint 51 ezren irányították főfoglalkozásban gazdaságukat; közülük mintegy 24 ezren rendelkeztek adószámmal. A számított különbség - családtagokkal együtt - 46 ezer.

A KSH 250-300 ezer főre becsüli a 10 fősnél kisebb szervezetekben dolgozó alkalmazottak számát; feltételeztük, hogy közülük mintegy 200 ezer a magánszektor szervezeteiben dolgozik. Így a mintegy 3,8 millió foglalkoztatottal számolva - e sok szempontból elnagyolt, közelítő becslés alapján - 52-53 %-ra tehető a nem állami szektor keresőinek aránya (a szövetkezet is beleértve).

9.22 táblázat - Table 9.22

Becslés a nemzetgazdasági ágak nem-privatizált cégeinél foglalkoztatottak létszámáról -
Estimation on employment in non-privatised enterprises

ezer főben - thousand persons

		Fő - persons	Ebből: nem privatizált - Of which: non-privatised	
			fő - pers.	%
I.	A 10 fősnél többet foglalkoztató szervezetek létszáma 1995-ben - Number of employes in firms employing more than 10 in 1995			
A.)	A költségvetésből fedezett ágazatok (teljes létszám) - Public organisations (all employees)			
	- közigazgatás - public administration	260,4	260,4	
	- oktatás - education	293,1	293,1	
	- egészségügy - health and social work	241,9	241,9	
B.)	Jelentős állami tulajdonú ágazatok (10 fősnél nagyobb cégek) Sectors with major share of state-owned firms (more than 10 persons)			
	- szállítás (MÁV) -transport	176,1	80,0*	
	- posta, távközlés - post, communication	74,7	40,0*	
	- pénzügyi tev. - banking, etc	66,3	20,0*	
	- egyéb közösségi és szem. szolg. - other community, social and personal service activities	75,0	30,0*	
C.)	A fentieken kívüli, többi ágazat - other sectors, not above listed	1.556,2	557-597**	
	Együtt - Together	2.743,7	1.422,4-1.462,4*	51,8-53,3
II.	A 10 fősnél kisebb cégek - Less than 10 persons			
	- Önállók és családtagjaik (OEP) - Self employed and family workers	774,0		
	- Nem regisztrált mezőgazd. önállók*** Non-registered farmers and family	46,0		
	- A 10 fősnél kisebb cégek alkalmazottai - Employees in firms, less than 10 persons	250-300	50-100*	
	Együtt - Together	1.070-1.120	50-100	
	Összesen - Total	3.813,7-3.863,7	1.422,4-1.562,4	37,2-40,4

* becslések - estimations

** benne: APV Rt.: 198 ezer, tárcák saját cégei: 24 ezer, önkormányzatok vállalatai: 120 ezer, az (állami) bankok által megvett, átvett cégek: 15 ezer, a felszámolási eljárás alatt állók: 200-240 ezer fő. - Including: 198 thousands persons in portfolio of Hungarian Privatization and State Holding Company; 24 thousands in firms, established by different ministries; 120 th. in firms, owned by the local gowernments; 115 th. in firms, owned by banks in state property; 200-240 th. in firms being under liquidation.

*** Adószámmal nem rendelkező, az OEP-nél be nem jelentett mezőgazdasági önállók és családtagjaik - Self-employed in agriculture, without tax identification number.

Bár a becslésnek több vitatható eleme van, s jobbára csak azt mutathattuk ki: a foglalkoztatottak mekkora hányada tartozott még az állami szektorhoz, így is felhívja a figyelmet a magánszektor terjedésének kettősségére. Egyfelől, a gazdaság nagyobb részében az állami tulajdonú szervezetek és a költségvetésből fedezett ágazatokban foglalkoztatottak túlsúlyára - s ezekben a piaci viszonyok terjedésének korlátaira. Másfelől arra, hogy a magántevékenységek a gazdaság legkisebb egységeiben, jórészt az önfoglalkoztatók körében terjednek; ahol az egyének teremtenek maguknak munkahelyet. E kettősség az elmúlt évek során egyre markánsabbá vált. A nagyobb gazdálkodó szervezetek további privatizálása - amely a vásárlásra rendelkezésre álló vagy mozgósítható tőke függvénye - a piacgazdasági viszonyok kiépülésének, s viszonyaink között a meglévő, működőképes munkahelyek megőrzésének alapvető feltétele.

10. A KIEGÉSZÍTŐ FOGLALKOZÁSOK - SECOND JOBS

Magyarországon - a széleskörű nemzetközi gyakorlattól eltérően - nincs adat arról, hogy a foglalkoztatottak körében milyen mértékű a főfoglalkozású munkahely melletti rendszeres, legális, bejelentett - (nyilvántartott) kiegészítő foglalkozás. (Például hányan dolgoznak, napi vagy heti néhány órát a szolgáltatások különböző ágaiban, tanítanak - nem főfoglalkozásúként - a felsőoktatásban, vagy vesznek részt rendszeresen a család mezőgazdasági munkáiban stb.) E tevékenységeket legfeljebb adózás céljából tartják nyilván; foglalkoztatási hatásaik azonban nem ismertek. (Pedig valószínűsíthető, hogy a romló reálkeresetek mellett sokféle társadalmi csoport tagjai próbálják így kiegészíteni jövedelmüket, valószínűleg elsősorban a mezőgazdaságban, ahol - mint azt a 12. fejezet adatai bemutatják - hagyományosan legalább 3 millióan segítenek rendszeresen.)

A legális kiegészítő foglalkozások számát csak a nem-jogi személyiségű egyéni és társas vállalkozók esetében tartja nyilván az OEP, minthogy a vállalkozói igazolvánnyal rendelkezők közül más-más járulék fizetésére kötelezettek a fő- és a kiegészítő foglalkozásúak.

Adataink tehát csak erre a körre vonatkoznak. A kisvállalkozásokban a kiegészítő foglalkozások évek óta megfigyelhető változásai azonban önmagukban is fontos információkat adnak az egyének által érzékelt-remélt gazdasági esélyekről.

1995-ben a főfoglalkozású munkahelyek számának csökkenését nem kísérte a legális kiegészítő foglalkozások korábban jellemző növekedése. Sőt, az OEP-nél nyilvántartott kiegészítő foglalkozásúak létszáma valamelyest - 5,6 ezer fővel - csökkent is. A főfoglalkozásúakhoz viszonyított arány azonban lényegében változatlan maradt. (1994: 8,6; 1995: 8,2 %)

Az összességében 323 ezer, legális kiegészítő foglalkozású több mint háromnegyedét az egyéni vállalkozók adják. Számuk kissé növekedett is, bár kevésbé, mint a főfoglalkozásúaké (2, illetve 3,2 %).

Jelentősen tovább csökkent viszont a társas vállalkozásokban kiegészítő foglalkozásúak aránya: az előző évi 60 %-ről 38 %-ra, miközben a főfoglalkozásúak száma csaknem megkétszereződött.

10.1 táblázat - Table 10.1

A társadalombiztosításnál nyilvántartott kiegészészítő tevékenységűek évi átlagos létszáma 1991-1995-ben -
The number of second jobs registered at National Health Insurance Fund from 1991 to 1995

Év	Egyéni vállalkozó* - Sole proprietors*			Gazdasági társaságok tagok - Members of unincorporated companies			Kiegészítő foglalkozásúak a gazdaság főfoglalkozású keresőinek %-ában - Second job as % of all employed
	főfoglalkozású - main job	kiegészítő foglalkozású - second job	%	főfoglalkozású - main job	kiegészítő foglalkozású - second job	%	
1991	341.350	103.896	32,6		38.479	89,1	4,1
1992	383.107	147.468	38,5	58.324	41.352	70,9	6,0
1993	476.229	197.952	41,6	76.449	47.095	61,6	6,7
1994	541.139	242.501	44,8	97.073	57.727**	59,5	8,6
1995	558.910	247.258	44,2	188.980	72.235**	38,2	8,2

* Csak az egyéni vállalkozók, gazdálkodók (alkalmazottak és segítő családtagok nélküli) létszámához hasonlítva. - Comparing to the number of sole proprietors, excluding their employees and family workers

** A mezőgazdasági és egyéb szövetkezetekkel együtt. - Including cooperatives in agriculture and other cooperatives

Adatforrás: OEP Statisztikai Osztály - **Source of data:** Statistical Section of NHIF

A legális kiegészítő foglalkozások mértékét számos tényező alakítja. Az egyéni válalkozók esetében a lényegében teljes foglalkoztatottság időszakában a mellék-tevékenységként végzett munkákat akkor volt érdemes legalizálni, ha az így szerzett jövedelmeket méltányosnak tekintett és elfogadhatónak ítélt adó, TB járulék terhelte. (Ez volt a helyzet a 80-as évek közepén, amikor a szerény terhek vállalása ösztönözte a legális munkavégzést. 1986-ban például az akkori kisiparosok 70 %-a működött kiegészítő foglalkozásúként; a személyi jövedelemadó bevezetése után már csak 54 %-a.) Az adóterhek növekedése a tevékenységek legalizálása ellen hat ebben a vonatkozásban is.

Fontos további tényező a vállalkozói igazolvány birtokában (is) végezhető tevékenységek bővülése. Évek óta főként a szellemi foglalkozások körében terjed ebben a formában a kiegészítő jövedelmek (vagy azok egy részének) legalizálása. Az érintettek (orvosok, tervezők, könyvelők stb.) nem is akarják feladni főfoglalkozású munkahelyüket; legalizálják viszont mellékjövedelmeiket, amelyek ebben a formában számolhatók el a legelőnyösebben. (Pl. a költségek levonásával.) A kereskedelmi tevékenységek között is megjelentek a 90-es évekig a hazai gyakorlatban szinte ismeretlen ügynöki foglalkozások, jó részüket ugyancsak kiegészítő tevékenységként végzik.

A társas vállalkozások esetében, ahol 1991-ben még tíz tag közül 9 kiegészítő foglalkozású volt, részben az egyéb munkaalkalmak hiánya, részben pedig a más formákénál ugyancsak valamelyest előnyösebb adózási-elszámolási rendszer ösztönözte a főfoglalkozásúak arányának

növekedését.[44] A még mindig gombamódra szaporodó társaságokkal azonban a kiegészítő foglalkozásúak újabb ezrei is megjelennek, nagyon gyakran a 2-3 fős családi bt-k egyik - a társaság-alapításhoz szükséges - tagjaként.

A kiegészítő foglalkozások alapvető célja a kiegészítő jövedelem szerzése - bár egy részüknél lehet esély arra, hogy főfoglalkozássá, az önálló egzisztencia megalapozójává váljon.

Az APEH-hoz 1995-ben benyújtott (1994-re vonatkozó) egyéni vállalkozói adóbevallásokból képet kaphatunk arról, hogy milyen tevékenységekben, szakmában jellemzőek a kiegészítő foglalkozások, kik bíznak abban, hogy kiegészítő jövedelemre tehetnek szert. Az adóbevallások több jellegzetességét ismertettük az előző fejezetben, itt csak a kiegészítő foglalkozásokról lesz szó. Viszont: most már módunk van arra, hogy az adatokat az egy évvel korábbiakkal összehasonlítva mutassuk be.

Az OEP-nél 1994-ben nyilvántartott 242,5 ezer kiegészítő foglalkozású egyéni vállalkozó közül 175,5 ezer (72 %) nyújtott be adóbevallást. (Egy évvel korábban 75 %-uk.)

A tevékenységi csoportok szerinti arányok lényegében nem változtak, kiegészítő foglalkozású a

	1993.	1994.
- szellemi szabad foglalkozásúak	57,6	57,9 %-a,
- ipari tevékenységűek	28,6	28,4 %-a,
- kereskedelmi, vendéglátó tevékenységűek	39,6	39,1 %-a.

A részletesebb szakmai adatok ugyancsak lényegében azonosak az egy évvel korábbival.

A szellemi szabadfoglalkozásúak között a kiegészítő foglalkozásúak arányának csökkenése a főfoglalkozásúak szerény növekedését jelzi; a szakmák többségében azonban változatlanul a kiegészítő foglalkozás a jellemző.

Az egyéni vállalkozói igazolvánnyal rendelkező szellemi szabadfoglalkozásúak között a mellékfoglalkozásúak aránya az alábbi volt:

	1993	1994
	%-ban	
- a tervezők, műszaki ellenőrök	74,3	64,8
- az adótanácsadók, könyvelők	70,6	59,1
- az állatorvosok	69,8	66,0
- az egyéb szellemi foglalkozásúak	56,2	57,9
- az orvosok	55,4	50,5

---

44 A nem jogi személyiségű társas vállalkozások közismert adóelszámolási előnye, hogy a tagok minimálbéren tarthatják nyilván magukat, ez után fizetik a tb-járulékot, a jövedelmet pedig osztalék formájában veszik ki.

Az ipari tevékenységűek szakmacsoportjaiban ugyancsak tartós tendencia, hogy a termelő tevékenységűek körében általában kisebb, a szolgáltatók körében általában nagyobb a mellékfoglalkozásúak aránya. Összehasonlításul:

	1993	1994		1993	1994
	%-ban			%-ban	
- könnyűipar	22,1	14,6			
- bőr- szörmeipar	17,0	17,2	műszeripar	49,7	50,0
- textilipar	23,0	22,6	házt.gépszerelő	49,4	47,7
- kézműipar	25,0	14,8	rádió + tv szerelő	44,4	44,6

Az építőipari vállalkozók 1994-ben 36, 1995-ben 34,2 %-a volt kiegészítő foglalkozású.

A szűkebben vett (felvásárlás, ügynökök stb. nélkül számított) kereskedelemben ugyancsak tartósan 20-30 % körüli a mellékfoglalkozásúak aránya. A különböző szakterületeken (élelmiszer, vas-műszaki, ruházati, kultúrcikk stb.) néhány tized-százalékpontnyi az elmozdulás. A kereskedelem - és a vendéglátás - egyébként jellegénél fogva alapvetően a főfoglalkozásra épül: a nyitvatartás, a vevők-szállítók-vendégek számára rendelkezésre állás a tartós jelenlétet kívánja meg; ezért jobbára csak az alkalmailag nyitvatartó boltok, büfék üzemeltethetőek kiegészítő foglalkozásban. Viszont a mellékfoglalkozás jellemző a kereskedelem egy speciális ágában, az ügynökök egyébként népes, 1993-ban 50, 1994-ben 57 ezres táborában: mintegy háromnegyedüknek (1993: több mint 75, 1994: 73 %) ez csupán kiegészítő foglalkozása.

A kiegészítő foglalkozások elterjedtsége a társas vállalkozások, továbbá az így foglalkoztatott alkalmazottak adatainak áttekintésével lenne teljes ahhoz, hogy a gazdaság mélyebb szerkezeteiben zajló átalakulásokat érzékeltessük. Ilyen adatokkal azonban egyelőre nem rendelkezünk.

A keresők összességében több mint 8 %-ának kiegészítő foglalkozása pótlólagos munkaerőforrásnak is tekinthető, bár a létszám önmagában nem mond semmit a tényleges hasznosulásról - a működésre jogosító vállalkozói igazolvány sokaknak csak a legális tevékenység lehetőségét kínálja.[45]

Az Európai Unió országaiban egyébként nem jellemző a kiegészítő (másod-, harmad) foglalkozás. 1992-ben - az akkor még Európai Közösségben - a keresők mintegy 3 %-ának volt egynél több (regisztrált) foglalkozása. Mégpedig elsősorban azoknak a nőknek, akik főfoglalkozásúkban az átlagosnál rövidebb munkaidőben dolgoztak, s ezért kerestek pótlólagos munkalehetőséget.(Employment in Europe, 1994. 16. old.) Nagy-Britanniában 1994 nyarán - az ottani lakossági munkaerő felmérés adatai szerint - az összes kereső 4,7 %-ának volt egynél több kereső foglalkozása; 1995 nyarán 5 %-nak. Az egynél több kereső foglalkozásúak mintegy 30 %-át mindkét évben az önfoglalkoztatók adták. (Employment Gazette, jan. 1996, LFS3.)

---

[45] Az APEH évről-évre nehezményezi a bevallott jövedelmek alacsony átlagértékeit. Az adóelkerülés össztársadalmi társasjátékán túl azonban az alacsony mértékek még valósak is lehetnek, ha a szakmák szerinti átlagok az alkalmilag működő, alacsony jövedelmű mellékfoglalkozásúak jövedelmét is tartalmazzák.

Japánban 1992-ben a foglalkoztatottak 4,8 %-ának volt kiegészítő foglalkozása, mintegy felének a mezőgazdaságban, mintegy 20 %-ának a szolgáltatásokban. A harmadik legnagyobb csoportot a nagy- és kiskereskedelemben, valamint a vendéglátásban (is) dolgozók alkották (14 %). A többes foglalkozásúak zömmel a nem rendszeresen foglalkoztatottak közül kerültek ki, főként, mert a munkáltatók általában tiltották és büntették főfoglalkozású alkalmazottaik másod-foglalkozását. (Hiroki Sato: Multiple-Job Holders in Japan, Japan Labor Bulletin, March 1, 1996, pp 5-8.)

Magyarországon - csakúgy, mint más országokban - a kiegészítő tevékenységek elsődleges funkciója változatlanul a kiegészítő jövedelem elérése, esetenként a főfoglalkozásúvá válást elősegítő, az önálló egzisztencia esélyét felmérő szerepe is.

11. A CSŐD- ÉS FELSZÁMOLÁSI ELJÁRÁSOK - BANKRUPTCY AND LIQUIDATION PROCEDURES

A magyar gazdaság talpraállásának nehézségeit a csőd-, s méginkább a felszámolási eljárások nem csökkenő száma jelzi. A súlyosan eladósodott, piacaikat elvesztett, termék-szerkezetüket megújítani képtelen cégek - zömmel az állam súlyos vagyonvesztése árán - tűnnek el a gazdaságból. A felszámolásukkal eltűnő munkahelyek ezrei évek óta a munkanélküliség fő okozói.

1995-ben a helyzet annyiban változott, hogy kevesebb csődeljárás indult: mindössze 145 új csődbejelentés érkezett a bíróságokhoz (1994-ben 189). A csökkenés azonban nem annyira a cégek stabilabb gazdálkodásának, hanem részben a kötelező öncsőd intézménye megszűnésének, valamint a hitelezők bizalom-vesztésének következménye: már nem hisznek a csődeljárások sikerében.

Megszaporodtak viszont a felszámolási eljárások. 1994-ben 5.711 felszámolási eljárás kezdődött a bíróságokon; 1995-ben mintegy 6.300. S ezek csak az újabb ügyek; a hosszan elhúzódó felszámolások ezreivel - azaz a vagyon lehető legteljesebb értékesítésével - foglalkoznak a bíróság által a felszámolással megbízott szervezetek.

11.1 A csőd- és felszámolási eljárások számának alakulása - The number of bankruptcies and liquidation

1994-ben a gazdálkodó szervezetek mintegy 10, 1995-ben 10,6 %-a állt csőd- vagy felszámolási eljárás alatt.[46] A legnagyobb arányban az állami tulajdonú vállalatok: együttesen 95 %-uk került csődbe vagy felszámolásra. A szövetkezetek 38, az rt.-k 15, a kft-nek azonban csak mintegy 8 %-a volt hasonló helyzetben.

---

[46] Itt és a továbbiakban csak a jogi személyiségű cégekkel foglalkozunk. Egyrészt azért, mert a nem jogi személyiségű társaságok tagjai teljes személyes vagyonukkal felelnek az adósságért; ezért az ilyen ügyek bírósági behajtási üggyé válnak. Másrészt - s nézőpontunkból ez a fontosabb - az ilyen ügyeknek alig vannak foglalkoztatási hatásai.

11.1 táblázat - Table 11.1

A csőd- és felszámolási eljárás alatt álló jogi személyiségű gazdasági szervezetek száma szervezeti forma szerint (december hó) -
Number of companies with legal entity which declared bankruptcy or being undertaken liquidation

Megnevezés - Denomination	Gazdasági szerv.száma Number of economic organisations	ebből*: of which* vállalat enter-prise	KFT limited liability company	RT Comp. limited by shares	szövetkezet cooperatives
1992					
Jogi személyiségű gazdasági szerv. - Companies with legal entity	69.386	1.733	57.262	1.712	7.694
ebből: - of which:					
csődeljárás alatt - under bankruptcy	2.294	262	1.323	97	599
%	3,3	15,1	2,3	5,6	7,8
felszámolás alatt - under liquidation	1.974	195	1.094	56	629
%	2,8	11,3	1,9	3,3	8,2
1993					
Jogi személyiségű gazdasági szerv. - Companies with legal entity	85.638	1.130	72.897	2.375	8.175
ebből: - of which:					
csődeljárás alatt - under bankruptcy	3.082	310	1.903	156	699
%	3,6	27,4	2,6	6,6	8,6
felszámolás alatt - under liquidation	4.721	346	2.658	137	1.543
%	5,5	30,6	3,6	5,8	18,8
1994					
Jogi személyiségű gazdasági szerv. - Companies with legal entity	99.044	821	87.957	2.896	6.635**
of which:					
csődeljárás alatt - under bankruptcy	3.147	310	1.952	167	704
%	3,2	37,8	2,2	5,8	10,6
felszámolás alatt - under liquidation	6.671	397	4.173	223	1.829
%	6,7	48,3	4,7	7,7	27,6
1995					
Jogi személyiségű gazdasági szerv. - Companies with legal entity	115.249	761	102.697	3.186	6.642**
of which:					
csődeljárás alatt - under bankruptcy	3.175	309	1.973	171	701
%	2,8	40,1	1,9	5,4	10,5
felszámolás alatt - under liquidation	8.940	422	6.093	320	1.938
%	7,8	55,5	5,9	10,0	27,2

* Egyéb jogi személyiségű gazdasági szervezetek nélkül - Excluding other institutions with legal entity

** Lakás-szövetkezetek nélkül - Excluding dwellings co-operatives

Adatforrás: Csődeljárások: KSH Havi Közlemények; felszámolások: KSH adatközlés. - **Source of data:** Bankruptcies: Monthly Bulletin of Statistics, CSO; Liquidations: data provided by CSO

11.1.1 A csődeljárások - Bankruptcy procedures

Bár az új csődbejelentések száma csökkent, 1995-ben az előző évinél több csődüggyel foglalkoztak a bíróságok. Az elhúzódó ügyek - gazdálkodási forma szerint - a legnagyobb arányban a vállalatokat érintették: 40 %-uk állt csődeljárás alatt. Az év során 2.900 csődeljárás fejeződött be.

Megegyezés azonban már kevesebb, mint az ügyek felében született, mert a hitelezők kevésbé bíznak adósaik talpraállásában. Megegyezés hiányában a fizetésképtelenné vált cég felszámolásra kerül.

11.2 táblázat - Table 11.2

A csődeljárás alatt álló jogi személyiségű cégek száma
1992-1995. decemberében -
Number of companies with legal entity under bankruptcy
in December 1992-1995

	1992		1993		1994		1995	
A jogi személyiségű gazdálkodók száma - Number of companies with legal entity	69.386	100,0	85.638	100,0	99.044	100,0	115.249	100,0
ebből: - 1992.I.1. óta csődöt jelentett - of which: -	2.294*	3,3	3.074	3,6	3.147	3,2	3.175	2,8
ebből: - befejezett csődeljárás - of which: - completed bankruptcy	1.041	100,0	2.382	100,0	2.776	100,0	2.916	100,0
ebből: - megegyezéssel végződött - of which: - completed by agreement	627	60,2	1.206	50,6	1.399	50,4	1.314	45,1
- felszámolás alá került - - undertaken liquidation	377	36,2	1.125	47,2	1.300	46,8	1.512	51,9
- egyéb módon megszünt elj. - - completed in other way	37	3,6	51	2,2	77	2,8	90	3,0

* Az év folyamán 3.876 cég állt csődeljárás alatt. - 3.876 companies were under bankruptcy procedure during the year.

Adatforrás: KSH havi közlemények, 1995. december - **Source of data:** Monthly Bulletin of Statistics, December 1995, CSO

A csődeljárás - sőt, már az azt megelőző romló pénzügyi helyzet - többnyire foglalkoztatási következményekkel is jár. Már az 1993 évi kiadványunkban is összefoglaltuk a tipikus reakciókat: a bajba került cég előbb megválik a pénzzé tehető ingatlanoktól, szociális, jóléti intézményeitől, és csökkenti a létszámot is - ha van esélye arra, hogy ílymódon rendezheti helyzetét. Ha erőfeszítéseit reménytelennek ítéli, akkor nem tesz semmit, létszámot se csökkent, hanem megvárja, amíg a bíróság kimondja felszámolását. A tipikus reakciók annyiban változtak, hogy számos cégnél már elfogytak a tartalékok; eladták - ha tudták - az ingatlanokat, megváltak a létszám kisebb-nagyobb hányadától. A gazdaságban tartósult likvidítási problémák közepette, a kialakuló csődhelyzetekből egyre nehezebb a vagyon- és létszámcsökkentés árán kijutni. Emellett a csődeljárás alatt állók fele változatlanul a 20 fősnél kisebb cégek közé tartozik, zömmel minimális tőkével alakult kft, amelynek

nincs elég tartaléka egy-egy nehezebb időszak átvészeléséhez, a késve fizető vevőitől várt követelései kivárásához.[47]

11.3 táblázat - Table 11.3

Az 1995-ben csődeljárás alatt álló szervezetek létszámkategória szerinti megoszlása -
Companies being under bankruptcy procedure during 1995 by staff categories

Létszámkategória Staff categories	Összesen Total	ebből: - of which:			
		KFT LLC*	RT CLS**	szövetkezet co-operative	vállalat enterpr.
	3.175	1.973	171	701	309
- több mint 300 - more than 300	179	9	41	36	93
- 51-300	761	224	77	321	134
- 21-50	624	399	19	156	43
- 11-20	642	504	17	91	27
- 11-nél kevesebb - less than 11	969	837	17	97	12

* LLC: limited liability company
**CLS: company limited by shares
Adatforrás: KSH, havi közlemények, 1995. december - **Source of data:** CSO, Monthly Bulletin, Dec 1995.

A létszámkategóriák alapján 1995-ben is - 1994-hez hasonlóan - mintegy 200-240 ezer főre becsülhetjük a csődeljárás alatt állók létszámát.[48]

Azaz, ha a cégek mintegy fele képes kiegyezni hitelezőivel, akkor itt némi létszámvesztés árán a munkahelyek többsége megmaradhat. Viszont a felszámolás alá kerülőknél 100-120 ezer munkahelyet, vagy annak nagyobb hányadát a megszűnés veszélye fenyegeti.

11.1.2 A felszámolási eljárások - Liquidation procedures

A felszámolási eljárás alatt álló cégek - mint már nem létezők - kikerülnek az általános statisztikai adatgyűjtések fókuszából. Bizonyos adatokat még gyűjtenek róluk, de a vonatkozó statisztikák nem kerülnek nyilvánosságra. 1994-ben és 1995-ben a KSH rendelkezésünkre bocsátotta adatait; ezek azonban nem tartalmaznak az érintett létszámra vonatkozó információkat.

A KSH adatai szerint 1995-ben minden szervezeti formában tovább nőtt a felszámolás alatt álló gazdálkodók száma.[49]

---

47 Nem véletlen, hogy elszaporodtak az erőszakos pénzbehajtások - a hosszadalmas és bizonytalan kimenetelű jogi eljárások helyett a "jogon kívűli" eszközök igénybevétele a bukás elkerülése, a túlélés érdekében.

48 A becslést - támpontok hiányában - a legegyszerűbb eljárással végeztük: a 300 fősnél nagyobb cégeknél 600 fővel számoltunk (tudva, hogy a cégek egy része ezer főnél is többet foglalkoztat). A többi létszámkategóriánál a számtani közepet használtuk.

49 Már tavaly is megjegyeztük, hogy tudomásunk szerint a KSH adatai sem tükrözik pontosan a helyzetet. 1993-ban a PM 16 ezer cég folyamatban lévő felszámolásáról tudósított. 1994-ben - mint idéztük - az Igazságügyi Minisztérium adatai szerint 4.148 felszámolási ügyet zártak le a bíróságok. A gazdaság szervezeti struktúrája - részben éppen a felszámolási eljárások, az ennek során történő kiválások, megszűnések, végelszámololások következtében - még mindig folyamatosan változik; s bár elvileg a felszámolások időtartama 2 év lehet, változatlanul vannak régen elhúzódó, esetenként kormányzati, ÁPV Rt, banki döntésre váró ügyek is.

11.4 táblázat - Table 11.4

A felszámolás alatt álló jogi személyiségű gazdasági szervezetek száma
1993-1995. decemberében -
Number of companies with legal entity being under liquidation
in 1993 and 1994

Gazdasági szervezet Economic organisation	December 1993			December 1994			December 1995		
	Gazdasági szervezetek száma	ebből: felszámolás alatt of which: under liquidation		Gazdasági szervezetek száma	ebből: felszámolás alatt of which: under liquidation		Gazdasági szervezetek száma	ebből: felszámolás alatt of which: under liquidation	
	Number of economic organisations	szám szerint pieces	%	Number of economic organisations	szám szerint pieces	%	Number of economic organisations	szám szerint pieces	%
Vállalat - Enterprise	1.130	346	30,6	821	397	48,3	761	422	55,5
KFT - LLC	72.897	2.658	3,6	87.957	4.173	4,7	102.697	6.093	5,9
RT - CLS	2.375	137	5,8	2.896	223	7,7	3.186	320	10,0
Szövetkezet Cooperative	8.175	1.543	18,8	6.635*	1.829	27,6	6.642*	1.938	29,2
Egyéb - Other	1.061	37	3,5	735	49	6,7	2.013**	167	8,3
Együt - All	85.638	4.721	5,5	99.044	6.671	6,7	115.249	8.940	7,8

* Lakás-szövetkezetek nélkül - Excluding dwellings cooperatives

** 1995. Január 1-től az ügyvédi-jogtanácsosi irodák és az oktatói munkaközösségek is jogi személyiségű gazdasági szervezetekké váltak.

Adatforrás: KSH - **Source of data:** CSO

Az évenkénti létszám nagyságára utalnak a gazdasági formánkénti létszámkategóriák. Ezekből - az előzőekben is alkalmazott egyszerű becsléssel - következtetni lehet a felszámolás alatt álló cégek létszámára is.

11.5 táblázat - Table 11.5

A felszámolás alá került jogi személyiségű vállalkozások számának alakulása gazdálkodási formák és létszámkategória szerint 1993-1995. December

Number of companies with legal entity being under liquidation, their forms and staff categories

Gazdálkodási forma - Form	December Year, dec.	300 főnél nagyobb more than 300	51-300 fő között - persons	21-50 fő között - persons	11-20 fő között - persons	11 főnél kisebb less than 11	Összesen All
Vállalat* - State-onned enterprise*	1993	60	129	60	63	34	346
	1994	74	145	64	71	43	397
	1995	73	152	70	73	54	422
Kft - LLC	1993	22	227	544	837	1.028	2.658
	1994	30	365	794	1.274	1.710	4.173
	1995	33	461	1.050	1.662	2.887	6.093
Rt - CLS	1993	31	50	21	16	19	137
	1994	40	89	39	23	32	223
	1995	48	126	59	35	52	320
Szövetkezet - Coop	1993	8	216	295	749	275	1.543
	1994	9	274	374	828	344	1.829
	1995	9	305	424	783	417	1.938
Egyéb- Other	1993	1	2	4	21	9	37
	1994	1	2	6	22	18	49
	1995	1	4	8	127	27	167
Összesen - All	1993	122	624	924	1.686	1.365	4.721
	1994	154	875	1.277	2.218	2.147	6.671
	1995	164	1.048	1.611	2.680	3.437	8.940

* Or obligate to transform unto company

Forrás: KSH adatközlés - **Source:** Non-published data of CSO

A becsült létszám 1995-ben mintegy 350-400 ezer fő.

Tavalyi vizsgálunkból (A munkaerőpiac ... 112-116. old.) és az újabb tapasztalatokból azonban tudjuk, hogy a mechanikus becslés erősen félrevezethető lehet, a cégek jelentősen eltérő helyzete miatt. Például:

- A vállalatok esetében a 20 fősnél kisebb létszám már teljesen kiürült céget jelenthet, ahol a felszámolást végzőkön és az őrzőszemélyzeten kívül már nincs más foglalkoztatott; esetleg a munkajogi állományban lévők (gyermekgondozás, sorkatonák) szerepelnek a létszám-jegyzékben, mert esetünkben a formális nyilvántartásnak nincs sem jelentősége, sem következménye.

Ugyanez a létszám-kategória a kft-k, kisebb szövetkezetek - esetleg még a kislétszámú rt-k - esetében is a teljes foglalkoztatott létszámot jelentheti, akiknek a felszámolás során megszűnik a munkaviszonya.

- Vannak cégek - elsősorban a nagyobb létszám-kategóriákhoz tartozók között - ahol a felszámolás idején teljesértékű tevékenység folyik. Ha van rendelés, és a termelés gazdaságos, a felszámolók a veszteség csökkentése érdekében tovább-működtetik a céget. Több példát is találtunk arra, hogy a létszámot még növelték is. Az persze az esetek jó részében reménytelen, hogy megszabaduljanak a felszámolásba vezető súlyos

adósságoktól, de arra lehet remény, hogy a működő céget valaki megvásárolja.[50]

- Számos, ugyancsak nagyobb céget - ha nem sikerül egészében értékesíteni - a felszámolók megpróbálják megbontani, s az önállóan esetleg életképes tevékenységeket külön értékesíteni. A leválasztott részlegek - többnyire kft-be szervezve - az ott dolgozókat esetenként teljes létszámban foglalkoztatják tovább. Egyébként ilyen tevékenységekre hozták létre a kisebb-nagyobb kft-k, s főként a vegyes tulajdonúak százait; amikor a szükséges tőkét külföldi befektető hozta. Az elmúlt években a felszámolásra ítélt szervezetek romjain alakult társaságok valószínűleg több munkahelyet őriztek meg és vittek így át a magánszférába, mint a vagyonkezelők által irányított privatizáció. (Ezt azonban sehol se tartották nyilván, mert a több száz felszámoló által irányított értékesítések bevétele nem a vagyonkezelő szervezetet, hanem a hitelezőket illeti. Más kérdés, hogy a főhitelezők a bankok, a társadalombiztosítás, az adóhatóság, a közművek stb.)

- Amikor a továbbműködtetés reménytelenné válik - ami akár a felszámolás kimondásakor nyilvánvaló - elbocsátják a dolgozókat.[51] Erre akkor is sor kerülhet, ha a cégnek volt rendelése, de a felszámolónak nincs pénze a termelés finanaszírozására.[52]

A többezer felszámolás alatt álló cég jövője, s vele több tízezer munkahely sorsa természetesen kiszámíthatatlan. Annyi bizonyos, hogy a csőd- és felszámolási eljárások még évekig a munkanélküliség alapvető forrásai lehetnek. A kérdés csak az, hogy mennyit sikerült közülük a privatizálással megmenteni.

---

50 Ez történt a Békéscsabai Konzervgyár esetében is: a felszámolás alatt álló gyárat megvette a Magyar Befektetési és Fejlesztési Bank. A cég 620 dolgozója mellé a szezonális munkákra legalább 200-250 dolgozót kívántak felvenni. (Békés Megyei Hírlap, 1995. január 25.)
Egy másik példa: 105 millió forintért vásárolta meg a felszámolás alatt lévő Dunakeszi Konzervgyár vagyonát a nemrég alapított Dunakeszi Konzervgyár Rt, amely tovább foglalkoztatja a cég 191 dolgozóját is. (A vevő nem jogutódja a felszámolás alatt álló konzervgyárnak. Az eladósodott konzervipari vállalat megszűnik. (HVG, 1996. március 2.)
Felszámolt cégből vált amerikai tulajdonná az orosházi öblösüveggyár. 1992 tavaszán még a Pannonglass Rt. részeként ítéltetett felszámolásra, ám a Reorg Rt. menthetőnek tartotta az üzemet, és nem álította le a termelést. A felszámoló először 1992-ben, majd 1994-ben hírdette meg eladásra a céget, az értékesítés azonban csak harmadszorra, 1995 elején sikerült. Az akkor tulajdonossá vált négy magánszemélytől vásárolta meg az 1.350 fős céget a közelmúltban az Owens-Illions (OI), a világ legnagyobb öblösüveggyára. Az új tulajdonosok az elkövetkező négy évben 40 millió dollárt szánnak technológiai fejlesztésekre. (HVG, 1996. március 2.)

51 Néhány példa:
Az elmúlt időszakban tovább folytatódtak Egerben a létszámleépítések. Két gazdálkodó: az Iparcikk Kiskereskedelmi Vállalat és az Egertherm Kft. a felszámolás sorsára jutott, ami közel száz személynek a munkaviszony megszűnését is jelenti. (Heves Megyei Hírlap, 1995. január 26.)
Ózdon várhatóan újabb ezer fő veszítheti el még ebben az évben az állását. A legújabb elbocsátások egyik oka, hogy június 30-án befejeződik az Ózdi Kohászati Üzemek felszámolása, másfelől a következő hetekben nyolc felszámolás alatt álló Kft. esetében lehet elbocsátásokra számítani. A helyzetet súlyosbítja, hogy az ÓKÜ felszámolása az üzem területén működő mintegy 86 vállalkozás energia-, víz- és telefonellátását is veszélyeztetheti, s ez további ezer munkahely sorsát teszi bizonylatanná. (Népszabadság, 1995. május 11.)

52 Ez történt a sátoraljaújhelyi Elzett Certa gyárban, ahol áprilisban a cég 1.400 dolgozójával közölte a felszámoló, hogy mindenkit elbocsátanak. A vállalatnak ugyan több mint 2 milliárdos megrendelése volt, de nem volt pénz sem alapanyagra, se munkabérre. Júliusra a helyzet annyiban változott, hogy mindössze 398 főnek mondtak fel.

12. *A MEZŐGAZDASÁGI ÁTALAKULÁS FOGLALKOZTATÁSI HATÁSAI - EMPLOYMENT CHANGES RESULTED FROM THE TRANSITION IN THE AGRICULTURE*

12.1 A foglalkoztatatásra ható főbb változások - Major developments affecting employment

Számos tény utal arra, hogy lezajlott a mezőgazdaság 1989-90 óta tartó nagy átalakulása, s 1994-1995-ben már megkezdődött a stabilizálódás időszaka. Bár a foglalkoztatás nézőpontjából a mezőgazdaság szerepe a századforduló óta folyamatosan csökken (lásd 7.1 táblázat) s ez a folyamat valószínűleg a következő évtizedekben is folytatódik, az elmúlt 5-6 évben gyors és mélyreható változások alakították át a tulajdonviszonyokat, a gazdálkodás szervezet-rendszerét, s a foglalkoztatás jellemzőit.

Mint már közismert, a szocialista gazdálkodás évtizedeiben a meghatározó tulajdonformát a szövetkezet képviselte; a 80-as évek végén a szövetkezetek foglalkoztatták a mezőgazdaság keresőinek mintegy felét. (1990. január 1-én a 955 ezer foglalkoztatott 44 %-át, 421,6 ezer főt; 1991. január 1-én a 835,4 ezer foglalkoztatott 50 %-át, szám szerint 422 ezer főt.) Az akkor mintegy 1.400 mezőgazdasági szövetkezet többsége válságba került. A piacvesztés, a vagyon-nevesítés és a vagyon kiadásának kötelezettsége, az állami támogatás csökkenése, a régi adósságok terhe stb. miatt tömegesen szűntek meg, alakultak át és váltak meg - önként, vagy kényszerűen - tagságuk, alkalmazottaik jelentős részétől.

A második legnagyobb foglalkoztató az állami szektor volt; a 147 állami gazdaságban és a mezőgazdaságban működő költségvetési szervezetekben dolgozott a mezőgazdaság keresőinek 1990. január 1-én 13, 1991. január 1-én 14 %-a. Az állami gazdaságok egy része tönkrement, felszámolásra került; többségük pedig társasággá alakult. Mindezt jelentős létszám-vesztés kísérte. Miután az állam meghatározta, hogy melyek és milyen mértékben maradnak tartós állami tulajdonban, megkezdődött az eladható vagyonrészek értékesítése, a privatizálás.

Az egyéni gazdálkodók - segítő családtagjaikkal együtt - 1990. január 1-én még alig több, mint 50 ezer főt tettek ki (51.534 fő). Számuk 1992. január 1-re több mint kétszeresére, 122 ezer főre nőtt; az akkor szerveződni kezdő nem-jogi személyiségű társaságok tagjaival együtt, s a keresők mintegy 19 %-át adták.

1995-re - a még lezáratlan ügyek ellenére - lényegében kialakult a mezőgazdaság új földtulajdoni szerkezete. 1968-ban az ország 9,3 millió hektáros mező- és erdőgazdasági művelésű területéből 30 % volt állami tulajdonban, 64 % a szövetkezetek használatában és kevesebb, mint 6 %-ot tett ki az egyéni gazdaságok, kisegítő gazdaságok és az állami gazdaságok illetmény földjének együttes aránya.[53]

Noha csak részleges adatokkal rendelkezünk, a változás jól érzékelhető:

---

[53] Idézi: Pető I.-Szakács S.: A hazai gazdaság négy évtizedének története 1945-1985. I. 462. old. KJK, 1985.

1. A KSH 1994 őszén az egyéni gazdaságokról végzett összeírást.[54] Az adatfelvétel a 9,3 millió hektárból kb. 700 ezret minősített nem mezőgazdasági hasznosítású területnek. Az így számításba vehető 8,6 millió hektárból 2,2 millió (25,6 %) volt az egyéni gazdálkodók tulajdonában. (Az összeíráskor úgy találták, hogy a háztartások „nem teljes egészében vallották be" területeiket.) E területnek korábban kb. egy harmada volt tulajdonban, a többi tagi részarány-területként (27 %), kárpótlás (földárverés) útján (28 %) és vagyonnevesítés révén (13 %) került birtokukba. A földterület mintegy 60 %-át maguk művelik, mintegy 40 %-át azonban - elsősorban a szövetkezeteknek, gazdasági társaságoknak történő - bérbeadással hasznosítják.

2. A többségi állami tulajdonban maradó gazdaságokról az ÁPV Rt. adott információt. Eszerint 28, hagyományosan mezőgazdasági termeléssel foglalkozó agrár részvénytársaság és az állami tulajdonban lévő erdők gazdálkodási feladatait ellátó 19 nagy erdőgazdaság vagyona marad 75, illetve 100 %-ban állami tulajdonban. Ezen kívül az ÁPV Rt. feladata marad a privatizáció befejezése után is mintegy 500 ezer hektár állami tulajdonban lévő termőföld kezelői jogának gyakorlása. (Koleszár István, az ÁPV Rt. agrárgazdasági ügyvezető igazgatójának nyilatkozata, Privinfo, 1996. február 20.) Minthogy az állam tulajdonában mintegy 1.119 ezer hektár erdő volt, az 500 ezer hektár szántóval együtt legalább 1,6 millió hektár földterület, a 8,6 millió hektár 19 %-a marad tartósan állami tulajdonban.

3. A földterület zömét használó termelőszövetkezetek a vagyonnevesítés, a kárpótlás során, s főként tagi részarány-területként több százezer embernek adták ki (vissza) a földtulajdont. Az újjászerveződött - általában a korábbinál sokkal kisebb létszámú - szövetkezetek művelik a termőföld mintegy kétharmadát. A szövetkezetekből - részben a szövetkezeti és a tagi vagyonrészek felhasználásával - sokféle tevékenység önállósult, társaságok formájában.

4. Az alapvetően magántulajdonban lévő földterületek 62 %-át a gazdálkodó szervezetek (vállalatok, társaságok, szövetkezetek) használták.

A tulajdonviszonyok tehát lényegében rendeződtek. Most már egyéni döntés kérdése, hogy ki mit kezd a tulajdonával: maga használja, bérbe adja vagy eladja. A földtulajdon hasznosításának módja azonban kihat majd a mezőgazdaság foglalkoztatási képességére, s a foglalkozási viszonyok alakulására is.

Lényegében kialakult a mezőgazdaság szervezeti struktúrája is. A szervezeti formák szerinti változások nem különböznek a nemzetgazdaság más ágaiban zajló megszűnésektől, alakulásoktól.

---

54 Egyéni gazdálkodás a mezőgazdaságban 1994. KSH, 1995.

12. 1 táblázat - Table 12.1

A mezőgazdaság gazdasági szervezetei -
Economic organisations in agriculture by legal forms

Szervezeti forma Legal forms	December					
	1988	1990	1992	1993	1994	1995
Szövetkezet - Cooperative	1.335	1.405	1.630	1.971	2.048	2.117
Vállalat - Enterprise	159	171	154	91	36	33
KFT - Limited liability company	1	446	1.628	2.434	3.140	3.636
RT - Company limited by shares		17	45	109	171	186
Egyéb társaság - Other companies with legal entity	70[a]	73	36	34	152	441
Jogi szem. gazdasági szerv. együtt - All companies with legal entity	1.564	2.112	3.493	4.639	5.547	6.413
Betéti Társaság - Limited partnership (unincorporeted)					2.369[b]	2.624
Egyéni vállalkozások - Sole proprietor	-	2.804[c]	3.784	11.579	22.493	29.976

a/ Ebből 1988. decemberében 69 jogi személyiségű gazdasági társaságként működött - Of which 69 worked as company with legal entity in December 1988
b/ 1995. januári adat - Reference date is January 1995
c/ 1991. decemberi adat - Reference date is December 1991
Adatforrás: KSH Havi Közlemények, Gazdaság-statisztikai Évkönyv, 1990. - **Source of data:** Monthly Bulletin of Statistics, Yearbook on Statistics of Economy, 1990

A szervezeti méretek is hasonlóak:

12.2 táblázat - Table 12.2

A vállalkozások száma létszám-kategóriák szerint (1995. december) -
Number of in-corporated and unincorporated organisations by staff categories (December 1995)

	11 fősnél kisebb* less than 11 empl*	11-20 fő empl.	21-50 fő empl.	51-300 fő empl.	300 fősnél nagyobb more than 300 empl.	Összesen Total
Nemzetgazdaság - Number of organisations in economy	1.014.013	16.358	9.184	5.812	1.172	1.046.539
%	96,9	1,6	0,8	0,6	0,1	100,0
ebből: - of which: jogi személyiségű - with legal entity	87.885	14.044	8.249	5.598	1.152	116.928
%	75,1	12,0	7,1	4,8	0,9	100,0
A mező-, erdőgazd.- halászat - In agriculture, forestry fishing	36.692	701	834	1.062	96	39.385
%	93,2	1,7	2,1	2,7	0,3	100,0
ebből: - of which: jogi személyiségű - with legal entity	3.834	624	799	1.061	95	6.413
%	59,8	9,7	12,4	16,6	1,5	100,0

* Az ismeretlen létszámú szervezetekkel együtt. - Including organisations where data on employment were not available
Forrás: KSH Havi közlemények, 1996/1. - **Source of data:** Monthly Bulletin of Statistics, 1/1996

A mezőgazdaságban a nemzetgazdaság átlagánál jobb a közepes méretű (21-50 fős, de még inkább az 51-300 fős) szervezetek aránya, ami feltehetően elsősorban a kisebb szövetkezeti méretek, és a szövetkezetekből, állami gazdaságokból kivált és társasági formában szerződött tevékenységek (ágazatok) önállósulásának következménye.

Az 1994-ben alakult 4.431 vegyes tulajdonú gazdasági szervezet közül 215 (4,8 %) jött létre a mezőgazdaságban; 1995-ben a 3.720-ból 103 (2,7 %).

Az 1993-ban felszámolás alatt álló jogi személyiségű 4.721 cégből 245 tartozott a mezőgazdaságba; 1994-ben 6.671-ből 344; 1995-ben pedig 8.940-ből 464 (mindvégig kb. 5 %).

A szervezeti-rendszer stabilizálódása tükröződik a foglalkoztatottság adataiban is.

12.2 A mezőgazdaság foglalkoztatási viszonyai - Different forms of employment in agriculture

Bár 1994-ben a mezőgazdaságban is csökkent a foglalkoztatottság, a csökkenés számottevően lelassult:

12.3 táblázat - Table 12.3

A mező- és erdőgazdaságban foglalkoztatottak száma 1988-1995-ben -
Employed in agriculture and forestry in 1988-1995

ezer főben - thousand persons

Év 1 January	Foglalkoztatottak száma Number of employed	Csökkenés az előző évhez képest Decrease to the previous year		Index 1988 = 100
		fő - persons	%	
1988	1.028,0			
1989	986,1	- 41,9	4,1	95,9
1990	955,0	- 31,1	3,2	92,8
1991	835,4	- 119,6	12,5	81,2
1992	647,7	- 187,7	22,5	62,9
1993*	432,8	- 216,4	33,4	42,1
1994*	371,8	- 61,0	14,1	36,1
1995*	348,2	- 23,6	6,3	33,9

* Az új ágazati osztályozás szerint - According to the classification of economic activities by internationale standards

Forrás: KSH munkaerőmérlegek - **Source:** Labour Accounts, CSO

A mezőgazdaság létszámvesztésénél 1994-ben számszerűen jóval nagyobb volt a feldolgozóipar (- 84,6 ezer), a kereskedelem, közúti jármű és közszükségleti cikkek javítása nemzetgazdasági ág (- 38,6 ezer), a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás (- 37,1 ezer) és az építőipar (- 27,4 ezer) létszámvesztesége. Az ágazat saját létszámához viszonyított veszteség aránya ugyancsak nagyobb volt a fenti ágazatokban, mint a mezőgazdaságban (szálláshely szolgáltatás, vendéglátás 26,3 %, építőipar 12,6 %, feldolgozóipar 8,6 %, kereskedelem 6,6 %).

A mezőgazdaság főfoglalkozásúként - csakúgy, mint a nemzetgazdaság általában - elsősorban az aktív korú keresőkre tart igényt.

12.4 táblázat - Table 12.4

A foglalkoztatottak létszámának alakulása 1991-1995. között -
Employment in the agriculture from 1991 to 1995

ezer főben - thousand persons

Év 1 January	Foglalkoztatottak Employed	ebből: aktív keresők of which: active earners		Nyugdíjasként foglalkoztatott Employed pensioners	Gyermekgondozáson lévő Being on child care leave
		1000 fő persons	a foglalkoztatottak %-ában in % of employed		
1991	835,4	752,2	90,0	57,5	25,7
1992	647,7	588,9	90,9	35,1	23,7
1993	431,3	391,9	90,9	19,2	20,2
1993*	432,8	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
1994*	371,8	344,8	92,7	12,6	14,4
1995*	348,2	323,8	92,9	10,2	14,2

* Az új ágazati besorolás szerint - According to the classification of economic activities by internationale standards

Adatforrás: KSH munkaerőmérlegek - **Source of data:** Labour Accounts, CSO

A 90-es évek elején a statisztikák még részletes adatokat közöltek a mezőgazdaság foglalkoztatási viszonyairól; a fejezet elején ezeket idéztük.

Érdemi változás, hogy a korábban megkülönböztetett foglalkozási viszonyok - szövetkezeti tag, alkalmazott, egyéni vállalkozó (vagy nem jogi személyiségű társas vállalkozás tagja és segítő családtagjaik) - közül kikerült a szövetkezeti tagi viszony, mert ez már nem foglalkozási, hanem tulajdonosi kategória. A szövetkezetek egyfajta vagyon-közösséggé váltak, amelyek a gazdálkodást alapvetően a tagok által közös használatba adott földön, termelőeszközökkel végzik, de tartósan vagy időszakosan bérbe is vehetnek földet, épületeket stb. Bár jogilag még létezik a tagok munkavégzési kötelezettsége, ténylegesen megszünt a szövetkezetek foglalkoztatási kötelezettsége; a tagok jogállásúkat tekintve tulajdonosok, akik a szövetkezet gazdasági eredményéből részesülnek. A szövetkezet által igénybevett munkaerő alkalmazotti jogviszonyban áll - alkalmazottként dolgozhat a szövetkezet (rész)tulajdonosa is, csakúgy, mint bárki, akit a szövetkezet foglalkoztatni kíván.

Ennek megfelelően bár a köznyelvben megmaradt, a statisztikákból eltűnt a szövetkezeti tag megjelölés; az itt dolgozók besorolódtak az alkalmazottak közé.

Alkalmazottakat foglalkoztatnak a még társasággá nem alakult vállalatok, s valamennyi jogi személyiségű társaság (rt.-k, kft.-k). E társaságokban is elválik a tulajdon és a foglalkoztatás; valaki lehet (rész) tulajdonos, de egyúttal alkalmazott is (illetve tulajdonos anélkül, hogy alkalmazott lenne). Alkalmazottakat foglalkoztathatnak a nem jogi személyiségű társas vállalkozások (jellemzően a betéti társaságok) és az egyénileg gazdálkodók is. (Az alkalmazásban állókra vonatkozó egyetlen rész-adat: a tartósan állami tulajdonban maradó gazdaságok 14,7 ezer alkalmazottat foglalkoztatnak.)

Az alkalmazásban állók gyűjtőfogalmán kívül csupán az egyéni vállalkozókat különbözteti meg a statisztika. (Ide sorolódnak a nem jogi személyiségű társaságok tagjai is.) Mint minden más vállalkozási formánál, itt is önálló keresőként szerepelhetnek a család munkájában rendszeresen, főfoglalkozásban részvevő családtagok.

E foglalkoztatási viszonyokról 1995-ben nem közölt adatokat a statisztika.[55] Egyetlen mértékadó információval rendelkezünk: a KSH 1994 őszén végzett mezőgazdasági gazdaság-szerkezet - összeírásából származó adatokkal. A felmérést összegező kötet - a korábbi statisztikai gyakorlattól eltérően, amikor a lakosság mezőgazdasági tevékenységét összefoglalóan kistermelésnek nevezték - az egyéni gazdálkodás (egyéni gazdálkodó) gyűjtőfogalmat használja, s azokat a háztartásokat sorolja ide, amelyeknek földterülete vagy állatállománya a gazdaság méret-nagyság kritériumát eléri.

Az összeíráskor valamivel több, mint 2 millió háztartást (az ország háztartásainak 53 %-át) keresték fel. Közülük 1.675 ezer (a felkeresett háztartások 83 %-a) foglalkozott valamilyen mezőgazdasági tevékenységgel. Közülük 1.201 ezer érte el a gazdaság méret-nagyságot.

Az egyéni gazdálkodók közül 51 ezren főfoglalkozásban irányították háztartásuk mezőgazdasági tevékenységét.

Megjegyezzük: a fenti adat minden más adatforrásnál nagyobbnak jelzi a főfoglalkozású egyéni vállalkozók számát.

Az APEH adatain alapuló statisztika 1994 végén 22.493 (1995. végén 23.757) mezőgazdasági egyéni vállalkozást tartott nyilván. (KSH, Havi Közlemények, 1996. I., 119. old.) Közülük 17.501 vállalkozó nyújtott be adóbevallást 1994-ről; akik 2.604 alkalmazottat is foglalkoztattak. (9.4 táblázat)

A KSH Havi Közlemények fentebb idézett száma 1995 decemberében csaknem 30 ezer (29.976) egyéni mezőgazdasági vállalkozásról ad számot.

A jelentős létszám-eltérés fő oka, hogy a gazdasági szervezeteket összegző statisztikákban csupán az adószámmal rendelkezők szerepelnek, tehát azok, akiknek évi nettó árbevétele meghaladja az 1 millió forintot. (Az ennél alacsonyabb árbevétel adómentes; ezért e tevékenységet végzőknek vállalkozói igazolványt sem kellett kiváltani, következésképpen mintegy 20 ezer fő - bár egyéni vállalkozó - nem szerepel a regisztrált vállalkozók között.) A másik ok, ami a más adatforrásokkal az összehasonlítást megakadályozza, az, hogy a felvételben nem közölnek kormegoszlást, tehát nem állapítható meg a munkavállalási korúak aránya.

Az egyéni gazdálkodók - munkaerőpiaci nézőpontból - az egyéni vállalkozókhoz hasonlóan önfoglalkoztatónak minősülnek, akkor is, ha vannak alkalmazottaik. A KSH felvételében szereplő 51 ezer főfoglalkozású

---

[55] Sőt, az 1995. január 1-től bevezetett, megújított mezőgazdasági statisztikai adatgyűjtési rendszer lényege, hogy az évenkénti rendszeres statisztikai megfigyelés nem a mezőgazdasági tevékenységet folytatók jogi státusához - gazdálkodó szervezet, egyéni gazdálkodók - igazodik, ami a korábbi gyakorlat volt, hanem a gazdaságok két fő termelőerejének (földterület, állatállomány) nagysága alapján kialakított csoportjaihoz - tájékoztat az Egyéni gazdálkodás a mezőgazdaságban 1994. c. kötet bevezetője. (KSH, 1995. 7. old.)

egyéni gazdálkodó összesen mintegy 8,6 ezer állandó (5,3 ezer) és időszaki (3,3 ezer) alkalmazottat foglalkoztatott. (A mezőgazdaság valamennyi - tehát részfoglalkozásban is irányított - gazdaságában egyébként 12 ezer állandó és 21 ezer időszaki alkalmazott dolgozott.)

A főfoglalkozású gazdálkodók is elsősorban a családi munkaerőre alapozzák gazdálkodásukat.

Az 51 ezer főfoglalkozású egyéni gazdálkodó háztartásához 147 ezer fő tartozott, akik közül 93 ezren végeznek rendszeresen mezőgazdasági munkát a saját háztartásukban. Egy ilyen háztartás tehát átlagosan 2 fő családi munkaerőre alapozódik (a felvétel azonban nem közli, hogy hányan minősülnek közülük főfoglalkozású segítő családtagnak).

A fentiek alapján feltételezhető, hogy a mezőgazdaságban ténylegesen foglalkoztatottak száma nagyobb, mint az adó, vagy a társadalombiztosítási adatok alapján kimutatható.

Különösen magas a sehol sem regisztrált részfoglalkozásúak, kiegészítő tevékenységként mezőgazdasági munkát végzők száma.

Az összeírt több mint 1,6 millió háztartáshoz csaknem 4,8 millió fő tartozott, az ország lakosságának 46 %-a. Közülük több mint 3 millióan (mintegy 63 %-uk) rendszeresen részt vettek a háztartás mezőgazdasági munkáiban. A gazdaságméretű háztartásokhoz tartozó 3,5 millió főből 2,3 millióan (66 %) végeztek a gazdaságban rendszeresen valamilyen mezőgazdasági munkát, míg a gazdaság méret alatti - gyakorlatilag a saját fogyasztásukra termelő - háztartások 1,2 milliót meghaladó népességéből 760 ezren (63 %).

A mezőgazdaságban kiegészítő tevékenységet végzők mintegy 3 milliós létszáma csaknem a tízszerese a társadalombiztosításnál 1994-ben nyilvántartott kiegészítő foglalkozásoknak (lásd 10.1 táblázat). A 3,3 millió, mezőgazdasági és nem-mezőgazdasági kiegészítő foglalkozás együttesen 40 %-ot érint az ország 15-74 éves, 7,8 millió lakosából, s feltehetően még magasabb arányú a munkavállalási korúak körében. A rendszeres (naponta, hetenként) néhány órás munkavégzés figyelembevétele egyébként alapvetően módosítaná mind a tényleges munkaidő-felhasználásról, mint a különböző foglalkozási formák elterjedtségéről (részmunkaidő, alkalmi munka, másod-foglalkozás stb.), s nem utolsó sorban a lakosság jövedelem-pótló vagy jövedelem-kiegészítő tevékenységének méreteiről rendelkezésre álló ismereteket. Már így is nyilvánvaló azonban, hogy a mezőgazdaságban egyre általánosabbá válik majd a nem teljes munkaidős tevékenység, s a főfoglalkozásban végzett munka helyét - mint Európa-szerte - egyre inkább a részidőben végzett munkák veszik át.

12.3 A mezőgazdasági munkanélküliség - The unemployed coming from agriculture

A munkaügyi központok 1994 folyamán 74.5 ezer, 1995-ben 73,7 ezer, a mezőgazdaságból elbocsátott munkanélkülit regisztráltak. Létszámuk az év folyamán újonnan regisztrált, nem-pályakezdő munkanélküliek 16 %-át adta. (1993-ban az újonnan regisztrált munkanélküliek 20,3 %-a, 1994-ben 18 %-a jött a mezőgazdaságból.)[56]

Minthogy a mezőgazdaság 1994-ben mintegy 23 ezer főt vesztett, az újonnan regisztrált munkanélküliek 74,5 ezer fős száma arra enged következtetni, hogy a regisztráltak jelentős hányada csak átmenetileg volt munkanélküli és legalábbis az idénymunkák során ismét foglalkoztatott, majd az idény végén újból munkanélküli lett. (1993-ban az év első és utolsó két hónapjában regisztrálták az év során munkanélkülivé váltak csaknem felét. 1994 folyamán a szezonális hatások mérséklődtek: az év első és utolsó két hónapjában az előző évinél számszerűen is jóval kevesebben váltak munkanélkülivé, arányaiban az év során regisztráltak 42 %-a, viszont az új munkanélküliek számában a tavaszi-nyári hónapok sem hoztak lényeges csökkenést.) 1995-ben a szezonális hatások ismét felerősödtek: az év első és utolsó két hónapjában vált munkanélkülivé az év során elbocsátottak 47,5 %-a.

12.5 táblázat - Table 12.5

A mezőgazdaságból regisztrált új munkanélküliek száma
1993-1995-ben -
Number of registered unemployed from agriculture from 1993 to 1995

Hónapok Months	1993		1994		1995	
	fő - persons	%	fő - persons	%	fő - persons	%
Jan	20.502		10.914		11.004	
Febr	10.434	30,9	6.765	23,7	6.544	23,8
Márc	7.548		5.586		4.904	
Ápr	6.845		6.125		5.089	
Máj	6.372		5.120		4.406	
Jún	5.881		5.237		4.607	
Júl	6.715		5.301		5.374	
Aug	5.512		4.736		4.214	
Szept	5.625		5.737		5.064	
Okt	5.840		5.497		5.045	
Nov	7.680		5.877		8.059	
Dec	10.962	18,7	7.640	18,1	9.455	23,7
Együtt - Total	99.915	100,0	74.535	100,0	73.767	100,0

---

[56] Egyúttal megjelent - talán az első - híradás a munkaerőhiányról is. „Bármilyen hihetetlen, döbbenetes a munkaerőhiány is. Mi például egy év óta képtelenek vagyunk csirketelepünkön stabilizálni a 20-as létszámot. De volt, aki arról panaszkodott, hogy 500 helyett csak 50 dolgozót tud felvenni" - mondta a Halas-Agromark ügyvezető igazgatója.
A kiskunhalasi székhelyű, 30 fős létszámú, 1992-ben 1,6 millió forintos törzstőkével alakult magántársaság szántóföldi növényeket termeszt, és az itt termelt takarmányt fölhasználva pacsenyecsirkét és birkát tenyészt. (Világgazdaság, 1995. július 18.)

A számszerű csökkenés ellenére a mezőgazdaság a saját foglalkoztatott létszámához képest - a szezonális foglalkoztatás következtében - magasabb arányban bocsát ki munkanélkülieket, mint az ipar vagy a szolgáltatások.

12.6 táblázat - Table 12.6

A szektorok foglalkoztatási és az újonnan regisztrált munkanélküliek arányai 1994-ben és 1995-ben -
Employment rate by sectors and the rate of the newly registered unemployed in 1994 and 1995

Hó - Months	1994				1995			
	mezőgaz-daság - agriculture	ipar - industry	szolgál-tatás - services	együtt total	mezőgaz-daság - agriculture	ipar - industry	szolgál-tatás - services	együtt total
	Foglalkoztatottak aránya - Employment rate							
	9,0	32,4	58,6	100,0	8,6	30,2	61,2	100,0
	Új munkanélküliek* %-os megoszlása - Rate of newly registered unemployed*							
Jan	23,1	35,2	41,7	100,0	20,9	35,5	43,6	100,0
Febr	18,7	34,7	47,6	100,0	16,8	33,3	49,9	100,0
Márc	17,4	34,7	48,9	100,0	15,5	34,3	50,2	100,0
Ápr	17,2	35,1	47,7	100,0	15,0	34,4	50,6	100,0
Máj	16,7	35,3	49,0	100,0	15,0	34,0	51,0	100,0
Jún	17,2	34,9	47,9	100,0	14,7	32,5	52,8	100,0
Júl	16,3	33,8	49,9	100,0	14,2	31,5	54,3	100,0
Aug	16,5	34,2	49,3	100,0	14,1	31,7	54,2	100,0
Szept	16,2	33,3	50,5	100,0	13,6	30,3	56,1	100,0
Okt	15,8	33,6	50,6	100,0	13,9	32,1	54,0	100,0
Nov	16,9	34,4	48,7	100,0	17,9	32,2	50,9	100,0
Dec	21,2	36,2	42,6	100,0	20,2	33,9	45,9	100,0

* Pályakezdők nélkül - without school-leavers
Adatforrás: OMK havi statisztika - **Source:** NLC, monthly reports

Minthogy Magyarországon - számos nyugat-európai országtól eltérően - hiányzik a szezonális foglalkoztatás-munkanélküliség szabályozott rendszere, eléggé természetes, hogy a mezőgazdasági üzemekből (csakúgy, mint az építőipar, az idegenforgalom egyes tevékenységeiből) a szezon végén elküldik, a következő szezon elején pedig ismét alkalmazzák a dolgozókat. (Sajnos, a jelenlegi nyilvántartási rendszerből nem tűnik ki, hogy az elbocsátottak közül mennyit alkalmaznak ismét.) A szezonális hullámzás azonban már jól nyomon követhető. Az OMK 1995 decemberi adatai szerint az eddigi legmagasabb arányt érte el a regisztrációba visszatérők száma: a belépők 84 %-a szerepelt már korábban is a nyilvántartásban. Ezen belül jelentősen emelkedett két szezonális ágazat, a mezőgazdaság és az építőipar területéről (ismét) munkanélkülivé váltak aránya. E két ágazatból be- (vissza) lépők csaknem egyharmadát tették ki a decemberben regisztráltaknak. Decemberben a mezőgazdaságot jellemezte a legnagyobb kínálat is: a holt idénynek megfelelően a regisztrált munkaerő-kínálat csaknem 24-szeresen haladta meg az ágazat regisztrált keresletét.

A mezőgazdaság foglalkoztatási viszonyait jelentősen befolyásolják a regionális különbségek (lásd 6. fejezet); a legrosszabb helyzetű munkaerőpiaci régiókban a (regisztrált) munkanélküliség nagy arányú gazdasági inaktivitással párosul.

Összefoglalva:

A foglalkoztatás nézőpontjából összezsugorodott mezőgazdaságban 1994-95-ben érzékelhetően megkezdődött a stabilizálódás. A tulajdonviszonyok lényegileg rendezetté váltak; a szervezeti formák a többi ágazatéhoz hasonló ütemben változnak. Az ágazatban jelentős (bár a korábbinál jóval kisebb) foglalkoztatók a szövetkezetek; s az alkalmazottakat foglalkoztató jogi személyiségű társaságok. Egyre fontosabb szerepet játszanak az (ön)foglalkoztató egyéni gazdaságok és a nem-jogi személyiségű társas vállalkozások. A mezőgazdaság a főfoglalkozásúakon kívül mintegy 3 millió embernek jelent kiegészítő foglalkozást és több-kevesebb kiegészítő jövedelmet. Várhatóan a részidős (kiegészítő) mezőgazdasági tevékenység egyre szélesebb körben veszi át a ma még főfoglalkozásban végzett munkák helyét.

E fontos változáson túl feltételezhető, hogy a mezőgazdaság foglalkoztatási folyamatai 1995-től már nem különböznek lényegesen a nemzetgazdaság más ágazatainak jellemzőitől.

MÓDSZERTAN - EXPLANATIONS OF TERMS

A foglalkoztatással és (az ILO definiciójának megfelelő), munkanélküliséggel kapcsolatos legfontosabb fogalmakat a Központi Statisztikai Hivatal, a regisztrált munkanélküliséggel kapcsolatosakat pedig az Országos Munkaügyi Központ értelmezése szerint használjuk.

Számos fogalmat a főszövegben, az első előforduláskor részletesen ismertettünk.

Itt elsősorban az általánosan használt, fontosabb fogalmak tartalmát közöljük.

Gazdasági aktivitás

Munkavállalási korúak: a 15-59 éves férfiak és a 15-54 éves nők. A munkavállalási kor nem jelent munkajogi szempontból korlátozást: a munkavállalási koron felüli, 60 éves és idősebb férfiak, illetve 55 éves és idősebb nők életkorukra tekintet nélkül, a munkavállalási koron aluliak pedig 14. életévük betöltése után lehetnek aktív keresők. Munkavállalási kornál fiatalabbak a 15 éven aluliak; a nyugdíjas korúak a 60. életévüket betöltött férfiak és az 55. életévüket betöltött nők.

Munkaerőforrás: a munkavállalási korú népesség, a munkavállalási kornál fiatalabb, illetve idősebb aktív keresők és a munkavállalási koron felüli, nyugdíj mellett munkát vállalók.

Aktív keresők: a kereső tevékenységet folytató, keresettel, jövedelemmel rendelkező, egy adott időpontban ténylegesen dolgozó, illetve munkaviszony vagy polgári jogviszony keretében foglalkoztatottak (vállalatoknál, gazdasági társaságoknál, intézményeknél, szövetkezeteknél alkalmazásban állók és szövetkezeti tagok). Ide tartoznak továbbá az önállók, alkalmazottaik, segítő családtagjaik, valamint a társas vállalkozások tagjai (amennyiben ténylegesen közreműködnek a vállalkozások tevékenységében) és alkalmazottai. Aktív keresőknek minősüknek az alkalmi munkások és napszámosok, valamint a mezőgazdasági segítő családtagok közül azok, akik az év folyamán legalább 90 napot dolgoztak. Az aktív keresők közé tartoznak azok a nyugdíjasok is, akik nyugdíjuk szüneteltetésével állnak munkaviszonyban. Az EUROSTAT rendszerében az aktív keresők közé sorolják a sorkatonai szolgálati idejüket töltőket is.

Foglalkoztatottaknak tekintendők az aktív keresők, a nyugdíj mellett munkát vállalók, valamint a gyes és gyed igénybevétele miatt a munkavégzéstől ideiglenesen távol lévők.

Gazdaságilag aktív népesség: a foglalkoztatottak, és a regisztrált munkanélküliek együttes száma.

Gazdaságilag nem aktív népesség: a gazdaságilag aktív népességen kívüliek. Ide tartoznak:

- azok a nyugdíjasok, járadékosok, akik nem folytatnak kereső tevékenységet,

- a földjük, házuk bérbeadásából, albérletből, ágybérletből és eltartási szerződésből élők,
- a 15 éven aluliak (kivéve a 14 éven felüli kereső tevékenységet folytatókat),
- a háztartásbeliek,
- a közületi eltartottak,
- a szociális gondozottak,
- a gyermeknevelési támogatást (GYET) igénybevevők.

Ifjúsági munkaerőforrás: az oktatási intézmények nappali tagozatáról az év folyamán kilépő - tovább nem tanuló - fiatalok.

Keresetek

Bruttó átlagkereset: az adott időszakban a bérköltség terhére kifizetett összegek (munkabér, természetbeni bér, prémium, jutalom, 13. és további havi fizetés, év végi részesedés) egy főre jutó átlaga. Az átlagkereseti adatok a teljes munkaidőben foglalkoztatottakra vonatkoznak.

Nettó átlagkereset: a mindenkor érvényes jövedelemadó-kulcsok, az egészségbiztosítási-, a nyugdíjjárulék, valamint a munkavállalói járulék levonásával a bruttó átlagkeresetből számított mutató.

A társadalombiztosítási adatok

Nyugdíjasok: a sajátjogú nyugellátásban - öregségi nyugdíj, rokkantsági nyugdíj, öregségi járadék, munkaképtelenségi járadék, baleseti járadék -, valamint a hozzátartozói nyugellátásban - özvegyi nyugdíj, illetve járadék, szülői nyugdíj, árvaellátás - részesülők.

Előnyugdíjasok: azok a legalább 6 hónapja munkanélküliek, akiknek az öregségi nyugdíjkorhatár betöltéséhez legfeljebb három éve hiányzik, rendelkeznek az öregségi nyugdíjhoz szükséges szolgálati idővel és részükre megfelelő munkahely biztosítására - a képzés lehetőségét is beszámítva - nincs kilátás.

Gyermekgondozási segély (GYES), Gyermekgondozási díj (GYED): a szülési szabadság lejárta után fizetés nélküli szabadságot igénybe vevő anyát (szülőt) illették meg. GYES esetében a gyermek hároméves - tartósan beteg vagy súlyosan fogyatékos gyermeknél tízéves koráig - GYED esetében a gyermek kétéves koráig. A GYES fix összegű, a GYED az egyén keresetéhez igazodó táppénzszerű ellátás volt.

Gyermekgondozási támogatás (GYET): az az anya veheti igénybe, akinek legalább 3 gyermeke van, a legkisebb legfeljebb 3-8 éves, és aki saját háztartásban maga neveli gyermekeit.

Munkanélküliség

A Központi Statisztikai Hivatal negyedévente ismétlődő reprezentatív, az ILO meghatározásain alapuló munkaerő-felmérése szerint:

Az adatszolgáltatók köre: a felmérés nem intézményi háztartásokra, ezen belül az ott élő 15-74 éves népességre terjed ki. A felmérés kérdései a hónap 12. napját magába foglaló hétre (a hetet hétfőtől vasárnapig számolva) vonatkoznak.

Foglalkoztatottak: akik a vonatkozási héten jövedelemszerző munkát végeztek, illetve munkájuktól csak átmenetileg voltak távol. Jövedelemszerző munka minden olyan tevékenység, amelyet pénzjövedelem, természetbeni fizetség, vagy később realizálható jövedelem érdekében végeztek, valamint a segítő családtagként végzett munka.

Munkanélküliek: akik az adott héten egyáltalán nem dolgoztak, nem is volt állásuk, az elmúlt négy hét során aktívan kerestek munkát és két héten belül munkába is tudtak volna állni, ha találtak volna megfelelő állást, továbbá azok, akik már találtak munkát, melyet 30 napon belül fognak elkezdeni.

Passzív munkanélküliek: a gazdaságilag nem aktívak közül azok, akik szeretnének dolgozni, munkába is tudnának állni, de elhelyezkedési esélyeiket kedvezőtlennek ítélve nem keresnek aktívan állást.

Gazdaságilag aktívak: a foglalkoztatottak és a munkanélküliek együtt. (Ők alkotják egyben a rendelkezésre álló munkaerőt.)

Aktivitási arány: a gazdaságilag aktívak a 15-74 éves népesség százalékában.

Munkanélküliségi ráta: a munkanélküliek a gazdaságilag aktívak százalékában.

Az Országos Munkaügyi Központ (OMK) munkaerőpiaci felvétele szerint:

Regisztrált munkanélküliek: a regisztrált állást keresők közül azok, akik munkaviszonnyal nem rendelkeznek, nem nyugdíjasok, nem tanulók; foglalkoztatást elősegítő támogatásban (átképzés, közhasznú foglalkoztatás stb.) nem részesülnek; munkát, állást vagy önálló foglalkoztatást keresnek és a munkavégzésre, tehát egy adódó állás elfogadására rendelkezésre állnak; az állami munkaerőpiaci szervezet munkaközvetítő irodájában regisztráltatták magukat.

Regisztrált munkanélküli pályakezdők: azok a munkanélküliek, akik másfél évnél nem régebben fejezték be tanulmányaikat, nincs munkájuk és a munkaközvetítő irodában regisztráltatták magukat.

Munkanélküli ellátásban részesülők száma: azok a munkanélküliek, akik munkanélküli járadékot kapnak vagy pályakezdő munkanélküli segélyben részesültek.

Munkanélküli járadék: azt a munkanélkülit illeti meg, aki járulékfizetési kötelezettségének a munkanélkülivé válást megelőző 4 év alatt legalább 360 napig eleget tett, nyugdíjra nem jogosult, számára az illetékes munkaügyi központ nem tud megfelelő munkahelyet felajánlani és elhelyezkedése érdekében együttműködik a munkaügyi központtal, illetve kirendeltségével. (A járadék mértékét és folyósítási időtartamát a Foglalkoztatási Törvény határozza meg.)

Pályakezdők munkanélküli segélyére: az a munkanélküli volt jogosult, aki felső- vagy középfokú végzettségét oktatási intézményben vagy iskolarendszeren kívüli képzésben másfél évnél nem régebben szerezte meg, nem volt jogosult munkanélküli járadékra, és a munkaközvetítő iroda segítségével sem tudott 3 hónap alatt megfelelő munkahelyet találni.

Munkanélküliségi ráta: a regisztrált munkanélküliek tárgyhavi létszáma a megelőző év január 1-i állapota szerint gazdaságilag aktívak (foglalkoztatottak és regisztrált munkanélküliek) százalékában. (Ez az adat a KSH munkaerőmérlegének forrása is.)

Foglalkoztatást elősegítő támogatásban részesülők létszáma: („aktív" foglalkoztatáspolitikai eszközök).

- *Támogatott munkaerőpiaci képzésben résztvevők létszáma:* ide tartoznak mindazok a munkanélküliek, vagy korábban közhasznú munkát végzők, akik a vizsgált időszakban a munkaügyi központok által felajánlott csoportos vagy elfogadott (egyéni) képzésben vettek részt. Továbbá azok a képzésben résztvevő munkaviszonyban álló munkavállalók, akiknek a munkaviszonya várhatóan egy éven belül megszűnik vagy akiknek rendszeres foglalkoztatása képzés nélkül nem biztosítható. A munkaerőpiaci képzésben résztvevők kereset-kiegészítésben vagy kereset-pótló juttatásban részesülhetnek.
- *A munkanélküliek vállalkozóvá válását elősegítő támogatásban részesülők száma:* ide tartoznak azok a munkanélküliek, akik korábbi munkanélküli járadékuk (legfeljebb 6 hónapi) összegének megfelelő támogatást; a vállalkozáshoz szükséges szaktanácsadás és tanfolyami költségek (50 %-ának) megtérítését; hitel felvétele esetén a hitelfedezeti biztosítás (legfeljebb 50 %-ának) megtérítését veszik igénybe.
- *Foglalkoztatás bővítési támogatást igénybe vevők száma:* az adott időszakban a támogatás révén foglalkoztatottak (korábban tartós munkanélküliek) tényleges létszáma és adott időszakban a közhasznú foglalkoztatásban résztvevők tényleges létszáma.

A Magyar Háztartás Panel mintája 1992 óta követi a kiválasztott háztartások és tagjaik helyzetét.

A minta *két* részből áll: egy, az első adatfelvételkor 2.059 háztartásból (4.622 személy) álló országos és egy (az előbbi mintát részben átfedő) budapesti 1.037 háztartásból (1.959 személy) álló reprezentatív mintából. Az egyéni mintában minden 15 év feletti háztartástag szerepel. Az eredeti mintakeret az 1990 évi népszámlálás adataira épül, 75 települést tartalmaz. A lakásmintát négy lépcsős rétegzett mintavétellel alakították ki.

A munkaerőpiaci helyzet vizsgálatakor a többi elemzéstől annyiban tér el, hogy nem a 15., hanem a 16. életévtől veszi figyelembe a népességet, vagyis ezt tekinti a munkavállalási kor kezdetének.

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE - LIST OF TABLES

A nemzetgazdaság munkaerőmérlegének néhány főbb adata 1995. január 1-én - Main indicators of the Labour Account of the National Economy, 1 January 1995 6
A foglalkoztatás fő adatai (1995. Január 1.) - Key employment indicators (1 January 1995) 7
A munkavállalási korba lépők száma 1949-1995-ben - The number of persons entered the working age from 1949 to 1995 9
A nyugdíjas kort elérők száma 1949-1995-ben - People reached the retirement age from 1949 to 1995 10
A munkavállalási korú lakosságból elhalálozottak nemenkénti létszáma 1985-1994. - The number of persons died from the working age population by gender from 1985 to 1994 11
A munkavállalási korú népesség száma és aránya az ország lakosságából - Number and share of working age population within population 12
A 75 év alatti nyugdíjas korú népesség száma - Number of retired persons aged less than 75 14
Magyarországra menekülők - Refugees in Hungary 16
Az 1995. december 31-én érvényes munkavállalási engedélyek száma* - Number of valid labour permits on the 31st December 1995* 17
Külföldi munkavállalók néhány országban - Foreign labour in selected countries 17
A nappali oktatásban részvevő munkavállalási korú fiatalok - Working age youth taking part in regular education 19
A 15-25 évesek közül a nappali tagozaton tanulók száma és aránya az 1959/60-as - 1994/95-ös tanévekben - Regular students from persons aged 15-25 by school years 19
Nappali tagozaton tanuló munkavállalási korúak életkor szerinti megoszlása iskolatípusok szerint az 1994/95-ös tanévben - Regular students from working age population by age and by type of school in the school year 1994/95 20
A munkavállalási korú nyugdíjazottak állománya* - Retired persons among working age population 21
A korengedményes és előnyugdíjazottak évenkénti száma és aránya - Number of early retired persons by year 22
A GYES-en, GYED-en lévők száma és a munkavállalási korúakhoz viszonyított aránya 1980-1994-ben - Number and ratio of persons being on child care leave to working age population between 1980-1994 23
A háztartásban maradók nemenkénti létszáma és aránya a munkavállalási korú népességben - Persons staying in the household related to the working age population 24
A munkaerőpiactól távol maradt munkavállalási korúak számának alakulása 1949-1995. között - Number of working age population out of the labour force between 1949-1995 26
A tényleges munkaerő-kínálat - Actual labour supply 27

A keresők létszáma 1980-1995-ben - The number of active earners and employed pensioners (employed persons) in 1980-1995 29
A 16 éves és idősebb népesség munkaerőpiaci összetétele (adott év március) - Composition of the population aged 16 or above by their status on the labour market (in March of the given year) 30
A társadalombiztosítási ellátásra saját jogon jogosult keresők* átlagos létszáma 1992-1995-ben - Average number of employed* entitled to social insurance by their own right in 1992-1995 31
Az aktív keresők száma és aránya a munkavállalási korú népességből - Number and share of active earners within working age population 32
A foglalkoztatottak korcsoport szerinti megoszlása 1994-1995. negyedik negyedévében - Distribution of employed by age in the fourth quarter of 1994 and 1995 33
A foglalkoztatottak az Európai Unió országaiban és Magyarországon az adott korú népesség %-ában - Employment/population ratio in EU countries and in Hungary 34
A munkavállalási koron túliak és a munkavállalási korban nyugdíjazottak foglalkoztatása - Employment of population above working age and working age pensioners 35
A foglalkoztatottak aránya a 15-64 éves korú népességben néhány OECD országban - Rate of emloyed in the working age population (15-64) in selected OECD countries 36
A bejelentett betöltetlen álláshelyek, a regisztrált munkanélküliek, a munkanélküli-ellátásban részesülők és az elhelyezkedettek számának alakulása 1994. január - 1995. decemberben - Developments in registered job vacancies, registered unemployed, benefit recepients and re-employed between January 1994 and December 1995 42
A 180 napnál régebben bejelentett álláshelyek száma és aránya 1991-1995-ben - The number of job vacancies has been registered more than180 days before the reference date between 1991-1995 44
A 180 napnál régebben bejelentett álláshelyek száma és aránya 1993-1995. decemberében - The number of job vacancies has been registered more than 180 days before the reference date by status of employment in 1993-1995 44
A regisztrált munkanélküliek száma és aránya 1990-1995-ben - Number and rate of registered unemployed in 1990-1995 47
A regisztrált munkanélküliek* létszámának változása 1995-ben - Developments in number registered unemployed* in 1995 48
A regisztrált munkanélküliek és az aktív foglalkoztatási programokban részvevők együttes létszáma - Number of registered unemployed and participants in active employment programmes 49
A munkanélküliség mértéke a KSH munkaerő-felvétele szerint - Number of unemployed by the Labour Force Survey (CSO) 50

A munkanélküliek száma és aránya korcsoportonként - Developments of unemployment by age-group 51
A munkanélküliség által érintett háztartások - Households involved in unemployment 52
A női munkanélküliek aránya - Share of female unemployed 54
Az inaktívitás mértéke a munkavállalási korú nők körében 1990-1995 - Measure of inactivity among females in working age 55
Az ifjúsági munkanélküliség - Youth unemployment 56
A regisztrált és az ellátásban részesülő munkanélküliek száma 1990. január és 1995. december között - Number of registered unemployed and the unemployment benefit recipients between January 1990 and December 1995 57
A regisztráltak és ellátottak száma és aránya iskolai végzettség szerint, 1995. decemberében - Registered unemployed and benefit recipients by educational graduation, December 1995 58
A havi átlagkeresetek és a munkanélküli ellátás átlagos havi összege - Average monthly earnings and average monthly unemployment benefits 59
A munkanélküli ellátás átlagos összege 1995. november 20. és 1994. december 20. között - Average unemployment benefits between the 20th November 1994 and the 20th December 1995 59
A járadékfolyósítási idejüket kimerítettek munkaerőpiaci státusza - Labour market status of persons with exhausted unemployment benefit spell 60
A legalacsonyabb és a legmagasabb megyei munkanélküliség ráták - The lowest and highest unemployment rate by counties 63
A foglalkoztatási szektorok változása - Tendencies in employment by broad sectors 68
A foglalkoztatási szektorok aránya néhány OECD országban 1994-ben - Employment by broad sector as per cent of total employment in selected OECD countries in 1994 68
A nemzetgazdasági ágakban foglalkoztatottak száma 1993-1995. (január 1-i állapot) - Employment in sectors of economy in 1993-1995 (1 Jan.) 70
A foglalkoztatottak számának alakulása a 10 fősnél nagyobb szervezetekben - Number of employed in organisations more than 10 persons 71
A szellemiek aránya a 10 fő feletti gazdasági szervezetekben - Rate of non-manual employed in the organisation more than 10 persons 74
Az aktív keresők és a regisztrált munkanélküliek állomány-csoportonkénti adatainak összevetése - Comparison of active earners and registered unemployed by status of employment 75
Bejelentett álláshelyek állomány-csoportonkénti összetétele - Registered job vacancies by status of employment 76
A havi bruttó és nettó átlagkereset, a fogyasztói árindexek, valamint a reálkeresetek alakulása, 1989-1995 - Monthly gross and net average earnings, the consumer price index and the real earnings from 1989 to 1995 77

A teljes munkaidőben foglalkoztatottak havi átlagkeresetének alakulása a versenyszférában és a költségvetésben, 1995 - Monthly average earnings of full time employed persons in the enterprises and in the public sector 79
Az alkalmazásban állók létszámának és bruttó keresetének változása, 1995 - Change in employment and earnings in 1995 81
A teljes munkaidőben foglalkoztatott fizikaiak és szellemiek havi bruttó átlagkeresetének alakulása, 1995 - Average gross earnings of full-time manual and non-manual employees in 1995 83
Állománycsoportonkénti bér- és kereseti adatok a vállalkozásoknál 1995. május - Wages and salaries in the enterprises according to staff groups May 1995 84
Az egyéni vállalkozók és a nem jogi személyiségű társas vállalkozások száma 1990-1995. decemberében - Number of sole proprietors and unincorporated economic organisations in Dec 1990-1995 89
Az egyéni vállalkozások száma a vállalkozás jellege szerint (december hó) - Sole proprietors by activities (Year, Dec.) 90
A főfoglalkozású egyéni vállalkozók és segítő családtagjaik évi átlagos létszáma - Yearly average number of sole proprietors (as main job holders) and their working family members 90
1994-ben nyilvántartott egyéni vállalkozások és az adóbevallást benyújtók száma - Number of sole proprietors in business register of CSO and the ones sending their tax return in 1994 91
Az 1995-ben adóbevallást benyújtók száma és aránya gazdasági áganként - Number of tax-return senders in 1995 by sectors 92
Az adóbevallást benyújtó egyéni vállalkozásokban dolgozók 1994. évi létszáma - Number of sole proprietors sending tax return and number of persons employed by them in 1994 93
Egyéni vállalkozók, alkalmazottak és segítő családtagjaik száma 1992-1994-ben - Number of sole proprietors, their employees and family workers from 1992 to 1994 94
A főfoglalkozású egyéni vállalkozók és az egyéni vállalkozásokban foglalkoztatott alkalmazottak létszámának változása 1994-ben, 1993-hoz képest - Change of number of main job holder sole proprietors and their employees in 1994, comparing to 1993 96
Az egyéni vállalkozásokban foglalkoztatott alkalmazottak létszám-adata 1993-ban és 1994-ben - Employees at sole proprietors in 1993 and 1994 97
A jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok száma és főfoglalkozású tagok létszáma 1992-1995-ben - Number of unincorporated organizations and number of their main job holder members from 1992 to 1995 98
Főfoglalkozású egyéni vállalkozók és a nem jogi személyiségű társaságok főfoglalkozású tagjai és segítő családtagjaik száma 1994-1995-ben - Number of main job holder sole proprietors, the members of unincorporated organizations and their family workers in 1994-1995 99

Az önfoglalkoztatók aránya az Európai Unió országaiban (az összes foglalkoztatott %-ában) - Self-employed in percentage of the total employment within European Union 101
A jogi személyiségű gazdálkodó szervezetek száma 1992-1995. decemberében - Number of corporations with legal entity in Dec. from 1992 to 1995 102
Külföldi érdekeltségű vállalatok számának alakulása 1989-1994-ben - Enterprises with foreign direct investment from 1989 to 1994 103
A jogi személyiségű gazdasági szervezetek száma létszám-kategóriák szerint - Number of firms with legal entity by staff categories 105
Az állam vállalkozói vagyonának könyv szerinti értéke 1994-1995 decemberében - Book value of state assets in December 1994-1995 106
Külföldi befektetések 1990-1995-ben - Foreign investment in 1990-1995 107
Az MRP-s tranzakciók száma és névértéke - Number of ESOP firms and their nominal value 110
Az MRP-s cégek száma és tőkeereje gazdasági áganként - Share of Employment Ownership in sectors 110
Az MRP-s cégek száma és a részvétel aránya a foglalkoztatottak száma szerint - Number of ESOP firms and the rate of participiants 111
A foglalkoztatottak megoszlása munkahelyük gazdálkodási formája szerint (adott év, március) - Employment by legal forms (March of the given year) 112
Becslés a nemzetgazdasági ágak nem-privatizált cégeinél foglalkoztatottak létszámáról - Estimation on employment in non-privatised enterprises 114
A társadalombiztosításnál nyilvántartott kiegészítő tevékenységűek évi átlagos létszáma 1991-1995-ben - The number of second jobs registered at National Health Insurance Fund from 1991 to 1995 117
A csőd- és felszámolási eljárás alatt álló jogi személyiségű gazdasági szervezetek száma szervezeti forma szerint (december hó) - Number of companies with legal entity which declared bankruptcy or being undertaken liquidation 122
A csődeljárás alatt álló jogi személyiségű cégek száma 1992-1995. decemberében - Number of companies with legal entity under bankruptcy in December 1992-1995 123
Az 1995-ben csődeljárás alatt álló szervezetek létszámkategória szerinti megoszlása - Companies being under bankruptcy procedure during 1995 by staff categories 124
A felszámolás alatt álló jogi személyiségű gazdasági szervezetek száma 1993-1995. decemberében - Number of companies with legal entity being under liquidation in 1993 and 1994 125

A felszámolás alá került jogi személyiségű vállalkozások számának alakulása gazdálkodási formák és létszámkategória szerint 1993-1995. December - Number of companies with legal entity being under liquidation, their forms and staff categories 126
A mezőgazdaság gazdasági szervezetei - Economic organisations in agriculture by legal forms 130
A vállalkozások száma létszám-kategóriák szerint (1995. december) - Number of in-corporated and unincorporated organisations by staff categories (December 1995) 130
A mező- és erdőgazdaságban foglalkoztatottak száma 1988-1995-ben - Employed in agriculture and forestry in 1988-1995 131
A foglalkoztatottak létszámának alakulása 1991-1995. között - Employment in the agriculture from 1991 to 1995 132
A mezőgazdaságból regisztrált új munkanélküliek száma 1993-1995-ben - Number of registered unemployed from agriculture from 1993 to 1995 135
A szektorok foglalkoztatási és az újonnan regisztrált munkanélküliek arányai 1994-ben és 1995-ben - Employment rate by sectors and the rate of the newly registered unemployed in 1994 and 1995 136

FÜGGELÉK

A foglalkoztatást érintő 1995-ben megjelent jogszabályok

1995. évi XII. törvény a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény módosításáról;

1995. évi XL. törvény a közbeszerzésekről;

1995. évi LII. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény módosításáról;

1995. évi LV. törvény a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény módosításáról;

1995. évi LXXXIV. törvény a szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény módosításáról;

1995. évi CV. törvény az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény és az ahhoz kapcsolódó egyes törvényi rendelkezések módosításáról;

1995. évi CVI. törvény a társasági adóról szóló 1991. évi LXXXVI. törvény módosításáról;

1995. évi CXI. törvény a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény módosításáról;

1995. évi CXVIII. törvény a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény, a gyógyszertárak létesítéséről és működésük egyes szabályairól szóló 1994. évi LIV. törvény, továbbá a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény módosításáról;

1995. évi CXXI. törvény a Magyar Köztársaság 1996. évi költségvetéséről;

1995. évi CXXIV. törvény egyes törvényeknek a Munkaerőpiaci Alap létrehozásával kapcsolatos módosításáról;

6/1995. (I. 31.) Korm. rendelet a kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) megállapításáról;

9/1995. (II. 3.) Korm. rendelet a köztisztviselők képesítési előírásiról;

32/1995. (III. 31.) Korm. rendelet a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény végrehajtásáról rendelkező 89/1990. (V. 1.) MT rendelet módosításáról;

52/1995. (V. 10.) Korm. rendelet a korengedményes nyugdíjazásról szóló 5/1990. (I. 18.) MT rendelet módosításáról;

68/1995. (VI. 17.) Korm. rendelet a családi pótlékról és a családok támogatásáról szóló 1990. évi XXV. törvény módosításáról;

72/1995. (VI. 17.) Korm. rendelet a gyermeknevelési támogatás megállapításának szabályairól, valamint a szociális ellátások igényléséhez felhasználható bizonyítékokról szóló 32/1993. (II. 17.) Korm. rendelet módosításáról;

89/1995. (VIII. 4.) Korm. rendelet a foglalkozás-egészségügyi szolgálatról;

102/1995. (VIII. 25.) Korm. rendelet a keresőképtelenség és keresőképesség orvosi elbírálásáról és annak ellenőrzéséről;

172/1995. (XII. 27.) Korm. rendelet a családi pótlékról és a családok támogatásáról szóló 1990. évi XXV. törvény végrehajtására kiadott 68/1995. (VI. 17.) Korm. rendelet módosításáról;

174/1995. (XII. 27.) Korm. rendelet a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény végrehajtására kiadott 89/1990. (V. 1.) MT rendelet módosításáról;

1/1995. (I. 6.) MüM rendelet az Ipari Alpintechnika Bizottsági Szabályzat kiadásáról;

3/1995. (V. 4.) MüM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről szóló 7/1993. (XII. 30.) MüM rendelet módosításáról;

4/1995. (VIII. 4.) MüM rendelet a külföldiek magyarországi munkavállalásának engedélyezéséről szóló 7/1991. (X. 17.) MüM rendelet módosításáról;

2/1995. (I. 18.) IM rendelet a bírósági dolgozók munkakörének és képesítési feltételeinek meghatározásáról, ügyviteli vizsgájáról;

27/1995. (VII. 25.) NM rendelet a foglalkozás-egészségügyi szolgáltatásról;

44/1995. (XII. 7.) NM rendelet a foglalkozás-egészségügyi szolgáltatásról szóló 27/1995. (VII. 25.) NM rendelet módosításáról.